marin preda

VĂ RECOMANDĂM ULTIMELE APARIŢII ALE COLECŢIEI «BIBLIOTECA PENTRU TOŢI»:

692 E.M. FORSTER — *Clipa cea veşnică*, nuvele.

693 VIRGINIA WOOLF — *Spre Far*, roman.

694 ALFRED DE MUSSET — *Confesiunea unui copil al secolului*, roman * *Povestiri*.

695–696 * * * — *Literatura mărturisirilor. De la Cellini la Malraux*, antologie, 2 vol.

697 VASILE ALECSANDRI — *Cele mai frumoase scrisori*.

698–699 EMILE ZOLA — *Gervaise (L'Assommoir)*, roman, 2 vol.

700 MIHAIL SADOVEANU — *Istorisiri din Ardeal (Valea Frumoasei * Ochi de urs * Poveştile de la Bradu-Strîmb şi alte povestiri)*.

701 SELMA LAGERLÖF — *Charlotte Löwensköld*, roman.

702 HENRI MURGER — *Scene din viaţa de boem*, roman.

703–704 V. VOICULESCU — *Nuvele*, 2 vol. (*I. Capul de zimbru, II. Iubire magică*).

În «Biblioteca pentru toţi» apar cele mai valoroase scrieri din literatura română şi universală.

editura minerva

Vol. I—II, lei 10

706

marin preda

marin preda

risipitorii

* *

CLUBUL CĂRŢII DIGITALE

Ilustrația copertei : *Done Stan*

marin preda

risipitorii

ROMAN

★★

Ediția a IV-a revăzută

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1972
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PARTEA A TREIA

I

Sîmbătă după amiază Gabi scoase motocicleta și se duse la un croitor să-i calce costumul lui de vară, de doc englezesc, cumpărat de maică-sa încă de anul trecut de la *Consignația*, și pe drum avu surpriza să întîlnească niște vechi colegi. Era cald, soarele de iulie ardea, era multă lumină peste oraș, și de pe un trotuar, agitînd brațele, un grup de patru sau cinci inși începură să strige cu voci parcă disperate spre el, care se afla pe aproape, printre cei cu mașini sau motociclete, opriți la un stop. Erau în costume, deși era foarte cald, cu serviete în mînă, cu cravată la guler șifonat, părînd a fi în drum spre gară, ieșind direct dintr-o ședință de la ministerul lor de resort, unde fuseseră chemați de specialiști să discute chestiuni de specialitate, sau de modificări de plan, sau să li se dea cine știe ce indicații. Unul ținea gura deschisă și avea o expresie de încîntare, nu mai fusese, după cît se părea, de mult prin Capitală.

— Gabi ! Gabi !

El întoarse capul și îi văzu alergînd. Recunoscu numaidecît în fruntea lor pe negriciosul Antracit și trase motocicleta la bordura trotuarului ; lăsă motorul să pîrîie, nu descălecă, iar dialogul care urmă avu loc printre aceste pîrîituri ale motocicletei, amestecate cu zgomotul tramvaielor și al mașinilor. Nu-l mai văzuseră de anul trecut. Și-a cumpărat în sfîrșit motocicletă ? Cît l-a costat ?

— Gabi, unde mai stai, să venim pe la tine. Te-ai mutat, dă-ne adresa.

Dar el le spuse că nu-i putea primi acum, se căsătorea și era ocupat cu pregătirile. Dar le dădu adresa bucuros. Strada Toamnei nr. 15.

— Veniți la mine, am o casă splendidă, mai adăugă el.

Și răsuci ghidonul și pîrîiturile se accelerară brusc. Le întinse mîna :

— V-am pupat, la revedere.

— La revedere, Gabi, succes, felicitările noastre.

Nu putuse să-i spună mamei care îl vizita aproape zilnic că se însoară, ar fi devenit în orice caz inevitabile întrebările și tot alaiul cu dorința ei de a-și cunoaște nora și cu interesul tatălui pentru originea socială a viitoarei soții și cum să-i spună de pildă tatălui că domnul Arvanitache a fost secretar general la Ministerul de Externe în 1937, într-un guvern Tătărăscu, și fratele acestuia, arhitectul Arvanitache, fugise din țară în 1946 ? Le va spune cînd căsătoria și instalarea lui în casa aceea vor deveni un fapt împlinit pe care vor trebui să-l accepte vrînd-nevrînd...

Pe la orele unu a doua zi sună la intrare și Mimi îl primi și îl prezentă părinților ei. Gabi pătrunse în holul mare care alcătuia parterul acestei case și, în timp ce făcea cunoștință cu domnul și doamna Arvanitache și cu fratele mai mic al fetei, aruncă priviri circulare pline de curiozitate asupra interiorului. Casa părea nemobilată și asta îl cam dezamăgi. Întregul ei spațiu, din tavanul alb și pînă la ferestrele mari cu pereții dreptunghiulari și înalți, cu rare tablouri pe ei, părea gol. O arcadă de lemn galben, subțire, despărțea acest spațiu în două încăperi oarecum distincte, cea din stînga fiind sufragerie, cu o masă îngustă și lungă, joasă și cu scaune cu spătare mici, vizibil incomode, iar cea din dreapta salonul. Din spatele unui colț al arcadei urca în spirală o scară de lemn, care ducea, probabil, spre alte odăi ale casei. Un perete întreg era de sticlă și se vedea prin el o terasă prelungindu-se pînă printre niște straturi de flori ; draperii grele, de un roșu-vișiniu, acopereau jumătate din acest perete. Pe jos, suprafața primei încăperi era acoperită de un covor foarte mare, de o culoare indistinctă, bleumarin-deschis sau albastru-închis, sau vișiniu, de la intrare bătea în roșu-aprins. Lîngă peretele din dreapta se afla un fel de

divan, sau pat, sau canapea, dar care nu era nici divan, nici pat, nici canapea. Acolo stătea doamna Arvanitache în clipa cînd Gabi se înclină înaintea ei. Lemnul acestei mobile era lăcuit în alb, iar tapiseria dintr-un material auriu ; la căpătîiul ei se vedea o lampă cu picior înalt, cu un abajur cam la fel de auriu ca și canapeaua. Aceeași culoare, alb și auriu, o aveau și cele două fotolii și măsuța așezată lîngă peretele opus, unde stătea domnul Arvanitache cu o carte în mînă, și tînărul Arvanitache, răsfoind niște reviste. La drept vorbind, nu era chiar așa de nemobilată. Se mai vedea și o vitrină ceva mai încolo, prin al cărei cristal se zăreau statuete verzi și negre, sau vaze albastre, înflorate ; pe raftul superior, cu o alună în lăbuță, stătea o veveriță împăiată.

Domnul Arvanitache lăsă cartea din mînă, doamna Arvanitache se ridică într-un cot pe canapeaua aceea a ei, tînărul Arvanitache se ridică și el și, după ce îi oferi musafirului locul său, continuă să răsfoiască revistele preocupat, iar Mimi își luă un taburet și se așeză în apropierea fratelui. Gabi se uită fără sfială la domnul Arvanitache, un ins cam uscățiv și cam țeapăn, cu gîtul lung și gros și cu capul prea mic față de asemenea gît. El oferi musafirului pachetul său de țigări ieftine și începu conversația. Așadar, domnul Sterian lucra la aceeași uzină la care era angajată Mimi ?

— L-am cunoscut pe fostul proprietar, inginerul Malaxa, pe vremea cînd era în plină ascensiune, spuse domnul Arvanitache referindu-se la fostul patron al uzinelor. Era un om foarte capabil, un ascet, continuă el. Secretara lui, soția unui prieten al fratelui meu, povestea cum a fost angajată de Malaxa, cum așteptau la ușa lui vreo cincizeci de solicitatoare și cînd i-a venit și ei rîndul...

— Despre cine vorbești ? îl întrerupse doamna Arvanitache.

— Despre Sanda Bujor, nu-ți amintești de ea ? răspunse domnul Arvanitache. Cînta la mandolină !

— Sanda Bujor care lucra în '46 la Ambasada americană ?

— Da, zise domnul Arvanitache. Se spune că a vrut să fugă cu bărbatul ei, cu o barcă cu motor, sau așa ceva, și la somație nu s-au oprit și au fost împușcați amîndoi, în raza portului Constanța. Prin 1938, pe primăvară, așa, primesc un telefon, continuă domnul Arvanitache.

— Dar Sanda Bujor parcă divorțase, zise doamna Arvanitache, întrerupîndu-l iar, cum putea atunci să fie împușcată cu bărbatu-său ?

— A fost o combinație ! Ca să poată ieși din țară, Sanda Bujor s-a măritat cu un funcționar al ambasadei, căpătînd cetățenia americană, iar bărbatul ei urma să plece într-o delegație și să se întîlnească cu ea în...

— Vorbești prostii, îl întrerupse din nou doamna Arvanitache. Ce-au căutat amîndoi la Constanța

dacă el urma să plece singur într-o delegaţie ? Parcă aşa ziseşi.

— Combinaţia a fost următoarea, explică domnul Arvanitache. Înainte ca el să plece în delegaţie...

Dar înainte ca domnul Arvanitache să fi terminat fraza sa, doamna Arvanitache îl întrerupse iarăşi, dar în alt stil, începînd cu altă frază :

— Şi cum putea s-o împuşte dacă ea era cetăţeancă americană ?

Şi cuvintele lui *să plece în delegaţie* se întîlniră şi se ciocniră în aer cu ale doamnei Arvanitache *era cetăţeancă americană*. După care se făcu tăcere.

— Să vezi cum, zise domnul Arvanitache ca şi cînd n-ar fi luat în seamă chinurile la care era supusă dorinţa lui de a face conversaţie.

— Mimi, poţi să aştepţi mult şi bine pe ăla cu sifoanele, spuse doamna Arvanitache răsucindu-se pe canapeaua ei cu o expresie de parcă ar fi avut o durere veche care mai mult o scîrbea decît îi pricinuia suferinţă. Du-te mai bine la *Bufet* şi ia de-acolo.

— Dănuţ, dă o fugă, se rugă Mimi şi tînărul Arvanitache încetă cu răsfoitul revistelor, se ridică şi dispăru undeva, într-una din odăi.

Doamna Arvanitache, după ce obţinuse astfel tăcerea bărbatului ei, se interesă de vîrsta musafirului. Gabi îi spuse cîţi ani are şi glasul său se încîlci cu al ei, care, în clipa cînd el deschise gura, ea rosti :

— Pari foarte tînăr !

Această observaţie fu făcută pe un ton aluziv. Domnul Arvanitache spuse că lui, dimpotrivă, domnul Sterian îi face impresia că trebuie să aibă douăzeci şi opt sau treizeci şi doi de ani.

— În orice caz, continuă el, uitînd că putea fi iar întrerupt, condamnarea la moarte a inginerului Malaxa nu era necesară ! Inginerul Malaxa era una şi căpitalistul Malaxa era cu totul altceva. Putea fi folosit ca specialist.

Doamna Arvanitache se interesă apoi de familia viitorului ei ginere şi îl întrebă ce meserie are tatăl.

— E activist de partid, spuse Gabi.

— Iar mama, probabil ufederistă, zise doamna Arvanitache fără intenţie vizibilă de a face o ironie ieftină.

— Nu, mama nu activează nicăieri.

— Şi dumneata ce eşti acuma, că nu mai eşti proletar, continuă doamna Arvanitache cu interes. Dacă te căsătoreşti şi faci copii, ţi-i primeşte la şcoală ?

— De ce nu ? ! se miră musafirul şi rîse.

Doamna Arvanitache contemplă rîsul musafirului cu o curiozitate indiferentă şi după ce tăcu cîteva clipe zise :

— Cine nu e fiu de proletar n-are dreptul să urmeze cursuri superioare. Pe Dănuţ l-au dat afară din facultate chiar acum două luni. De ce nu răs-

punzi ? insistă doamna Arvanitache, zîmbind parcă din nas, fixîndu-l pe tînăr cu o privire rece și imobilă.

— Oricine are dreptul la studii, se bîlbîi Gabi, am avut colegi care...

Mimi pofti pe toată lumea la masă. Mereu cordial, domnul Arvanitache se interesă la rîndul lui de producția uzinei și de specialitatea tînărului inginer. Mimi servi pește, scrumbie cu ceapă, apoi ouă umplute și friptură de porc la tavă. Băură șprițuri. Serviciul de masă, farfuriile de pește, cu pești desenați pe ele, paharele de cristal, tacîmurile grele de argint nu reușeau să ascundă că masa era totuși cam sărăcăcioasă, vinul cam acru și prăjiturile ieftine, cumpărate de la cofetărie. Domnul Arvanitache însă înfuleca, și un anume plus de satisfacție, înghițind umplutura de ouă, dovedea că nu se bucura prea des nici chiar de un astfel de meniu.

— Ai fi putut să-i dai un leu băiatului ăla să ne aducă ghiață ! zise doamna Arvanitache zîmbind în felul ei ciudat... După ce că e o poșircă, vinul ăsta mai e și călduț. Și îndepărtă de la ea paharul de cristal în care sifonul ieșea vizibil la suprafață.

— Mamă, țe-am rugat doar să te duci tu sau Dănuț dimineața, cînd se dă ghiață la chioșc.

— Nu vorbi prostii, zise mama. Tu știi de la ce oră se face coadă ?

Se pare că pe domnul Arvanitache nu-l deranja faptul că băutura nu era frapată. Își turnă și își sifonă un pahar plin și îl bău cu poftă.

— În chestiuni din acestea, zise el, cum ar fi ghiața sau liftul care nu merge și altele de acest gen, se vede, deocamdată, că ideea planificării e o iluzie, deși i se aduc elogii ca unei zeități. De produs se produce, dar mult mai anarhic decît după legea cererii și a ofertei. Nu se produce ceea ce se planifică. E adevărat că începe să apară scheletul unei industrii naționale moderne, dar asta pentru că investițiile sînt uriașe, zise domnul Arvanitache. Și problema nu e să investești, și șaptezeci la sută din investiții să-ți iasă industrializare, iar treizeci la sută să fie pierderi. Pierderi să nu fie deloc sau foarte puține. Pe urmă, planificarea nici nu e o noutate. Marile corporații americane produc și ele tot pe baza planificării.

— De unde știți că șaptezeci la sută din investiții e industrializare și treizeci la sută pierderi ? zise Gabi.

— Parcă el știe ce spune ? ! mormăi doamna Arvanitache uitîndu-se cu infinită nepăsare la aerul de sub ochii ei. Mimi, fă-mi mie o cafea tare, mi s-a făcut greață de ouăle tale.

— Nu ți-au plăcut, mamă ?

— Ba au fost foarte bune, dar acum mi-e greață ! răspunse doamna Arvanitache și se ridică de la masă.

II

Își reluară locurile dinainte și Mimi servi cafele. Domnul Arvanitache, atît de cordial la început, acum tăcea, iar Mimi se uita în gol. După cîteva minute dispăru cîtva timp și se întoarse apoi îmbrăcată pentru ieșire. Cu o expresie surprinsă musafirul se ridică.

— Gabi ! exclamă fata în stradă și îi puse mîna pe braț.

— Simpatică mama ta ! zise tînărul. Dar de ce l-au dat afară pe fratele tău de la facultate, Mimi ? A făcut ceva ?

Ea nu răspunse, se opri, și cu capul într-o parte, ferindu-și privirile, rosti :

— Gabi, trebuie să mă întorc. Ne vedem mîine. La revedere, sînt foarte obosită, azi-noapte n-am închis un ochi.

El o întrebă de ce, ea îi zîmbi, făcînd parcă un efort.

— De emoție, zise. Mă gîndeam că ai să vii tu a doua zi, să-i cunoști pe părinții mei și mă bucuram... Îmi pare bine că ți-au plăcut...

Se despărțiră.

Mimi se întoarse și se apucă de spălat vasele. Domnul Arvanitache se retrăsese în dormitor, doamna Arvanitache veni la bucătărie după fiica ei și se așeză pe un scaun. Junele Arvanitache se întinsese în hol pe mobila în care o găsise musafirul pe mama lui și continua să răsfoiască colecții

vechi de reviste ilustrate și sport. Doamna Arvanitache tăcea cu o expresie imobilă, așteptînd.

Deodată, Mimi renunță brusc să mai spele vasele, își șterse mîinile și urcă repede sus în odaia ei. Acolo se întinse în pat și rămase dreaptă, încordată. Prin fața odăii se auziră apoi după cîtva timp foșnete, un du-te-vino care nu părea să se mai termine. După un timp, foșnetele încetară. Apoi, după cîteva minute, se auzi distinct zgomotul pe care îl face discul unui telefon cînd se formează un număr. Mimi se ridică, ieși din odaie și închise ușa deschisă de la odaia mamei. Cîteva clipe nu se mai auzi nimic, dar după cîtva timp vocea doamnei Arvanitache, vorbind la telefon, începu să răzbată distinct prin toate ușile. Convorbirea părea în unele momente că s-ar fi încheiat, dar curînd se auzea din nou vocea tocînd monoton.

Fata se ridică și coborî în hol.

— Dănuț, zise ea, urcă sus și lasă-mă pe mine aici singură.

Băiatul își strînse colecțiile, se ridică fără să spună un cuvînt și dispăru. Deși era cald, Mimi se zgribuli și se făcu covrig, își cufundă capul în tapiseria aurie. Tăcerea coborîse asupra casei.

Fără veste, însă, scara interioară trosni și doamna Arvanitache începu să coboare în hol. Cobora încet, treaptă cu treaptă, cu o expresie bizară, ca și cînd ar fi fost somnambulă sau s-ar fi ridicat în clipa aceea, încă sub narcoză, de pe o masă de operație. Fata rămase nemișcată. Doamna Arvanitache dădu

drumul la radio și se așeză într-unul din fotolii. Fata nu se mișca, stătea mai departe ghemuită, ca și cînd ar fi dormit greu. La radio, după ce se încheie un concert de selecțiuni din opere, izbucniră apoi zgomotos hore din Maramureș. Doamna Arvanitache schimbă postul, apoi se ridică și se apropie de fiica ei. Se așeză lîngă ea.

— Ce e, mamă ? Sînt obosită, zise fata în aceeași clipă, cu o voce intensă, ridicînd fruntea.

Doamna Arvanitache, cu un zîmbet la care participa acum și o vagă tresărire în sus a buzei superioare, rămase cîtva timp cu privirea fixată asupra fetei, apoi clătină negativ din cap. Așa-zisul zîmbet se accentuă apoi și întări și el negația, sugerînd în plus un dispreț rece și poruncitor.

— Bine, am înțeles, zise fiica, lasă-mă acum să dorm !

Doamna Arvanitache se ridică și se urcă din nou sus, în același fel cum coborîse, lăsînd de astă dată radioul deschis. Fata se duse și îl stinse, se întoarse și se ghemui din nou la locul ei. În curînd se auziră de sus uși care se deschideau și se trînteau neîncetat. Timp de aproape un ceas dură această mișcare, apoi doamna Arvanitache apăru în hol îmbrăcată pentru vizite. Se îndreptă spre ieșire și dispăru. În sfîrșit, se lăsă asupra casei tăcerea.

Peste o jumătate de oră o trezi însă fratele ei, care fără să-i spună vreun cuvînt se așeză în fotoliu și tăcu, uitîndu-se elocvent pe fereastră. „Te cheamă", spunea expresia chipului lui. Mimi se ridică, intră în bucătărie și aprinse aragazul. Jumătate de oră de somn îi readusese în priviri strălucirea și în mișcări calmul și răbdarea. Umplu un ibric cu apă, îl puse pe reșou, apoi trase un sertar și scoase o pungă pe care scria *ceai hepatic*. Pregăti acest ceai, cu care urcă sus în odaia tatălui, luă un taburet și se așeză pe el lîngă geam. Domnul Arvanitache sorbea din ceai și se strîmba de neplăcere.

— Dă-mi și un biscuit, ceru el.

Mimi rămase nemișcată, uitîndu-se afară. Strada era pustie, nu trecea nimeni. Se auzea însă de undeva zarvă de copii.

— Mai vrei ceva în afară de biscuit ?

Domnul Arvanitache nu răspunse. Sorbi ceaiul, scîrbit, se întinse în pat și mormăi :

— Nu mai vreau nimic ! Costumul meu bej l-ați curățat ?

— Nu.

Pe geam se văzu băiatul ieșind. Avea pași lenți și măsurați, și expresia rigidă și palidă. Fata deschise geamul și îl strigă ; băiatul abia întoarse capul, fără să se oprească din mersul său îmbătrînit.

— Dănuț, ai bani ? Să-ți dau ceva bani, spuse sora de la geam, dar el își văzu de drum ca și cînd n-ar fi auzit și dispăru la colțul străzii. Nu-și mai revine băiatul ăsta, ce să facem noi cu el ? ! zise fata.

— Da' belergonul ăla unde o fi dispărut ? mormăi domnul Arvanitache cotrobăind cu mîna în sertarul noptierei.

Îl găsi însă, înghiți pilula și-și mai turnă puțin ceai.

Cu vreo șase ani în urmă Dănuț își trăsese un glonte în inimă, în urma unui conflict cu dirigintele clasei. Se furase un stilou, și din proprie inițiativă elevii procedaseră rapid la o percheziție corporală. Stiloul fu găsit în buzunarul unuia dintre ei, și elevul Arvanitache se apropiase de hoț și îl pălmuise. Hoțul izbucnise în hohote de plîns, părăsise clasa și se întoarse cu dirigintele. Susținea, impresionîndu-i pe toți, că nu el a furat stiloul, că i s-a vîrît în buzunar de către făptaș și îl privea cu o ură fierbinte pe colegul său Arvanitache care îl pălmuise. Dirigintele îl chestionă pe elevul Arvanitache : „Ești sigur că el e hoțul ?" „Da", răspunse elevul cu o expresie parcă adormită de convingere și desconsiderare. „Stiloul s-a găsit în buzunarul lui." „Și dacă nu el e hoțul ?" insistă dirigintele. Elevul Arvanitache părea surd. În clipa aceea un elev cu o expresie de vinovăție buimăcită și sinceră pe chip se ridică în picioare și declară că el era autorul. „Eu am furat stiloul și cum s-a început percheziția m-am speriat și l-am strecurat în buzunarul colegului meu." „Bine cel puțin că recunoști. Vei fi sancționat, zise profesorul și continuă : Elevul Arvanitache să ceară scuze colegului său pentru că l-a jignit din greșeală." Elevul

Arvanitache răspunse : „N-a fost nici o greșeală, stiloul a fost găsit în buzunarul lui". „Ești total lipsit de cavalerism, spuse dirigintele. Te-ai grăbit să sancționezi, ca și cînd te-ar fi investit cineva cu acest drept. În fond ești un laș, incapabil să recunoști o greșeală de care nici măcar nu ești vinovat."

Elevul Arvanitache se făcu alb ca hîrtia. Seara, acasă, părinții săi auziră la un moment dat o împușcătură în baie. Alergară acolo și îl găsiră pe băiat întins pe mozaic, fără cunoștință, cu cămașa desfăcută în dreptul inimii. Pistolul, sustras din ascunzătoarea pe care tatăl o credea știută numai de el, îi căzuse în chiuvetă împreună cu manualul de anatomie. Sinuciderea fusese premeditată să nu dea greș, băiatul studiase în fața oglinzii regiunea inimii, cu o carte în mînă și pistolul în cealaltă. Probabil că nu-și pierduse cunoștința imediat și, încercînd să se agațe de chiuvetă, scăpase din mîini manualul și arma. Chemaseră *Salvarea* și sinucigașul scăpă, dar după aceea deveni tăcut, aproape că nu vorbea, erau zile cînd nu scotea un cuvînt.

— Ți se pare ție că nu-și mai revine, zise domnul Arvanitache auzind exclamația fetei. Istoria aia a uitat-o de atunci. Seamănă cu bunicul său după mamă, nici ăla nu scotea mai mult de două cuvinte pe zi.

— Dar eu cu cine semăn, tată ? zise Mimi.

— Tu ? ! se miră domnul Arvanitache. Nu știu cu cine semeni !

Și se ridică din pat să se îmbrace. Arăta bine după ceai și belergon și o jumătate de oră mai tîrziu plecă și el de acasă.

III

A doua zi, la uzină, Gabi nu avu răbdare, ca de obicei, să se apropie ora de plecare și să telefoneze la Serviciul financiar ; o chemă pe Mimi mai devreme, i se făcu dor de ea și vru s-o audă vorbind. Telefonul sună cîtva timp în gol, apoi vocea unei femei îi răspunse că doamna Arvanitache lipsește.

„Nu știm, n-a venit", i se răspunse cu acel glas sec cu care răspund totdeauna funcționarii cînd un coleg de-al lor lipsește și ei trebuie să dea toată ziua mereu aceeași explicație : nu lipsește din birou, n-a venit astăzi, nu se știe de ce n-a venit.

„Trebuie să fi fost foarte obosită Mimi de n-a venit astăzi la uzină, gîndi Gabi și rămase cîteva minute tăcut în biroul secției. Nu arăta de loc bine ieri." Ridică receptorul și formă numărul ei de acasă.

— Cine e ? se auzi o voce de bărbat.

Gabi răspunse.

— Cu Mimi, vă rog. Aici inginerul Sterian.

— Lipsește pentru moment. V-a lăsat vorbă să treceți pe-aici azi după-masă.

La prînz luă masa la cantina uzinei și apoi porni direct spre casa fetei. Intră în curte și sună. Dar abia sună și un ins se apropie cu pași lenți de micile trepte din fața intrării și îi făcu semn să-l urmeze. Purta un costum cam vechi și avea o înfățișare tăcută și dură.

— Pe cine căutați ? întrebă necunoscutul cu voce coborîtă. Buletinul dumneavoastră.

Gabi se supuse și scoase actul din portofel. Necunoscutul luă actul și se retrase din fața intrării pe terasă. Gabi îl urmă.

— Cine sînteți dumneavoastră ? zise Gabi la rîndul său.

— De la miliție, tovarășe !

Insul deschise actul și îl cercetă fără grabă. Apoi îl întrebă pe Gabi ce căuta acolo. Tînărul lămuri. Milițianul în civil păstră actul în podul palmei și porni spre ieșire. Gabi înțelese că trebuie să-l urmeze mai departe. Merseră în tăcere pînă la colțul străzii și cînd ajunseră acolo se zări adăpostită sub un castan bătrîn o mașină.

— Mergeți cu tovarășul, zise milițianul arătînd pe cineva, tot în civil, care dăduse drumul la motor și deschisese ușa mașinii. După cum vedeți, s-a întîmplat ceva cu prietena dumneavoastră și e nevoie să dați anumite lămuriri. Poftiți buletinul.

Gabi luă actul și se posomorî, o undă de îndîrjire apăru pe chipul său.

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă el.

— Mergeți, zise milițianul, vă scutim doar de un drum, în loc să primiți o citație acasă, mergeți acum și dați lămuririle care vi se vor cere.

Gabi se urcă și mașina porni. Străbătură bulevardele spre centru, ajunseră în dreptul miliției și mașina intră înăuntru. Însoțit de milițianul din mașină, urcă vreo două etaje și fu introdus într-un birou unde fu invitat să ia loc și să aștepte. Milițianul vorbi cu cineva din birou, și peste cîteva clipe apăru un ofițer care îl pofti pe tînăr să-l însoțească. Ieșiră pe coridor și intrară în alt birou, unde îl întîmpină un ofițer în uniformă care îi explică tînărului cam același lucru pe care i-l explicase mai înainte celălalt milițian, punîndu-i în treacăt și cam aceleași întrebări, dar mai amănunțite.

— Pe fratele prietenei dumneavoastră îl cunoașteți de mult ? Cam de cînd ?

— De ieri, zise Gabi.

Pînă ieri n-a mai avut prilejul să-l vadă ? La vreo reuniune, la vreun așa-zis ceai, unde să fi fost cu prietena lui ?,

— Nu, răspunse Gabi.

— Așteptați dincolo, spuse anchetatorul.

După o jumătate de oră fu poftit din nou și Gabi îl văzu în birou pe tînărul Arvanitache, așa cum arăta și ieri, nepăsător și absent. O expresie deloc

ascunsă de mîndrie și dispreț apăru pe chipul lui cînd îl zări pe Gabi.

— Îl cunoașteți ? întrebă omul de după birou.

— Da, v-am spus că îl cunosc.

— Dumneata ai spus că nu-l cunoști ! zise anchetatorul adresîndu-se tînărului Arvanitache.

— Ba da, acum îl cunosc, dar după nume nu mi-am adus aminte, zice cel anchetat rostind foarte rar cuvintele și cu o intonație obosită și flegmatică.

Ușa din stînga se deschise și i se făcu semn să iasă.

— O să dați o declarație și sînteți liber, i se adresă apoi anchetatorul lui Gabi.

Între timp, aceeași ușă se deschise din nou și în birou fu introdusă o femeie. Gabi se uită la ea, și cînd o văzu schiță mișcarea de a se ridica în picioare, ca și cînd ar fi ascultat de un impuls mai puternic decît voința lui. Femeia era de o frumusețe stranie, foarte tînără, cu ochii verzi. Linia frunții, arcada sprîncenelor, nasul și trăsăturile gurii erau parcă trase în sus de violența unei gîndiri fanatice, lăsînd să se vadă sub buza superioară dinții strălucitori, ca niște mărgăritare înghețate. Gabi se uită la ea neliniștit, ca și cînd apariția ei ar fi fost însăși primejdia, încercînd același sentiment care îl stăpînise și în ziua cînd fusese oprit de avocatul acela în Cișmigiu și îi dezvăluise existența dublă a lui Anny. Nu cumva această femeie de aici săvîrșise lucruri în care el

căzuse fără să știe, ca într-un coșmar ? Nu cumva o cunoștea pe Anny ? Sau pe acea Odette ? Sau chiar pe Mimi ? Și atunci iată-l din nou învîrtindu-se pe o orbită care putea să-l bage la apă fără să știe... Putea fi altfel ? Altfel n-ar fi fost confruntat cu această femeie. Auzi glasul anchetatorului întrebînd-o dacă îl cunoaște, adică pe el, pe Gabi, și tresări.

Ea tresări de asemenea și avu o smucitură a capului ca și cînd cineva ar fi încercat s-o apuce de sub bărbie de un frîu invizibil, iar expresia chipului ei căpătă brusc o nuanță de uimire extremă : dacă îl cunoștea pe individul care stătea pe scaun ? Se apropie de el și îi aruncă o privire de-o clipă, și rosti un singur cuvînt :

— Nu.

— Dar dumneavoastră ? Vă amintiți s-o fi văzut pînă acum ? Și urmă o nouă întrebare ca și cum răspunsul la cea dinainte nu l-ar fi interesat pe anchetator sau ca și cînd întrebarea în sine era superfluă sau prematură : în ce împrejurări ați cunoscut-o pe domnișoara Arvanitache ? Și făcu semn ca femeia să fie scoasă.

Gabi povesti. Lucrau la aceeași uzină, s-a prezentat la Serviciul financiar...

— Cînd s-a întîmplat exact ?

— În martie.

— Așadar, înainte de 1 Mai ? Unde ați fost în seara zilei de 30 aprilie ?

În seara zilei de 30 aprilie se culcase devreme fiindcă a doua zi în zori trebuia să plece cu Mimi într-o excursie. Anchetatorul mulțumi, îl rugă să pună și pe hîrtie ceea ce spusese prin viu grai și îi spuse apoi că e liber.

Gabi ieși din clădirea miliției pe la ora șase după amiază și se plimbă pe Calea Victoriei pînă se lăsă întunericul. Merse pe tot traiectul ei de jos de la Podul Senatului pînă în Piața Victoriei.

Știa bine că Mimi nu era Anny și că existența ei n-avea pentru el ascunzișuri, totuși ce se întîmplase, ce făcuse ea de ajunsese să fie arestată ? Făcuse ea ceva sau alții o vîrîseră într-o astfel de istorie fără ca ea să se poată apăra ? Și ce căuta acolo fratele ei ? Fratele ei, palidul acela, nu cumva făcuse el vreo prostie ? Și din pricina lui... Își aminti că doamna Arvanitache parcă spusese ieri nu știu ce în legătură cu facultatea, că a fost exclus de la facultate... Avu deodată sentimentul că nu se înșală, și atunci o luă spre casă, avînd de astă dată presentimentul că dacă Mimi e nevinovată o s-o găsească la el în odaie așteptîndu-l.

Urcă scările din cîteva salturi și puse mîna pe clanță ; ușa se deschise larg : Mimi era într-adevăr acolo, stătea în fotoliu și îl aștepta. Îi puse numaidecît întrebarea, și ea confirmă din cap : așa era, ghicise bine, fratele ei era cauza, se întîmplase ceva cu el. Ce anume, ce făcuse ?

Ea tăcu într-un fel care dădea de înțeles că știe, sau că dimpotrivă, e copleșită de neștiință,

dar nu vorbi, rămase mai departe nemișcată și posomorîtă, cu o expresie foarte dură, cunoscută lui, asemeni celei din noaptea aceea cînd ea plînsese, străină și necruțătoare. Gabi se sperie : nu cumva de astă dată se vor despărți ? Ce însemna iar înfățișarea aceasta a ei ? Ce se întîmplase ? Se aplecă jos lîngă genunchii ei și îi vorbi cu îngrijorare și teamă rugînd-o să-i spună cum s-au petrecut lucrurile, ce a făcut fratele ei și dacă e vorba de ceva lipsit de importanță, sau este chiar vinovat ? În zadar însă o imploră, ea stătea mai departe înghețată parcă pentru totdeauna în apa aceasta neagră în care fusese aruncată... După aproape un ceas de tăcere, ea începu parcă să-și revină și îl rugă, ca și atunci, s-o lase să se culce.

Se trezi pe la miezul nopții după cinci ore de somn, se îmbrăcă și îi ceru s-o ducă la un restaurant bun să mănînce și să bea ceva. Se duseră la un restaurant și luară masa. La sfîrșit ea ceru o cafea și își aprinse o țigare. Se mai înseninase, dar tot nu vorbi deși părea să fi venit foarte aproape de această nevoie obișnuită a tuturor oamenilor, de a se elibera prin cuvinte de ceea ce apăsa înăuntru. Era însă aproape în comparație cu distanța pe care conștiința ei o străbătuse de la șocul produs, dar nu în comparație cu aceea pe care o mai avea de străbătut fiindcă nu numai în seara aceea, dar nici în zilele următoare nu vorbi și nici mai tîrziu. Nu vorbi nu numai despre subiectul propriu-zis, dar nici despre lucrurile obișnuite la modul în care o făcuse pînă atunci. Din pricina asta, Gabi nu mai știa ce este și ce nu este important pentru ea, care lucruri prezintă interes și care nu, ce anume trebuie făcut pentru a obține de la ea o reacție dorită și ce nu, pentru ca reacția să nu se producă. S-o mai însoțească tot așa ca de obicei la ieșirea din uzină și să-i mai dea telefon în timpul serviciului ? Întîlnirile să aibă loc la el, ca și pînă acum, sau poate vrea să vină el acasă la ea ? Căsătoria să fie amînată ? Sau vrea poate cumva să fie grăbită ? „Desigur“, spunea ea și deschidea privirea de uimire, dar alteori zicea : „Nu, Gabi“ și avea o astfel de expresie încît era limpede că el nu mai trebuia să-i pună vreodată o astfel de întrebare sau să-i facă asemenea propuneri, deși pînă atunci răspunsese cu plăcere și dorise fără codire să i se ofere lucrul acela la care se referea el. În cele din urmă Gabi înțelese și se mai liniști că dacă ea n-a renunțat de tot la ideea de a-l părăsi, în orice caz faptul nu mai e atît de iminent cum se înfățișase în ora aceea grea... Cît despre întîmplarea propriu-zisă, cu arestarea fratelui ei, el n-o mai întrebă de atunci nimic. Înțelese că ori nu avea voie să vorbească, ancheta fiind probabil în curs (și aceste motive erau suficiente și lesne de înțeles), ori că așa se manifesta firea ei în toate împrejurările grele și că, deci, el nu trebuia să insiste.

IV

Cu toate că în dimineața următoare Constanța se simți mai bine, deși nu dormise toată noaptea, se hotărî totuși să se ducă la spitalul unde lucra doctorul Sîrbu și să se interneze după cum o sfătuise el, să nu i se agraveze oboseala aceea însoțită de neliniște care nu se mai retrăgea. La consultații veni chiar doctorul Sîrbu și îi spuse să aștepte. Cu un aer obosit din pricina nopții de gardă pe care o făcuse, doctorul Sîrbu reveni după o jumătate de oră în holul pavilionului și spuse Constanței că rezerva în care avea să stea abia acum are un pat liber și că trebuie să aștepte să se schimbe rufăria și să se facă un pic de curățenie. Totul e în regulă, adăugă el, sînt gata și formele de internare, trebuie să vină doar sora cu magazia și să-i ia hainele.

Se așezară pe o bancă. Prin hol trecu un om însoțit de mama sau nevasta lui, arăta atît de bolnav încît nu se putea ghici dacă îi e mamă sau nevastă. Parcă ținea prune în gură. O sprînceană îi era întinsă în sus spre creștetul capului, nasul dat într-o parte de o umflătură ca un măr iar de o parte și de alta a gîtului îi crescuseră niște rotunjimi ca niște tigve gingașe, care ridicau în sus pielea capului pînă după urechi. Mama își feri privirea și îi șopti Constanței să nu se uite, dar ea se uită și-l întrebă pe doctorul Sîrbu ce are acel om.

— Ce să aibă, gîlme, zise medicul.

Trecu o femeie tînără foarte palidă, care abia se ținea între două surori. „Eu merg singură, eu nu sînt așa palidă ; nu am gîlme", gîndi Constanța aproape bine dispusă. După cîtva timp apăru sora cu magazia și îi spuse s-o urmeze.

— Nu fii așa speriată, mamă, în trei-patru zile am să ies, zise Constanța, deși mama ei nu arăta de loc speriată, ci doar tăcută. Doctore, dumneata unde te duci ?

— Eu mă duc acum la alți bolnavi, zise medicul și își luă la revedere de la cele două femei și se îndepărtă.

Constanța coborî la subsol și sora îi ceru să se dezbrace și să predea îmbrăcămintea. Din rafturi ea dădu jos rufăria de spital, o pijama vărgată, un halat de molton de culoare maron și niște papuci mari cu talpa groasă. Bolnava primi toate acestea cu un zîmbet amuzat, parcă de dispreț, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic prin faptul că părăsea universul ei nelimitat și pătrundea în altul în care se ingusta brusc manifestarea vieții. Sora îi văzu zîmbetul, dar nu-i confirmă înțelesul, fără însă să i-l infirme. Era o femeie în vîrstă și privirea ei văzuse multe, poate chiar bolnave care se prezentau la ea ca și aceasta, sănătoase în aparență, dar care ieșeau pe urmă cu picioarele înainte : acest subsol era uneori *stația terminus*, ultimii pași în rochie ai unei

femei, hainele nu mai erau eliberate celei care le-a lăsat, ci părinţilor sau soţului.

— Lăsaţi totul aici şi mergeţi cu mine, zise o altă soră, care intrase între timp şi aştepta.

Constanţa urcă din nou la parter, străbătu două lungi coridoare care miroseau puternic a dezinfectant, urcă un etaj, apoi încă unul şi sora se opri în dreptul unei uşi, a unui salon în care zăceau zeci de bolnave, îmbrăcate în aceleaşi pijamale vărgate ca şi a ei.

— Aici ?

— Veniţi cu mine, răspunse sora cu o voce care sugera că aici nu prea are rost să pui multe întrebări, ci trebuie doar să te supui dacă vrei să fii bine tratat şi să te faci sănătos.

Constanţa o urmă printre lungile şiruri de paturi. O bolnavă stătea cu un maţ roşu în gură, cu o expresie chinuită, din care se înţelegea că înghiţise pînă la măruntaie acel maţ şi că trebuia să stea cu el aşa ore întregi. În alt pat dormea o fată într-o totală nemişcare, galbenă ca lămîia, părea moartă. O femeie de serviciu, într-un halat alb, făcea curăţenie printre paturi şi cu toate că geamurile erau deschise, în salon stăruia un miros de medicamente şi trupuri omeneşti istovite. Cealaltă ieşire a salonului dădea într-un mic hol şi continua apoi printr-o uşă asemănătoare, jumătate geam, dînd în alt salon, spre altă categorie de bolnave. Micul hol avea o masă şi cîteva scaune de lemn, şi în cele două extremităţi

erau alte două uşi, la fel ca şi celelalte şi care dădeau în aşa-zisele rezerve, mici odăi de două persoane, cu ferestrele însă mari, prin care se vedeau nenumăratele pavilioane ale spitalului. Infirmiera intră într-una din ele, care avea un pat liber, şi îi arătă Constanţei să se aşeze.

— N-aveţi voie să păstraţi aici mîncare. Nu părăsiţi rezerva în timpul vizitelor.

Şi plecă. În celălalt pat zăcea o bătrînă, dormea sau bolea, nu se mişcă şi nu deschise ochii cînd Constanţa îşi aranjă în noptieră micile obiecte de toaletă şi desfăcu şi aranjă patul altfel decît era. Se auzi o mişcare la uşă. Constanţa se întoarse. Uşa se deschise încet şi se ivi o bolnavă de vreo cincizeci de ani, cu mişcări ţepene şi cu o privire în care zăcea o febră rece, liniştită şi imobilă.

— Poftiţi, spuse Constanţa, ce doriţi ?

— Pardon ! spuse femeia şi se retrase fără grabă şi i se auziră paşii prin uşa jumătate geam îndepărtîndu-se tîrşîit.

— Culcă-te, maică, acuşi vine şi doctorul, zise deodată bătrîna.

Deschisese ochii fără să se mişte şi se uita la noua-venită cu o expresie discretă, senină şi resemnată.

— Aşa eram şi eu cînd am venit, continuă ea, nu ştiam ce să fac cu timpul, nu-mi venea neam să şed locului. „Stai la pat, mătuşă, aici trebuie să stai în pat.“ „Cum să stau în pat, domnule doc-

tor, cînd de șaizeci de ani eu n-am știut în timpul zilei ce e ăla pat ? Cum să stau eu în pat dacă se luminează de ziuă ?" „La pat, la pat", zice. Ce să fac, m-am învățat și cu asta ! încheie bătrîna, subliniind tîlcul situației cu o mișcare energică a sprîncenelor ei albe și dese.

— Ești de la țară ? o întrebă Constanța. Învățătoare ?

— Da. De pe lîngă Rîmnicul-Vîlcea, dar sînt preoteasă. Cu o învățătoare s-a ținut popa, cînd era și el mai tînăr, una de pe aici de prin București, i-a făcut și un copil... Acum a îmbătrînit și popa, adăugă femeia pe neașteptate și sublinie iar din sprîncene, cu ironie veselă, tîlcul situației.

Ușa rezervei se deschise și din nou apăru încet capul aceleiași bolnave care o mai deschisese mai înainte.

— Ce doriți ? întrebă Constanța, dar la fel ca și înainte femeia zise *pardon*, și se retrase cu mișcări țepene.

— Nu nimerește toaleta, zise bătrîna, așa face mereu, deschide toate ușile... O mai ajută cîte o soră, dar sînt și ele aglomerate.

Se lăsă tăcerea. De undeva de jos se auzea cineva cîntînd. Deodată, o voce puternică de femeie, care venea de undeva din salonul din stînga, răzbătu prin ușă. Cu o plăcere crescîndă și triumfătoare, în liniștea care se lăsase, ea număra :

— Una, cinci, trei, zece, patru, cinșpe...

O umbră de neliniște trecu pe chipul Constanței. Nu cumva, prin apropiere... Dar bătrîna îi alungă teama zîmbind, îi explică : era vorba de o bolnavă din salonul vecin, care nu mai știa să numere. N-avea nimic altceva decît încurcătura aceasta în mintea ei, dar celelalte, din plictiseală, să mai rîdă, îi spuneau că azi cînd a pus-o doctorul să numere a numărat mai bine ca ieri, și atunci ea de bucurie se punea să le arate încă o dată.

La orele unsprezece trecu *profesorul*, urmat de suita sa de medici și surori. Bătrîna, cuminte, se ridică în capul oaselor.

— Ei, ia să vedem, ce vă aduce la noi spuse profesorul adresîndu-se Constanței și după mișcările sale surorile înțeleseră că vrea să stea și i se aduse îndată un scaun. Mi-a spus doctorul Sîrbu că aveți o oboseală și nu puteți dormi. Altceva ce mai aveți ?

Constanța, după ce ezită, spuse că mîncarea îi face greață. Înainte de plecare băuse un ceai cu unt și brînză albă și se simțise foarte rău.

— Păi se vede, ați pierdut din greutate, zise profesorul. Dar asta o să se aranjeze, o să luați la plecare așa, opt-zece kilograme. Sau nu vă convine ? Vă convine mai mult silueta, te pomenești că ați luat ceva, vreun medicament din astea și d-aia ați slăbit... Cineva, zise profesorul lăsînd bolnava și adresîndu-se medicilor, făcuse așa o siluetă de viespe, luînd un medicament din astea. Și bărbatul ei, doctor, o ducea în vizite și

toată lumea o admira. Pe urmă se așezau la pocher și viespea noastră uite așa o carafă mare de apă cerea... Ăla era el medic, dar pocherul e pocher, nu băga de seamă că soția lui bea așa, cam trei-patru carafe de apă în cîteva ore...

— Diabet... zise doctorul Stamate cu vocea lui subțire.

— Dar ce diabet! exclamă profesorul. Acum își face insulină, trei pe zi. Dar are siluetă! Ce e drept, e drept...

Toată lumea zîmbea. Începu s-o consulte, îi ascultă inima și o ciocăni, dar fără prea multă atenție. Nu erau interesanți pentru el acești bolnavi și numai cine știe ce capriciu îl făcea să întîrzie mai mult de un minut la patul lor. Între aceste mișcări făcea pauze mari, îi punea întrebări, o părăsea și se adresa mai mult suitei. Doctorul Stamate, cel mai tînăr dintre ei, îl asculta stînd rezemat de ușă, atent și admirativ. Atenția celor mai în vîrstă scădea însă adesea, și atunci profesorul, cu degetul lui gros, îi trezea înghiontindu-i simbolic în coaste, ca pe niște studenți ignoranți, ținîndu-le fragmente de prelegeri, reamintindu-le să bage bine în cap, cît îl mai aveau între ei, marile adevăruri elementare ale medicinei.

— Bolnavul se face sănătos singur, spunea el. Ființa monocelulară din care am pornit a fost înzestrată de la origine cu mijloacele de luptă și apărare față de mediu... Dacă ai văzut dumneata pe un drum de țară, i se adresă de astă dată Constanței, o căruță care ia așa pe roate noroi mult și greu și ajunge căruța la poalele unui deal; atunci țăranul se dă jos și pune umărul și boii se opintesc. Cînd au ajuns în vîrf stă toată lumea și răsuflă. Dar cine a dus căruța: țăranul, sau boii?

— Boii, zise Constanța.

— Ei, doctorul e țăranul, zise profesorul, pune și el umărul, dar opinteala o face bolnavul. Noi o să vă ajutăm, dar dumneavoastră trebuie să vă faceți sănătoasă singură. Cum stați cu stomacul, cu ficatul? Ia să vedem... Suportați bine grăsimile, făinoasele?... Vă doare aici?... Nu vă face bine laptele. Cred și eu, laptele e pentru viței, nu pentru oameni! exclamă profesorul, adresîndu-se de astă dată medicilor. E normal să vă usture... Trebuie să vă dispensați în general de lapte, deși e păcat, e foarte hrănitor, se adresă apoi Constanței. Numai dacă s-ar găsi lapte care să semene cu cel de mamă... Se spune că laptele de măgăriță ar semăna cu cel uman. De aia, adăugă profesorul, printre oameni sînt atîția măgari!

Bolnava se uita cu privirea sticlind intens la acest om mic de statură, verde și vînjos, a cărui existență parcă o uimea. Avea pe chip o expresie elocventă, ca și cînd l-ar fi cunoscut pe acest bătrîn de totdeauna, parcă i-ar fi fost rudă sau protector în copilărie. În mod neobișnuit, profesorul

întîrzia el însuși consultînd-o. O întrebă unde lucrează, cîte ore, ce eforturi speciale a făcut în ultimul timp. Emise ipoteza că asemenea eforturi pot produce carența unor substanțe necunoscute în metabolism... Trebuie urmărit... Dar nu spuse ce anume și apoi își aminti : era vorba de un caz pe care îl relată medicilor amănunțit... Apoi o întrebă pe bolnavă :

— Vă place să dormiți ? Și nu-i așteptă răspunsul. Terapie cu somn și cu insulină ! încheie profesorul și se ridică și deodată deveni grăbit și dispăru din rezervă.

— Mîine dimineață să nu mîncați nimic, spuse o soră rămînînd în urmă. Mergem la analize.

La prînz, Constanța luă masa, apoi se culcă. Se simțea bine și își spunea că într-o săptămînă, cel mult zece zile, avea să iasă de aici odihnită și sănătoasă. Nu dormise de trei nopți. Adormi și se trezi tîrziu, cu o expresie rătăcită. Un necunoscut în halat alb stătea pe marginea patului și îi lua pulsul. Se ridică în capul oaselor strîngînd cu mîna pijamaua închisă pînă sub bărbie. Privi în jur, cu o dificultate de orientare care nu se limpezea. Prin geam strălucea un cer de aramă în amurg, se vedeau vîrfurile unor copaci, nemișcați, indiferenți. Se trase mai spre capătul patului și privirea îi alunecă pe pereți, exprimînd mereu aceeași dificultate de orientare afectivă chinuitoare.

— Cum vă simțiți ? zise omul în alb.

Bolnava își trase brusc răsuflarea și avu o exclamație de suferință nedefinită, de neliniște vagă. Scutură din cap, își duse palmele pe față și-și frecă ochii ; se uită țintă la omul de lîngă ea și se acoperi cu pătura.

— Dumneavoastră sînteți un doctor ?

— Da, zise necunoscutul în halat alb. Eu sînt doctorul Drăghici. Cum vă simțiți ? Ați dormit, dar parcă nu prea v-a făcut bine somnul !

Avea un glas odihnitor. Era un ins păros, cu favoriți negri și cu mulți negi pe față. Și mîinile îi erau păroase, mari, cu palmele late și parcă bătătorite de muncă. Podul palmei era însă neted, curat.

— Care e motivul pentru care v-ați internat în spital ?

Bolnava avu o ezitare, apoi răspunse :

— N-am mai putut să merg.

— Acum puteți să mergeți ? Ia dați-vă jos din pat.

Se supuse. Doctorul o privi cîtva timp cu atenție, fără să zică nimic.

— Ședeți, zise el și n-o mai examină.

— Domnule doctor, șopti bolnava. Își duse mîna la gît și bărbia începu să-i tremure. Sînt foarte tristă...

Medicul tăcea.

— N-ați mai fost niciodată pînă acum așa tristă ? zise el în cele din urmă.

— Nu...

Medicul se întoarse spre sora de serviciu, care stătuse tot timpul în picioare lîngă ușă, și spuse numele unui medicament.

— Trebuie să dormiți mai departe, reluă el apoi. Există oboseli și mai grave, am avut un caz, un coleg de-al dumneavoastră, profesor de estetică, s-a oprit deodată din expunere și n-a mai putut scoate un cuvînt ; era la curs și a rămas mut în fața studenților. Oboseala se localizase la organul vorbirii, acolo unde omul făcuse excese. După tratament, totul s-a aranjat... L-am sfătuit, bineînțeles, să vorbească mai puțin, adăugă medicul, cu o blîndă ironie. La dumneavoastră e departe de așa ceva, trebuie să vă faceți bine...

V

Tot așa gîndea și ea, că trebuie să se facă neapărat bine și cît mai repede, și impresia pe care i-o produseră acești doi medici, mai ales cel de dimineață, căruia ceilalți îi spuneau profesor, i se părea că e o garanție. Cît timp stătuseră lîngă ea și o examinaseră se simțise chiar sănătoasă și se gîndise dacă n-ar fi fost mai bine să spună acest lucru acelui profesor, probabil un savant, că nu e chiar așa de bolnavă să se ocupe de ea, cînd alții cu adevărat bolnavi poate că îl

așteptau. A doua zi dimineață sora o duse în laborator.

Se așeză pe un scăunel mic și alb de metal și laboranta se apropie și o înțepă în deget, apoi, cu o vergea subțire de sticlă, aspiră picătura de sînge și o întinse pe niște pătrățele de geam. O altă laborantă o invită să se întindă alături pe un pat medical de piele și aduse lîngă ea o mulțime de eprubete pe un suport.

— Uitați-vă pe geam, spuse fata după ce îi legă brațul cu o bucată roșie de cauciuc, dar bolnava nu se uită pe geam, rămase liniștită, cu brațul întins, și nu trădă prin nimic că ar fi simțit ceva cînd acul îi fu introdus în venă.

Constanța își privea mîna, care se făcuse albă ca hîrtia. I se aplică vată cu spirt pe locul înțepăturii, îndoi brațul, se ridică și rămase nemișcată pe marginea patului. Pipăi vata, dezdoi brațul, îl îndoi la loc. Tresări cînd i se spuse că totul era gata, poate să plece. Înțepătura aceasta de aci îi amintise de alta, asemănătoare, cînd îi trebuise pentru căsătorie. Pașii i se opriră brusc pe coridor. Scutură din cap, se apropie de un perete, se redresă și își continuă drumul. Fusese în dimineața aceea împreună cu *el* la un laborator, să dea o probă pentru reacția Wassermann, și după înțepătură i se dăduse, ca și acum, puțină vată înmuiată în spirt, dar aruncase vata. El se arătase mirat, ceruse din nou puțină vată, „Fii serioasă, îi spusese, ține vata acolo" ; lăsase în jos mîneca

rochiei, rîzînd: „Lasă că n-o să-mi iasă mațele pe-acolo", îi răspunsese. (Cînd era mică și își jupuia genunchii sau își zdrelea coatele în cădere, venea și arăta mamei zgîrietura: „Las', că n-o să-ți iasă...", zicea mama.) Se grăbi spre rezervă și se întinse pe pat. I se spusese că trebuie să doarmă mult. Închise deci ochii să alunge amintirea și mai ales cuvintele acelea care, într-un mod bizar, nu-i mai fugeau din creier, stăteau parcă agățate și se pronunțau singure. Sub pleoape însă văzu deodată o imagine vie, un cal cu musculatură suplă. Calul scoase un nechezat. Un om apăru dintr-un grajd și se repezi la el. Calul se ridică în două picioare, se răsuci cu tropot dezlănțuit de copite, apoi țîșni în aer, descriind o curbă și necheză din nou, pătrunzător și sălbatic. I se întîmplase parcă ceva, nu mai putea fi oprit...

Constanța deschise ochii și se ridică în capul oaselor. Tremura. Se dădu jos din pat, se duse la baie și se spălă îndelung cu apă rece. Ce fusese asta? Era o imagine nedorită și absurdă, niciodată nu văzuse un asemenea cal, al cărui mecanism muscular să fi scăpat de sub controlul creierului său de cal și să dea astfel din picioare. Tot astfel și cu amintirea înțepăturii: ea venise nedorită, o simțise chiar fizic în creștet, ca o apăsare înapoi spre infinitul timpului scurs, iar ceea ce rămînea prezent sub ochi nu mai avea înțeles. În baie era un scaun. Se uită la el neliniștită. Ce era un scaun? Simțea cum armonia

care îl ținea întreg în mintea ei se desfăcea, se decupla, un scaun nu mai era un obiect din lemn, făcut de oameni pentru a servi unui scop, ci un obiect ale cărui sensuri se separau. Ce rost avea acest obiect? Ce obiect avea acest rost, această idee de a ședea? Făcu o sforțare și se smulse din fața scaunului tremurînd de neliniște.

Ieși din baie și se întoarse în rezervă. Intră o soră, care îi aduse ceai, marmeladă și pîine. După ce mîncă închise din nou ochii, dar îi deschise repede la loc. Amintirea cutreiera iar, nechemată.

El stătea în picioare, întors cu spatele și se uita pe geam. Se răsucise apoi s-o vadă. Ea se ridicase, deschisese ușa dulapului și scosese paltonul. Se aplecase jos, trăsese un sertar și se încălțase. Îmbrăcase paltonul și cu bărbia în sus încercase de cîteva ori să se încheie. Copca nu se prindea. *El* se apropiase, pusese mîna pe gulerul mic de blană și o încheiase. Coborîse apoi singură în parcul înghețat și o luase pe aleile pline de zăpadă. Începea să se întunece. Se așezase pe o bancă. „Ce să fac eu acum?" se întrebase.

Cînd îl cunoscuse anul trecut era în vacanță și se plimba prin Cotroceni, mergea spre Grădina Botanică. De poarta unui stadion se apropiau mașini și se oprise și ea să se uite. Intrarea era liberă. Alături se oprise altă mașină și din ea coborîse un ins foarte bătrîn, negricios, iar în

urma bătrînului, *el*. Intraseră înăuntru. Era un concurs al Crucii Roșii și *el* făcea parte din juriu. *El* o urmărea cu privirea.

Nu-și închipuise că putea exista un bărbat care să fie atît de îndrăzneț și în același timp totuși rezervat. Îi dăduse o întîlnire și ea acceptase. Stăteau la masă într-o cofetărie și în general ea tăcea, fiindcă abia avea timp să înțeleagă ceea ce i se întîmplă, deși mintea îi era trează și gîndea în clipele acelea la modul cel mai febril pe care și-l cunoștea. „Cine ți-a stricat materialul ăsta de rochie ? zisese el. Poate îți place ? Te pomenești că dacă îți arată cineva o rochie cu adevărat frumoasă o să ți se pară urîtă ? Să știi că nu e vorba aici nici de lux, nici de bani. Cu același material și la același preț de lucru... Vezi femeia aceea care intră acum pe ușă ? Rochia ei e mai ieftină decît a ta, e însă o rochie frumoasă. Îți place ? Și părul ?" continuă el, parcă obsedat.

Stăteau aproape singuri la etajul cofetăriei, la o masă lîngă balustradă, de unde vedeau jos mișcarea fără să fie văzuți. Era liniște și ea îl asculta cu atîta intensitate încît nici nu-și mai dădea seama ce mănîncă. El ceruse un soi de tort care avea un gust neașteptat de bun, mîncase cîteva lingurițe. În acest timp, el vorbea însă, și ceea ce îi spunea îi tăia parcă răsuflarea. Își amintea apoi din nou de ceea ce avea în față și se apleca și înfigea lingurița. Cînd ajunsese la păr, atenția ei, la pîndă, îi încetinise mișcările.

„Ce vrea să spună de părul meu ? se întrebase. Am păr frumos ? Trebuie să înghit ce am în gură, fiindcă e în stare să-mi spună ceva să mi se oprească tortul în gît." Înghițise și se uitase la el așteptînd, cu privirea micșorată, ca a pisicilor. Mîna împinsese mai încolo farfuria mică și lingurița. El îi prinsese capul în palme, o întorsese spre el, îi ridicase puțin bărbia și cu o mînă îi strînsese părul la ceafă. „Crezi poate că dacă ai păr frumos trebuie să-l expui ? O femeie trebuie să aibă aerul că nu e meritul ei dacă are de pildă părul frumos și de aceea îl și ascunde cu grijă ; abia atunci ea atrage cu adevărat atenția.". Ea gîndea : „Ăsta profită de teoriile lui ca să-mi pună mîna pe cap". Îl disprețuise cîteva clipe, dar nu zisese totuși nimic, era atît de curioasă și intrigată, că uitase imediat să-l mai disprețuiască.

Avea nevoie de el, să facă tot ceea ce îi spusese, simțea că el are dreptate. Se vedeau în fiecare zi, și uneori de două ori pe zi. Se uita în oglindă la înfățișarea ei schimbată și își spunea că și fără el ar fi aflat toate aceste lucruri mărunte. Lipsită de tact și fără să-și dea seama ce face, chiar îi și spuse într-o zi, adăugînd că, de n-ar fi fost el, ar fi fost altul.

El zîmbise subțire, ca și cînd i-ar fi făcut o plăcere deosebită declarația ei, îi luase mîna cu multă delicatețe și i-o sărutase continuînd să zîmbească.

În ziua aceea se plictisise cu el, o năpădise o senzație acută de singurătate. Se despărțiseră ca de obicei după ce văzuseră un film și se plimbaseră pe străzi. „La revedere", spusese ea. El se înclinase și răspunsese „La revedere", dar abia acasă își dăduse ea seama că el nu-i mai fixase ora și locul de întîlnire pentru a doua zi. „O să mă caute el, dacă e să mă caute", își spusese și nu se mai gîndise la el.

Trecură însă patru zile pînă ce el o căută din nou. În acest timp, senzația aceea de singurătate crescu și ca să scape de ea, dimineața se ducea la ștrand, stătea la soare, înota și citea. Cărțile erau de la el. Tot ceea ce îi spusese el despre rochii și ținută o lăsase liniștită în forul ei interior, dar într-o zi el îi spusese și ceva care o făcuse să roșească. Se opriseră în fața unei librării și ea intrase și cumpărase o carte, expusă vizibil în vitrină. Era *Educația comunistă*, de Kalinin. „Asta vi se cere la școală, sau îl citești tu fiindcă te interesează ?", zisese el după ce ieșiseră din librărie. „Mă interesează", răspunsese ea. „Educație înseamnă corectare, reluase el după cîtva timp. Ce vreți voi să corectați la om ? Ce nu vă place ? Sau pentru tine problema nu are un caracter atît de direct ?" adăugase el văzînd că ea tace. „Ba are, răspunsese ea, fiindcă între instrucție și educație nu e un zid, deși sînt două lucruri deosebite." „Deci are !", zisese el. „Sigur că are !", răspunsese ea, parcă tresărind, și vocea ei era gata să

continue, dar nu continuase, se oprise, ca și cînd s-ar fi împiedicat brusc de un obstacol ciudat. „Atunci răspunde, reluase el. Ce vă displace vouă la om de vreți să-l educați ? Nu vă place cum l-a făcut natura ?" „Nu știu, zise ea cu pornire, dar au unii un talent de-mi pun niște întrebări, parcă-mi dau cu o lopată în cap ! Nu știu, probabil că așa se socotește, că omul nu e bun de la natură și că trebuie corectat. De unde vrei să știu eu cum era omul de la natură ? E cam mult de atunci !"

I se urcase însă sîngele în obraji simțind că s-a comportat urît, deși el nu zisese nimic. Stîrnise însă în ea pe nesimțite sentimentul acela neplăcut care se naște în noi cînd sîntem siliți să ne recunoaștem ignoranța. „Zici că nu știi cum era omul de la natură, reluase el, în altă zi, încercînd s-o facă să se simtă iar în largul ei (și reușise). Tu ești un om natural ! Ți-ai însușit prea puține din păcatele vechii societăți, ași zice chiar de loc ! În schimb, adăugase el după cîtva timp, ești un teren destul de bun pentru păcate noi." „Care ar fi alea ?" îl întrebase ea cu o neîncredere ironică și indiferentă. El tăcuse multă vreme. O conducea acasă, se apropiau de cartierul ei. Curiozitatea stîrnită de cuvintele lui abia se mai ținea, începuse să se gîndească la cel mai plăcut lucru pentru ea din zilele acelea, croitoreasa la care el o dusese și la care se găseau tot felul de modele de rochii, de îi lăsa gura apă cînd își amintea de ele. A doua zi avea o probă și ardea

de nerăbdare să vadă cum o să iasă. „Nu zic că te afli în situaţia unora care găsesc mai plăcut gustul ignoranţei decît al ştiinţei, zisese el în cele din urmă, dar te simţi îndemnată să cochetezi pe chestia asta. Lipsa de atenţie în exprimare e un lucru cu care te delectezi ? Ce înseamnă de pildă expresia : «Au unii un talent de îmi dau cu lopata în cap» ? Eu nu dau la nimeni cu lopata în cap, dacă vrei să ştii. Şi, în afară de asta, nu fac parte dintre acei «unii» cu care ai avut tu probabil de-a face."

Vocea lui avea alt timbru. Se gîndise mult pînă să-i răspundă şi îşi alesese cu grijă cuvintele. Se ghicea în spatele vorbelor că o preţuia, existenţa ei îl acapara. Auzindu-l vorbind astfel, bănuind impulsurile lui secrete, luînd astfel cunoştinţă de puterea pe care începea în mod inexplicabil s-o aibă asupra lui, ea uitase discuţia cu partea ei neplăcută şi rămăsese doar cu ideea că e cam ignorantă, lucru care însă nu s-ar fi putut spune că lui îi displăcea.

Şi ei îi era plăcută prezenţa lui. Avea, lîngă el, un sentiment copleşitor de libertate, necunoscut de ea pînă atunci, care se ştergea cînd rămînea singură. La întîlnirea următoare însă, se reaprindea parcă mai puternic şi în curînd nu se mai stinse de loc. Sentimentul acesta ajunsese s-o domine, şi cînd el o ceru în căsătorie, ea avu un zîmbet meditativ : căsătorie ? ! Adică ce însemna asta ?

Va mai fi tot aşa de liberă ? Se va mai simţi la fel de bine ?

Se căsătoriră şi se simţi la fel de bine. Resimţi însă într-un fel exagerat detaşarea ei la acţiunea de alfabetizare, se adaptă greu şi perioada primelor luni, cînd căutară casă şi se mutară, îi fu turburată doar de această criză a ei, cînd fu cuprinsă de îndoieli, dacă talentul ei în învăţămînt era real şi nu era doar o ambiţie susţinută de împrejurări favorabile. Criza trecu şi vechile bucurii reveniră. Se petrecu însă cu el ceva. Rămăsese însărcinată şi el îi ceru să întrerupă sarcina. „Bine, zise ea, dar de ce ?" El nu răspunsese aşa cum se aştepta ea ; nu răspunsese îndată şi se gîndi, şi cînd vorbi nu spuse nimic revelator. „S-ar putea, zise el, ca viitorul nostru copil să fie răutăcios şi să verifice dacă data naşterii lui faţă de data căsătoriei noastre nu e cumva anterioară. Şi în afară de asta, mai adăugă, văzînd că n-a convins-o, nu-mi convine ca la cincizeci de ani să am un copil de douăzeci."

De ce nu-i convenea ? Aşa ! Nu-i convenea ! Ea avu pentru întîia oară sentimentul că libertatea ei e ştirbită, se plînse soacrei şi se pierdu în ezitări, şi nu-i folosi la nimic nici îndemnul mamei, care, într-o zi, fără să ştie despre ce e vorba, deodată o luă la rost : „Ia ascultă, de ce nu faci copii ?" Mărturisi : „Mamă, el nu vrea". „Ce e asta nu vrea ? Îi poartă el ?" zise mama.

Nu-i purta el, dar se împotrivi mai departe cu

îndîrjire și atunci ea îi făcu pe plac, deși avea presimțirea că nu-i mai folosește la nimic, că era prea tîrziu, că lui i se întîmplase ceva. Îl întrebă : „George, ce e cu tine ?". Atunci el îi răspunse : „Trebuie să ne despărțim".

Era iarnă, duminică, stătuse toată ziua în pat și dormise. El nu arăta bine. Cînd îi auzi declarația, o auzi mai puțin decît văzu chipul lui răvășit, cum nu-l știa. Rămase tăcută pe marginea patului și timpul se scurse îndelung între ei. Apoi parcă își aminti de ceva, se ridică și începu să se îmbrace. Se îmbrăcă metodic, și rochia, puloverul, ciorapii foșneau în tăcerea odăii. În sfîrșit, foșnetele încetară, ea deschise șifonierul și scoase din el paltonul. Îl îmbrăcă, ridică gulerul și vru să-l încheie astfel sus, sub bărbie, dar nu reușea.

Veni el de la fereastră și puse mîna pe guler. Fața lui era mereu urîțită, albă, încordată, și în privire îi strălucea o luciditate stranie, parcă impură. Ea întoarse capul. Îi simți doar degetele sub bărbie, apucînd copca și încheindu-i nasturele.

Coborî în parcul cel mare plin de zăpadă de la picioarele cartierului lor și stătu acolo pe o bancă pînă se făcu miezul nopții. Parcul zăcea în nemișcare, cu copacii încărcați de chiciură. Se ridică apoi de pe bancă aproape înghețată și porni spre casă. „Știu ce am de făcut, gîndi. Lampa arde singură, dar nu văd de ce trebuie

s-o sting ! Nici nu pot și nici nu înțeleg de ce ar fi nevoie ! Pentru că unul pleacă din casă, celălalt să rămînă în întuneric ? Nu văd de ce ar trebui făcut așa !"

Acasă se vîrî în pat și adormi numaidecît. El nu dormea, dar nu-i vorbi. Dimineața își dădu seama că el nu putuse închide ochii, dar nu înțelese de ce și nici nu se simți îndemnată să afle. Se duse în bucătărie, pregăti masa, îl chemă și mîncară ca și cînd fiecare ar fi fost singur. Ea se spălă apoi pe mîini, se îmbrăcă și plecă pe teren. Afară era ger și soare ; răsuflarea oamenilor se împrăștia în aer, învăluindu-le capetele în aburi...

Se răsuci în pat și căută cu privirea fereastra. Se ridică și deschise. În curtea spitalului duduia o mașină. Într-un castan ciripeau vrăbii. Se întinse la loc, se întoarse pe o parte. „Acum însă ce să fac ? se întrebă. Lampa s-a stins și a venit întunericul." Sări în capul oaselor și privi în jur. Aerul era parcă încețoșat, plin de scame și de pînze de păianjen. Scoase un geamăt, se dădu jos din pat. Ieși. Se întoarse cu o soră.

— Ei, ce e ? întrebă sora.

Îi era rău. Sora ieși, și după cîteva clipe intră doctorul Drăghici. Stătea întinsă și respira cu greutate. Sudoarea îi picura pe tîmple, se prelingea pe gît, cearșaful cu care era învelită mirosea puternic a transpirație fierbinte și abundentă. Mîi-

nile îi stăteau întinse de-a lungul corpului, cu palmele întoarse. Se vedea dansul rar al arterei.

— Ce te supără ? o întrebă medicul.

— Mi-e foarte rău.

Doctorul Drăghici repetă întrebarea : în ce sens îi era rău ? Și adăugă liniștit și încurajator :

— Nici măcar nu ai febră, zise el.

Seara ea nu mai putu dormi nici cu somnifere și criza se repetă la miezul nopții cu o violență sporită. Stătu pînă dimineața într-o stare de semiveghe, apăsată de tăcerea zidurilor și de întunericul nopții.

VI

În aceeași perioadă, la ambasada română din Roma doctorul Munteanu reușise să-și facă un program de lucru așa cum dorise și își petrecea zilele aproape tot timpul în grădina ambasadei, studiind. Stătea într-un fotoliu de paie cu volume groase de medicină alături pe o măsuță și citea ore întregi într-o nemișcare aproape totală, semn al unei mari concentrări, după cum fila care se mișca cu un foșnet rapid din timp în timp arăta de asemeni că lectura se asimila cu aviditate și fără cea mai mică slăbire a atenției. Nu-l deranja nimeni, afară de primul consilier (doctorul Munteanu era al treilea), care din cînd în cînd, afabil

și onctuos, cobora personal pentru cîteva minute și îl chema să rezolve cine știe ce chestiune mai urgentă pe care funcționarii în subordine nu aveau împuternicirea s-o ia asupra lor. „Ce faci, tovule, spunea el totdeauna, nu vrei să urci pentru cinci minute ? E ceva urgent." Folosea această apelațiune pe care cam toată lumea o folosea aici, inclusiv ambasadorul însuși, dar cu care doctorul Munteanu nu izbutea cu nici un chip să se familiarizeze. La început chiar se enervase, și îi replicase primului consilier într-o manieră destul de dură, sperînd să curme din rădăcină folosirea cuvîntului, zicînd că el, doctorul Munteanu, nu era *tov, tov* era consilierul, dacă asta îi plăcea, și îl ruga ca pe viitor să nu i se mai adreseze în felul acesta. Dar asta nu folosise la nimic, dimpotrivă, asemeni tuturor celor care venind într-un mediu cu totul străin celui din care au plecat și neconvenindu-le un amănunt, un tic general sau o formulă curentă care constituie, într-un fel, un indiciu asupra nivelului spiritual al relațiilor dintre indivizii noului mediu, își exprimă de fapt în felul acesta surpriza și rezerva, și în fond voința de a nu-și însuși fără spirit critic modul de viață și mentalitatea acestui proaspăt mediu în care abia au intrat, doctorul Munteanu fu întîmpinat cu ironie voit grosolană de către cei cîțiva șefi ai săi și cu zîmbete subînțelese de politețe neconvinsă și ușor exagerată de către subalterni. Replica sa, dată primului consilier, ajunse la urechea ambasa-

dorului, care la prima ședință i se adresă în auzul tuturor, fără să surîdă: referatul la cutare problemă să-l facă tov Munteanu! Și adăugase: „Sînteți de acord, tovilor?“ Bineînțeles că, de satisfacție prea mare, nu rîsese nimeni și desigur că după acest bobîrnac membrul cel nou al ambasadei fusese iertat.

Furios însă și undeva în forul său interior detașat totuși și nepăsător, doctorul Munteanu forțase și el nota și își permisese atunci să coboare în timpul orelor de serviciu în grădină și să citească. Spre surprinderea lui, ambasadorul nu-i făcuse nici o observație, dimpotrivă, apăruse o mare liniște în jurul lui, și toată lumea se purta cu multă considerație, întrebîndu-l doar foarte rar, cu un interes respectuos: „Dați vreun examen?“

La două luni de zile însă de la numirea sa acolo, doctorul Munteanu înțelese într-o astfel de dimineață că totul fusese nefiresc în jurul lui, că adică așa se purtau funcționarii și șefii cu un om în a cărui prezență acolo nu numai că nu credeau, ci și lucrau ca ea să devină cît mai curînd absentă, adică să-l scoată cît mai repede posibil din mijlocul lor. Coborî, tot așa, la el, primul consilier, de astă dată însă cu un plic în mînă. Doctorul Munteanu desfăcu plicul și scoase din el hîrtia. Era însă o hîrtie cu antetul ministerului și nu conținea decît cîteva rînduri.

Ridică privirea.

— Tovarășul ambasador e în cabinet? întrebă el.

— Desigur, răspunse primul consilier pentru prima oară fără afabilitate, bineînțeles că e în cabinet.

Adică, parcă vroia el să spună, unde poate să fie dacă nu în cabinet? Doctorul Munteanu se sculă, strînse cărțile, intră în hol și urcă la etaj. Peste o jumătate de oră coborî și intră în cabinetul ambasadorului. Acolo i se confirmă conținutul hîrtiei: cariera lui în diplomație se sfîrșea, trebuia să plece. Dar ce se întîmplase la București? Nu erau nici două luni de cînd fusese numit, de ce îl mai numiseră dacă acum îl rechemau? Simțind în clipa aceea în spatele său profesiunea și preocupările sale de medic, doctorul Munteanu își permise să-și exprime cu glas tare această nedumerire, deși știa bine care va fi răspunsul ambasadorului. Simțea însă dorința de a nu tăcea, de a elimina din preocupările sale nedumerirea și contrarierea aceea de funcționar, de care de fapt se simțea străin.

— Ce rost a avut, zise el, numirea mea în această funcție dacă după două luni mi se spune s-o părăsesc? Nu înțeleg, dumneavoastră puteți să-mi explicați?

— Cum să nu, zise ambasadorul, în corpul diplomatic se produc tot felul de mișcări de cadre, poate să vă trimită în altă parte, unde se consideră că veți fi mai util, la Paris, la New York, depinde...

Și ambasadorul contemplă parcă aceste posibilități așezate chiar la rînd în aer drept înaintea lui

și nu părea să se îndoiască de această ipoteză, cea exprimată, ca și cînd ar fi fost unica posibilă, celelalte fiind ori excluse, ca neuzitate în practică, ori cu totul nepotrivite în cazul dat. Acel *depinde* nu însemna decît că se va avea în vedere o mai bună utilizare a cunoștințelor personale ale diplomatului.

— Știți englezește ? zise el.

— Desigur, răspunse doctorul Munteanu.

— Ei, exclamă ambasadorul, vedeți, depinde și de asta.

— Pentru mai multă exactitate, zise atunci doctorul Munteanu liniștit, o să solicit funcția de curier diplomatic, deplasările dintr-o capitală în alta fiind aceleași și în schimb ai mai multe avantaje, nu-ți iei nici soția după tine și nici nu trebuie să împachetezi și să despachetezi la bagaje.

— Depinde, zise iar ambasadorul, de astă dată cu un surîs, adică aprecia gluma celuilalt, dar depinde și aici de o mulțime de lucruri, nu-i așa ușor nici asta, să fii numit curier diplomatic.

„Așa-mi trebuie !", gîndi atunci doctorul Munteanu simțind că nu numai că își satisfăcuse dorința de a vorbi și că nu mai avea nici un chef să continue, dar că primise și replica pe care o merita o asemenea dorință. Îl întrebă pe ambasador cui să predea hîrtiile care se aflau în biroul său și după ce primi răspunsul se retrase și toată ziua aceea se ocupă de plecare.

Soția sa primi știrea cu seninătate — în general ochii ei rămîneau totdeauna senini, și nici măcar sprîncenele nu i se mișcau ca să turbure cel puțin în aparență această seninătate —, și numai prin cîteva întrebări apăsate, dar nu apăsate de turburare sau de contrariere, reacționă ea cînd el îi aduse la cunoștință că trebuiau să plece.

— Ce ? zise.

— Trebuie să plecăm, repetă doctorul Munteanu cu un glas alb.

— Cînd ? întrebă ea atunci, deloc alarmată, cu voce multă, ca și cînd noutatea sau neplăcerea consta nu în plecarea în sine, ci în data plecării, care în mod absurd putea fi chiar atunci, în clipa aceea.

„E nebună", gîndi doctorul Munteanu surprins de această opacitate de recepție care îl trezea parcă dintr-un vis ciudat, parcă dintr-o căsnicie anterioară chiar primei lui căsnicii, unde mai trăise cu ea aceste momente sau în orice caz o mai auzise întrebînd în acest fel, neverosimil, cum făcuse acum. Și nu fusese așa cînd o cunoscuse (o cunoscuse și îi plăcuse de ea mai de mult, cînd tatăl ei nu era ministru adjunct, și după despărțirea de Constanța ea îl căutase și se căsătoriseră repede), și nu căsătoria o schimbase, ci sarcina, doctorul Munteanu știa bine acest lucru, dar era oare posibil ca o sarcină să producă schimbări atît de profunde în creierul unei femei încît să n-o mai recunoști ? Și de ce nu se petrecuseră aceste schimbări cu primul ei bărbat (căci mai fusese și ea că-

sătorită o dată, doctorul Munteanu îl cunoştea şi pe fostul ei soţ, un conferenţiar universitar de istorie, de care se despărţise ea) fiindcă şi cu el rămăsese însărcinată şi chiar şi născuse (copilul le murise la cinci ani, de poliomielită). Sau poate că toate acestea aveau să treacă după sarcină ?

— Pune mîna şi împachetează, zise el, nu plecăm chiar acum, în clipa asta, dar mîine dimineaţă ar fi bine să ne cărăm.

— De ce ? făcu ea.

— Să nu ne prindă, trebuie să ne cărăm cît mai repede posibil. Lasă, că îţi spun eu, pune mîna şi împachetează.

— Vorbeşti aiurea, exclamă ea atunci, simţind că e luată la vale, şi se şi supără, dar supărarea ei parcă nu avea în ea nimic personal, era parcă o supărare pură, o esenţă de supărare care putea fi scoasă din ea şi turnată sub formă de lichid într-o eprubetă, ca pe o secreţie gastrică.

Se dădu jos din pat — nu se sculase încă la ora aceea —, îşi vîrî picioarele în papuci şi ieşi din dormitor. Sarcina încă nu i se vedea şi corpul ei îşi păstra încă liniile nestricate. Semăna cu maică-sa, o ardeleancă a cărei statură şi fertilitate le moştenea, rămăsese însărcinată aproape imediat. Există femei a căror atracţie naturală e însoţită uneori de un farmec în plus, aproape ideal, constînd din sugestia că pe cît de mare e atracţia, tot atît de întreagă îi rămîne bărbatului libertatea faţă de ea, cu condiţia, fireşte, să fie

vorba de un bărbat normal, şi doctorul Munteanu îl invidiase din prima clipă pe fostul ei soţ pentru că găsise o astfel de femeie. Acum, această femeie era a lui şi n-ar fi putut spune că nu era aceeaşi, dar iată de pildă întrebarea aceasta, pusă într-un moment cînd orice femeie care nu era ca ea s-ar fi alarmat de plecarea însăşi, şi nu de modul sau timpul cînd trebuia făcută. Era oare posibil, se întreba el, în timp ce îşi împacheta cu grijă şi pe îndelete numeroasele volume de medicină pe care le adusese cu el, ca hrana destinată să urce spre creierul ei, prin faptul că o parte din ea rămînea mai jos ca să hrănească şi alt creier, să nu-i fie suficientă şi să pună deci o astfel de întrebare ? Da, era foarte posibil, trebuia în orice caz sperat că da, pînă ce în sfîrşit avea să nască şi să se lămurească misterul, îşi mai spuse doctorul Munteanu cu ironie, gîndind în acelaşi timp că era cu totul lipsit de importanţă în ce sens avea acest mister să se lămurească. În orice caz, scurtul dialog cu ea şi munca istovitoare de împachetat, totul îl făcu să uite scena neplăcută cu ambasadorul şi chiar ambasada şi oraşul în care se afla. Îi era deja gîndul la Bucureşti, la întoarcerea la spital...

Luă avionul a doua zi dimineaţă şi părăsi Roma pe o vreme frumoasă. La început avionul merse o jumătate de oră printr-o ceaţă deasă, dar după aceea ceaţa se sparse în valuri, coborî foarte jos la suprafaţa pămîntului, amestecîndu-se cu norii, şi

avionul își văzu de drum sub cerul care la această altitudine era veșnic senin.

Era singurul dintre călători care nu dormea, stătea lipit de geam și se uita în jos nemișcat. Soția sa stătea în fotoliul din față, cu o pungă în mînă, și se străduia să nu vomite. N-o auzea. Trepidația motoarelor copleșea aerul în avion. Din cînd în cînd, stewardesa trecea printre scaune și dispărea pe ușa din față.

— Ce e cu tine, o întrebă el în cele din urmă pe soția lui cînd văzu cum i se zgîlțîie umerii, data trecută nu ți-a fost rău.

Ea nu auzi nimic și doctorul Munteanu se ridică și veni alături de ea.

— E din pricina sarcinii, spuse femeia, și de astă dată, din pricina intensității vibrației motoarelor, el nu auzi, își aplecă urechea și ea repetă.

— Ce ai ? o întrebă.

— Mi-e greață, mi-e foarte rău. E din pricina sarcinii.

El privi dincolo de chipul ei și cîteva clipe nu spuse nimic. Ar fi trebuit să fi luat niște pastile pentru rău de avion, dar nu luase. „Ea e însărcinată și ar fi trebuit să se gîndească singură la ce-i trebuie, gîndi doctorul Munteanu. În general, ea va suferi în perioada aceasta tot soiul de neplăceri și după felul cum se uită la mine își închipuie probabil că eu voi lua asupra mea dacă nu toate neplăcerile, cel puțin o parte din ele. Dacă fenomenul ar fi posibil, bineînțeles că așa aș face."

— De aici înainte să ai grijă de tot ceea ce îți trebuie ca femeie însărcinată, fiindcă eu nu pot să te ajut cu nimic, îi spuse aplecîndu-se la urechea ei. Se uită la ceas și adăugă : Mai avem o oră pînă la Viena, o să te dai jos o oră și o să-ți treacă. În general, nu numai acum, cît ești însărcinată, dar și după aceea, să nu aud nimic de aceste grețuri, scutece și biberoane. O s-o ai pe mama ta, pe mama-soacră, și o mulțime de alte mătuși la care să te duci și să te vaieți sau să te sfătuiești.

Îi spuse toate acestea zîmbind, dar privirea îi era rece. Tăcu și continuă să zîmbească. Ea parcă nici nu auzi ce i se spusese, o clipă doar îi aruncă o privire ironică în care sticlea o curioasă sfidare, apoi se strîmbă și puse din nou mîna pe punga de hîrtie. „Așa crezi tu, parcă îi răspunse, nici măcar nu-mi bat capul să înțeleg ceea ce ai spus. Nici n-am auzit și nici n-am înțeles. Mie mi-e rău și tu trebuie să stai lîngă mine."

Doctorul Munteanu se retrase în fotoliul său și închise ochii, dar în curînd o auzi vomitînd din nou. Icnea fără nici o reținere. Auzi apoi pași în jurul ei și deschise ochii. Stewardesa sosi cu un pahar cu apă. Doctorul se sculă și ridică de bărbie cu vîrful degetelor capul soției lui, care părea aproape leșinată. Îi luă pulsul. Ea surîse, în timp ce privirea îi deveni rugătoare. Părea să spună că atîta timp cît el stă lîngă ea nu-i mai era de loc rău și privindu-l îl ruga să stea deci lîngă ea,

s-o țină de mînă și să fie atent și absorbit de ceea ce i se întîmpla ei, nimic altceva. Dacă o să se retragă iar în fotoliul lui, o să înceapă din nou să vomite. Ea chiar întinse mîna, i-o apucă pe a lui și i-o strînse, păstrîndu-l alături. Doctorul Munteanu se supuse, dar numai pentru cîteva minute. Se gîndea mereu la această întoarcere a sa cu totul neașteptată, la faptul că locul său în schemă la spital fusese ocupat în mod sigur, iar cel de la Academie și mai sigur. Ce se întîmplase totuși la București ? Oare socrul lui nu știa nimic de problema asta ? Se putea oare să nu știe, cînd el făcea parte din conducerea ministerului, fiind unul din adjuncți ? Și dacă știa, de ce nu-i dăduse un telefon să-l prevină, să-i explice despre ce era vorba sau în orice caz dacă nu putea să-i explice să-i indice o explicație, un sens ? Lucrul începea să devină important, cu toate că ieri cînd se gîndise la întoarcerea sa la spital i se păruse că nu e, că nu exista, adică, o legătură prea mare între una și alta. Se întîmplă însă uneori în viața socială să nu existe nici o legătură reală între două evenimente și cu toate acestea oamenii se comportă față de cei implicați în ele ca și cînd legătura ar exista. Și într-un mod inexplicabil, de unde pînă mai înainte nu se putea stabili nici o corelație reală între două întîmplări, deodată această corelație începe să se stabilească și cele două categorii diferite de oameni implicați în ele încep să fie determinați și să suporte consecințele unor evenimente de fapt inexistente. Și acest fenomen curios e un fenomen de inerție și nu de conștiință, pentru că niște inși preveniți pot împiedica fără prea mare greutate stabilirea acestei corelații, iar oamenii nu observă că li s-a smuls de sub nas o pradă a curiozității lor indiferente și a gîndirii lor uniforme. Cu aceeași nepăsare s-ar accepta în spital ideea că a fost rechemat de la Roma ca să fie numit la Londra sau la New York, sau dimpotrivă să fie retrimis în profesiunea lui și încadrat la spital ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat și cu aceeași nepăsare ar trage de pildă concluzia că intrarea lui în diplomație a fost un eșec sau o întîmplare norocoasă care i-a permis să cunoască timp de două luni un mare oraș european după cum ar reuși să-și reia sau nu activitatea în secția Academiei, cu toate că nu există nici o legătură reală între aceste două evenimente, la Academie, pur și simplu postul să fie ocupat, și pînă la anul schema să nu mai poată fi modificată. „Schema va trebui să fie modificată", își spuse doctorul Munteanu hotărît, înțelegînd deodată toate implicațiile neașteptate ale întoarcerii lui în medicină. Și cît mai dură drumul se gîndi minuțios la tot ceea ce avea de făcut îndată ce ajungea la București. Bineînțeles, trebuia imediat să afle ce s-a întîmplat, deși asta, conform acelei legi de corelație la care tocmai se gîndise, nu avea o importanță practică prea mare. Totuși era curios.

Ajunseră la aeroport după-amiază. Era foarte cald la București. Doctorul Munteanu prezentă bagajele la vamă, și soția lui se duse să telefoneze acasă.

— Alo, mamă ? Eu sînt, Irina... Sîntem la aeroport, la București.

— Ce e cu voi ! ? exclamă mama.

Dar apoi nu mai zise nimic și trecură cîteva clipe lungi de tăcere.

— Tata e acasă ? Spune-i să ne trimită mașina !

Iarăși se scurseră cîteva clipe de tăcere.

— Luați și voi un taxi, răspunse mama.

— Un taxi ? se miră ea.

— Luați un taxi, repetă mama apăsat.

Nu înțelese nimic, închise și se îndreptă către soțul ei.

— Auzi ce zice mama, că să luăm un taxi !

— Dacă așa zice, atunci așa să facem, răspunse el preocupat.

Un taxi negru, un ford bătrîn, particular, manevră de la locul lui de staționare și trase alături de pasageri.

În oraș era și mai cald. Bucureștiul zăcea amorțit sub soarele de iulie. Soții Munteanu ajunseră acasă și coborîră bagajele. Locuiau într-o vilă la Șosea. Aici era mai răcoare. Cîmpia și lacul Herăstrău și imensul parc din apropiere purificau aerul de zăpușeală. Femeia de serviciu le luă în primire bagajele, soții urcară în apartamentul lor, se dezbrăcară și făcură un duș. Două ore mai tîrziu,

doctorul Munteanu se afla acasă la socrul său, în biroul acestuia. Ministrul adjunct stătea chiar la birou, într-un halat vișiniu foarte subțire de mătase și citea ceva.

— Bine ai venit, îl întîmpină, și părăsi cititul fără grabă, se ridică în picioare, ieși în mijlocul încăperii — o încăpere cu ferestre mari, deschise spre grădina cu măceși stufoși și trandafiri sălbatici care urcau pînă sub pervaz — și strînse mîna ginerelui. Arăți bine, îi spuse, ce face Irina, cum se simte ?

Era un ins de șaizeci de ani, foarte voinic, aproape atletic, deși scurt și cam înghemuit la înfățișare. Fusese în tinerețe ziarist și ajunsese cunoscut după ce devenise de stînga. Dar după ce devenise de stînga încetase să mai fie ziarist și cu atît mai puțin după 23 August, cînd trebuise să îndeplinească tot felul de însărcinări cu totul diferite de profesiunea lui.

— Începe să se simtă cam prost, cum e și normal, îi răspunse doctorul Munteanu. În avion i-a fost cam dezagreabil, dar acum nu mai are nimic.

Ușa se deschise și intrară mama și fiica.

— Și tu arăți bine, spuse tatăl, nu trebuie să te sperii că din cînd în cînd ți-e rău. Așa îmi spune bărbatu-tău, că ai călătorit prost.

O îmbrățișă și o sărută.

— Din pricina lui George, ce scîrbos poate să mai fie ! exclamă ea apoi, cu o expresie de uluială, și își privi soțul cu ochii holbați și furioși.

Se așeză pe un colț al biroului și începu să istorisească cu lux de amănunte cum i-a fost foarte rău, gata să leșine, și că George stătea în fotoliu și „habar n-avea, sforăia ca un nesimțit". Da, așa era, continuă fiica aruncînd mereu priviri spre bărbat, spre a atrage atenția mamei asupra tăcerii lui vinovate, a trebuit să plîngă și să se roage de el ca să stea puțin lîngă ea, și dacă n-ar fi sosit stewardesa nici nu s-ar fi uitat la ea, și numai de rușine s-a ridicat și a venit s-o întrebe ce are.

Doctorul Munteanu, așezat în fotoliu, înțepenise și se făcuse foarte palid. Amuțise, privirea i se făcuse ca gheața. Mama interveni și, deși se vedea că în sinea ei socotea și ea de neiertat purtarea ginerelui, se adresă totuși fiicei spunîndu-i că nu se vorbește așa unui bărbat, nu-i era rușine? Era și tatăl ei de față, nu-i era rușine de el?

— Mamă, se plînse femeia, cu expresia ei uluită să zic și eu că era nervos sau supărat de ceva, mai înțeleg, dar el îmi spunea măgăriile zîmbind, uite-așa zîmbea!

Și își schimbă expresia, se însenină, deschise ochii mari și surîse întocmai ca el, cu o liniștită semeție. Își dădu apoi capul pe spate și începu să contemple lumea din jur cu același surîs neclintit și ridicol înțepenit în colțurile gurii.

Tatăl se înveseli.

— Te imită bine, zise adresîndu-se ginerelui. Apoi adăugă: Irina, ia vezi că pe urmă te duci cu

el acasă! Mai bine spune-i Niculinei să ne aducă niște cafele.

Ea își privi soțul și nici o umbră de îndoială n-o turbură, nu-i păsa de el; se ridică foarte liniștită și ieși din odaie.

— Trebuie să fii mai atent cu ea, spuse mama după ce Irina ieși.

Tatăl stătea așezat la locul lui. Palma lui albă întinsă pe brațul plușat al fotoliului se ridică brusc în aer, apoi coborî lin și rămase nemișcată. Femeia aruncă o privire spre această palmă și înțelese. Se ridică și ieși.

— Altfel, ce noutăți? Ce mai face Popescu? întrebă socrul.

Popescu era ambasadorul de la Roma. Doctorul Munteanu nu răspunse, tăcea mereu. Ușa se deschise și Irina apăru cu cafelele. Călca cu grijă, să nu le verse. Avea gene mari, ochii negri, jumătate închiși, atenți la clătinătura imperceptibilă a tăvii. Cu același aer absorbit puse serviciul pe birou, luă una din cești, îl servi pe tatăl ei, apoi reveni și îl servi pe soț. Se servi apoi pe sine, se apropie de soț și se așeză pe brațul fotoliului său. Tatăl ceru de pe birou o țigare de foi, fiica îl servi și se reașeză apoi lîngă bărbat. Arăta acum mulțumită de el ca și cînd adineauri ar fi povestit o ispravă care lui îi plăcuse mult.

— Irina, tu ești obosită de călătorie, ia du-te tu acasă și trage-i un pui de somn, nu mai sta

aci pe capul lui bărbatu-tău ! Bea cafeaua și du-te, zise tatăl.

Ea nu se împotrivi.

— Am și băut-o, zise. Mă duc !

— Nu lua în seamă ieșirile astea, zise socrul după ce fiica ieși. Femeile au istericale cînd sînt însărcinate. Să nu te neliniștești că ai fost rechemat, continuă. Întoarce-te la spital. Eu lucrez acuma în altă parte, în altă funcție. Cred că nu ești supărat pe mine !

Doctorul Munteanu nu asculta. Mai stătu puțin, întrebîndu-l cu o voce monosilabică pe socrul său ce se întîmplase, și plecă apoi și el.

VII

Cine erau această femeie și această familie în care intrase fără să reflecteze prea mult ? se întrebă după ce ajunse acasă și rămase singur în biroul său, lăsînd deocamdată pe planul doi evenimentul la care se referise socrul, plenara C.C. care tocmai avusese loc și scoaterea sa din minister și trimiterea într-o muncă mai modestă. Oare nu putem trăi cu o femeie fără să fim determinați de ea ?

— Irina ! strigă doctorul Munteanu în picioare. Se apropie de birou și apăsă cu talpa pe soneria așezată pe parchet, chiar lîngă marginea biroului.

După cîtva timp apăru femeia de serviciu.

— Spune-i doamnei că o rog să vină pînă aici.

— Doamna s-a culcat, răspunse fata cu accentul ei gros de țărancă.

— Trezește-o.

Soția veni și deschise ușa stăpînindu-și greu un căscat.

— Ce e, dragă, zise, ai uitat drumul spre dormitor, mă chemi prin servitoare ?

Nu era revoltată, ci moleșită de somn și de oboseală. Erau orele unsprezece seara.

— Aș vrea să te întreb de ce tu, dacă ai fost prost crescută de părinți, ți-ai închipuit că eu o să înghit scene ca asta care mi-ai făcut-o azi la ai tăi ? Ia să-mi răspunzi.

— Prost crescut ești tu, răspunse femeia cu un glas distrat și cochet și în aceeași clipă își duse mîna la gură și căscă iarăși, de astă dată lung și cu voluptate.

Se apropie de canapea, și în cămașă, cu un picior vag dezvelit sub genunchi se așeză. Cam tot în aceeași clipă doctorul Munteanu se apropie și el, o ridică de umeri în capul oaselor. Și deodată o izbi peste obraz. După o clipă o izbi din nou, cu violență mare. Femeia scoase un țipăt pătrunzător, se ghemui în canapea și își acoperi fața cu brațele. El o apucă de mînă, trase de ea și o dădu jos pe covor. Ea continua să țipe, dar scotea un țipăt foarte pur, în care nu era angajat nici un sentiment, ci doar expresia nealterată a senzației vio-

lente la care era supusă. Se vedea cum țipetele ei sporeau mînia lui făcîndu-l să întețească loviturile și parcă dădea în același timp expresiei lui o destindere, ca o eliberare. Continuă s-o lovească, și ea țipa din ce în ce mai ascuțit, cu sunete foarte înalte, parcă vesele. Se tăvălea pe jos, se dezvelea.

— Ridică-te, răcni el și o trase în sus și o aruncă la loc pe canapea.

Ea își reveni într-o clipă, se cabră, privirea îi străluci, începu să plîngă, ridică pumnii în aer, și se repezi în el și începu să dea cu pumnii la nimereală, înghesuindu-se în el și proferînd injurii. El ridică din nou mîna, dar n-o mai lovi. O ascultă înjurînd.

„Acum trebuie să mă hotărăsc dacă să mă despart de ea sau nu, gîndi doctorul Munteanu în prada acestei a treia revelații în douăzeci și patru de ore pe care i-o producea reacția ei la lovituri. De la o femeie care țipă în felul ăsta cînd e lovită, nu obții nimic chiar dacă ai lovi-o cu o frînghie udă. Dar cum să mă despart de ea, cînd am crezut fără nici o rezervă că este exact femeia care îmi trebuie ? Înseamnă că o altă femeie o să aibă alte păcate și că ceea ce îmi trece mie acuma prin cap nu sînt decît niște pure idei, n-o să mă despart de ea din lipsă de convingere. Poate că totuși după naștere o să-și revie !"

Îi spuse cu blîndețe, gîfîind :

— Ascultă, Irino, dacă te mai prind vreodată că te porți cum te-ai purtat azi la ai tăi, te leg de

piciorul patului ca țăranii, și te bat pînă te omor.

— Eu te bat pe tine, eu te leg de piciorul patului ! răspunse ea cu promptitudine, fărîmițînd gravitatea clipei prin simularea unei incapacități de a sezisa cauza mai adîncă a furiei lui.

— Va să zică nu vrei să înțelegi cum devine cazul, spuse el uitîndu-se foarte liniștit la soția lui. Nu vrei să înțelegi că mi-e foarte dezagreabil gîndul că te porți ca o pațachină, persiști !

— Tu ești pațachină ! Tu persiști !

— Bine, atunci am să te bat iar ! o amenință el, dar fără gîndul de a-i mai face ceva.

Totuși auzindu-l, ea se întoarse cu fața, împreună mîinile și intensifică brusc la maximum cîntecul acela din gîtlej, care la ea nu era tocmai plîns, ci o manifestare aparte, compusă din toate chemările și toate sugestiile. O apucă de păr și îi dădu capul pe spate. Fața ei dogorea de loviturile primite, iar parfumul corpului ei în plină tinerețe umplea aerul. În aceeași clipă, ea i se adăposti la piept și de astă dată izbucni în hohote adevărate. Plîngea la pieptul lui într-un fel foarte ciudat, ca și cînd nu el ar fi fost călăul, ci un altul, de care el trebuia s-o protejeze...

Doctorul Munteanu o lăsă și ieși pe terasă, se așeză într-un fotoliu de răchită. Își trase răsuflarea încercînd să uite. Arborii care ascundeau vilele cartierului dormeau liniștiți, nici o frunză nu se mișca. Cerul nopții era senin, plin de stele. „Nimic de făcut ! gîndi. Singura speranță rămîne că

după naștere o să-și revie ; copilul o să-i dea de lucru."

A doua zi se sculă devreme și se duse la minister. Ministrul lipsea în clipa aceea și fu îndrumat la unul dintre adjuncți, unde fu primit imediat.

VIII

Doctorul Munteanu știa că era chemat să i se spună că munca sa în cadrul Ministerului de Externe a încetat și că trebuia să se prezinte la Ministerul Sănătății, totuși avu și o surpriză. I se dădu să citească o hîrtie — după ce într-adevăr i se spuse că s-a considerat că e mai bine să-și continue studiile și cercetările sale în clinică și la Academie decît să devină diplomat — cu precizarea că între această hîrtie și rechemarea sa de la Roma nu există nici o legătură, dar că totuși era necesar să se clarifice chestiunea și să dea o declarație scrisă, bineînțeles numai dacă avea ceva de spus, nu era nimic obligatoriu, nu era vorba de o piesă juridică, ci de o chestiune de ordin mai mult moral și politic. Doctorul Munteanu se posomorî și nu se atinse de hîrtie.

— Despre ce e vorba ? întrebă el foarte prudent, sigur pe sine și hotărît parcă să nu citească dacă această hîrtie ar putea constitui un obstacol sau o problemă care l-ar împiedica să se întoarcă

imediat la spital. Despre ce e vorba, tovarășe ministru ? repetă el fără să ia în seamă expresia vădită de dezaprobare de pe chipul acestuia. Nu vă supărați că insist, dar consider că din clipa aceasta nu mai am nici în clin, nici în mînecă cu ministerul și nu văd ce problemă sau chestiune ar mai trebui clarificată din moment ce chiar dumneavoastră o considerați ca neobligatorie.

— După ce o citiți, zise calm ministrul adjunct, zîmbind împăciuitor. Citiți-o, își dădu el parcă cu părerea. Poate ne ajutați pe noi, nu trebuie să ziceți că n-o să mai aveți nici în clin, nici în mînecă cu ministerul nostru... Poate că o să mai aveți, cine știe !

Între timp, doctorul Munteanu luase hîrtia, își aruncase ochii pe ea și se făcuse palid. Citise doar titlul, se uitase la semnătură, care lipsea, și se oprise. Era o notă în copie de trei pagini bătute la mașină, asupra comportării sale în cadrul ambasadei pe timpul cît stătuse la Roma îndeplinind funcția de consilier cultural, și citind acest titlu doctorul Munteanu își aminti fulgerător că îi trecuse o dată prin cap că nu era bine că în timpul orelor de serviciu cobora în grădină și citea, dar acest gînd nu-i apăsase conștiința cu toată gravitatea, și iată acum rezultatul binemeritat al acestei comportări lipsite de seriozitate și de răspundere, pe bună dreptate ministerul fusese informat... Începu să parcurgă textul, resemnat să întîlnească, cu detaliile necesare, inevitabil umflate (cît fusese

secretar de organizație în spital mai citise astfel de note), istoria sa cu ieșitul în grădină în timpul programului, dar spre nedumerirea lui întîlni cu totul altceva. Era caracterizat din capul locului ca avînd dispreț ciocoiesc față de toți membrii ambasadei, fiind notorie întîmplarea scandaloasă cînd doctorul Munteanu a ridicat pur și simplu glasul la primul consilier, cerînd ca lui să nu i se adreseze cu denumirea de *tovarăș*, el fiind, după mamă, de origine aristocratică, care a fost fiică de moșier, nu de muncitori sau țărani „de la coada vacii". (Ghilimele erau puse aici ca să arate că doctorul Munteanu se exprimase chiar așa.) În privința acestei scene pot să confirme toți membrii ambasadei care l-au auzit. De altfel, se mai adăuga la acest punct, doctorul Munteanu mergea pînă acolo cu lipsa unei elementare atitudini de respect tovărășesc că chiar față de ambasador avea o comportare cu totul necorespunzătoare. Și se povestea o altă „scenă" care ar fi avut loc cînd toată lumea a remarcat vocabularul doctorului Munteanu (și se cita, cu aceleași ghilimele, o expresie pe care cel numit ar fi folosit-o la adresa ambasadorului). Pe un ton liniștit și curgător, nota își continua relatarea în același fel, dezvăluind luxul cu totul nepotrivit în mediul sobru al unei ambasade socialiste pe care îl etalau tovarășul Munteanu și soția dînsului, apoi discuțiile pe care acesta le avea cu persoane necunoscute și dubioase, apoi erau menționate prînzurile cît mai copioase pe care și le

serveau cei doi soți, spectacolele și filmele decadente pe care le frecventau, precum și vizitarea de către aceștia a localurilor de noapte (baruri), unde n-au ce căuta reprezentanții unei ambasade socialiste. Nu se pomenea nimic, pînă la sfîrșit, de singurul fapt adevărat pe care doctorul Munteanu și-l imputa, și anume istoria lecturilor sale nepotrivite, în timpul orelor de program. În spatele fiecărui cuvînt se ghicea rînjetul cinic, încîntat de capacitatea sa de invenție și ticluire, a autorului notei. Doctorul Munteanu puse hîrtiile pe birou și așteptă ca ministrul adjunct să termine el însuși de citit niște hîrtii.

— Ei ? ! exclamă acesta ridicînd fruntea.

— E o murdărie, zise doctorul Munteanu cu dispreț care se adresa parcă și ministrului, care îi dăduse să citească o astfel de hîrtie.

— Dacă se dovedește că nimic nu e adevărat, așa cum sugerați, zise ministrul, apoi atunci vă garantez eu că n-o să-i fie de loc bine acestui ins care a scris-o.

Urmă o pauză plină de îndoieli sugerate de faptul în sine. Din moment ce asemenea hîrtie se produsese, însemna că cel ce o făcuse nu se temuse că la o anchetă, dovedindu-se că născocise totul, ar fi fost sancționat.

— Mă îndoiesc că n-o să-i fie bine, zise doctorul Munteanu fără ocol.

— De ce credeți ? făcu și adjunctul cu un glas atît de senin, încît părea aproape să confirme în-

doielile celuilalt, ca pe un adevăr îndeobşte cunoscut, de care sînt surprinşi numai cei cărora li se întîmplă asemenea lucruri pentru prima dată.

— Pentru că ar fi trebuit întîi să ordonaţi ancheta, şi pe urmă să-mi arătaţi această hîrtie, dacă ar mai fi fost cazul.

— Mai greşim şi noi, zise adjunctul cu aceeaşi voce care părea şi mai senină ca înainte, şi cu aceste cuvinte audienţa se încheie, şi doctorul Munteanu părăsi ministerul.

Se făcuse ora unsprezece, dar nu se duse acasă, se prezentă la Ministerul Sănătăţii, apoi trecu pe la Academie. Dar vechiul post de la Academie ţinea de marele savant direct.

I se spuse că Nicolicescu este încă în biroul său. Intră fără să se anunţe, pur şi simplu deschise uşa şi dispăru pe ea fără să lase nici secretarului şi nici altora timpul să-şi dea seama că nu respectă regulile anticamerei. „Probabil că Nicolicescu îl aşteaptă“, gîndiră toţi şi nu zise nimeni nimic.

Înăuntru, cînd îl văzu, savantul se ridică nehotărît în picioare. Doctorul Munteanu se posomorî. „Mă ia drept cineva mare, un şef de la partid care am intrat fără să mă anunţ, nu mă mai recunoaşte“, gîndi.

— Domnul ?... făcu bătrînul, politicos.

— Doctorul Munteanu, zise tînărul fără şovăire, nemulţumit şi în acelaşi timp prudent, cu o voce care sugera foarte hotărît că n-o să lase să se

întîmple nimic nedorit după ce confuzia se va înlătura.

Repetă numele şi spuse funcţia pe care o avusese în secţia Academiei pe care savantul o conducea. Nu-şi mai amintea de el ?

— Doctorul Munteanu ? Nu-mi amintesc ! zise bătrînul cu simplitate.

Erau cunoscute scăpările lui de memorie, care nu-i produceau însă nici o turburare, fapt care îi determina pe unii să le pună sub semnul întrebării. Doctorul Munteanu lăsă să se scurgă o pauză lungă, reflectînd posomorît : „Dacă simulează, n-o să-i fie mai comod“. Îşi îndreptă privirea asupra savantului.

— Am scris odată un studiu care v-a interesat foarte mult. Despre rolul funcţiunilor endocrine şi importanţa endocrinologiei în lumina pavlovismului. Vă amintiţi ?

— Da, mi-aduc aminte, răspunse savantul cu aceeaşi seninătate. Dumneata erai autorul ?

— În prezent eu lucrez la un studiu în care mă ocup foarte pe larg de această problemă. Regret că lipsa mea temporară v-a determinat să mă scoateţi din colectivul secţiei, am anunţat, doar, că doresc să rămîn mai departe, continuă doctorul parcă ar fi fost şi el surd.

— Descurcă-te şi dumneata cum poţi, îi răspunse Nicolicescu preocupat, trădînd deodată că îl cunoştea pe tînăr sau că în orice caz auzindu-l vorbind şi-a adus aminte de el.

Doctorul Munteanu rămase neclintit. Rosti :

— Zilele acestea am predat *Revistei medicale* un nou articol despre cercetările dumneavoastră. Pot să vi-l trimit să-l citiţi ? „Trebuie scris şi trimis imediat la revistă acest articol. Trebuie scris chiar azi", gîndi.

— Trimite-l, şi dacă o să am timp o să-l citesc, zise savantul şi dădu semne de nerăbdare, începu să se foiască în scaun şi să bată toba cu degetele.

Doctorul Munteanu nu se uita. Părea scufundat într-o adîncă meditaţie.

— Studiul meu de anul trecut a avut un ecou internaţional, reluă. Revista pariziană *Etudes Endrocrinologiques* reia problema ridicată de mine şi se ocupă pe larg pornind de la acest articol de descoperirile dumneavoastră.

— N-am cunoştinţă, zise savantul mirat. Cînd zici că a apărut ?

„Are să uite să se intereseze", gîndi doctorul Munteanu.

— Mă mir că n-aţi fost informat, zise. Eu l-am citit la Roma şi mi se pare că l-am adus cu mine. O să-l caut şi o să vi-l trimit.

După ce rosti aceste fraze, se ridică solemn şi detaşat de pe scaun. Îşi încheie haina deja încheiată, rămase drept. Svantul se ridică şi el. Ridică însă în acelaşi timp receptorul.

— Mihăilescu, zise, apoi după cîtva timp întrebă în receptor : Cum stai cu schema ? Îmi trebuie vechiul loc al doctorului Munteanu. Studiază pro-

blema. Apoi închise telefonul şi întinse mîna sa uşoară, ca o crenguţă uscată, spre tînăr. În cel mai rău caz, de la 1 ianuarie, cînd voi reînnoi schema, o să lucrezi la noi. Trimite-mi revista aceea.

La spital, de astă dată cu hîrtia de numire de la Ministerul Sănătăţii în buzunar, doctorul Munteanu se prezentă la direcţie.

— N-avem decît un singur loc liber în schemă, şi anume unul de medic practicant, se împotrivi însă directorul. Duceţi-vă din nou la minister şi cereţi să fiţi repartizat la alt spital. Sau poate vreţi să plecaţi în provincie ? mai adăugă el.

Dar celălalt părea parcă decis să nu audă ce nu se cuvine şi trecu peste ultimele cuvinte ale directorului, care erau atît de obraznice, încît merita palme.

— Sper că o să mă încadraţi la locul cuvenit, zise solicitantul fără să-şi accentueze în vreun fel răspunsul.

— Poate de la 1 ianuarie, îşi dădu parcă cu părerea directorul.

— Vă reamintesc că sînt medic de specialitate şi să căutaţi să-mi aranjaţi situaţia imediat, zise doctorul Munteanu zîmbind.

— Trebuie să ştiţi însă, răspunse atunci directorul, zîmbind şi el, binevoitor şi aproape confidenţial, că mai există o serie întreagă de medici tineri foarte capabili, dar care ocupă în momentul de faţă postul de stagiari. Chiar dacă aşi vrea eu să prefer pe cineva, tot n-aşi putea.

— Da, zise doctorul Munteanu aprobînd, cu atît mai mult cu cît metoda preferinţelor vă este cu totul străină.

Şi zicînd acestea, îl apăsă cu privirea cîteva clipe lungi. „Acum trei luni, acest medic obscur mă saluta el cel dintîi", gîndi şi continuă :

— Şi cu atît mai mult cu cît activitatea ştiinţifică a unui medic vă preocupă în cel mai înalt grad. Mi-aduc foarte bine aminte cît de bine vă pricepeaţi dumneavoastră să susţineţi activitatea ştiinţifică în spital. Biroul organizaţiei de partid era foarte des sesizat de strădainţa dumneavoastră.

Directorul tresări. Zîmbetul i se şterse. Era un adversar ascuns şi încăpăţînat al activităţii ştiinţifice a medicilor, mai ales a celor tineri, dar acest lucru nu-l ştiau decît puţini, cei din administraţie, secretara şi intendentul, care îl auzeau deseori bombănind : „Nu te mai poţi mişca de atîţia savanţi". Punea ochii pe cîte unul care i se părea lui mai înfumurat şi mai vulnerabil şi îl persecuta pe ascuns, cu dibăcie şi îndîrjire.

— De pildă, doctorul Sîrbu şi doctorul Stamate, dacă ar şti cu cîtă grijă i-aţi ajutat dumneavoastră în muncă, v-ar fi foarte recunoscători, continuă doctorul Munteanu zîmbind subţire. Chiar şi profesorul Istrate, şi profesorul Davidovici v-ar felicita pentru unele dovezi foarte concrete ale pasiunii dumneavoastră depuse pentru intensificarea activităţii ştiinţifice. În ceea ce o priveşte pe domnişoara Zane — aceasta era *şefa de lucrări* —, continuă doctorul Munteanu, vă amintiţi ce răspuns i-aţi dat laborantei Mihai Elena cînd a venit să se plîngă că a fost dată afară din laborator...

Directorul mişcă de pe biroul său, dintr-un loc într-altul, hîrtiile, tampoanele şi dosarele. Un zîmbet prostesc, de astă dată amuzat, complice, îi strîmbă gura.

— De ce ? zise. Toată lumea ştie că eu susţin tineretul ! Şi o să vezi că, în ciuda unei anumite situaţii, o să te susţin şi pe dumneata.

Doctorul Munteanu se ridică.

— Nu înţeleg, zise el, la ce situaţie vă referiţi şi nici nu vreau să mă gîndesc la ce soartă vă aşteaptă dacă, trecînd peste vechea noastră alianţă, îmi declaraţi război, mie şi prietenilor mei.

Directorul se prefăcu că e surd, dar nu pentru a confirma vreo declaraţie de război, ci dimpotrivă, pentru a deveni şi mai maleabil.

— Peste două, trei zile, zise el, pleacă doctorul Rusan la Cluj, se transferă... De fapt, el e din Cluj...

Avea poftă de conversaţie, devenise amabil şi familiar, se uita la doctorul Munteanu cu o privire care îl invita să se aşeze ca să-i mai dea şi alte amănunte despre doctorul Rusan şi poate încă despre alţii care l-ar interesa. Dar doctorul Munteanu îi întorsese spatele şi ieşise.

Din pavilionul direcţiei el se întoarse în pavilionul secţiei de psihiatrie şi intră într-un birou de la demisol. Se uită din nou la ceas : era douăspre-

zece și jumătate. O ușă deschisă lăsa să se vadă o odaie spațioasă, cu portretele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin pe pereți și cu portretele membrilor biroului politic al P.M.R. Pe culoar o femeie de serviciu lustruia lespezile de piatră cu o cîrpă.

— Mai e cineva pe aici ? o întrebă.

— Este, răspunse femeia și se opri din lustruit. Rezemă coada de mătură de zid, se apropie de ușa deschisă a biroului și se uită înăuntru. Doctorul Munteanu se afla chiar în fața ușii deschise și se uită și el înăuntru. Ea se miră :

— Era aici !

— Cine ?

— Tovarășul doctor Simion. Uite-l, zise femeia arătînd spre niște uși din fund.

Tocmai pe el îl căuta, aflase că el era acum secretar al organizației de partid din spital.

— Ce faci, cînd ai venit ? zise doctorul Simion, apropiindu-se.

Era un ins voinic, cu fața mare, albă, frizură bogată, sprîncenele groase și negre. Doctorul Munteanu răspunse că face bine, și la rîndul său puse aceeași întrebare.

— Ce faci acum, doctore, ești ocupat ?

— Da, se văită doctorul Simion cu o voce mică, dar cu volum extins care îți sugera că e așa de ocupat că e vai de capul lui, dar că bineînțeles că poți să stai, nici prin minte nu i-a trecut să facă vreo aluzie să pleci, nu se pricepe el la abilități de acest gen.

Doctorul Munteanu reluă :

— Zilele astea o să mă duc la raion să depun talonul, tot Florescu e secretar ?

— Ce talon ?

Și rostind aceste cuvinte, doctorul Simion avu o uimire mică, senină și puerilă. În spatele ei însă gîndirea lui rămînea liberă, intactă și impenetrabilă. Era genul lui țărănesc, *finaud*, cum îl caracterizase cineva. Mai demult doctorul Munteanu fusese cu el în relații mai strînse, dar apoi îl evitase. Ca prieten intim, doctorul Simion era dezagreabil, rîdea prea tare și te apuca de braț și de gît în momentele cele mai nepotrivite.

— Cum ce talon ? zise doctorul Munteanu rece. Mă întorc în spital, nu trebuie să mi se trimită dosarul meu de membru de partid din nou la raion ?

— A ! exclamă secretarul organizației. A, da, se corectă el, dosarul tău ! Ai nevoie de ceva ? adăugă după o clipă atent și serviabil.

— N-am nevoie de nimic, te-am întrebat dacă tot Florescu e prim-secretar.

— A, nu știi ! exclamă doctorul Simion parcă în sfîrșit dumirit. Nu, nu mai e Florescu, e Dănilă. Florescu...

Rămase apoi gînditor, cu pleoapele peste ochi, cu fruntea puțin plecată, cu un creion în mînă. Și nu spuse nimic de Florescu, ce e cu el, dar doctorul Munteanu înțelese din felul în care celă-

Ialt se oprise să mai spună ceva că Florescu nu fusese schimbat din această funcţie, ci îndepărtat. De ce, asta chiar că nu putea să spună, nu ştia nici el, dar iată noutatea, destul de importantă pentru cineva care a fost secretar de organizaţie sau membru în birou, cum fusese doctorul Munteanu pe timpul cînd fusese şi Florescu prim-secretar. Fireşte, gîndurile doctorului Simion nu mergeau atît de departe, nu era treaba lui să facă asemenea asociaţii, care n-aveau nici un rost, numai forurile superioare de partid se puteau gîndi la asta, dacă se ridica cumva vreo problemă specială. Cine poate să ştie ?

— Ai fost la Roma...

Şi deodată doctorul Simion îi făcu cu ochiul, într-un fel absurd, şi o roşeaţă bruscă, liliachie se urcă în obrazul lui. El izbucni în rîs, hi, hi, şi, întinzîndu-se peste birou, îi dădu doctorului Munteanu o palmă zdravănă peste spinare.

Doctorul Munteanu rămase nemişcat, parcă pietrificat. Se lăsă o mică tăcere, care se făcu în curînd mare, căci doctorul Simion se potolise tot atît de brusc cum izbucnise, nu mai spunea nimic, stătea cu capul în jos, cu creionul în mînă şi cu pleoapele peste ochi. Doctorul Munteanu îi mai puse cîteva întrebări, să-şi dea seama ce alte schimbări se mai petrecuseră în lipsa lui, apoi se ridică şi se întoarse acasă.

Era ora patru şi jumătate. Irina, cu expresia ei de uluire care nu spunea nimic, îi arătă, în timp

ce serveau masa, o hîrtie şi îi explică şi ce era cu ea : vila pe care o ocupau trebuiau s-o schimbe. În timpul dimineţii se prezentase un funcţionar de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi lăsase o repartiţie de la Spaţiul locativ. Trebuiau să se mute în locuinţa indicată în repartiţie.

Doctorul Munteanu se retrase în biroul său şi rămase întins pe canapea timp de mai multe ore în şir. Într-un tîrziu se ridică, se îmbrăcă şi ieşi în oraş. Cercetă noua locuinţă. Era un apartament central, lîngă Grădina Icoanei, cu două camere, bucătărie şi un mic hol. Blocul era aşezat pe o arteră de circulaţie, trecea un tramvai hîrîind chiar prin faţa ferestrei.

...N-ar fi stricat ca apartamentul ăsta să fi avut o odaie în plus, cît de mică, îşi spuse doctorul Munteanu plecînd. Irina o să nască şi lui avea să-i fie greu să n-audă ceea ce face să se audă în general orice copil. Va trebui să plece de-acasă şi să lucreze la Biblioteca Academiei... Deocamdată însă era bun şi ăsta... Va trebui doar să-şi capitoneze uşa.

IX

Petre Sterian făcuse acel memoriu pe care i-l ceruse Lungu, dar timpul trecea şi el nu primea nici un răspuns : zadarnic stătea toată ziua lîngă

telefon, Lungu nu dădea nici un semn. Și atunci, nici el nu-l mai așteptase, fiindcă plenara C.C., care îl ținuse atît de ocupat pe tovarășul Lungu, avusese loc, trecuseră deja cîteva săptămîni și intraseră în plină vară : pînă toamna nu mai putea fi vorba de vreo speranță că problema lui va fi soluționată. Nici nu mai vroise să stea acasă, îl scotea din sărite situația aceasta de a da mereu tîrcoale aparatului aceluia negru de ebonită care cînd suna nu făcea decît să se audă aceleași voci, a lui Toma, a lui Vale, a Veronichii și a altor rude mai îndepărtate sau mai apropiate.

Ieșea pe străzi și se plimba fără nici o țintă și în general începu să se liniștească și să uite ceea ce îl obseda, mirîndu-se chiar, uneori, cum de putuse să se frămînte el din pricina unei istorii care acum, după trecerea timpului, i se părea de neînțeles. Dacă din pricina ei n-ar fi fost direct implicat, i s-ar fi părut, povestită de cineva, o pură născocire. Trecerea timpului pune pe chipul unor oameni și întîmplări un semn de întrebare atît de ciudat, încît, deși cunoști tu însuți omul și ai trăit tu însuți întîmplarea, ești cuprins de îndoieli : a existat cu adevărat omul acela și s-a petrecut chiar aievea meschina întîmplare cunoscută ? Și dacă e adevărat, atunci care e înțelesul ei ?

Întîlnise într-una din acele zile pe un funcționar de la serviciul cadre al *Atelierelor*, și acesta îi dădu amănunte cu privire la fostul responsabil financiar al sindicatului, din pricina căruia se

întîmplaseră toate acestea. Acest ins lucrase la *Ateliere* pînă prin '48, cînd fusese chemat în armată, și cum era membru de partid și țăran sărac de origine, fusese trimis la școală și în doi ani ieșise ofițer. Se dusese apoi într-o zi pe acasă să-și vadă și să-l vadă părinții. Unde să se mai ducă după aceea să fie văzut, dacă nu la *Mat ?* În uniformă fiind, cu cizme bine lustruite, cu mănuși în mînă, mai precis, cu o mînă înmănușată, ținînd-o liberă pe cealaltă, intrase deci la el în sat la *Mat* și salutase ducînd mîna cu mănușa la chipiu, trecînd solemn pragul. A ! exclamaseră cei care îl văzuseră. Alde Cutare ! Ofițer ! Ofițer ! Și se adunaseră în jurul lui cei de o generație cu el, se așezaseră la masă și ceruseră de băut. Ciocniseră, așa, cu paharele în aer, cînd iată în prag încă o veche cunoștință, se uita și el și nu-i venea parcă să creadă. Cine era ofițerul ? Cutare ? Ei, nu mai spune ! Chiar el ? !

Și se apropiase de ei și pocnindu-l pe ofițer în spinare, după obiceiul unor țărani care sub masca unui entuziasm de ocazie își exprimă totodată și invidia, îi zisese : „Ce faci, mă Cutare ? Ce vorbești ! ? Ești ofițer ?“ Și vrusese să se așeze să ia și el un pahar. Ce se întîmplase însă în clipa aceea cu ofițerul ? El îl măsurase de sus pînă jos cu dispreț pe noul-venit și îi spusese printre măsele : „Du-te, mă, de-aici și să nu te așezi la masa mea, că dacă te iau acum pe vîrful cizmei, te zbor de nu te vezi“.

Şi îi întorsese spatele. Celălalt s-a dus la altă masă, rînjind galben, a cerut şi el o sticlă de vin, şi după ce a băut un pahar s-a ridicat de la masă şi, apropiindu-se de ofiţer, i-a spus tot aşa, printre măsele : „Mi se pare că o să te zbor eu pe tine, dar fără să fie nevoie să te iau pe vîrful cizmei".

Şi a plecat.

A auzit toată lumea şi au rîs : aiurea, putea el să zboare pe cineva, un prost ca el, care abia scăpase din puşcărie, fost şef în frăţiile de cruce legionare în '40 !...

După şase luni, cine intră însă la acelaşi *Mat* şi se aşează la o masă ? Acelaşi ofiţer, dar într-adevăr în civil, redevenit acum ceea ce fusese înainte, adică muncitor, toată lumea aflase că fusese dat afară din armată, dar nimeni nu ştia de ce. Cine intră însă după cîtva timp şi cere un chil de vin ? Cine se uită şi vede pe fostul ofiţer ? Prostu ăla ! Cînd îl vede, rînjeşte iar galben, se apropie de masa lui şi îi zice : „Ţi-am spus eu că te zbor fără să fie nevoie să te iau pe vîrful cizmei !"

El i-o făcuse, fiindcă îi cunoştea adolescenţa cum şi-o cunoştea pe-a lui şi trimisese o hîrtie acolo la el la unitate, în care povestise amănunţit această adolescenţă a lor legionară. Tovarăşul acesta de la cadre, care îi relata lui Sterian toate acestea, a încheiat : „Am fost în sat după referinţe şi mi s-a spus că pe urmă ăştia doi s-au împrietenit iar ca pe vremuri şi cică s-ar fi dus pe urmă amîndoi la unul din ei acasă şi ar fi luat la rînd pe toţi cei ce plecaseră din sat şi ocupau funcţii de răspundere. Erau băuţi, dar destul de treji ca să se apuce de lucru."

Să se apuce de lucru ? Adică ce să facă ? întrebase Petre Sterian neînţelegînd. Să facă altora ceea ce ăla rînjitu îi făcuse ofiţerului, i-a răspuns funcţionarul. Era însă neclar un lucru : pentru ce ofiţerul, ştiind că ăla îi cunoştea adolescenţa, zisese totuşi că-l zboară pe vîrful cizmei ? Funcţionarul de la cadre dădu din umeri : ce întrebare ! „Aşa, de-al dracului, să-l admire ceilalţi !" zise el. „Chiar cu riscul ca ăla să-l demaşte ca fost legionar ?" „Chiar cu riscul !"

Dar toate acestea, serviciul de cadre avea să le afle foarte tîrziu. Individul mai avea încă de riscat ! După ce a fost zburat din armată, el s-a prezentat apoi la cadre la *Ateliere* şi a declarat că şi-a încheiat serviciul militar şi că vrea să fie reprimit în secţie în vechiul său post. A fost ofiţer ? Da, a fost, dar a căzut la un examen şi a fost trecut în rezervă. Era membru de partid, probabil că în armată se considerase totuşi că nu e suficientă o declaraţie a unui legionar ca să se pună în discuţie şi calitatea lui de membru de partid... Serviciul de cadre de atunci n-a intrat mai adînc în problemă, l-au angajat din nou la Ateliere şi totul a fost dat uitării. Era băiat tînăr şi încetul

cu încetul a ieșit iar din anonimat, a ajuns, după cum se știe, responsabil financiar. Iată cum a căzut: tot ca și prima dată și tot ca atunci a riscat pe ceva : se pare că s-ar fi lăudat față de unii că acoperă el gestiunea lipsă a unui frate, că erau la un chef și că ceilalți, auzindu-l, au rîs : he, he, he ! He, he, he ! cu sensul că aiurea, nu e el în stare să aibă un costum de haine ca lumea pe el, darmite să-l mai ajute pe frate-său ! (frate-său fiind de față !). Și s-au uitat la el și s-au topit iar, behăind : He, he, he ! He, he, he ! Atunci el cică ar fi băgat mîna în buzunar, ar fi scos un teanc de bani și l-ar fi zdrobit pe masă cu pumnul. „Poftim banii !" a răcnit el. Și rîsetele au încetat ; erau cotizațiile sindicaliștilor. Și s-au pus pe chefuit mai departe, zile în șir, de astă dată venind fiecare și cu prietena lui. În orice caz, riscul a fost acum mult mai mare decît în ziua aceea la Mat, cînd și-a riscat gradul și situația militară, de astă dată și-a riscat chiar libertatea, a primit trei ani.

Acesta era finalul, de neînlăturat, spre care mergea individul, dar pînă cînd finalul acesta, ca o lovitură de gong, să fi curmat lanțul reacțiilor pe care existența lui le stîrnise (printre care cele mai neprevăzute și mai complicate fuseseră cele care îl implicaseră pe el, pe președintele sindicatului), cît timp trebuise să treacă ? Foarte puțin totuși, parcă nici nu existase, ca o insectă dintre acelea care se naște dimineața, și seara moare.

Mai straniu era cum el, Petre Sterian, în calitatea lui de președinte al sindicatului, nu l-a dat imediat pe mîna miliției și a acceptat ca directorul *Atelierelor* și raionul de partid, prin acel Pătrașcu, să garanteze pentru el că va pune banii la loc... A acceptat, n-a rezistat presiunii, ăsta e adevărul. Și nici azi n-a aflat care era rațiunea pentru care aceștia doi vroiau să-l acopere pe acest dubios responsabil financiar. Rude nu erau, nici prieteni. Atunci care o fi fost rațiunea ?... Să nu fie ei rău văzuți că au promovat un hoț !... Ducă-se dracului toți trei !...

După întîlnirea aceasta cu funcționarul, Petrică Sterian se liniștise aproape cu totul și nu se mai gîndea la nimic în legătură cu întreaga istorie, cînd deodată, telefonul țîrîise. Rodica spusese : „Telefonează Tanța să vin să-i calc rufele", și se dusese și ridicase receptorul. Petre Sterian stătea pe sofa și citea. Într-o mînă păstrase încă ziarul, și hîrtia foșnea ritmic și rar pe pătură. Inconștient, mîna desfăcu foaia și urechea nu mai auzi bătaia violentă a inimii. „Da, e acasă, vine îndată". Petrică se ridică și intră în odaie. Tuși de cîteva ori și abia după aceea duse receptorul la ureche. „Petrică, ți-am citit memoriul și m-am informat. Așa este. Pătrașcu de la raionul de partid și directorul *Atelierelor* ți-au put ție totul în cîrcă, cu tot felul de declarații, că ai lucrat mînă în mînă cu el, ca să se justifice ei de ce nu l-au dat pe mîna mi-

liției. Vino mîine seară la ora șapte să stăm de vorbă. La revedere !“ Atît, și a și închis telefonul.

...Cineva, vorbindu-ți poate să-ți șteargă din minte o mulțime de lucruri, mai ales pe cele obișnuite pe care le știi și le vezi și le auzi de o mie de ori și care fac din gîndirea ta ceva obișnuit. Îți vorbește și nu pare să-ți spună nici el ceva extraordinar, dar ți se întîmplă parcă o zguduire ; lucrurile obișnuite continuă să fie aceleași, un tramvai, un copil pe stradă, o șosea asfaltată, stîlpii ăștia de telegraf, mașina asta în care te-ai urcat ca un simplu călător și care te va lăsa curînd acolo, întinderile de grîu, cîmpul negru, proaspăt arat, totul există ca și mai înainte și îți dă ca și înainte aceeași bucurie de a le vedea, dar nu mai fac din gîndirea ta ceva obișnuit, ceva din ele se intensifică în sufletul tău și acest lucru e neîndoielnic, ai dovada în tine însuți : știi că ai de înfăptuit ceva important și ești cuprins parcă de o patimă să vezi ce o să găsești acolo unde ești trimis, ce fel de oameni o să întîlnești, cum o să lucrezi cu ei, cum o să te descurci, și sub toate aceste întrebări curge încrederea că vei reuși, convingerea că nu se poate să nu reușești, cînd ai în spate partidul, care te-a trimis, și pe tovarășul Lungu, care te-a chemat la el și te-a îndrumat personal...

Dar iată locul... Nu era așa de departe de București, cum părea, treizeci sau treizeci și cinci de kilometri, sau poate chiar numai douăzeci și cinci... Sat vechi, se vede după salcîmi, parcă ar fi boa-

babi ! Gospodăriile sînt largi și nu prea se văd bordeie. Da, pare un sat înfloritor...

Petre Sterian coborî din autobuz.

X

Nu se înșela, era o comună mare, fostă reședință de plasă, centrul semăna cu un mic orășel. Avea case mari, adevărate vile de țară, cu cerdacuri acoperite cu viță-sălbatică, cu grădinițe de flori și curți pline de gîște. Cu geamantanul în mînă, trecu pe lîngă Căminul cultural, o casă de nașteri, văzu o grădiniță de copii, apoi întîlni cooperativa și un bufet T.A.P.L. (Trustul Alimentației Publice Locale).

La Sfatul popular președintele lipsea, era plecat la raion. (Mai tîrziu aflase că era plecat tocmai în legătură cu schimbarea aceasta de președinți, că el nu vroia să fie schimbat și că se dusese să protesteze sau să se roage să nu fie schimbat ; bineînțeles că fusese sfătuit să se întoarcă în sat și să-și vadă de treabă, ceea ce el însă nu făcuse, după cum se va vedea). Petre Sterian găsi pe activistul de la Sfatul popular raional, pe care președintele raionului i-l dăduse să-l însoțească după ce Sterian se prezentase acolo. Se duse apoi la *Bufet* și ceru niște salam și o sticlă de bere. I se făcuse foame. Bufetul era plin de țărani. După cîtva timp,

observă că unii treceau pe lîngă el și rosteau : „O să stea și el două-trei săptămîni și o să plece, îl gonim noi de-aici". Dar nu înțelese despre cine era vorba. Tot timpul foiră pe lîngă el, intrînd și ieșind, aceste căciuli și izmene ciudate și văzu și cîteva șepci, printre care unele îl salutau cu un soi de jenă. „Uite, parcă ziceau, ai în vedere că te salutăm. Nu cu toată mîna, dar te salutăm !" Pînă seara nu se mai întîmplă nimic. Președintele continua să lipsească.

Dormi în casa de oaspeți. A doua zi după amiază veni secretarul raionului de partid și avu loc schimbarea oficială a președintelui. Ședința se ținu cu deputații locali și organizația de bază, la sediul organizației, în clădirea Sfatului popular.

Cineva puse din capul locului o întrebare și răspunse chiar secretarul, confirmînd, da, chiar așa era, cum credea tovarășul acela că nu este, faptul nu trebuia să producă asupra nimănui nici o turburare, deși la prima vedere ar fi putut să producă : era o hotărîre a partidului. Apoi noul președinte ținu un scurt discurs, în care spuse foarte net că pe el n-o să-l împiedice nimeni să-și îndeplinească sarcina pentru care a fost trimis și n-o să plece în două-trei săptămîni, cum le-ar plăcea unora.

Avea să afle mai tîrziu de la țărani că ședința aceasta nu s-ar fi desfășurat așa cum știa el, ci oarecum altfel. „Tovarăși, cică ar fi zis secretarul deschizînd ședința, știți care e rostul adunării ăsteia ?" Unii au zis știm, alții au zis nu știm. „Rostul ședinței ăsteia este : decăderea comitetului executiv și înlocuirea lui cu tovarășul." Atunci s-a ridicat unul și a pus întrebarea : „Păi cum dracu, măi tovarășe, așa, de sus în jos ?" „Da, tovarășe !" a răspuns secretarul. Asta era tot, la asta s-ar fi rezumat toată ședința.

În ziua următoare își începu activitatea chiar din primele clipe cînd se apropie de clădirea sfatului. Îl întîmpinară niște inși cu niște priviri neclintite, tăcute și lucioase. Erau patru și veniseră de dimineață, cu noaptea-n cap, așteptau pe băncile de lemn din fața clădirii și se ridicară în picioare la ivirea noului președinte.

— Cu cine aveți treabă ? îi întrebă Sterian.

— Tovarășe președinte, cu dumneata ! zise unul dintre ei.

Sterian le întoarse spatele și le făcu semn să vină după el. În birou nu erau scaune, președintele ieși afară și intră la secretar, același secretar, cel nou nu se prezentase încă, și îl întrebă unde se pot găsi niște scaune, să i se aducă niște scaune în birou. Secretarul, un ins bătrîn, cu ochelari, „un om de paie", se ridică fără să spună nimic și plecă să caute ceea ce i se ceruse.

— Stăm și în picioare, zise unul dintre cei patru cînd președintele se întoarse. Tovarășul Ciupuligă nu stătea cu nimeni de vorbă pe scaun, adică el

stătea pe scaun, iar tu, care veneai la el, stăteai în picioare.

— Foarte rău, zise Sterian, de ce l-ați învățat așa ? Secretarul intră cu cîteva scaune. Ei, zise Sterian, despre ce e vorba ? Și-și scoase pachetul de țigări din buzunar și dădu să-și aprindă o țigare. Se uită însă la țărani și întinse pachetul peste birou. Ia să fumăm întîi, sau nu fumați ?

Țăranii nu se grăbiră să se servească. Se uitau la pachet dintr-o parte, ca și cînd ar fi reflectat dacă era sau nu cazul să se atingă de el, parcă ar fi vrut să spună că ei nu sînt fumători și e păcat să strice țigările degeaba. Își vîrîră totuși degetele și traseră cîte o țigare.

— Un lucru trebuie să știți, le spuse Sterian cu o voce fără tocmeală, eu sînt un om pățit, nu-mi place minciuna.

Ei rămaseră țepeni pe scaunele lor, parcă nici nu auziră. Nu-și luară însă ochii de pe acest om matur, mai în vîrstă decît ei, cărunt la tîmple și puțin cărunt și în mustața lui deasă, cu vîrfurile răsucite în sus... Parcă îl întrebau : „Știi tu oare să faci dreptate ? Îi cunoști pe țărani, să te descurci cu ei ? Noi o să-ți spunem acuma ceva, dar o să înțelegi, o să ne crezi ?“ Pline de speranță, dar pregătite și pentru dezamăgire, privirile lor întîrziară, lucioase și neclintite, măsurîndu-l pe necunoscut îndelung. Apoi începură să vorbească.

Își spuseră întîi numele : erau frații Fane și verii Dinică. Și spuseră în puține cuvinte și de ce veniseră. Fuseseră trecuți toți, de către fostul președinte, în categoria chiaburilor, vînduseră oile și caii și încă mai trebuia să vîndă ca să poată preda cotele stabilite pentru chiaburi. Li se distrugeau gospodăriile. Fane Marin și Dinică Dumitru erau membri de partid ; Dinică fusese voluntar contra nemților, luptase în Tatra.

— Ai fost chiar voluntar ? îl întrebă Sterian.

— N-am fost singur, răspunse Dinică, ca și cînd s-ar fi justificat, am fost trei inși d-aici din sat : eu, Gheorghe al lui Bunoaica și alde Strătilă, am făcut armata împreună, la artilerie. Gheorghe a rămas pe-acolo, și-a dat viața ! Mai bine a făcut !...

Președintele parcă nu auzi încheierea deprimată, reluă întrebările, el vroia să înțeleagă de ce fuseseră trecuți la chiaburi. Cînd se întîmplase faptul ? Nu demult. „Acuma recent“, ziseră ei. Cum adică, Dinică Dumitru, care a luptat voluntar, membru de partid, de ce n-a ridicat problema în organizație ? Era chiabur într-adevăr ? Nu, fusese trecut conform unui ordin, zice-se, venit de la raion, care considera pe toți meseriașii comunei chiaburi. Erau mici meseriași, dulghereau, se pricepeau la roți de cărușe, la montatul unui acoperiș sau la punerea unei ferestre... Nu credeau că există un asemenea ordin ! Atunci, zise Sterian, pentru ce n-au ridicat chestiunea în organizație ? Fane Marin răspunse :

— Am ridicat-o eu, dar ce folos ? Au ei acuma un punct nou, păciuitorismul !

— Poftim ? făcu Sterian.

— Au ei acuma un punct nou, păciuitorismul. M-au băgat la punctu ăsta şi mi-au închis gura !

— Eu am făcut contestaţie, zise celălalt Fane. Am venit şi am întrebat ce e cu contestaţia mea. Nici n-a vrut să stea de vorbă, mi-a spus pe urmă secretarul că au băgat-o la dosar, considerînd-o *anonimă*, ca unul care nu mi-am predat cotele.

— Păciuitorism, anonimă, rosti fostul cazangiu supărat, mie să-mi spuneţi clar de ce v-a trecut la chiaburi şi de ce dacă v-a trecut nu v-aţi dus la forurile superioare să reclamaţi.

Se auzeau glasuri pe coridor şi Sterian îşi îndreptă atenţia într-acolo. O voce puternică se distinse :

— Ce e, Vasile, ce căutaţi aici ? Ia nu mai sprijiniţi pereţii ăştia degeaba şi duceţi-vă acasă, ce dracu v-aţi adunat aici ?

Uşa se deschise apoi cu o mişcare energică, obişnuită s-o deschidă în felul acesta, şi în biroul preşedintelui apăru un ins voinic, cu un baston în mînă, cu şapcă şi într-un costum de stofă deschisă, cu dungi, cu cămaşă cu guler răsfrînt. Se apropie de biroul lui Sterian şi aruncă o privire celor patru, care stăteau nemişcaţi pe scaune.

— Ia ieşiţi, bă, niţel afară, le zise.

Poruncise neglijent, cu o mişcare a capului. Luă

scaunul de sub unul din ei, îl ridică în aer şi se aşeză alături de Sterian.

— Ieşi, bă, afară, Dinică, ce paştele mă-ti mai aştepţi ? zise insul cu o furie calmă, puţin absentă.

Privirea fostului voluntar se albi. Nu se supuse ordinului. Atunci insul se ridică în picioare, îl apucă pe Dinică de guler, merse cu el spre uşă, o deschise şi îl dădu afară.

— V-aţi luat-o în cap, unde ăsta nu ştie cine sînteţi ? Afară !

Sterian îl măsură liniştit. Necunoscutul se prezentă şi zise :

— Eu sînt tovarăşul Ciupuligă, preşedintele sfatului popular.

Sterian se ridică de la birou şi ieşi. Voluntarul din Tatra stătea pe coridor şi aştepta.

— Treci în birou, zise Sterian. Apoi se adresă celor de pe coridor : cine are ceva cu mine să aştepte, eu sînt preşedintele Sfatului popular, tovarăşul Ciupuligă nu mai are nici o atribuţie la sfat, e un cetăţean ca oricare dintre dumneavoastră. Unde e paznicul ?

— Ordonaţi ! se auzi o voce.

— De aici înainte tovarăşul Ciupuligă nu mai are voie să intre în birourile sfatului fără să m-anunţi pe mine, porunci fostul cazangiu. Du-te şi dă-l afară !

Între timp însă, Ciupuligă auzise ce se spunea despre el pe coridor şi se grăbi să iasă singur. Ni-

meni nu înțelese ce vroia. Această întîmplare, spre uimirea lui Sterian, nu avu în sat nici un ecou. Se întoarse înăuntru și îi rechemă pe cei patru și îi ascultă mai departe.

XI

„Ce fel de ordin o fi primit acest Ciupuligă de la raion ? E posibil să existe un astfel de ordin ? se întrebă după ce termină cercetările cu frații Fane și verii Dinică.

În dimineața celei de-a patra zi ceru la telefon Sfatul raional, pe tovarășul președinte. Nu-l găsi însă, era pe teren. Petre Sterian rămase cîteva clipe tăcut. „Să-l întreb pe Anghel, își spuse. Dacă e un ordin general, trebuie să-l fi primit și el și o să-mi spună."

— Raionul Oltenița poți să obții ?

— Da. Cu cine doriți ? zise telefonista.

— Cu secretarul sfatului, tovarășul Anghel Sterian.

Telefonista vîrî niște fișe și începu, cu voce nazală, să ceară raionul Oltenița. Președintele se întoarse în birou și începu să se uite pe fereastră. În curtea vecină cu sfatul începu să țipe un groștei. Un țăran cu o muiere îl răsturnaseră cu burta în sus, în timp ce un al treilea îi făcea ceva între picioarele din urmă, lucrînd acolo cu un cuțit. Guițatul crescu în intensitate și puse cu totul stăpînire pe aerul liniștit ca o apă din împrejurimi. Sterian își astupă urechile. Se produse însă brusc o eliberare și guițăturile încetară. Țăranul cu cuțitul ținea în mînă două ouă vii, pe care le înfășură apoi într-un jurnal. Telefonul țîrîi. Președintele ridică receptorul.

— Anghele, tu ești ? întrebă. Cu tovarășul secretar Sterian !

Nu era Anghel. I se spuse că tovarășul nu mai îndeplinea această funcție de vreo zece zile, era mutat în altă parte. Unde ?

— Nu știm, tovarășe.

Fostul cazangiu închise și începu să se uite iarăși pe fereastră. „Ce s-o fi întîmplat ? se întrebă. Unde l-or fi trimis ? Trebuie să mă duc pe-acasă să văd ce-o fi și să-mi aduc și niște rufărie..."

Dar întrebările acestea nu mai găseau în el nici un ecou, și gîndul că Anghel iar o fi făcut ceva și că de astă dată o fi fost sancționat nu mai stîrni în el nici o preocupare. Îl iertase pentru felul lui îngîmfat cu care îl primise cînd se dusese să se sfătuiască după plecarea de la *Ateliere,* dar o dată cu iertarea, vechea lui dragoste și părtinire pentru copilul lui cel mai mare, care îl ajutase cînd Vale și Constanța erau mici și o duceau greu, nu mai reizbucnise cu putere sporită ca altădată și soarta lui Anghel ca activist social îl lăsa acum aproape indiferent.

Ieși din birou, intră în cel al secretarului și îi spuse că mîine, duminică, pleacă la București ; se

va întoarce mîine seară sau poimîine dimineață.

Traficul de călători pînă la București era deservit de autobuze mereu supraîncărcate de țărani și nu te mai puteai mișca de ei, erau veșnic pe drumuri, ocupau locurile cu tot soiul de boarfe, cu păsări și baloturi, cu unelte de tot felul, tot felul de legături, de saci în care se mișca ceva moale și cald sau care, dimpotrivă, îți striveau genunchii parcă cu pietre de moară sau cu fiare groase, ascuțite și tari. Petre Sterian călători în picioare tot timpul și ajunse acasă obosit.

— Nu mai sînt tînăr, Rodico, spuse el cu privirea lui naivă, care aștepta o dezmințire.

— Vrei să încui casa și să vin cu tine acolo ? zise mama. Mă gîndesc la Constanța, o să-mi fie greu să mă duc s-o văd tocmai de acolo ; altfel aşi veni chiar acum cu tine. Vale tot e plecat.

— Ce e cu Constanța, îi e mai bine ?

— Nu, zace ! Abia vorbește cînd mă duc pe la ea... Azi e duminică, mergi și tu s-o vezi ?

— Da, merg și eu. A telefonat cumva Anghel ? Ce-o fi cu el ? Mi s-a spus de acolo că nu mai e la Oltenița de zece zile.

Mama nu răspunse.

Erau orele unu și era foarte cald. Sterian se culcă pe sofa. Ea îi pregăti o cafea și îl lăsă singur, să răsfoiască ziarele și să fumeze. Se duse în bucătărie și pregăti un pachet. Rămase după aceea cîteva clipe lungi pe un scaun, cu brațele în jos. Anghel fusese scos din funcție și trimis la

Ateliere, la tîmplărie, pe care o părăsise cu șapte ani în urmă. Primise vot de blam cu avertisment, iar nevastă-sa, Filomița, era anchetată. Cu trei ani în urmă, cînd se expropriaseră complet moșiile, fusese numită șefă a comisiei de inventariere a unui conac și era bănuită că ar fi sustras de acolo covoare și mobilă. Anghel venise ieri pe aici și îi spusese totul, vroia să divorțeze. Dar nu din pricina ei fusese el scos de la Sfatul raional Oltenița.

Se ridică de pe scaun și intră în sufragerie. Petrică adormise cu ziarul pe piept. Apucă ușurel ziarul, îl dădu la o parte, îl strînse, se duse în bucătărie și îl vîrî în sacoșa pregătită pentru Constanța. Se întoarse și se uită din nou la el. Destins, bărbatul ei dormea într-o adîncă nemișcare. Nu mai era tînăr, era adevărat, dar în ochii ei el rămăsese la fel ca și atunci cînd îl văzuse întîia oară intrînd în sala aceea de bal în costumul acela elegant care nu era al lui. De atunci se simțea atît de bine cu el, în ciuda a aproape treizeci de ani de viață dusă împreună, încît adesea o copleșea îngrijorarea că zilele ei au fost atît de norocoase, că poate de aceea suferea acum fata ei în spital și de aceea băiatul ei cel mare era atît de neînfrînat. Fiindcă suferința venită din afară nu lasă urme, iar de cea dinăuntru, din casă, el o ferise. Copiii însă, Anghel și Constanța, nu păreau să-i semene lui, ci ei, și pe

cel mare nu-l putea feri nimeni, iar pe Constanța ar fi putut-o feri, dar nu avusese noroc...

Ieșiră amîndoi o oră mai tîrziu din casă și se îndreptară spre stația de tramvai. Căldura copleșea orașul, paralizîndu-i mișcarea lui de păianjen. Adierea vîntului, totdeauna prezentă pe întinderea cîmpiei în mijlocul căreia cu multe sute de ani în urmă un cioban se instalase, întemeind aci orașul, era respinsă acum de zidurile înalte și cenușii de beton-armat și totul ardea : barele tramvaielor, asfaltul trotuarelor, carcasele mașinilor, clanțele ușilor, chiar și monezile din buzunar erau calde și ude de transpirație. Tramvaiul icnea la opriri, lipsit parcă de viață. Pe trotuar, treceau femeile, în rochii ușoare, cu umerii goi.

Spitalul se afla la extremitatea cealaltă a orașului. După aproape o oră de mers, tatăl și mama urcau scările pavilionului în care era internată Constanța. Fostul cazangiu se miră de mărimea acestui spital, parcă ar fi intrat într-o cetate a cărei existență nici măcar n-o bănuise. Nu cunoștea suferința pricinuită de boală, fusese bolnav numai cînd era mic, de scarlatină, la șapte ani, iar la zece de ceva în legătură cu mațele și uitase totul. Scarlatina o luase de la Toma. Mama lor făcuse pîine și o pitise cu grijă, să nu dea ei de ea ; erau la sfîrșitul bolii, și se știa că dacă copiii mănîncă pîinea caldă, boala se întoarce. Toma descoperise pîinea după miros, se tîrîse de la locul lui, așa slăbit cum era, și se întorsese cu o felie

mare. Mîncaseră amîndoi și „fuseseră să moară", cum spunea mama. Boala mațelor a fost mai veselă : îl dureau, nu mai putea merge, era „surpat". Și îl vindecase bunica, îi pusese pe burtă o cutie de chibrituri cu patru lumînări aprinse, lipite de ea, și peste această cutie venise cu o oală de pămînt și i-o aplicase pe burtă ca o ventuză ! Dar ce ventuză ! Cînd i-a desfăcut-o, după vreo jumătate de oră, de sub oală a ieșit un șuierat și un pocnet... Cu astfel de amintiri despre suferința pricinuită de boală fostul cazangiu nu era în stare să-și înțeleagă fiica, pe care în sinea lui nici măcar n-o considera bolnavă, știa doar atît, că ea trecea acum printr-o perioadă grea, ca orice femeie căreia nu-i reușise prima căsătorie, și mai mult decît atît nimic, oboseală și slăbiciune. Dar astea nu sînt boli !

— Tanța, șopti el cînd o văzu (Constanța era doar foarte palidă), cum ai ajuns tu să slăbești așa, ce s-a întîmplat cu tine ? De ce nu te ridici tu din pat să mergi cu mine la aer, cum se poate să stai tu aici în chilia asta, cînd tu n-ai nimic ?

Ea își întoarse spre ușă privirea de la părinți și nu zise nimic, și nimic, cît stătură ei, nu-i stîrni interesul, iar cînd mama îi arătă ziarul pe care i-l adusese și îi spuse că figura într-o listă de profesori și învățători cărora printr-un decret li se acordase titlul de „emeriți", se strîmbă cu indiferență, ca și cînd n-ar fi înțeles rostul acestor titluri. Se miră doar la un moment dat :

— Ce scrie Vale în plicul ăla așa de voluminos ?

— Nu vrei să citești ? zise mama. Îți scrie și el, îți spune ce mai face !

Ea nu răspunse îndată. Se uită iar spre ușă, cu ochii ei umflați, ca și cînd ar fi tot așteptat să intre cineva la ea și nu mai intra și de aceea era tăcută cu părinții, după care puse mîna pe plic și îl vîrî în noptieră.

— Dacă l-ai adus, lasă-l ! zise.

Abia după ce plecară află fostul cazangiu de la soția lui — ea nu vrusese să-i spună înainte, ca să poată să fie senin cu Constanța — că Anghel fusese sancționat și trimis la munca de jos, iar soția lui sub anchetă, și spre uimirea ei el nu zise decît atît : „Ce putem noi să-i mai facem ? Ani de zile a primit avertismente, și ce să-i facem noi dacă n-a vrut să țină seama ?".

XII

Cîteva săptămîni după istoria în care tînărul Arvanitache își implicase sora și părinții, și Gabi se arătase neliniștit de legătura lui temîndu-se să nu fie părăsit, Mimi își reveni cu totul și pierdu, fără să-și dea seama, poziția cea mai potrivită și mai avantajoasă pe care ar fi putut-o avea față de Gabi dacă ar fi știut să păstreze multă vreme ascunse sentimentele care o stăpîneau. Fiindcă atîta timp cît el crezuse că legătura este ame-

nințată, fusese atent și plin de grijă cu ea, dar apoi treptat această atenție și grijă îl părăsiră ca și cînd nici n-ar fi fost ale lui vreodată, deși ea continuă să nu scoată un cuvînt cu privire la fratele ei. Gabi înțelese că de fapt toată îndîrjirea ei neagră din ziua aceea nu-l atingea de loc pe el, ci era îndreptată împotriva altcuiva, probabil a situației în care fusese pusă sau poate și a cuiva anume, dar dacă ea nu mai vorbea, n-avea de ce să-l mai preocupe : descoperind acest lucru, Gabi așteptă liniștit ca starea aceasta a ei să-i treacă de tot, și într-adevăr așa se și întîmplă, iar el reveni la felul lui de a fi anterior. Dar cum să-și fi putut ea păstra sentimentele care o copleșiseră în cele două dăți cînd el se simțise amenințat, o dată în noaptea aceea ciudată cînd ea plînsese ore întregi, și a doua cînd nu scosese nici o lacrimă, deși fratele ei era în primejdie ? Trebuia să uite totul fiindcă nu putea trăi cu sentimentele pe care i le stîrnise fratele ei prin purtarea lui. Nu știa de ce fusese arestat, dar bănuia că vanitatea lui ascunsă, care pesemne că era atît de mare încît nimic nu răzbătea la suprafață, îl vîrîse iar în cine știe ce istorie de genul celei care îl mai îndemnase o dată să se sinucidă cînd era elev și o căutase deci în felul ăsta cu lumînarea și o și pățise. Și că nu ținuse seama de nimic, de mama lui, de asta nu avea decît să se lamenteze mama, fiindcă ea îi încurajase și hrănise această vanitate, dar ea, sora lui, îl hrănise de-a binelea, îi dăduse mîncare

gătită și cîștigată prin munca ei, îl îmbrăcase și ținuse cu salariul ei, și el ar fi trebuit să știe că, dacă n-ar fi fost ea, toată familia, în cap cu el, ar fi prăjit cartofi pe un godin în cine știe ce odaie sordidă în care i-ar fi aruncat lupta pentru existență care în aceste timpuri era atît de necruțătoare. Și ce se alesese din toți acești ani în care numai grija și atenția ei fuseseră treze? Să fie arestată și dusă la miliție și amenințată să-și piardă postul fiindcă era el mîndru din fire și mîndru datorită educației date de mama? Dacă vrea să se sinucidă, să se arunce cu capul în jos de la un etaj, dar nu să-și tîrască sora acolo unde ea nu vrea să meargă. Ca să nu-l urască, se străduise din răsputeri și izbutise să-l uite. Și într-adevăr, în acele zile Gabi se micșora parcă și el în ochii ei, dar apoi creștea la loc și ea se purta cu el fără să poată ascunde acest flux și reflux al sentimentelor.

Se înțeleseseră că trebuie așteptat cîtva timp cu căsătoria, să-și revină mama ei de pe urma istoriei cu Dan și să se familiarizeze cu ideea că fata ei va avea un bărbat; în toamnă, după căsătorie, urma să se mute la părinții ei. Între timp însă, Mimi îi spuse tînărului că a rămas însărcinată și că n-are de gînd să-și întrerupă sarcina.

— Înainte de căsătorie, Mimi? o întrebă Gabi, derutat.

— Ce importanță are asta, Gabi? Doar ne vom căsători! Și pe urmă, eu nu pot să știu (cine poate

să știe?) cît timp și de cine depinde ca o femeie să rămînă de mai multe ori însărcinată. După ce o să am un copil, atunci o să pot să fac ce vreau, să mai fac sau să nu mai fac altul, dar pînă atunci există riscul să ajung, printr-un accident, o femeie stearpă, și asta nu vreau.

Pentru întîia oară de cînd se cunoșteau, Gabi se posomorî și o întrebă, aruncîndu-i o privire întunecată:

— Ce e asta ce-ai spus tu, că n-ai de gînd să *mai* întrerupi sarcina? Cînd ai mai întrerupt-o?

La rîndul ei, fata se întunecă și ea, nu-i răspunse îndată. Rosti însă imediat după această tăcere, ca și cînd hotărîrea de a-i face dezvăluirea se luase singură:

— Nu în timpul scurtei mele căsătorii, care s-a soldat cu un eșec și despre care nu ți-am spus nimic, Gabi, ci la o lună după ce ne-am cunoscut noi doi. Și adăugă cu aceeași voce: Noaptea aceea cînd am plîns eu. În noaptea aia în corpul meu era o rană, scosesem afară „fructul iubirii" noastre și mă apucase spaima că o să ajung să înmulțesc și eu cu una numărul femeilor care din vina lor nu mai vor fi mame. Decît să mai petrec o noapte ca aia, mai bine fac un copil de fată mare!

Și pronunțînd aceste cuvinte, vocea ei căpătă un timbru care parcă mai aducea și acum adieri din acele ore tîrzii ale acelei nopți de care ea se speriase atît de rău. Gabi nu mai spuse nimic timp de cîteva minute. Se aflau la el acasă, se pregăteau

să iasă, s-o conducă pe ea și, deși era gata de plecare, el întîrzia cu fruntea în pămînt în fotoliul în care de obicei stătea ea, adunîndu-și în întregime în el corpul ei mic cu picioare cu tot. Mimi se pieptăna acum în oglinda mare a dulapului și părea foarte prinsă de această îndeletnicire, nu observă privirea neclintită pe care, după cîtva timp, și-o aținti Gabi asupra ei.

— Ești chinezoaică, zise el, de ți-e frică așa să nu rămîi fără copii ? Numai la chinezi am auzit că o femeie care nu face copii sau face numai unul sau doi nu mai iese toată viața din casă.

Acum, că știa motivul plînsului ei din noaptea aceea, prinsese glas și o lua peste picior. Gîndul că în curînd, el, Gabi va avea un copil i se părea nepotrivit, ceva cu totul străin, năstrușnic, și în orice caz nu al lui, în sensul că nu numai că nu-i simțea nevoia, dar nici așa, în general, nu se simțea prea aproape cu înțelegerea de acest fenomen care face ca dintr-un om mare să iasă unul mic de tot, chiar din ființa lui fizică, și de asta să trebuiască pe urmă să te ocupi, să-i dai un nume, să-i cumperi haine de dimensiunile lui, să-l duci la doctor dacă îl doare burta și așa mai departe, cu foarte mici deosebiri decît dacă ar fi vorba de unul mare. Practic, asta ar fi ca și cînd cu voia ta ai primi să-ți intre cineva străin în casă și tu să începi să-l servești, să te bagi slugă la el. Fiindcă nu se vedea cum o astfel de ființă mică își putea da seama cîte faci pentru ea și măcar să-ți fie recunoscătoare și

să dea din coadă cînd îi aduci de mîncare, cum ar face un cățel, din contră, poate să înceapă, drept mulțumire, să urle și să nu te lase să dormi nopți în șir. Firește, există copii, cum există și bătrîni, dar copiii ăștia ar trebui... În sfîrșit, să-i facă cine vrea, dar el, Gabi, nu înțelegea să i se aducă unul în grijă chiar dacă aducătoarea era o fată ca Mimi, la care el ținea și cu care voia să se căsătorească.

— Faci copii, înțeleg, continuă el, dar asta mai tîrziu, încolo, pe la patruzeci, cincizeci de ani !

— Sînt mai bătrînă decît tine, Gabi, am douăzeci și șase de ani, zise ea continuînd să se aranjeze în oglindă. Cînd aveam douăzeci și trei ca tine nici eu nu înțelegeam cum e cu copiii și nici acum nu înțeleg mai mult decît că mi-e frică să nu mai pot face mai tîrziu. Atît, mi-e frică, și gata, nu-ți spun mai multe, fiindcă tot n-ai să înțelegi.

— De ce să nu înțeleg ?

— Așa, pentru că n-o să înțelegi.

— Ba o să înțeleg perfect, protestă el cu un glas care respingea ca absurdă ideea că există lucruri pe care un om le poate înțelege și altul nu, datorită unei diferențe oarecare de ani. Ce e de neînțeles aici ? Ți-e frică să nu mai poți face, înțeleg perfect, repetă el. Dar tu nu înțelegi că n-are de ce să-ți fie frică ! Atîtea femei fac copii la treizeci și la treizeci și cinci de ani, și chiar la patruzeci, de ce tocmai tu n-o să mai faci ?

— Așa, pentru că atunci n-o să mai vreau eu, răspunse femeia și nu mai dădu nici o explicație, ca

şi cînd ar fi premeditat anume să-l pună înaintea unui lucru pe care el nu-l înţelegea.

— De ce n-o să mai vrei tu ? întrebă el într-adevăr nedumerit.

— Ei vezi, sublinie ea oprindu-se din pieptănat şi îndreptîndu-se spre capul divanului, pe marginea căruia se aşeză apoi, cu privirea sticlind parcă de o abundenţă de hotărîri mai mici care o susţineau din toate părţile în hotărîrea ei unică şi mare, vezi că nu înţelegi !

— Ce nu înţeleg ?

— Că tot aşa cum eşti tu acuma străin de ideea de a avea un copil, tot aşa pot să fiu şi eu mai tîrziu ? Vezi că nu înţelegi ?

— Şi ce-ţi pasă, zise Gabi, dacă o să fii străină, o să fii străină, nu văd ce trebuie să înţeleg şi nu înţeleg.

— O să-ţi spun eu mai tîrziu ce nu înţelegi, dacă nu cumva o să înţelegi şi singur între timp.

— Ce-o fi aici de neînţeles ?! exclamă Gabi cu nepăsare, adresîndu-se pereţilor. Era totuşi iritat, încît, văzînd că ea nu-i răspunde, continuă : Măcar aşteaptă pînă ne căsătorim, ce-o să se spună de tine la birou cînd or să te vadă... La birou şi, în general, cum o să mergi aşa, cu burta ţuguiată !

— Stăpîneşte-te, Gabi, se rugă ea cu blîndeţe posomorîtă, măsoară-ţi cuvintele. Ştii că eu nu sînt cicălitoare, nu-mi place nici să mă supăr pe bărbatul la care ţin, dar nici el să nu se amestece în treburile mele, dacă nu le înţelege. Pot să ţin la

ţine şi aşa, nu te înghesui în sufletul meu. Dacă mie nu-mi pasă de ce-o să se zică în dreapta şi în stînga, nu văd de ce ţi-ar păsa ţie, care eşti bărbat şi n-o să ţi se vadă nimic ţuguiat.

Avusese o astfel de voce pronunţînd ultimele cuvinte, încît se vedea cît de colo că ea scontase să-l înveselească, să-l audă rîzînd de ultima ei remarcă. Dar el nu rîse şi nu se înveseli, parcă nici nu auzi ce spuse ea, cu toate că sensul imediat al cuvintelor nu-i scăpa.

— Dacă o să ne căsătorim o să se spună că n-a fost copilul meu, zise el într-un fel neaşteptat.

— Ce-ţi pasă ţie, Gabi, exclamă ea în aceeaşi clipă, semn că ghicise de la început că el o să spună asta, din moment ce tu ştii că e al tău, ce-ţi pasă de ce-o să se spună ?

— Cum să nu-mi pese, zise el deodată, parcă revoltat că se putea concepe să nu-ţi pese de ce s-ar spune într-o astfel de situaţie, îmi pasă, cum să nu-mi pese, ţie nu ţi-ar păsa în locul meu ?

— Mie nu-mi pasă în locul meu, dar într-al tău ! exclamă ea veselă, în timp ce Gabi nu se însenina de loc şi nici nu părea să înţeleagă ce motive ar avea ea în plus să-i pese mai mult decît lui şi să fie veselă că totuşi nu-i păsa.

Şi în clipa următoare plutiră parcă în odaie şi rămaseră în aer şi în auzul a amîndoi, neconsumate, cuvintele des folosite *îmi pasă, nu-mi pasă*, care coborîră apoi între ei ca o dificultate misterioasă : rămaseră tăcuţi în acelaşi timp şi se priviră

cu neliniște, ca și cînd cineva le-ar fi luat graiul sau ca și cînd și-ar fi dat seama că cel dintîi care va vorbi acum va purta pentru totdeauna răspunderea pentru tot ceea ce avea să urmeze.

— Ei, de ce ai tăcut, Gabi ? zise în cele din urmă femeia, reîntorcîndu-se parcă înstrăinată după acest larg înconjur în jurul existenței lor impalpabile.

— Ba n-am tăcut de loc, răspunse Gabi muiat, cu o voce care mai mult simula că n-a observat că s-a petrecut ceva decît că era aceeași dinainte. Sigur că ai dreptate că ție ți-e mai greu decît mie, dar de ce să-ți fie greu și ție ?

Se speriase de tăcerea aceea care intervenise, și acum îi dădea dreptate. Într-un mod ciudat, el venea aproape de ea pînă la uitarea de sine, dar numai dacă ea îl speria cu gîndul pierderii ei, al despărțirii. Cu spaima aceasta fusese cucerit din prima clipă, cînd ea, după declarația lui acolo în birou, îi ceruse să plece, adică să se ducă în concediu, să nu mai vie la ea, să dispară, să nu mai fie nimic între ei doi. Cum să nu mai fie nimic ? citise ea atunci întrebarea îngrozită în privirea lui arzătoare.

Și acum arăta cam ca atunci, neliniștit și deodată blînd și aproape de ea, dîndu-i tîrcoale : ce s-a întîmplat, parcă o întreba, de ce glasul tău s-a întors din tăcerea lui cu un sunet atît de ciudat ? Și din nou ea pierdu, nu chiar în aceeași zi, ci o săptămînă mai tîrziu, cînd un eveniment neaștep-

tat se abătu asupra ei, poziția cea mai potrivită pe care o putea avea față de Gabi, neștiind, sau poate nefiind în stare, sau poate neplăcîndu-i să-și reprime sentimentele, nedorind să țină ea astfel în mîna ei cheia acestei legături și să poată el, astfel, să rămînă tot timpul aproape de ea. În ziua aceea însă, la întrebarea lui de ce să-i fie ei greu să țină copilul, ea îi răspunse mai departe că nu-i e greu de loc și că nu-i pasă de nimeni, îi făcu adică o declarație sugerîndu-i că pentru ea el era totul și nu mai vroi să știe de nimic, adică exact ce nu trebuia să-i spună lui Gabi pentru ca ea să devină totul pentru el. Dacă ar fi putut sau dacă și-ar fi dat seama, ea n-ar fi trebuit să modifice cu nimic din poziția lor inițială, să fi rămas aceeași dinainte de a-l cunoaște, fiindcă el se îndrăgostise de o femeie care în clipa aceea nu-l iubea, și numai de o astfel de femeie putea el să rămînă mai departe îndrăgostit. Tot ceea ce se petrecuse cu ea mai pe urmă, faptul că și ea se îndrăgostise de el, nu trebuia alungat, dar trebuia ascuns și cu cît mai multă pricepere, cu atît mai bine. Ea însă nu știa sau nu vroia să ascundă nimic, nu-și dădea seama că o iubire nu e *iubirea* și că aceea a lui Gabi purta pecetea clipei cînd se văzuseră prima dată : pornirea lui fulgerătoare și nestăvilită pentru o femeie care numai el știa ce văzuse la ea, și ea nu trebuia să-și bată capul să afle ce, ci să rămînă așa cum era atunci, cel puțin în aparență, și nu doar pentru cîtva timp, ci pentru toată viața.

În epoci însă în care viața unei societăți e mai mult sau mai puțin stratificată, în care marile schimbări s-au produs de mult și generațiile lasă moștenire una alteia valori morale și materiale stabile, atenția oamenilor asupra caracterului irepetabil al marilor acte ale existenței lor individuale are la dispoziție și timpul și răbdarea să aștepte și să stăruie. Se moștenește ideea că ești singurul răspunzător de împlinirea lor, marile tipare din afară neputînd să te ajute decît cu echilibrul creat între generații și mentalități. Un om însă îndrăgostit de o femeie al cărei dosar de pildă se încarcă exact în timpul în care urmează să se decidă dacă va avea sau nu loc întemeierea unei noi familii, nu mai poate avea sentimentul întreg că e răspunzător de împlinirea acestui act. Dosarul poate interveni și face imposibilă căsătoria. Mimi Arvanitache știa că al ei e încărcat cu istoria lui Dan, fratele ei, și nu mai avea nici timpul și nici răbdarea să stăruie asupra felului cum ar fi trebuit să se poarte cu ea Gabi ca să se poată mărita. Îl iubea și nimic altceva nu mai avea loc să se strecoare în mintea ei pe lîngă această iubire care acoperea totul, în ciuda faptului că nu se putea să nu simtă măcar instinctiv că acest dosar va slăbi în conștiința lui Gabi, fără voia lui, în funcție de rezultatul anchetei, care va fi trecut de asemeni acolo, sentimentul lui de răspundere.

Pe la mijlocul verii luă sfîrșit istoria cu fratele ei, care însă pe ea n-o surprinse prea tare, ca și

cînd ar mai fi asistat la asta de nenumărate ori. Mai mult chiar, tocmai în perioada aceea găsi că e momentul potrivit să-și anunțe părinții de hotărîrea ei categorică de a se mărita și a-și aduce bărbatul acasă. Iată ce se petrecu.

Într-o dimineață, la birou, chiar după primul sfert de oră de la venire, cele două funcționare din cuștile vecine o găsiră pe șefa și prietena lor plîngînd. Nu le plăcu de loc cum arăta și se îngrijorară : ce i se întîmplase ? Îngălbenise rău, se uita în gol și lacrimile îi curgeau șiroaie, pătîndu-i obrazul. Era ca o mască vie zguduită de spasme. Părul ei negru, bine spălat, tăiat scurt și pieptănat cu cărare într-o parte, rămînea neatins și nestricat de durerea care îi deforma trăsăturile. O întrebară ce are. Ea le făcu semn cu mîna să iasă, s-o lase singură. După ce ele ieșiră, ea încetă să mai plîngă, deși paloarea i se accentuă. După un sfert de oră de nemișcare, își aminti parcă de ceva, văzu telefonul și, după ce îl contemplă cîteva clipe, ridică receptorul și formă un număr.

— Mamă ! Și-acum ce e de făcut ?

Ascultă răspunsul, care fu scurt. Închise. Se ridică, ieși și intră în biroul din dreapta.

— Drăguțo, șopti, și vocea ei, cu acest *drăguțo* familiar (paloarea chipului îi făcuse între timp nasul și urechile ca de ceară), sună neverosimil.

— Spune, Mimi !

— Dă-mi o țigare.

Se liniștise. Aprinse țigarea și fumă parcă fără gust, ca o păpușă. Din biroul ei se auzi telefonul. Se ridică de pe scaun și ieși.

— Da, mamă !.. La ce oră ?... Bine !

Și închise. Venise la serviciu ca totdeauna, dar nu se așezase bine pe scaun, și primise un telefon de acasă. Dănuț fusese executat. Împreună cu o femeie care îi condusese (fiindcă fuseseră mai mulți) aruncaseră, în seara zilei de 30 aprilie, o bombă într-o Alimentară, omorînd și rănind oameni. Era tot ce aflase mama. Acum îi spunea să vie la cimitir pe la ora unu. Închise telefonul și ceru numărul interior al lui Gabi.

— Nu ne putem vedea azi și mîine, Gabi, zise, îmi face rău sarcina, și doctorul mi-a prescris două zile concediu. Poimîine îți dau eu un telefon și ne vedem... La revedere !

Nu spuse nimănui nimic. Se duse la șeful serviciului, ceru o învoire și plecă. A doua zi dimineață veni la birou și nu scoase un cuvînt tot timpul. Paloarea însă începuse să i se atenueze, și în zilele următoare dispăru cu totul.

După ce doliul trecu spuse deodată părinților că e însărcinată și că are intenția să se căsătorească imediat. Putea să-și aducă bărbatul acasă ? întrebă ea. Era ca și cînd s-ar fi apărat astfel de noi evenimente și părea decisă ca faptul să se producă înainte de a pleca în concediu. Erau la masă. Domnul Arvanitache, auzind-o, bolborosi :

— Băiatul acela, care a venit în vizită...

Doamna Arvanitache se uită la aerul de sub ochii ei fără să scoată un cuvînt. Stătea în capul mesei și doar cîteva clipe ascultă ce spunea fiica ei, apoi se servi mai departe și continuă să mănînce ca și cînd n-ar fi rostit nimeni nimic în prezența ei. Abia întru tîrziu se opri cu furculița și cu cuțitul în mîini, cu un aer gînditor. Expresia chipului ei sugera că acum va vorbi. Dar exact în clipa cînd tatăl și fiica așteptau s-o audă, mîna ei stîngă, gălbuie, pătată de ani, părăsi furculița, se urcă spre ureche, vîrî un deget în ea, zgudui astfel urechea, apoi reveni și continuă să mănînce în tăcere. Se părea că moartea băiatului o zguduise atît de tare, că o lăsase neschimbată, și numai astfel de reacții nelalocul lor, cum era cea de azi cind fiica ei anunțase o astfel de veste, arătau că nu e încă pe deplin lucidă.

A doua zi dimineață, Mimi se sculă mai devreme și, ferindu-se să facă zgomot, împachetă într-un geamantan uriaș o mulțime de rochii, taioare, pantofi și rufărie măruntă. În alt geamantan, la fel de mare, vîrî haine de iarnă, haine de blană, căciuli femeiești demodate, cizme îmblănite, poșete, flanele de lînă... Încuie geamantanele de piele cu cheile lor, vîrî cheile în poșetă, cără geamantanele într-o odăiță care nu mai servea de cămară, încuie odăița și plecă la serviciu.

La orele trei ieși cu Gabi pe poarta uzinei. Se detașară de mulțimea care se îngrămădea în fața uzinei, urcîndu-se în autobuze.

— Deocamdată nu e nimic de făcut cu ai mei, zise ea pe neașteptate. Mama mi-a dat de înțeles că n-o să accepte niciodată să mă mărit cu tine. Poate că s-ar fi îmblînzit ea pînă la urmă dacă nu s-ar fi întîmplat istoria cu nefericitul ăla de băiat, dar acum cred că nu mai e nimic de făcut. În ochii ei tu ești unul din cei care i-au asasinat băiatul. Înțelegi ce vreau să spun...

Auzind-o, el se posomorî foarte tare și își plecă fruntea.

— N-am ce să le fac, zise ea observîndu-l fără să se uite. Cred că cu timpul mamei o să-i fie dor de mine... Mai ales, adăugă ea, că ei nu cîștigă nimic și n-o să aibă din ce să trăiască — doar dacă se vor pune pe vîndut... Așa că eu o să viu acuma la tine și ne căsătorim.

Îi vorbea monoton, ca despre întîmplări de mult petrecute, și îl ținea de braț.

— Dănuț al vostru, spuse Gabi cu o înfățișare care parcă se ferea, deși ea se uita drept înaintea ei, cu totul liniștită, n-a fost un „nefericit", cum ai zis tu, ci un bandit de prima clasă. Da, de prima clasă. Puteai să fii și tu în Alimentara aia unde au aruncat ei bomba...

Ea parcă nu auzi, cu totul surdă, imitînd-o în clipa aceea, fără s-o știe, pe mama ei.

— Să luăm un taxi și să trecem pe la mine pe acasă, zise ea, trebuie să-mi iau geamantanele.

— Bine, spuse el într-un tîrziu, abia înțelegînd. Și bolborosi : Mă scoate din sărite căldura asta înnăbușitoare.

Luară un taxi, și Mimi intră grăbită în casă. Doamna Arvanitache stătea întinsă în hol și citea ceva, parcă nici nu auzi pașii fetei. Cînd o văzu cu șoferul, care o ajuta, ridică privirea și rosti :

— Ce e, Mimi, unde cari tu geamantanele alea ?

— Plec la mare, răspunse fata, grăbită.

— Pleci la mare ! și de ce ți-ai luat atîta bagaj ?

Se chinuia în antreu să treacă geamantanul prin ușă. Mîinile și genunchii îi tremurau vizibil. Doamna Arvanitache lăsă cartea și ieși în urma ei.

— Mă grăbesc, mamă, la revedere. Ți-am lăsat o mie de lei în sertarul din bucătărie.

Gîfîia, în timp ce taxiul manevra să întoarcă. Doamna Arvanitache coborî de pe treptele intrării și ieși în stradă. Fata însă n-o așteptă, deschise ușa mașinii, care manevra încă, și se adresă șoferului cu voce șoptită și amenințătoare :

— N-o mai învîrti, nene, dă-i drumul pe unde-o fi ! Bag-o în viteză și ieși de aci ! Deschise apoi ușa mașinii și flutură din mînă : La revedere, mamă, te sărut ! La revedere !

Doamna Arvanitache îi întoarse spatele și intră în curte.

Acasă, în timp ce șoferul le ducea geamantanele în odaie, urcînd treptele, ea se împiedică deodată în prag și căzu.

— Ah, exclamă el, abia stăpînindu-se, uită-te unde calci ! Şi o contemplă o clipă cum stătea în genunchi pe treptele de ciment. O ajută să se ridice. Haide odată, ridică-te mai repede şi nu te mai uita aşa la mine.

În casă zvîrli de pe el cămaşa, leoarcă de sudoare, se descălţă şi aruncă pantofii sub pat.

— Aşi vrea să fac acuma un duş, dar crezi că e liberă baia ? mîrîi el. Crezi că e liberă ? Crezi că poţi să te mişti de ăştia ? Crezi că poţi să faci un pas fără să te loveşti în nas cu ei ?

Spumega de furie. Nu se gîndea că ieşise un eşec cu mutatul în splendida ei casă, dar simţea mai tare cum era aceea în care locuia. Desigur, Tomă, taică-său, ar fi putut să-i găsească una bună, dar ştia că anume n-o făcuse, ca să-l determine să se întoarcă lîngă maică-sa, acasă la părinţi...

Ieşi în hol şi se îndreptă spre baia comună a apartamentului. Uşa de la baie era într-adevăr încuiată. Se auzea duşul curgînd şi bălăcăritul interminabil al celui dinăuntru. Se întoarse în odaie, se trînti în pat şi începu să înjure deschis, cu duşmănie aprinsă, pe cei care ocupaseră baia şi n-o mai eliberau. Îi înjura direct, de mamele lor, scrîşnind din dinţi, zicînd că tot porci rămîn, cu mutrele lor de imbecili, indiferent dacă or să stea sub duş un sfert de oră sau o zi întreagă. Îi înjura cu atîta minuţiozitate şi atît de inventiv, încît ai fi zis că e bine dispus şi superior din punctul de vedere al unei anumite stări sufleteşti, cînd ne contemplăm iritarea şi îi dăm o expresie de compensare, sugerînd celor care ne ascultă să ia aminte, în tot cazul, că se spun totuşi nişte adevăruri în ciuda furiei. Fata îl auzea, dar parcă numai cu o ureche, văzîndu-şi liniştită de geamantane.

— Să ştii, Gabi, spuse ea la un moment dat, că nu mă amuză de loc înjurăturile tale.

— Nici nu trebuie să te amuze, zise el mai potolit.

— Nu, dar ai aerul... Ia vino mai bine şi-mi ajută să desfac geamantanul ăsta, s-a stricat cheia, nu ştiu ce are.

— Dă-ncoace la mine, spuse el şi se ridică şi veni lîngă ea şi îi luă cheia din mînă.

Ea păstră mîinile aproape de ale lui, lîngă broasca de metal. Erau albe şi îngrijite, şi dacă n-ar fi avut unghiile prelungi şi date cu lac, ai fi zis că sînt ale unei fetiţe de zece ani. Erau însă mîini femeieşti, care stăteau în aşteptare lîngă ale lui, să-l ajute, concentrînd în această aşteptare, fără s-o ştie, mai multă feminitate şi chemare decît orice gest, orice cuvînt rostit, sau privire aruncată. Şi tot zgîlţîind la broască, deodată el le văzu şi se opri şi se uită la ea. Ea stătea cu capul aplecat, atentă să-i ţină geamantanul să nu se mişte. Îşi ridică fruntea şi se uită la el şi văzu atunci cu uimire cum el lasă cheia şi îi ia mîinile şi începe să i le sărute. Şi cu această uimire care îi amintea lui de primele zile cînd o cunoscuse, ea reuşi ceea ce sentimentele ei adevărate de iubire

erau gata să nu reușească, să se întîmple adică în așa fel ca aceste clipe cînd ea se muta la el de tot să se asocieze în amintirea lor cu prima zi cînd ea îi călcase pentru întîia oară pragul, fără de care din această zi de acum, care era ceva nou în legătura lor, le-ar fi rămas doar neliniștea și semnele de întrebare stîrnite de mînia lui nejustificată. Acum însă o privea turburat și îi săruta din ce în ce mai pătimaș mîinile pînă ce amîndoi, amețiți, începură să plutească pierduți pe apele trecutului lor atît de puțin îndepărtat, dar atît de bogat în amintiri...

XIII

Cînd auzi că doctorul Munteanu s-a întors la spital, pe doctorul Sîrbu îl apucă o dorință atît de vie să-l vadă, încît îi trebui un efort mare de voință să nu pună mîna pe telefon și să-l caute. Era aproape ca odinioară, cînd parcă întreaga existență părea clădită pe acest sentiment de prietenie de a cărui putere și întindere nu-și dăduse seama decît după ce simțise că fusese amenințat. Iată, acum se reîntorcea, și nu numai atît, dar părea să nu-și fi micșorat niciodată intensitatea. Ce se întîmplase oare în acest timp? Ce făcuse el, doctorul Sîrbu? Lucrase. Nu cumva în toată această perioadă de trei ani de zile, în care această prietenie fusese hărțuită și pusă sub semnul tuturor îndoielilor, puterea lui afectivă fusese absorbită de lucrarea lui, și toate problemele care îl roseseră în legătură cu comportarea doctorului Munteanu în relațiile din spital și în relațiile dintre ei doi erau numai și numai reflexul acestei situații particulare de care nici el și nici doctorul Munteanu nu erau vinovați? Această liniște, această contemplare calmă, la proporțiile reale ale tuturor evenimentelor care pot surveni într-o prietenie, n-o mai simțise de mult de tot, da, tocmai din perioada cînd îi venise ideea de a studia și de a aduna material în problema sa medicală. Și oare nu de atunci apăruseră primele semne de criză în prietenia lor? Oare nu de atunci apăruse la el, la doctorul Sîrbu, acea intransigență morală la care nu poate să reziste nici un sentiment, cînd fiecare vorbă și fiecare gest sînt luminate cu o intensitate disproporționată care devine nimicitoare? Liniștit, doctorul Sîrbu păstră în rezervă impulsul său care îl îndemna atît de viu să pună mîna pe telefon și să-l caute pe doctorul Munteanu și în plimbări lungi pe bulevarde și prin grădini (începuse să aibă acest obicei comun tuturor intelectualilor care stau prea mult nemișcați în fața lucrărilor lor de specialitate), în mijlocul agitației orașului și a oamenilor pe care nu-i auzea, începu să-și rememoreze fapte de mult uitate și să privească, retrospectiv, cu un ochi calm, acele întîmplări considerate de el pînă atunci grave și de ne-

înțeles și în care prietenia lor fusese implicată atît de adînc.

Dar ce era la urma urmei atît de grav și de neînțeles în istoria cu doctorița Tiberiu ? fu întrebarea care i se puse cel dintîi și asupra căreia se opri mai îndelung, deoarece istoria aceasta fusese și cea care îl obsedase cel mai mult, nu mai tîrziu decît cu două luni în urmă o povestise unui om pe care îl cunoscuse abia cu o lună înainte, fratelui fostei soții a doctorului Munteanu. Ce arătase desfășurarea ulterioară a evenimentelor ? Rămăsese el cu ideea că această fată era femeia vieții lui și că numai datorită acelei întîmplări o pierduse pentru totdeauna ? Asemenea sentimente unice nu fuseseră în nici un caz puse în cauză, apăruse cel mult la el un sentiment foarte pur și în forma lui cea mai distinctă și deschisă, dar care exprima mai mult o criză a sa bărbătească în general, nevoia de a se căsători, decît una specifică de a întîlni acea singură femeie a cărei viață să fi pornit spre el încă de la naștere și care trebuia să continue lîngă el pînă la moarte. Întrebarea care se punea abia acum era deci dacă doctorul Munteanu ar fi avut aceeași comportare și în cazul în care doctorița Tiberiu ar fi fost acea femeie unică, și bineînțeles răspunsul era că nu, cum de nu-și dăduse seama de acest lucru încă de pe atunci ? Ceea ce se petrecuse nu se ridica de loc mai presus de o simplă lezare a vanității masculine, care în forma ei acută e adevărat că poate împinge pe cei

implicați la ruperea pentru totdeauna a unei prietenii, iar la oamenii mai puțin evoluați, adică la aceia la care această vanitate trezește cele mai primare instincte, la ucidere. Dar tot atît de adevărat e că doi bărbați sfîrșesc prin a se împăca după ce criza a fost lăsată în urmă un timp oarecare, femei ca acelea pentru care au fost gata să se urască pe viață mai putînd găsi fiecare separat, dar o prietenie atît de adevărată cum era a lor, nu. Așadar, nimic în această istorie nu era nici iremediabil și nici dezastruos.

Dar în celelalte ? Doctorul Sîrbu se opri asupra uneia singure la care nici măcar nu făcuse aluzie cînd îi povestise lui Vale în după-amiaza aceea.

După istoria cu domnișoara Zane, doctorul Munteanu îl căută la cîteva zile după și îi spuse că vrea să se întîlnească neapărat cu el, să discute împreună ceva. Doctorul Sîrbu fu convins că în sfîrșit i s-a întîmplat prietenului său ceea ce trebuia să i se întîmple și simți deodată, ca totdeauna în asemenea împrejurări, cum i se mobilizează toată afecțiunea pentru el și toată puterea gîndirii, să poată, în întîlnirea ce avea să aibă loc, să-l influențeze într-un mod hotărîtor și prietenia lor să devină astfel indestructibilă.

Se înțeleseră asupra datei. Urmau să se vadă duminica viitoare, după masă, acasă la doctorul Munteanu, și fixară și ora. Era într-o miercuri. Pînă duminică doctorul Sîrbu nici nu simți cum trec zilele — fiindcă adesea timpul zboară ușor,

abia atingîndu-ne cu trecerea sa cînd convingerile ne sînt clare și cînd credem că sentimentele ne sînt sau ne vor fi împărtășite — și se pregăti de întîlnire cu o stare de spirit pe care nu o dată o încercase în această prietenie, de elan și bucurie proaspătă, alungînd în uitare tot ce se adunase între ei, și istoria cea mai recentă, cu doctorița Tiberiu, în primul rînd. Duminică se îmbrăcă de vizită, se prezentă la ora șapte fix în fața ușii apartamentului unde locuia familia Munteanu și sună. De obicei deschidea mama lui, această femeie cu aerul ei de stareță atît de fermecător, care după ce îl poftea înăuntru își anunța fiul cu o voce cutremurată de surpriză, zicînd „a venit doctorul Sîrbu" de parcă ar fi zis „a venit neobișnuitul doctor Sîrbu, iese-i înainte cu o cunună de lauri". De astă dată însă trecu timpul cînd ar fi trebuit să audă zgomotul de *yale* și ușa deschizîndu-se, și nu apăru nimeni. De obicei ea apărea imediat după prima apăsare de sonerie. Doctorul Sîrbu apăsă încă o dată și așteptă liniștit. Se întîmplă uneori să nu poți veni imediat să deschizi cuiva. Dar trecură minute întregi și dinăuntru nu se auzi nici un semn. Nedumerit, doctorul Sîrbu sună iarăși, de astă dată prelung și apoi insistent, după care se opri și așteptă din ce în ce mai nedumerit. Își spuse că poate părinții lui nu sînt acasă și el nu aude din odaia lui și sună din nou, fără să mai ia, cîtva timp, degetul de pe sonerie. Nu deschidea nimeni. Se uită la ceas: era șapte și cinci

minute, mergea bine, și-l controlase la prînz după radio. Să fi înțeles oare greșit doctorul Munteanu ora de întîlnire, o oră mai devreme? I-ar fi dat în acest caz un telefon să se intereseze ce e cu el, stătuse însă acasă toată după-amiaza, nu primise nici un telefon. Să fi înțeles el o oră după șapte? Nu li se întîmplase așa ceva niciodată, totuși, văzînd că nu iese nimeni, coborî foarte nedumerit în stradă și căută un telefon public să vadă ce-o fi cu el, poate doarme sau poate cine știe ce face, o fi la el vreo femeie... Formă numărul, dar nu răspundea nimeni nici la telefon, țîrîitul suna în gol. Așadar, doctorul Munteanu nu era acasă, deși știa că la ora aceea avea o întîlnire, și nu o întîlnire dintre cele obișnuite. De ce n-o fi dat el un telefon dacă între timp a survenit ceva atît de grav încît a trebuit să plece?

Doctorul Sîrbu ieși din restaurantul de unde dăduse telefon și începu să se plimbe posomorît pe strada pe care locuia doctorul Munteanu. Se gîndi să mai urce o dată dar își spuse îndată că urcă degeaba. Totuși nu se îndepărtă, se întoarse și reveni astfel de cîteva ori de jur împrejurul blocului, neștiind nici el de ce mai întîrzia, într-o stare de spirit mult mai confuză și mai rea decît aceea care îl stăpînise în timp ce ieșiseră de la doctorița Tiberiu, și el mergea în urmă cu pictorul, și doctorul Munteanu înainte cu fata. Deodată el ridică privirea spre etajul în care știa că stă prietenul său și rămase țintuit. Tocmai în clipa

aceea cineva aprinse lumina în apartament, și în apropierea geamului doctorul Sîrbu zări o figură cunoscută, dar parcă avu o halucinație, fiindcă după aceea silueta abia zărită se retrase în interiorul apartamentului: era parcă a doctorului Balaban, o figură prea cunoscută în spital ca să se înșele asupra lui. Cine era acest doctor Balaban? Era chiar fostul președinte al sindicatului, marea nulitate notorie de care nu reușiseră să scape decît după ce un grup de cîțiva medici, în frunte cu un anume doctor Strihan, un internist foarte dotat, îl demascaseră profesional, arătînd că e medicul cel mai prost din tot spitalul. Și iată-l acum pe doctorul Balaban acasă la doctorul Munteanu. Deci prietenul său era acasă și nu vroia să deschidă! Stăpînindu-și emoția aproape dezastruoasă pe care i-o stîrni această descoperire, doctorul Sîrbu se mai plimbă cîteva minute pentru ca plecarea lui să fie considerată acolo sus sigură, apoi urcă din nou și sună ca un necunoscut care nu se știe cine poate fi și trebuie să te duci să deschizi să vezi cine e. Într-adevăr se auziră pași înăuntru apropiindu-se de ușă și cei doi prieteni se pomeniră deodată față în față. Prima reacție a doctorului Munteanu: furie cumplită. A doctorului Sîrbu la fel, poate chiar mai mare. El pătrunse imediat în apartament uitînd de regulile de bună-cuviință, și se duse direct să se convingă dacă se înșelase sau nu în privința doctorului Balaban, deși în clipa aceea îi era absolut indiferent

cine era acolo, nu-i mai păsa de motivele pentru care i se făcuse această figură. Era într-adevăr doctorul Balaban și mai erau și alți doi, tot din spital, și un internist, amîndoi detractori ai doctorului Strihan, stăteau la masă și se vedea că se fumaseră multe țigări și se băuseră numeroase cafele, masa de sufragerie era încărcată de cești goale și negre de zaț și de scrumiere aproape învîrfuite de mucuri, se simțea mirosul în întreg apartamentul. Începuseră răcnetele. Doctorul Munteanu, că n-are nici o vină, n-a auzit soneria și că i-a dat un telefon acasă, dar se vedea că nu se străduiește măcar să ascundă că strategema cu care a fost silit să deschidă ușa îl scosese pur și simplu din sărite și că restul nu mai avea nici o importanță, ăsta fiind lucrul cel mai grav din toată istoria. Iar doctorul Sîrbu plimbîndu-se triumfător de la un capăt la altul al odăii și strigînd că dacă pînă acuma a tot sperat că bănuielile lui nu se vor confirma, acum nu mai are nici o îndoială, și din clipa aceea între ei nu mai putea să fie nimic, intrase doar să-i spună acest adevăr în față și să plece apoi trîntind ușa. Ceea ce și făcu, dar trîntind nu ușa de la intrare, ci doar aceea de la sufragerie, ca să revină și să răspundă la întrebarea pe care i-o pusese unul din medici, dacă are așa de mulți prieteni încît își permite să rupă cu unul ca doctorul Munteanu care ține la el cel mai mult, după cum știe toată lumea. „Nu, n-am

atît de mulți, dar decît așa prieteni mai bine deloc !"

Și ieșise apoi trîntind într-adevăr în urma lui foarte violent ușa de la intrare. Jos în stradă se liniștise, dar abia după aceea apăruse întrebarea care făcea ca întreaga istorie să-i apară cu timpul într-o lumină din ce în ce mai turbure : ce căutau cei trei medici la el și ce se întîmplase sau se întîmpla la spital, că doctorul Munteanu riscase mai degrabă acest incident grav cu un prieten vechi decît să nu se întîlnească, în după-amiaza aceea, cu cei trei ?

Dar tocmai în perioada aceea, își spuse doctorul Sîrbu, încordarea lui în redactarea lucrării atingea punctul maxim. Astăzi, de pildă, ar fi întîrziat poate cinci minute acasă și ar fi primit telefonul care decomanda întîlnirea, n-ar fi fost atît de punctual, ca la șapte fix să pună degetul pe sonerie. Și chiar dacă telefonul doctorului Munteanu n-ar fi existat, ar fi acceptat liniștit ideea că i s-a întîmplat prietenului său ceva neobișnuit și grav și ar fi plecat, n-ar fi dat tîrcoale blocului o jumătate de oră ca să-l prindă apoi în flagrant delict. Meritase însă să sufere : îl văzuse pe Ghiță ieșindu-și în felul acela din sărite și răcnind că tot el, doctorul Sîrbu, era de vină că îi turburase conciliabulul, dar există oare la oameni comportări care să suporte exigența unei sensibilități absolute și implacabile ? Cine ar fi rezistat la un astfel de examen ? Și mai ales cîtă vreme ? Nu era firesc ca într-o prietenie, care dura de aproape zece ani de zile, să apară și asemenea căderi ?

XIV

La ora aceasta însă, cînd în plimbările sale doctorul Sîrbu lua astfel hotărîrea să-și revadă vechiul prieten, doctorul Munteanu își încorda întreaga atenție și se întreba ce era de făcut, fiindcă într-adevăr situația lui se înrăutățise în mod brutal. Și nu era atît refuzul, fără explicații, pe care îl primi din partea *Revistei medicale* de a-i publica articolul despre marele savant, și nici faptul că la spital directorul nu se grăbea nici el să-i reglementeze încadrarea, deși în ziua venirii, cînd se prezentase la el, se arătase în cele din urmă docil ; în aceleași zile doctorul Munteanu se prezentase cu talonul la raionul de partid și ceruse să fie primit de noul prim-secretar, fusese primit și audiența nu decursese așa cum decurgeau vechile sale întîlniri cu fostul prim-secretar.

Vrusese să spună că, din moment ce nimic nu se schimbase în fond prin scurta sa absență din spital, nu era cît se poate de firesc să reînceapă să activeze în organizație ca și înainte ? Dar cu ce putea el să demonstreze noului secretar că schimbarea de formă nu era și de fond ? Numai

într-un singur fel se putea da răspuns unor astfel de întrebări, și anume numai dacă se admitea dinainte, de către cel care te asculta și avea puterea să decidă, o altă idee sau sistem de idei de genul celor care puteau asigura pe toată lumea, fără demonstrație, că faptul era nu numai posibil, ci și necesar, și ca atare trebuia de îndată restabilit și acceptat ceea ce era evident și indiscutabil: în cazul de față, replasarea doctorului Munteanu, la viitoarele alegeri pentru meritele lui cunoscute, în conducerea organizației, ca secretar sau cel puțin membru în birou. Doctorul Munteanu asistase o dată la o ședință de U.T.M. din spital cînd fusese ales secretarul organizației de tineret, care nu numai că lipsea în clipa aceea, dar nici măcar nu-l văzuse cineva la față pînă atunci, abia urma să fie angajat, și cineva din adunare pusese întrebarea, cum se poate să fie ales cineva și în lipsă și necunoscut? Și activistul de la raion răspunsese foarte liniștit: „Se poate, tovarășe!" Și chiar zîmbise puțin înveselit de faptul că unuia îi venise ideea să fie așa de formalist. Un astfel de activist ar fi trebuit să fi fost noul prim-secretar al raionului de partid, ca să înțeleagă ceea ce doctorul Munteanu nu exprima decît pe ocolite... Dar nu era, și din pricina asta nici nu înțelegea ce i se spunea.

— Sigur că da, zise el la un moment dat, sigur că trebuie să activați iar, să intrați în probleme și să vă aduceți, nu-așa, contribuția ca să înviorăm și mai mult și mai bine decît pînă acum viața de partid din marele dumneavoastră spital. Aveți experiență, nu-așa, ați mai fost și în birou, și secretar, aveți altă perspectivă... Sigur!

Se întîmplă însă uneori ca, atunci cînd te aștepți la și mai rău, lucrurile să ia o întorsătură spre bine. Audiența aceasta la primul-secretar, deși se încheiase atît de alb, dădu parcă alt curs faptelor în care doctorul Munteanu era implicat. A doua zi chiar, el primi un telefon de la Academie, îl chema Nicolicescu și află cu uimire că într-adevăr revista pariziană publicase un studiu dedicat savantului, dar într-un număr nu tocmai recent. Savantul își reînnoi promisiunea că la prima mișcare în schemă îl va reîncadra, poate chiar mai curînd decît spera, și apoi: citise în manuscris articolul său trimis *Revistei medicale* și îl considera interesant, dar avea anumite observații de făcut, motiv pentru care sugerase redacției să mai întîrzie publicarea lui. Dar dacă doctorul Munteanu insista, putea să apară și așa. Da, să apară, răspunse doctorul Munteanu înfrigurat, iar cîteva zile mai tîrziu, directorul spitalului îi aduse și el la cunoștință că a fost încadrat în vechiul său post din schemă.

Totul era deci din nou bine, în orice caz pentru scurtul timp cît trecuse de la întoarcerea sa era bine, chiar dacă nu se putea spune că totul, fiindcă în organizație nu vedea deocamdată cum s-ar putea să se schimbe ceva în sensul în care dorise el că

se putea schimba ducîndu-se în audienţă la primul-secretar Dănilă şi întîlnirea cu doctorul Sîrbu îl găsi mulţumit de sine şi liniştit, atît de mulţumit şi de calm, încît neliniştea pe care i-o stîrni în primele ceasuri conversaţia cu vechiul său prieten îl urmări după aceea zile în şir. Fiindcă de atîta timp de cînd nu se mai văzuseră uitase că doctorul Sîrbu nu numai că nu era un prieten comod, dar că, dacă nu umblai în preajma lui totdeauna bine înarmat, aşa prieten cum îţi era, îţi punea, cel mai adesea fără voia lui, în primejdie tot echilibrul interior.

XV

A doua zi după ce luă hotărîrea sa, doctorul Sîrbu se duse după masă la o prelegere a *profesorului* de psihiatrie şi acolo se întîlniră cei doi doctori prieteni după ce nu se mai văzuseră de mai mult de o jumătate de an.

După prelegere sala nu se goli îndată şi doctorul Sîrbu rămase la distanţă observînd mişcările prietenului său. Doctorul Stamate şi logodnica lui, doctoriţa Tiberiu, îşi luară la revedere de la el şi plecară împreună. Arăta neschimbat doctorul Munteanu, cu expresia şi comportamentul lui cunoscut cînd se afla într-o adunare, părînd sau poate chiar fiind — doctorul Sîrbu nu reuşise nici pînă acum să afle adevărul — asaltat şi abia făcînd faţă multiplelor idei pe care le avea de schimbat cu o mulţime de oameni. Era acelaşi de totdeauna care cunoştea pe toată lumea şi care avea parcă cu fiecare dintre ei atîtea probleme de rezolvat încît cutare doctor, un ins cu desăvîrşire mediocru, căpăta parcă o lumină, o strălucire, cînd în trecere pe lîngă doctorul Munteanu, era oprit de acesta, luat o clipă de braţ, tras doi paşi mai încolo şi apoi angajat într-o conversaţie dintre cele mai însufleţite şi mai intime. Ros de o curiozitate extremă în primele timpuri ale prieteniei lor, doctorul Sîrbu se apropia adesea să afle despre ce putea fi vorba, dar tocmai în clipa aceea conversaţia se încheia, cei doi se despărţeau pronunţînd cuvinte disparate cu sensuri de clarificare („ne-am înţeles !"), de angajament („îţi dau eu un telefon !"), de promisiuni misterioase („luni, luni vorbesc eu cu el !") şi doctorul Sîrbu rămînea mereu cu senzaţia că misterul acestei activităţi spontane, nesilite şi pline de eficacitate se făcea cu atît mai mare cu cît încerca el, prin aceste apropieri, să-l descifreze. La început pusese totul la îndoială fiindcă e o vîrstă cînd ceea ce nu ne seamănă intră în domeniul existenţei ca spectacol exterior şi singurul reproş pe care îl adresăm prietenilor noştri e că au ales să fie actori în loc să fie, cum e şi mai vesel şi mai plăcut, spectatori ; iar dramele sau viciile pe care le joacă sau le întrupează nu micşorează în mod serios afecţiunea noastră pentru ei, cu condiţia să le placă şi lor tot atît de mult ca

nouă rolul pe care și l-au ales și cu care îi identificăm tot mai mult o dată cu trecerea anilor. Dar doctorul Munteanu avea și o privire scrutătoare și o ironie care înflorea pe chipul lui, străină de masca sa de actor din diversele roluri pe care le juca. Și doctorul Sîrbu, urmărind cu reflectorul atenției lui aceste scene în care apărea din loc în loc prietenul său, nu se mai simțea doar spectator și gata să savureze jubilînd intriga din fotoliul său de dincoace de rampă ; doctorul Munteanu îi sugera că există în relațiile dintre oameni poziții care dirijează și jocul actorilor, și conținutul spectacolului și reacția și opinia celor care se cred spectatori. Și atunci doctorul Sîrbu își dădu seama că nu trebuia nimic pus la indoială și că ceea ce nu ne seamănă nu intră neapărat în domeniul comediei. Fiindcă scena e adevărată, și intriga, menită să ucidă, ucide cu adevărat. Asta înseamnă că morala pe care trebuie s-o tragă spectatorul devine obligatorie, cu aceleași riscuri de a fi ucis ca și actorul dacă o respinge ca pe o simplă morală care nu l-ar implica.

Da, arăta neschimbat doctorul Munteanu, ce ciudat, părea chiar mai liniștit și mai sigur de sine ca înainte, ca și cînd ultimele evenimente i-ar fi confirmat lui una dintre cele mai adînci certitudini, în timp ce aceleași evenimente au însemnat pentru alții eșecul. Avea o expresie senină și destinsă și parcă zîmbea cu un aer explicativ. „Știu ce gîndiți toți despre întoarcerea mea în spital, părea el să spună, dar nu mă grăbesc să vă dovedesc că vă înșelați, las lucrurile să-și urmeze cursul lor firesc, și după ce totul o să treacă (și asta o să dureze mult mai puțin decît își închipuie unii) o să vă pomeniți toți convinși că fiecare dintre voi ar fi făcut în locul meu la fel.“ „Da, poate că ai dreptate“, răspundeau unii, în același fel mut, amabili și familiari, în timp ce își exprimau cu glas tare surpriza că îl văd și îi puneau întrebări referitoare la Italia și la medicii și medicina acestei țări, sau la faptul dacă s-a întors de tot la spital sau e numai întîmplător pe acolo...

— A, Nicule, exclamă doctorul Munteanu, și în clipa aceea cînd îl văzu pe prietenul său stînd lîngă fereastră și așteptînd parcă pe cineva, pe chipul său se produse o schimbare, aerul acela lipsit de ostentație și condescendent în felul acela al lui plăcut se risipi și o surpriză și o bucurie adevărată îi luară locul. La rîndul său doctorul Sîrbu tresări lovit de aceeași surpriză (deși îl observase timp de cîteva minute lungi) și de emoție se și bîlbîi, aproape ca pe vremea cînd era elev.

— Ce e cu tine, mă Ghiță ? exclamă și el, nemaiștiind ce spune, și se priviră apoi drept în ochi strîngîndu-și mîinile, învăluiți cîteva clipe lungi în aceeași flacără născută din ciudatele lor afinități nu pe deplin limpezi nici pentru ei, dar care îi atrăseseră totuși și îi ținuseră prieteni atîția ani : Ai plecat așa, continuă doctorul Sîrbu să

se bîlbîie, ai stat pe acolo pe unde ai fost, nu mi-ai dat şi tu de veste...

— În schimb ţi-am adus nişte cărţi, Nicule, ai să cazi jos cînd o să începi să le citeşti.

— Mi le-ai adus mie ? !

— Ţie personal, ce te miri aşa ?

— Nu mă mir, spuse doctorul Sîrbu cu un glas care parcă vroia să alunge dintre ei orice notă străină sau falsă care ar putea să-i turbure bucuria acestei revederi. Cînd mi le dai ? întrebă el şi pornind amîndoi spre ieşire, luîndu-se de braţ şi vorbind cu însufleţire, stabilind ora şi ziua cînd urmau să se vadă.

Şi astfel hotărîră să se întîlnească chiar a doua zi, dar nu acasă la acesta din urmă, cum se întîmplase totdeauna între ei — doctorul Munteanu însuşi se ferise să facă această propunere dată fiind amintirea acelei scene — şi nici acasă la doctorul Sîrbu, unde celălalt nu fusese decît de cîteva ori şi nu le era deci la amîndoi în aceeaşi măsură de familiară, ci la un restaurant care îndeplinea aceste condiţii, unde se întîlniseră totdeauna, restaurantul zis *Bucureşti*, odinioară *Capşa*.

Aveau acolo doi chelneri care îi cunoşteau şi găseau totdeauna pe unul din ei de serviciu. Avea încă acest restaurant, pe vremea aceea, obiceiul de a nu schimba chelnerii (obicei după cît se pare foarte înrădăcinat dacă rezistase tocmai în acea perioadă cînd nu numai vechile obiceiuri, bune sau rele, erau date peste cap, ci şi oamenii schim-

baţi de colo pînă colo, într-o mare febră a căutării celor mai bune formule), şi găseai astfel, după ani de zile, acelaşi om, care îţi păstra parcă amintirea primelor ieşiri la restaurant, a primului meniu sau pahar închinat în afara familiei şi nu o dată a primei fete pe care ai invitat-o să stea singură cu tine de cealaltă parte a unei mese acoperite cu o faţă albă strălucitoare. Cei doi doctori intraseră prima oară aci ca studenţi şi cunoscuseră întîi braseria şi apoi cu timpul intraseră şi în restaurant. Asta se petrecuse după război, după ce deveniră medici şi începură să cîştige, fiindcă nu timiditatea îi ţinuse atîţia ani la braserie, ci enormele preţuri de *dincolo* în raport cu ceea ce părinţii lor le puteau oferi ca bani de buzunar. Amintirile lor comune legate de interiorul roşu al acestui restaurant despre care ştiau că era foarte vechi şi că fusese locul de întîlnire al aproape tuturor scriitorilor, artiştilor de teatru şi oamenilor politici mari şi mici ai vechii Românii, erau atît de esenţiale încît adesea veneau aci şi singuri, cu sentimentul că celălalt nu lipseşte : hotărîrile luate odinioară împreună, proiectele de viitor, iluziile sau deziluziile trăite şi împărtăşite, primele victorii în profesiune, primele cute crîncene apărute pe fruntea celuilalt trăiau din nou aci în destăinuiri intime, făcute celuilalt chiar dacă el lipsea, şi cînd se întîmpla uneori — şi se întîmpla nu o dată, ca prin miracol — ca uşa să se deschidă şi, deşi nu existase o înţelegere prealabilă între ei,

siluetа celuilalt să apară printre rînduri îndreptîndu-se spre masa cunoscută, inima bătea cu o violență de care orice privitor s-ar fi îndoit fiindcă prietenia e mult mai mult o categorie a spiritului decît oricare alt sentiment spectaculos de care se leagă de obicei la oameni ideea de fericire, cum ar fi dragostea dintre un bărbat și o femeie. (De aceea și rezistă prietenia atît de greu cînd e lovită din afară, ea nefiind alimentată și susţinută de necesități biologice și apoi sociale, dar și pentru că fiind sentimentul cel mai lipsit de finalitate, deci cel mai gratuit, este şi cel mai violent atacat și cel mai puţin apărat dintre toate.) Aci luaseră cei doi prieteni hotărîrea să nu-şi deschidă nici unul, niciodată, cabinete medicale de consultații acasă ca să se poată astfel dedica mai bine medicinei și bolnavilor din spitalul unde aveau să lucreze, să poată să facă cercetări și să ajungă să se realizeze astfel ca oameni de știință și practicieni în aceeași măsură. Aci hotărîseră să nu susţină niciodată o cauză sau o inițiativă din spital care le-ar fi adus unuia sau altuia prejudicii în realizarea acestui scop, în cel mai rău caz, hotărîseră ei, dacă nu puteau avea o platformă comună, trebuiau să se abţină. Şi tot aici hotărîseră ei că o *madame* Curie în România era greu de găsit, dacă nu chiar imposibil, și că prin urmare femeia nu trebuia să joace în viața lor un alt rol decît acela de a-i face fericiți (nimic mai mult), și că orice problemă care le-ar fi încurcat cît de cît drumurile în acest sens trebuia înlăturată, o dată cu femeia respectivă, dacă nu se putea altfel. Şi nu mai erau foarte tineri cînd luaseră aceste hotărîri, erau deja medici cu cîțiva ani vechime și nu puţin timp, de asemenea cîțiva ani, aceste hotărîri rămăseseră în întregime în picioare dintre care cea referitoare la deschiderea de cabinete pînă astăzi și probabil pentru totdeauna. Cea dintîi care fusese însă călcată fusese, bineînțeles, a doua, referitor la platforma comună în spital, care era și cu neputință de respectat multă vreme, iar în ceea ce privește ultima, aici se pare că se întîmplase ceva nu întru totul limpede, doctorul Munteanu spusese că doctorița Tiberiu nu era, după părerea lui, nici o *madame* Curie, și nici o femeie în stare să-l facă pe unul din ei doi fericit și formulase ceva în acest sens în apărarea sa, după ședința aceea cu domnișoara Zane *șefa de lucrări,* deși doctorul Sîrbu cam uitase de această hotărîre a lor veche în ce privește rolul pe care trebuia să-l joace femeia în viața lor și nu-i ceruse nici un fel de explicații în legătură cu comportarea lui în istoria cu doctorița Tiberiu.

Tot aici însă venise doctorul Sîrbu și în altă împrejurare în care dialogul cu cel care lipsea nu mai avusese loc decît prin intermediul unui al treilea, pictorul, în după-amiaza aceea cînd o vizitase acasă pe aceeași doctoriță Tiberiu și cînd explicațiile unui al treilea, prin simplu fapt că se produceau în acest fel, adică prin pătrunderea

unui străin în prietenia lor, marcaseră, indiferent de gravitatea întîmplării, existența golului, a faptului că se pierduse ceva și se produsese o spărtură. Și tot aici venise doctorul Sîrbu și în seara aceea de duminică, după ce răcniseră amîndoi unul la altul că nu mai sînt prieteni și continuase cu el dialogul, fiind, de astă dată, nu numai singur, ci și simțindu-se pentru întîia oară singur la aceeași masă la care se întîlniseră împreună *totdeauna*, timp de atîția ani. Dar și de la această întîmplare trecuse destul timp, mai bine de un an, și în clipa cînd intră în restaurant, doctorul Sîrbu uită de toate acestea...

XVI

Era ora opt și jumătate seara cînd se găsiră împreună la una din mesele care le erau familiare. În luna aceea, în plină vară, toată lumea se ducea prin grădini sau pe terase, și Capșa era aproape goală. Un ventilator cît o elice de avion făcea totuși plăcută șederea și între zidurile închise ale acestui restaurant. Cei doi medici comandară grătar și luară înainte pește cu ceapă și țuici.

— Am auzit că o să ai un copil, Ghiță, zise doctorul Sîrbu fără să ridice ochii din farfurie.

Dacă n-ar fi fost atent, celălalt ar fi putut crede că spusese ceva de peștele pe care îl mînca. Nu-i răspunse îndată, fiindcă doctorul Sîrbu chiar ridică fruntea și îl căută cu privirea pe chelner, căruia îi ceru apoi ceva care lipsea la masă.

— Da, e adevărat, zise doctorul Munteanu după cîtva timp, dar cine ți-a spus ?

— Cine crezi că putea să-mi spună ?

— O femeie. Doctorița Tiberiu ! exclamă doctorul Munteanu fără să caute prea mult.

— Da, ea este, confirmă doctorul Sîrbu. Nu știu de unde află totul despre tine, deși cred că n-o mai interesezi din nici un punct de vedere. Probabil că îți poartă pică, deși nu pare. Eu m-ași teme de resentimentele ei dacă ași fi în locul tău.

— Nu văd de ce m-ași teme ! zise doctorul Munteanu după cîtva timp. Ce mi-ar putea face ?

— Multe, zise doctorul Sîrbu, iarăși după o tăcere făcînd pauze între întrebări și răspunsuri și cu atenția împărțită... De pildă, mie, care nu i-am făcut nimic, sînt sigur că o să încerce să-l îndepărteze pe doctorul Stamate de sub influența mea și să-l ia sub a ei. Asta m-ar scoate din sărite, ca să fiu sincer. Ar trebui să mă însor și eu și să... Formidabil, sîntem de aceeași vîrstă și tu te-ai însurat de două ori — aș putea chiar zice de trei — o să ai în curînd un copil și eu... murmură doctorul Sîrbu cu regret, și nu mai adăugă și restul gîndirii, că, adică, un bărbat să se însoare de cît mai multe ori posibil.

— Depinde ce importanță acorzi acestor lucruri, zise doctorul Munteanu. De obicei le obțin mai ușor cei care nu le acordă nici o importanță. Se

trezesc deodată cu o nevastă foarte reușită și cu doi sau trei copii, foarte reușiți și ei...

— Uite, eu nu le acord nici o importanță și nu mă trezesc cu nici un fel de nevastă, nici reușită, nici nereușită ! exclamă celălalt.

— Dacă nu le acorzi nici o importanță, zise doctorul Munteanu, cum se face atunci că observi că nu le ai ?

— Nu observ că nu le am, observ că nu sînt în regulă, prin comparație...

— Dacă ne-am lua după reguli...

Conversația curgea domol trecînd prin toate acele subiecte strîns legate de oamenii și întîmplările comune, subiecte care uneori, oricît de meschine ar apărea ele pentru cineva din afară, devin mari îndată ce unul din cei doi și mai ales cînd chiar amîndoi sînt implicați personal ; și dimpotrivă, cînd, deși mari, subiectele, prin lipsă de aderență afectivă, se meschinizează în aceeași măsură în ciuda efervescenței intelectuale care le-ar însoți. (Așa se explică de altfel dezamăgirea pe care o simte adesea un om cu o profesiune neintelectuală cînd nimerește, din întîmplare, printre intelectuali ; el observă cum, într-un mod neașteptat, acești intelectuali discută despre lucruri foarte comune și adesea excesiv de concrete și nu o dată într-o manieră cu totul nesărață, la nivelul cel mai ordinar.) Astfel, cei doi prieteni trecură în revistă întîi situația lor personală, doctorul Munteanu făcînd

observația că la treizeci de ani nu se poate trage nici o concluzie din faptul dacă ești sau nu însurat și ai sau nu ai copii, doctorul Sîrbu convenind în cele din urmă că, de fapt, cam așa era, nu simțea nici un fel de aprehensiune în acest sens... Că e interesant totuși de știut ce simte un bărbat de patruzeci de ani cînd vine la el fata lui de optsprezece și îi spune că vrea să se mărite (și îi spune și cu cine, îl prezintă și pe tînăr ! „Eu i-aș da afară !" exclamă doctorul Sîrbu parcă speriat). Apoi doctorul Munteanu răspunse ceva mai amănunțit la întrebarea cum de se căsătorise, divorțase, și apoi se căsătorise din nou într-un timp atît de scurt, aproape mai puțin de un an, și ca întrebarea să nu forțeze nimic care nu trebuia mărturisit, dacă celălalt nu vrea s-o facă, fusese urmată de precizarea că numai ideea timpului era aceea care îl uimea, dată fiind, după cîte știa el, inerția imensă a sentimentelor : unii au nevoie pentru asta de foarte mulți ani ! Doctorul Munteanu însă nu se feri și mărturisi că n-ar fi trebuit să se căsătorească cu Constanța, deși se îndrăgostise de ea foarte tare. Era, zise el, o femeie neîmplinită, care aștepta prea multe de la căsătorie și nu numai de la căsătorie... Și făcu un gest, adică așa, în general, de la toate, și cu asta explicațiile lui se opriră, fără să aibă însă aerul că ocolește întrebarea.

Și tot astfel răspunse și la întrebarea ce-a fost cu scurta lui plecare din lumea medicală, intre-

bare pusă tot aşa ca şi celelalte, cu o încredere deplină că va primi unicul răspuns pe care el îl putea da. Nu, el n-a vrut să plece, socrul a fost ambiţios şi el, doctorul Munteanu, a acceptat să-i facă lui pe plac din mai multe motive, între care cele mai importante erau tot de ordin profesional. Adică ? Adică, de pildă, avea nevoie de un răgaz de cîteva luni să se pună la punct cu o chestiune medicală de un interes excepţional (o să se afle curînd despre ce e vorba). Şi au mai fost şi alte motive !

— Şi cum te-ai întors, îl întrebă mai departe doctorul Sîrbu, ai terminat punerea aceea la punct, sau...

— Nu prea, dar faptul n-are nici o importanţă.

— Unii o pun în legătură cu ultimele evenimente politice, zise doctorul Sîrbu, cu Plenara C.C. !

— E şi normal !

— Da, dar tu ştii ce se vorbeşte ? Nu e bine de loc !

Doctorul Munteanu tresări auzind această exclamaţie a celuilalt şi se uită la el cu atenţie. Asemeni oamenilor care se cunosc bine între ei şi ştiu ce semnificaţie are la un moment dat un gest sau o tresărire a pleoapelor la cineva apropiat lor, el avu o clipă de încordare şi făcu un efort vizibil şi parcă dezorientat să-şi amintească de ceva în legătură cu felul cum exclamase în clipa aceea doctorul Sîrbu.

— Eu n-am auzit nimic, zise doctorul Munteanu într-un tîrziu şi se opri aci, aşteptînd cu o expresie bizară pe chip, parcă un soi de speranţă că nici n-a fost ceva de auzit, şi de invitaţie să nu i se spună totuşi despre ce e vorba în cazul în care se auzise ceva.

— Eu am auzit şi dacă te interesează îţi spun şi ce, răspunse totuşi doctorul Sîrbu şi atunci doctorul Munteanu îşi aminti, auzindu-l, de semnificaţia uitată pe care o avea în clipa aceea glasul prietenului său : era siguranţa lui de sine, că are dreptul să-i spună ceea ce de obicei se trece sub tăcere, aşa-zisele „adevăruri nemiloase“ menite să-ţi producă, chipurile, revelaţia unor pericole care te pîndesc sau a unei nefericiri care te paşte ori a unei înfrîngeri iminente faţă de care lumea, plină de nepăsare, nu te avertizează cu nimic.

— Ai să rîzi, zise doctorul Munteanu puţin vesel, nu mă interesează chiar de loc ce se spune. Crezi că nu-mi închipui ?

— Nu ştiu. N-aşi zice că poţi să-ţi închipui aşa ceva, răspunse doctorul Sîrbu pe gînduri.

— Bine, Nicule, m-ai convins, o să-mi spui tu, zise doctorul Munteanu cu un glas apropiat şi intim, dar cu o răceală care sugera totuşi neaderenţa lui la acest subiect, dar nu mi-ai spus nimic de tine ! Am auzit numai lucruri bune de studiul tău. Ştii că Nicolicescu ţi l-a citit în manuscris şi că i-a făcut o impresie deosebită ? L-am auzit cu urechile mele şi m-am bucurat, deşi nu-mi plă-

cea de loc că mi te dădea drept exemplu... ! Ca și cînd tot ce aşi fi făcut eu s-ar rezuma la articolele mele elogioase despre studiile lui ! Dar *à propos*, am aflat că nu mai faci parte din conducerea *Revistei de psihiatrie*. De ce ?

— Asta de mult, zise celălalt.

— Nu prea de mult, în toamnă mai erai încă în colegiu, dacă mi-aduc bine aminte. Mai lucrai ?

— Cînd ne-am văzut noi ultima dată, prin ianuarie, cam pe atunci s-a întîmplat...

— De fapt ce-a fost, am auzit că l-ai dat afară din birou pe profesorul Rotărescu, e adevărat ?

— Nu e nici o legătură între una și alta, de mult vroiam să plec.

— De ce ? se miră doctorul Munteanu.

— Îmi mînca aproape tot timpul.

— Şi nu e nici o legătură...

— Am auzit și eu că profesorul Rotărescu s-a lăudat că m-a dat el pe mine afară... Ar fi vrut el, cum mi-a făcut-o pe vremea cînd eram student, cînd m-a amenințat că mă trimite pe front, și m-a dat de cîteva ori afară de la curs... Nu zic că nu era un profesor bun și chiar și un medic bun și mai e încă și acuma, dar e foarte scîrbos, îl știi și tu, nu-mi inspiră nici un pic de respect...

— Nu mai mi-aduc aminte, zise doctorul Munteanu. Ce făcea ?

— Nu, că nu se purta cu toată lumea așa și și-acuma sînt mulți care îl ridică în slăvi,

— Tocmai !

— După părerea mea e cam nebun, suferă de mania personalității, nu scoate un cuvînt în care să nu fie vorba de el : *eu, studiile mele, comunicările mele, elevii mei, cercetările mele*, îți vine să-ți verși mațele cînd îl auzi. La spital acolo unde era șef în timpul războiului mi-a spus o doctoriță că se purta ca un țicnit, răcnea pe coridoare, înjura...

— Şi la revistă cum a fost, sau n-a fost nimic ? insistă doctorul Munteanu.

— Era plecat în străinătate doctorul Sterescu și îi țineam locul (îi țineam eu și înainte, nu-i vorbă, dar acum eram oficial redactor-șef) și într-o zi mă pomenesc că se anunță profesorul Rotărescu. „Să poftească", spun, și intră și-mi pune pe birou un dosar gros, testamentul lui științific. „Şi ce doriți ?" zic. „Cum ce doresc ? ! se holbează el la mine, să-l publicați în revistă." „Mori dumneata mai întîi, îi zic, și pe urmă vedem noi ce e și cu testamentul, dacă îl publicăm sau nu." S-a ridicat de pe scaun și s-a înălțat așa spre mine peste birou : „Ieși afară !" mi-a spus. „Nu pot să ies afară, zic, sînt la mine în birou, ieși dumneata afară, dacă consideri că ai terminat ce-aveai de spus."

Doctorul Munteanu începu să rîdă, dar parcă nu de ceea ce auzise, ci de înfățișarea supărată a prietenului său. Deodată vocea acestuia se schimbă, își ridică privirea spre celălalt și rosti :

— Ascultă, Ghiţă, vreau să te întreb ceva ! Ce părere ai tu, care e lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om ?

— Hai să ne mişcăm, răspunse doctorul Munteanu, să plătim şi să ieşim.

Şi-i făcu semn chelnerului să vie să le ia banii. Rămaseră apoi tăcuţi cît mai dură pînă li se făcu socoteala şi ieşiră apoi afară.

XVII

— Hai s-o luăm încoace spre Şosea, zise doctorul Munteanu şi cotiră pe Calea Victoriei şi o luară în sus spre Piaţa Palatului. Nu văd, spuse el apoi, ce legătură are faptul că e greu să-ţi închipui ce zice lumea cu întrebarea care e lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om ! Nu văd nici o legătură.

Totuşi după felul cum îşi rostea el nedumerirea parcă vedea, sau mai bine zis ghicea, dar îi sugera în acelaşi timp celuilalt că de mult nu mai avea el obiceiul să poarte o discuţie pe ghicite. Asta era apanajul celor foarte tineri sau celor care se îmbată cu cuvintele. Despre ce era, de fapt, vorba ?

Doctorul Sîrbu explică : ce simte cel care e tentat să-şi schimbe profesiunea ? De ce o face ? La ce visează în realitate ? Se opri în dreptul unei tutungerii şi-şi cumpără un pachet de ţigări. Doctorul Munteanu se opri şi el cîţiva paşi mai încolo. Deşi era încă devreme, noaptea de vară a cîmpiei care se ghicea dincolo de oraş pusese cu totul stăpînire pe străzi şi bulevarde. Erau puţini trecători, era linişte, şi maşini treceau puţine. Se răcorise, şi aerul purificat lăsa să se vadă cerul plin de stele. Foarte rar spărgeau liniştea doar grupuri de tineri care ieşeau de prin restaurante ameţiţi de alcool şi începeau să vorbească tare cu aceea degajare afectată de limbaj în care se consuma zgomotos ultima rămăşiţă de energie cu care nu vroiau în nici un caz să se ducă să se culce şi cu atît mai puţin să viseze. Femeile sau fetele singure riscau totdeauna să nu facă nici zece paşi fără să fie acostate şi asta se întîmplă adesea chiar cînd erau însoţite. De aceea nu o dată aceşti tineri erau tăvăliţi pe jos de acei bărbaţi sau soţi care nu se jenau de scandalul pe care aceste grupuri mizau cînd le acostau femeile. Înjurăturile şi pumnii în fălci care puteau fi auziţi atunci făceau ca marele oraş să semene în clipa aceea, în acel punct unde se petreceau astfel de scene, cu un sat din care nu lipsea decît cîinii...

— Lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om, zise doctorul Munteanu, este cel pe care ştii să-l faci şi nu un altul, în special nu cel de care te simţi ispitit, dacă ăsta e sensul întrebării tale. Dar problema nu e asta, fiindcă ce interes poate să prezinte un om care îşi pără-

sește meseria fără motiv și se apucă de altceva ? Ori nu-i place meseria pe care și-a ales-o, ori în general e vorba de un om căruia nu-i place să exercite o profesiune. M-am întîlnit zilele trecute cu un fost coleg de liceu, dacă-ți mai aduci aminte de el, Clepcea. L-am întrebat ce face. A ridicat așa brațele cu palmele spre mine, parcă s-ar fi dat prizonier, și ce crezi că mi-a răspuns ? „Universal-Genève !“, adică de toate, n-avea nici o meserie. Și arăta foarte încîntat de sine. Știu ce vrei să spui, că elanul personalității noastre slăbește cînd începem munca propriu-zisă, pe care o reclamă exercitarea unei profesiuni și că de aceea sîntem tot timpul supuși tentației de a o întrerupe sau de a o schimba ? Da, e adevărat, dar la ce faci tu aluzie ? Faci o simplă observație de ordin psihologic sau vizezi o particularitate de ordin social cu privire la exercitarea profesiunilor ?

— Și una și alta, răspunse doctorul Sîrbu mergînd agale, la oarecare distanță de prietenul său și fumînd. Am vorbit despre această trăsătură psihologică fiindcă o cunosc bine, e foarte accentuată la oameni de structura mea și e o slăbiciune pe care o învingem cu ajutorul orgoliului. Consider că orgoliul profesional este singurul care este creator și care poate fi din punct de vedere moral, justificat. Fiindcă mai rea decît truda propriu-zisă pe care o reclamă exercitarea unei profesiuni este lupta cu tentația de a o părăsi, văzînd rezultatele așa de puțin spectaculoase pe care le obținem în

comparație cu alții, care își potențează profesiunea prin acțiuni care nu sînt străine de ea, dar pe care nu orice profesionist este capabil să le inițieze. Și atunci, ca o compensație, apare orgoliul profesional, ca trăsătură comună a celor mai numeroși, care îi deosebește de ceilalți, mai puțini.

— Și ce vrei să spui cu asta ? îl întrebă doctorul Munteanu atent.

— Că observ în lumea intelectuală o scădere a orgoliului profesional. Și că tu ești unul dintre cei care se străduiesc să dea lovituri mortale acestui orgoliu, fără să-ți dai seama că îți pregătești singur terenul ca să fii disprețuit și să devii jucăria altor forțe sociale care n-au nici un interes ca psihologiile profesionale să se coaguleze și să-și cîștige o relativă independență în lupta socială. N-o să mă apuc acuma, Ghiță, să-ți spun ce se zice sau ce se crede despre tine în legătură cu întoarcerea ta în spital — am observat că nu te interesează fondul problemei, te-ai angajat în mod conștient pe drumul tău și se pare că știi ce-ai de făcut — dar îți atrag totuși atenția că te pîndește o mare primejdie și că ai încă timpul să te retragi pe o poziție din care să ieși învingător. Problema e dacă ai tu suficient curaj să te retragi pe o asemenea poziție, îți repet, după mine singura de pe care te poți apăra cu succes.

— Să lăsăm presimțirile și ipotezele referitor la situația noastră personală în spital și să reținem fondul problemei, zise doctorul Munteanu cu un

glas liniştit. Dacă e vorba de faptul că eu mă străduiesc să dau lovituri mortale profesiunii noastre, aici am ceva de spus şi pot să discut cu tine. Ai cunoscut tu vreodată o situaţie în care profesiunile să se poată exercita absolut liber una de alta şi mai ales absolut liber de legile economice şi politice ale societăţii şi epocii respective? De unde au luat şi cu ce au finanţat Pasteur sau doctorul Babeş institutele lor de cercetări? E foarte comod să vorbim de orgoliul profesional cîtă vreme nu facem mai mult decît să prescriem reţete de lentile, cum a făcut tata timp de treizeci de ani — să stai cu el de vorbă şi să vezi ce orgolios e, ai zice că toată medicina se sprijină pe el — sau cînd strîngem foarte pe îndelete un număr de cazuri de bătrîni suferind de neurastenie şi scriem un excelent studiu despre această chestiune, dar, lăsîndu-l la o parte pe doctorul Marinescu, care ştim cum lucra şi ce mijloace a avut, să ne gîndim la alţi cercetători, să ne întrebăm ce trebuie să fi simţit Babeş cînd îi lipseau banii să-şi extindă cercetările şi cînd îndura tot felul de jigniri şi umilinţe pe măsură ce înainta în vîrstă. Aşa că s-o lăsăm mai încet cu orgoliul profesional care nu cuprinde o sferă mai mare decît coridorul *Serviciului 14* (aceasta era denumirea pavilionului unde lucra doctorul Sîrbu) şi să ne închipuim mai puţin că un asemenea coridor constituie o poziţie de pe care se poate da o bătălie mare — şi încă să mai ieşi şi victorios! Fiindcă asta e probabil poziţia la

care te referi cînd îmi prezici că voi avea de înfruntat o mare primejdie.

Încheiase cu o voce în care erau amestecate şi tristeţe, şi indignare, dar şi înţelegere afectuoasă pentru cel care se hazardase atît de imprudent pe un teren necunoscut lui şi înţesat de mine: era totuşi prietenul său cel mai vechi şi mai de bună-credinţă şi trebuia să-l despartă cu grijă de opiniile sale care erau, ca totdeauna, pe cît de intransigente, pe atît de mărginite. „Formidabil, gîndea în acelaşi timp doctorul Sîrbu, îmi vorbeşte de parcă ar fi măcinat de aceleaşi griji ca ale doctorului Babeş sau Marinescu."

— Ascultă, Ghiţă, rosti el cînd celălalt se opri, eu nu-ţi recomand micimea coridorului, ci ideea de coridor. Spitalul, sau spitalele, cu toate coridoarele lor sau dacă vrei, ministerul cu toate cabinetele lui, dar al *Sănătăţii*, nu al *Afacerilor Externe*. Ce legătură are Ministerul Afacerilor Externe cu medicina? Am auzit din gura ta această bizarerie, că ai avut nevoie de cîteva luni ca să te pui la punct cu nu ştiu ce. Dacă e să discutăm, tu consideri asta un răspuns la întrebarea care ţi se poate pune şi care de fapt ţi s-a şi pus de toată lumea în clipa cînd te-ai întors în spital? Fiindcă dacă nu te întorceai nu-ţi mai punea nimeni nici o întrebare, totul era în regulă.

— N-am constatat la nimeni şi nici nu cred că îşi pune cineva, în ce mă priveşte, o asemenea întrebare, răspunse doctorul Munteanu cu îndoială.

Ce sens ar putea să aibă o asemenea întrebare pe care să mi-o pună alții și să nu mi-o pun eu însumi ? Dar să presupunem că dacă mi-o pui tu e suficient să mă consider obligat să-i dau un răspuns — altul decît cel particular, accidental și adevărat care mi l-am dat mie însumi cînd am părăsit pentru cîtva timp spitalul. Într-adevăr, o greșeală, se poate interpreta că am vrut să părăsesc medicina și n-am reușit. Ei și ? Nu văd care e problema și nu înțeleg ce gen de răspuns aștepți de la mine.

— E foarte ciudat, zise atunci doctorul Sîrbu nedumerit, că tocmai tu care aduci ca argument al orientării tale profesionale dependența generală a profesiunilor de factorii politici și economici, nu-i vezi, în actuala situație, ca factori psihologici foarte concreți și ce probleme îți ridică sau or să-ți ridice.

— Ce te face să crezi că nu-i văd ? Formidabil cum seamănă oamenii între ei ! exclamă doctorul Munteanu stupefiat parcă deodată atît de tare de această idee încît uitase în aceeași clipă că îi pusese celuilalt o întrebare. Seamănă între ei indiferent de vîrstă și de caracter și chiar de mentalitate, chiar ieri am avut o discuție cu părinții mei exact pe aceeași temă și exact cu aceleași idei ca ale tale, formulate doar altfel. Indivizii umani au pierdut multe însușiri naturale, între altele pe aceea de a rămîne senini și puternici în fața schimbărilor. Au neliniști sufletești. Dar ce sens au

aceste neliniști sufletești ? ! Înțeleg să pierd ceva cu care m-a înzestrat natura în schimbul a ceva superior pe planul conștiinței, dar ce-am cîștigat eu pe planul conștiinței prin faptul că percep schimbările cu neliniște ?

— Eu nu-ți sugerez ție să ai neliniști sufletești dacă tu te simți senin și puternic, ci îți spun să te gîndești dacă într-adevăr ești destul de senin și de puternic ca să ieși victorios din situația în care te afli, zise doctorul Sîrbu făcînd parcă o sforțare să se exprime cu cea mai mare atenție în aceste clipe, care începeau să devină din ce în ce mai încordate.

— În ce situație mă aflu ? întrebă într-adevăr celălalt cu o voce care scăzu brusc în volum și crescu în intensitate. Dacă n-ai să-mi răspunzi acum cu claritate ce-ai înțeles prin aceste cuvinte, va trebui să încetăm imediat discuția. Avem amîndoi experiență și știi și tu unde poate duce.

— Am să-ți spun : eu nu pretind de la tine să faci ceea ce nimeni dintre noi nu poate să facă ! Dar ceea ce poate să facă ultimul, mă simt foarte îndreptățit să-ți cer s-o faci.

— Tu spune-mi net, fără ocolișuri, în ce situație mă aflu eu. Răspunde la întrebare, dar pe scurt, că observ că ai început să nu mai poți spune ceva decît vorbind mult. Ca să-mi spui că nu-ți place că am plecat cîteva luni din spital, m-ai luat ca majurul din poveste, pe departe, despre sensul activității umane... Să revenim la problemă. Ce e

asta că nu-mi pretinzi să fac ceea ce nimeni dintre noi nu face, dar că ceea ce poate să facă ultimul, etcetera ? Răspunde întîi la asta.

— Nu pot. Dacă la noi se știe ceva mai mult în vreo chestiune medicală — și nu numai medicală — decît în alte țări (și în epoca noastră aproape în toate țările cu un anumit grad de civilizație se descoperă tot timpul lucruri care pun foarte acut problema schimburilor culturale și științifice) presupun că cine e în urmă și e interesat să nu mai fie, vine pur și simplu aici sau acolo unde s-a produs descoperirea și află despre ce e vorba. Dacă eu, acum, în anul 1952, aș vrea să aflu ceva, trebuie de asemenea, să plec. Și pentru asta, cineva, ministerul, Academia, institutul sau spitalul trebuie să aprobe această plecare și să-mi dea și bani. Și pentru ca această aprobare să fie dată, cineva trebuie s-o sprijine, și acest cineva să fie mai mare ca mine, fiindcă simpla mea cerere nu e suficientă. Ei, dintre noi — vorbesc de noi, medicii care ne considerăm mai buni, nu de toți, adăugă doctorul Sîrbu ironic făcînd cu degetul o roată în aer — nici unul nu vrea sau nu poate să facă tot ce depinde de el ca să reglementeze această chestiune, fiecare se descurcă pe cont propriu și din pricina asta fiecare îl învinuiește pe celălalt că stăm prost. Din toți, tu ai făcut ieșirea cea mai spectaculoasă. Fii atent, o să plătești !

Se lăsă tăcere între ei doi, cel care vorbise așteptînd parcă sub tensiune să vadă dacă fusese

urmărit în adîncime, dincolo de ceea ce puteau exprima cuvintele, cel de al doilea luptînd parcă sub aceeași tensiune cu înțelegerea care îi forța conștiința și îi forța aproape în același timp, sub aceeași presiune, gîndirea logică, împingîndu-l să se exprime și să se lase prins în lanțul adevărurilor amenințătoare care se încolăceau din ce în ce mai mult deasupra capului său.

— Cu alte cuvinte, rosti el deodată, ca și cînd gîndirea i-ar fi țîșnit ca un șuvoi, revii la ideea că sînt vinovat că am vrut să mă las de medicină și îmi ceri să mă întorc la ea cu umilință, ca ultimul dintre medici ?

Doctorul Sîrbu nu răspunse îndată. Un bețiv trecu printre ei despărțindu-i, îl ocoliră fără să-i audă înjurăturile triviale și-și continuară drumul, de astă dată doctorul Munteanu fiind cel ce aștepta cu încordare extremă răspunsul celuilalt. Tot mergînd ajunseseră la capătul Căii Victoriei și o luară spre Șosea. Cu toate că aici într-adevăr piața și cele două vechi șosele lărgeau definitiv orizontul de cîmpie, pe care Capitala fără depresiuni spectaculoase de sol o sugera chiar în centrele ei aglomerate, impresia de oraș mare abia aici prindea consistență, cu toate că nu se mai vedeau de-a lungul celor două șosele mărginite de copaci bătrîni și alei înflorite de trandafiri decît rare vile înecate în ierburi de grădină sau vechi clădiri în care erau adăpostite opere de artă, muzee de tot felul sau vechi institute științifice. Poate că

vastitatea pieței, în care răspundeau sau din ca
porneau șapte sau opt bulevarde și șosele, și ap
șoselele însele sugerau existența unui oraș m
mare și mai frumos decît era el în realitate
Parcă și cerul de noapte era aici mai cețos și m
citadin, iar firele groase încărcate cu electricitat
care pluteau deasupra pieței ca o enormă pînz
de păianjen din care țîșneau fulgere albastre l
trecerea tramvaielor care mai circulau încă p
acolo în acei ani sporeau și ele, împreună cu lu
minile circulare care alungau întunericul și cel
care scăldau Palatul Președinției Cosiliului de
Miniștri, această impresie neconfirmată apoi o mi
de metri mai înapoi.

— Da, răspunse într-un tîrziu doctorul Sîrbu, a
înțeles exact ceea ce eu de două ceasuri nu reușes
să exprim. E una dintre ideile care circulă în
spital, după părerea mea cea mai importantă. Bine
înțeles că nu e formulată atît de nobil, dar s
poate obține ca ei să accepte această formulare
ta, adică să revii cu umilință la medicină, ca ulti
mul dintre servitorii ei.

— Dar cum e formulată? zise doctorul Mun
teanu cu gura strînsă și nu se auzi bine și trebu
să repete ceea ce spusese.

— Nu e formulată! E ceva, așa, de natură in
sesizabilă, dar care ar permite unuia sau altuia
să facă sesizabilă o asemenea idee, adică să ți s
întîmple ceva care să te aducă într-o asemenea
situație umilă. E foarte primejdios, să știi că e mo

mentul cel mai primejdios prin care treci tu de cînd ne cunoaștem. Cel puțin așa mi se pare mie, poate că tu știi altceva... Nu vreau să-ți stîrnesc neliniști sufletești care să nu-ți folosească la nimic. Gîndește-te. De-aia ți-am spus mai înainte că n-ași zice că poți să-ți închipui așa ceva, că tu ai zis că am să rîd, dar nu te interesează chiar de loc ce se spune în spital, că îți închipui. Ai dreptate, ce se spune poți să-ți închipui, mai mult sau mai puțin, dar ce se gîndește? Ei, aici să vezi. Ți-am spus, de pildă, ce gîndesc eu, dar crezi că numai eu gîndesc așa? Și fiindcă sîntem prieteni eu am făcut un efort și ți-am spus pînă la urmă ce gîndesc și ca să nu fac vreo greșeală am demarat așa de greu. Dar crezi că vei mai găsi unul ca mine să-ți spună? Nu pentru că s-ar feri de tine, ci pentru că pur și simplu e dificil de formulat. Pentru că nu mi-era clar nici mie; știam doar atît, că se consideră un eșec total încercarea ta de a părăsi profesiunea noastră. Și ce bărbat, de pildă, ar interpreta fuga soției lui de acasă altfel decît o dorință expresă de a rupe căsătoria? Nu vreau să duc comparația mai departe, dar cum să nu-ți doresc eu, după această trădare, dacă vreau ca prietenia noastră să nu excludă preocupările comune — fiindcă fără ele am fi tot așa de puțin prieteni cum ar fi doi soți care ar face fiecare copii în altă parte — să ți se întîmple ceva care să-ți permită să-mi dovedești că iubești medicina și că aventurile tale diplomatice, și la propriu și

la figurat, nu înseamnă nimic și nu sînt altceva decît simple slăbiciuni (care dintre noi ar refuza cîteva luni la Roma sau în altă parte avînd în același timp posibilitatea să se întoarcă oricînd la spital ?). Eu am început să am bănuiala că tu lucrezi la ceva, studiezi nu știu ce, dar întîi ce fel de studiu e acela în afara clinicii și al doilea, chiar dacă ar fi, să zicem, un material de un interes excepțional, cum de altfel mi-ai și spus, cine ar mai sta *acuma* să te creadă ? Ar însemna că vrei să ne arăți nouă și ție însuți că iubești medicina printr-o lovitură de efect. Numai dacă într-adevăr ai veni cu ceva excepțional s-ar răsturna întreaga situație și toată lumea ar uita. Dar asta ar însemna o mare surpriză pentru mine și s-ar dovedi că tot ce ți-am spus eu pînă acuma ar fi pură invenție a unui spirit mărginit și timorat. De bucurie că ai avea tu dreptate ași uita imediat că am fost atît de neghiob și te-am judecat după aparențe. Poți să-ți imaginezi ce bucuros aș fi ? Evenimentele din ultimii ani au pus cam greu la încercare prietenia noastră și despre toate istoriile care au amenințat-o avem așa, un fel de sentiment general că așa s-a întîmplat, ce poți să faci... Dar oricît de mult ai ține la cineva, îndoiala persistă și nu sîntem totdeauna la fel de puternici ca să trăim cu îndoiala în noi. Eu acuma pot să-ți spun că toate acestea nu mai au pentru mine nici o importanță, țin la tine și așa, dar mult timp după ce s-a pe-

trecut tot ce știi, n-a fost așa și nimeni nu-mi garantează că n-o să revină în viitor.

— Să lăsăm considerațiile de ordinul ăsta, zise doctorul Munteanu. Știi și tu bine că în materie de prietenie sau de dragoste contează totdeauna cu ce vii de acasă. Și eu țin la tine, dar dacă ar fi să mă iau după toate măgăriile pe care mi le-ai făcut, de mult ar fi trebuit să te consider un dușman și nu un prieten.

— Ce măgării ți-am făcut eu ție ? îl întrebă doctorul Sîrbu uimit și izbucni imediat în rîs, ca și cînd faptul de a face cuiva măgării era ceva foarte vesel.

— Lasă că știi tu, murmură doctorul Munteanu fără nici o plăcere, și tăcu, și merseră astfel unul lîngă altul fără să-și mai spună nimic.

— Ba nu, te rog să-mi spui, zise doctorul Sîrbu după ce se gîndi cîtva timp. N-ai să poți cita un singur fapt din care să reiasă că ți-am făcut vreo măgărie.

— Zeci de fapte, zise doctorul Munteanu liniștit și convins.

— Zeci de fapte ? !

— Da, zeci, te crezi foarte departe de genul de măgării pe care le reproșezi altora.

— Spune măcar unul, să văd și eu ce înțelegi tu prin măgării !

— Aia făcută profesorului Rotărescu ce e ?

— Tu spune ce măgărie ți-am făcut eu ție în calitate de prieten, lasă-le pe alea !

— Cînd te-am rugat anul trecut să iei cuvîntul în organizație contra grupului de cosmopoliți, ce mi-ai spus ?

— Ce ți-am spus ?

— Că tu îl consideri pe doctorul Strihan un medic foarte bun și nu-ți dai seama ce e cu cosmopolitismul de care îl făceam noi vinovat.

— Chiar că nu-mi dădeam seama, răspunse doctorul Sîrbu nedumerit. Ce-aveai cu el ?

— Vezi ? ! exclamă atunci celălalt și continuă cu un soi de filozofie a deznădejdii : erai în sală cînd domnul Strihan a ținut o comunicare și a stîrnit chicoteli pe seama unor articole ale mele și aproape că ai rîs și tu fără să-ți dai seama că acolo era în joc și situația ta, nu numai a mea și a altora ! Asta nu e măgărie ?

— Uite, ai cuvîntul meu, zise doctorul Sîrbu solemn, fără să ia în seamă fondul problemei, că acum aflu de la ține că ai avut ceva cu doctorul Strihan. Mă crezi ?

— Ți-am spus că e mai bine să lăsăm la o parte considerațiile strict personale, sigur că te cred, dar tocmai asta e măgăria, că eu ți-am atras atenția și tu nici măcar nu mai ții minte.

Doctorul Sîrbu vru să spună ceva, dar renunță, avu o mișcare din umeri și din cap de îndoială și în același timp de nesiguranță : era posibil, într-adevăr așa ceva se putuse întîmpla, în sfîrșit...

— Ai dreptate, zise el, n-are rost să ne apucăm acuma să dezgropăm morții. Asta e situația, zise

el încheind parcă abia acum ideea pe care o urmărise înainte ca doctorul Munteanu să-l oprească de la considerațiile prea personale. Ți-am spus cam ce se gîndește și ce gîndesc și eu... Tu probabil că vezi lucrurile altfel și ai și motivele tale, dar eu ți-am atras atenția că una e ce gîndim noi și alta e situația în care ne pomenim implicați și care are, vrînd-nevrînd, o anumită semnificație, care devine obligatorie dacă ne pasă. Dacă nu ne pasă și nu dăm nici doi bani pe semnificația propriilor noastre acte de existență, totul e în regulă... Cu condiția ca totul să se termine cu bine.

— Ei nu ! mai zise și doctorul Munteanu, deodată hotărît să încheie discuția și cu o undă de sarcasm la adresa neliniștii ciudate din glasul prietenului său, nu asistăm la o comedie lirică, în care după ce se plînge și se rîde, totul se termină cu bine. În așteptarea sfîrșitului imprevizibil, fii și tu mai vesel. Tu nu ești implicat...

PARTEA A PATRA

I

Constanța își amintea acum cu un sentiment că era parcă vorba de o poveste veche, cum se lămurise în acele zile după declarația lui că ei doi ar fi fost fericiți numai dacă nu se căsătoreau, că le plăcea la amîndoi prea mult să fie liberi pentru ca în cele din urmă o căsătorie să nu-i înstrăineze. Dragostea lor nu fusese nici dragoste de amanți, nici de soți, căsătoria prea rapidă stricînd pe cea dintîi, și cea dintîi stricînd apoi, prin lipsa sau scurtimea ei, pe cea de-a doua. E adevărat că în ceea ce privește această grabă el recunoscuse că era vinovat, dar nici el nu mai știa să explice după aceea de ce se grăbise așa de tare, ce-i venise. Îi plăcea de ea, o iubea, o simțea atît de apropiată, atît de *a lui* încît se grăbise să pună mîna pe ea, îl apucase parcă o frică să n-o scape, să nu se întîmple ceva și din pricina asta s-o piardă. Așa îi spusese el, și ce era mai ciudat era că aceste cuvinte exprimau exact ceea ce simțise și ea în aceeași perioadă, și își amintea cum îl întrebase :

„Și acum nu mai simți că sînt *a ta?*“ „Ba da, îi răspunsese el, dar nu mai știu ce să fac cu tine.“ „În ce sens? îl întrebase ea atunci simțind în acele clipe cum îi fuge sîngele din obraji și se face albă. (Fuseseră clipele cele mai rele din tot ce mai urmase.) În ce sens nu mai știi ce să faci cu mine? Să nu te ferești să vorbești deschis, adăugase ea, fiindcă eu totdeauna m-am gîndit că așa cum îi spui cuiva *te iubesc*, tot așa trebuie să-i spui și *nu te mai iubesc*. Unii nici măcar nu vor să audă, crezînd că dacă nu se pronunță aceste cuvinte se mai poate drege ceva. Eu vreau să mi le spui!“ „Am să-ți vorbesc deschis, îi răspunsese el. Te iubesc, dar nu mai știu ce să fac cu tine, mi-a apărut un sentiment chinuitor că pe lîngă iubire ar trebui să mai fac ceva pentru tine și nu știu ce.“ „Văd eu că-mi vorbești deschis, spusese ea, dar tot pe mine mă lași să ghicesc singură de ce vrei totuși să ne despărțim, deși mă iubești. Nu mă gîndesc chiar de azi la asta, mă gîndesc de vreo două luni, de cînd am întrerupt sarcina. Mare lucru n-am descoperit! Știu că ar trebui să înțeleg că la urma urmei nu mă mai iubești și că ești un bărbat serios care nu vrea să încurce o femeie și să rămînă căsătorit cu ea deși lui nu-i mai place, dar înțelegerea asta n-o are cineva decît cînd ori iubește foarte tare pe cineva, ori nu-l iubește de loc. În ambele cazuri înțelegi mai ușor fiindcă nu ți-e frică. Ori mie mi-e frică și de aceea nu înțeleg.“ „De ce să-ți fie frică?“

spusese el și i se dusese și lui sîngele din obraji și se făcuse alb. Se vedea că în aceeași clipă chiar îl cuprinsese și pe el frica. „De ce să-mi fie frică?! întrebase ea mirată. Cum să nu-mi fie frică? Ce facem noi aici, ne jucăm de-a căsătoria, de-a despărțirea? Cum de ne-am putut înșela? Și cine ne garantează că dacă ne despărțim găsim pe cineva mai bun? Dacă găsim pe cineva și mai rău?“ Paloarea lui se accentuase auzind-o vorbind astfel și se îndîrjise pe neașteptate: „Ce putem face? E foarte posibil să nu găsim pe cineva mai bun, dar ajunge gîndirea asta ca să ne împiedice să ne despărțim?“ „Eu nu spun că ajunge, răspunsese ea, eu spun de ce mi-e frică. Și parcă mi-e frică și de ceea ce înțeleg că înseamnă frica asta. Ce-ai făcut?! îl întrebase ea și pe chipul ei începuse să apară treptat o expresie de înstrăinare înspăimîntătoare, de ce ai stricat ce începusem, și de ce-ai mai început dacă aveai de gînd să strici? Ce s-a întîmplat?“ „Nu știu ce s-a întîmplat, de unde vrei să știu eu?“ răspunsese el cu o voce parcă golită de viață lăuntrică, și se uitaseră apoi unul la altul, privire în privire, fără să clipească, un timp nesfîrșit de lung, căutînd parcă să afle astfel ceea ce rațiunea și gîndirea logică nu reușeau să descifreze.

Era spre seară, într-o zi de duminică și după aceea ea se îmbrăcase și se dusese în parc, simțind nevoia să-și consolideze înstrăinarea, și să rămînă

singură cu mîhnirea aceea apăsătoare care îi stătea atunci pe inimă ca un bolovan.

Seara s-a întors și s-a culcat. N-a mai scos un cuvînt, a pus capul pe pernă și în cîteva secunde a adormit. Înțelesese că el avea dreptate și frica îi pierise, asemeni cuiva care fiind expus total unei lovituri descoperă că dacă primește această lovitură fără să se ferească, n-o să-i mai fie pe urmă frică niciodată.

II

Cu aceste amintiri limpezi Constanța se considera scăpată de boala ei și singura preocupare care o stăpînea ca o obsesie era de ce picioarele ei nu vroiau s-o mai asculte ca altădată și de ce tremura din tot corpul cînd trebuia să meargă și abia de putea merge fără să simtă tot timpul senzația că se va prăbuși. Era iritată că zilele treceau și că în loc să simtă o revenire treptată și oricît de înceată a puterilor, dimpotrivă, pe zi ce trecea se simțea mai slăbită și somnul îi era din ce în ce mai puțin și mai obositor. Se trezea dimineața cu dureri vii în tot corpul și cel mai mic gest o istovea, și în loc să se simtă istovită și în dorințele ei ca să poată zăcea și uita că e bolnavă, dimpotrivă, acestea erau și mai vii și mai ascuțite sporind și mai mult procesul de epuizare și inerție

în care organismul ei se prăbușise. Și cu timpul amintirile și reflecțiile asupra trecutului ei încetară cu totul, nu mai veniră nici dorite, nici nedorite, și iritarea puse cu totul stăpînire pe ceea ce ar fi trebuit să rămînă neatins, adică viața cea mai intimă a conștiinței.

...Observînd dezinteresul cu care era tratat cazul ei — doctorul Sîrbu nu trecea pe la ea zile întregi — Constanța avu deodată bănuiala că de fapt suferă de paralizie generală progresivă și că în curînd nu se va mai putea deplasa decît cu căruciorul, cum deja văzuse pe acolo pe coridoare că i se întîmplase unei bolnave. Maladia avea chiar un nume, îl află discutînd pe coridor cu alte bolnave, îi spunea boala lui *Charcot-Marie*, consta in topirea progresivă a mușchilor picioarelor, doar atît află, și că era incurabilă. Se întoarse în pat abia ținîndu-se de ziduri și începu să-și examineze pulpele, care i se părură sensibil micșorate. Îi ceru doctorului Drăghici, care o vizita zilnic (medicul acela cu favoriți, atît de blînd și de serios), să-i confirme că despre asta era vorba și doctorul Drăghici nu se putu stăpîni și își dădu capul pe spate hohotind scurt. Avea aerul că așa ceva vesel de mult n-a mai auzit, dar ei nu i se păru nimic vesel, deși ideea aceasta îi fu astfel alungată din minte în aceeași clipă. Se împrieteni apoi cu o activistă de U.T.M. din Ploiești, care se internase pentru a doua oară și care îi făcea vizite aproape în fiecare după-amiază și îi ținea de urît. Suferea

cam de aceleași stări ca și ale ei, dar într-un fel care parcă mai semăna a boală, adică pe lîngă istovirea fizică, o apuca din cînd în cînd, chiar în fața Constanței, plînsul, mai ales cînd povestea cum muncea ea acolo în comitetul U.T.M., și cum nu putea să rabde ce întîlnea pe teren și cum se întorcea apoi noaptea tîrziu acasă și nu putea să adoarmă de mînie și indignare. Era o fată totuși voinică, avea doi copii și un bărbat petrolist, şef de echipă. Istoriile ei de pe teren care o obsedau erau mai toate în legătură cu copii martiri bătuți în mod bestial de părinții lor alcoolici sau desfrînaţi, copii bolnavi și neîngrijiți, sau daţi pe mîna unor rude nu mai puțin destrăbălate, care scoteau sufletul din ei pentru o bucată de pîine. Povestirile ei o turburară foarte tare pe Constanța aducîndu-i aminte că și ea săvîrșise ceva apropiat întrerupînd o sarcină și îi veni ideea că asta e pricina bolii ei, regretul adînc că nu făcuse un copil. „Ah, dacă aș fi avut copilul nimic nu s-ar fi întîmplat", își spuse, și avu sentimentul că viața ei este stricată acum pentru totdeauna și că nu mai are de ce mai trăi. Cînd o auzi spunînd acestea doctorul Drăghici dădu din umeri și strîmbîndu-se cu blîndețe îi spuse să vină cu el în salonul vecin și să-i arate cel puţin douăzeci de femei bolnave de aceeași nevroză, cu copii. N-avea nici o legătură boala asta cu copiii.

Dar iritaţia îi creştea și se lipeau de conştiinţa ei parcă toate ideile și toate temerile morale. Era

bolnavă, își spunea, fiindcă nimic din viață nu făcuse cum trebuie, nici în copilărie, cînd o chinuise pe maică-sa cu nepriceperea ei, și nici mai tîrziu, cînd se făcuse mare și se măritase. Cine îi spusese ei, se pomenea întrebîndu-se, că așa trebuie să se poarte o femeie cu un bărbat, să aştepte totul de la el și ea să nu facă nimic? De la cine învăţase asta? Pentru că nu făcuse nimic pentru el, chiar nimic, cu toate că ţinuse la el şi nu dorise nici o clipă să se despartă. Nu e destul să ţii la cineva, trebuie să mai ştie din cînd în cînd și celălalt cam cum se petrec lucrurile cu *ţinutul* ăsta, cît de tare ţii și mai ales în ce fel. Simţise doar că e al ei cu un sentiment vechi de tot, din copilărie. În ciuda bătăilor pe care le mîncase cînd era mică, ea nu gonise din gîndirea ei copilăria. Nimic din ceea ce simţise, fetiță fiind, că e al ei nu-i putuse fi luat. Privea pe atunci totul cu ochii micșoraţi, cu acel sentiment aproape divin de posesiune care îi şoptea că tot ceea ce vedea îi aparţinea fie și numai pentru faptul că totul se afla mai întîi în ea (nu-și amintise niciodată ca privirea ei să descopere ceva străin), și dacă norii pluteau pe cer și cîrciuma din colţ era acolo la locul ei și dacă lumina soarelui scălda cartierul sau ploile zguduiau pămîntul, asta nu era decît o năvală vastă și liniștită a acelorași lucruri aflate mai întîi în mintea ei și le scotea afară prin ochi, fiindcă era destul de pildă să strîngă din pleoape și să-și astupe urechile, fie și pentru o clipă, pen-

tru ca totul să se acopere, noaptea populată de foșnetele abia auzite ale plopilor, țîrîitul greierilor și țînțarilor, tînguirea și vîjîitul crivățului iarna, strigătele căruțașilor și lătratul căteilor, trîmbele de praf care pluteau seara peste cartier cînd se întorcea de la școală, trecerea țăranilor spre piețe, cu căciulile lor țuguiate, pe care nu le scoteau nici vara de pe cap, sau ceața de fum de țigări din aceeași cîrciumă din colț în care intra sîmbăta seara să-l cheme pe tata la masă. O treabă de făcut, o mînă ridicată asupra ei și o bătaie înghițită erau lucruri bizare și puține, se pierdeau în numărul nesfîrșit al celor care erau atît de întinse și de supuse voinței ei. Parcă tot timpul cineva o răsfățase mereu și ea nu făcuse niciodată nimic pentru acest cineva care o însoțise peste tot cu devotament. Unde era acum acest cineva ? O părăsise și iată că acum ea nu mai era nimic fără el.

Gîndirea aceasta făcu parcă să sufle asupra ei un vînt agresiv de disperare și începu să se agite și să geamă. Stătea pe spate cu ceafa pe pernă și își clătina capul cînd spre perete, cînd spre marginea patului, ca și cînd cineva nevăzut i s-ar fi așezat pe piept și ar fi silit-o să bea un pahar cu otravă. Vecina ei de pat se dădea jos și chema sora, sora chema medicul și acesta venea și îi prescria doze sporite și din ce în ce mai puternice de calmante, pe care ea le înghițea cu tot mai puțină încredere că vor ajuta-o să redevină iar ceea ce fusese odată.

III

Calmantele își făcură totuși efectul. Curînd iritarea dispăru, dar lăsă în urma ei o ciudată tăcere, care din zi în zi se făcea tot mai mare. Acum parcă își pierdea încetul cu încetul memoria, și singurul lucru care îi rămînea viu în amintire era doar că avusese memorie. Nimic și nimeni nu mai răspundea la apel. Nimic parcă nu mai avea sens. Pașii pe coridoare, lumina zidurilor albe nu mai aveau nici un înțeles. În aceste zile tot se mai putea ține pe picioare și ieșea uneori afară în curtea spitalului, dar îndura greu spectacolul obișnuit al vieții. Ce era această mișcare, aceste obiecte, aceste ființe care mergeau pe două picioare și făceau zgomot articulînd sunete ? Care era *esența* existenței lor ? Nu știa să răspundă. Și, își zicea ea nu cumva dacă nu știm ce sînt lucrurile și ființele și lumea în care se mișcă ele înseamnă că nu știm nici cine sîntem și, neștiind cine sîntem, nu știm nici ce putem deveni, în mîna cui se află destinul nostru ? Senzația era atît de chinuitoare, încît se uita la copaci cu o stranie invidie. Ei erau superbi cu coroanele lor de frunze, înecați de lumina soarelui, puternici și nepăsători. Iar deasupra lor, cerul plin de nori și soarele atotputernic. Se uita în sus, dar nu putea să îndure lumina, totul era prea viu, copacii prea copaci, norii prea nori, prea adevărați, parcă erau ființe animate de un mare secret care fusese și în

posesia ei și de care acum, cu memoria stinsă, nu-şi mai putea aminti. Acelaşi doctor Drăghici o examină şi îi dovedi că totul era în regulă cu memoria ei, dar ea nu ştiu cum să-i explice că faptul că chemările ei adresate trecutului rămîneau fără răspuns însemna că e vorba de pierderea memoriei afective, strivirea ei de către această tăcere prin care nu mai răzbătea nimic. Era ca şi cînd, rătăcită într-o pădure întunecoasă, ar fi dat de o colibă, din care, deşi ştia că înăuntru sînt oameni și o aud, nimeni nu vroia să răspundă la bătăile ei în poartă. Dar nu numai înapoi se forma un zid, ci şi înaintea ei. Nu mai vedea nimic în viitor, și atunci avu senzația că prezentul este nimicul. Nu mai era nici o luptă de dat, venise parcă sfîrșitul. Legată la stîlp și cu dușmanul dînd tîrcoale în jurul tău cu cuțitul în mînă, nu mai era nimic de sperat: trecutul și viitorul, acești prieteni, nu mai existau. Fusese despărţită de ei, iar ei închişi undeva şi striviţi de marea tăcere. „Înţeleg ce mi s-a întîmplat, gîndi ea, sufletul meu a murit, iar eu mai zac încă prin nu se ştie ce ciudăţenie. Probabil că voi muri curînd şi fiziceşte." Şi în aceeași clipă, această gîndire făcu să urce în ea cu o violenţă copleşitoare chiar senzaţia vie şi iminentă a morţii, senzaţie necunoscută ei pînă atunci, care smulse parcă năprasnic din mintea ei, cum ar smulge o vijelie copacii din rădăcină, ideea oricărui rău sau oricărei suferințe care s-ar fi putut compara vreodată cu

ea. Şi cum moartea nu venea din afară, ca să lupte cu ea sau să încerce să fugă dinaintea ei, ci venea din chiar intimitatea cea mai adîncă a conștiinţei, de acolo de unde stă parcă ascuns însuși echilibrul tainic al existenţei unei fiinţe vii, Constanţa nu se mai agită, nu mai gemu, se agăţă doar cu mîinile de marginea de metal a patului şi rămase liniștită așteptînd să moară. Senzaţia crescu atunci pînă la paroxism, apoi se retrase... Dar își croi în sufletul bolnavei parcă un tipar, după care urma să se repete parcă toată viața chinuind-o pînă la zbaterea finală, moartea cea adevărată și definitivă, în care suferința ar fi pierit și ea. Astfel începură aceste noi crize ziua și noaptea; bolnava începu să refuze mîncarea, deveni tăcută și în curînd puterile fizice o părăsiră aproape cu totul. Vedea că moartea întîrzia, dar suferința, din ce în ce mai activă, îi șoptea cu o voce neagră: „Viața și moartea sînt lucruri limpezi, unde se află una lipseşte cealaltă. Dar moartea ca un corolar al unei suferințe îndelungi? Dacă eşti condamnată să suferi astfel, numai într-un singur fel poți să-i pui capăt..." Era gîndirea care o chinuia cel mai tare, fiindcă își dădea seama că era de fapt o șoaptă de sinucidere. Cine se cuibărise în sufletul ei și rînjea de acolo, substituindu-se gîndirii ei celei mai secrete?

Înșelate de faptul că mama obţinuse permisiunea să-i aducă mîncare de acasă, infirmierele o neglijară cîtva timp și nu băgară de seamă decît

tîrziu că bolnava nu mînca nici ceea ce i se aducea de acasă și că slăbea din ce în ce mai rău. Atunci îi spuseră doctorului Sîrbu.

Doctorul Sîrbu dădu din cap că a auzit și își văzu de alți bolnavi, după părerea lui mai amenințați. (Nu ni se întîmplă să murim împotriva opiniei celei mai optimiste a medicului ?) Cînd i se spusese că fosta soție a prietenului său nu doarme și că are crize în timpul nopții, contrariat, îi mărise doza de somnifere, iar cînd i se aduse la cunoștință că refuza mîncarea, gîndindu-se ce să facă, se consultă cu doctorul Stamate. „Insulină, zise doctorul Stamate, exact insulina o să-i facă bine. A fost de altfel și părerea profesorului.“ Doctorul Sîrbu nu zise nimic, ieși din birou și se duse în rezerva bolnavei. Arăta de nerecunoscut ; pe cît fusese de slabă cu o săptămînă în urmă, acum arăta de două ori mai rău. Medicul se posomorî, îngrijorat.

— De ce nu mîncați ? o întrebă.

Ea își întoarse fața de la el și nu răspunse. Tăcerea ei era ca o lespede, cu nimic nu putea fi urnită. Doctorul Sîrbu scoase stiloul dintr-un buzunar interior, ceru fișa bolnavei și scrise ceva în ea.

— Insulină ? întrebă infirmiera.

— Da. Începeți de mîine dimineață cu patru unități, și continuați cu cîte patru și cu cîte opt.

Vîrî stiloul la loc în buzunarul interior, se uită la mîinile bolnavei, se aplecă, îi luă o mînă și îi

pipăi brațul, masîndu-l în sus spre încheietura cotului.

— Are vene bune, zise. Faceți-i glucoză după insulină, are o sensibilitate digestivă, să nu mănînce prea multe dulciuri, fermentează...

Se ridică și ieși în holul mic dintre cele două saloane, însoțit de infirmieră.

— A slăbit foarte rău, trebuia s-o siliți să mănînce ! De ce nu sînteți atente ?

— I se aduce mîncare de acasă, se dezvinui infirmiera, am crezut că mănîncă. Pe urmă mi-a spus bătrîna că o dă la vecini...

— Spuneți-i maică-si să stea lîngă ea și să nu plece pînă nu mănîncă. Din moment ce tot vine, lăsați-o pe mama ei să stea cu ea.

IV

De fapt, doctorul Sîrbu se interesa de ea numai pentru că fusese soția prietenului său și pentru că o și vizitase de cîteva ori în perioada în care nici el nu știa ce era cu doctorul Munteanu, unde dispăruse. Doctorul Drăghici era cel care trebuia s-o facă sănătoasă și avea deplină încredere în colegul său, mai mult chiar, îl considera pe el cel mai bun practician dintre psihiatrii de-o generație cu el, mai bun decît el și Stamate, deși doctorul Balaban, fostul președinte al sindicatului,

ca să se răzbune pentru istoria cu ceaiul de mușețel, lansase o dată, nu fără succes, formula că ei trei abia dacă formau un medic bun, unul fiind erudit, altul cercetător și celălalt practician, fiecare separat neputînd adică întruni această calitate. Cum în acele zile cei doi prieteni tocmai se revăzuseră, doctorul Sîrbu abordă, la cea de-a doua întîlnire pe care o avu cu doctorul Munteanu, chestiunea sănătății Constanței, întrebîndu-l pe fostul soț dacă avea ceva revelator de spus, de natură să-i ajute psihiatrului s-o pună pe picioare.

— Ai văzut-o ? îl întrebă el.

— Da, răspunse doctorul Munteanu, chiar ieri am trecut pe la ea și m-a oprit sora la ușă să-mi spună să n-o trezesc din somn că e foarte greu pînă o face să adoarmă. Am intrat încet și m-am uitat la ea. Aproape că nici n-am mai recunoscut-o. A slăbit foarte tare.

— Asta n-are nici o importanță, zise doctorul Sîrbu, ca și cînd nu i-ar fi plăcut relevarea acestui aspect al chestiunii, o să-i facem insulină și o să se aranjeze, altceva dacă mai știi. Ai vorbit cu ea ?

— Nu, răspunse celălalt, și avu o expresie întrebătoare : trebuia să vorbească, era necesar ?

— Nici nu cred că ar fi bine, zise doctorul Sîrbu. Dar e posibil să-i facă bine puțină psihoterapie. D-aia te întrebam dacă în legătură cu despărțirea ai putea să ne dai vreo indicație. I-ași transmite

lui Drăghici și el ar ști cum să se folosească de eventualele date ale problemei. A fost vreo problemă ?

— Da, spuse doctorul Munteanu hotărît, dar stingherit totuși de o anume dificultate în a-și preciza gîndul. Nu știu dacă nu greșesc... Cînd s-a pus problema despărțirii...

— Cine a pus această problemă, tu sau ea ?

— Inițial eu, dar practic vorbind problema a devenit, în cîteva ceasuri, o problemă comună, ceea ce, mărturisesc, m-a cam uluit, fiindcă de fapt ea nu vroia să se despartă. M-a învinuit că de ce m-am apucat să mă căsătoresc dacă la numai cîteva luni după aceea trebuia să mă despart. Cum să-ți spun... Nemaipomenită chestie, nici acuma nu înțeleg, parcă am fi făcut o căsătorie de catolici...

Doctorul Munteanu se opri, dar celălalt îi ceru, din priviri, precizări.

— Din moment ce ne-am căsătorit ar fi trebuit să rămînem așa toată viața... Cam așa suna, deși nu s-a exprimat chiar așa.

— Asta e mai degrabă ceva țărănesc, observă doctorul Sîrbu. Și adăugă : Asta era problema ?

— Nu, zise doctorul Munteanu, la fel de hotărît ca și mai înainte, dar fără să pară că îi stă mai mult la îndemînă să spună dintr-o dată despre ce era vorba. Două lucruri m-au uimit pe mine în comportarea ei, zise el decis deodată să sugereze cu aceste două lucruri ceea ce i se părea dificil de

prins într-o formulare clară și distinctă. Întîi, că a întîmpinat declarația mea completă descoperită, nu s-a produs adică nici o panică în conștiința ei, deși s-a făcut albă la față și mi-a declarat că îi e frică...

— Frică de ce ? întrebă doctorul Sîrbu.

— Frică de tocmai ceea ce eu vedeam că nu îi e, adică de ideea despărțirii, de gîndul că nu va găsi unul mai bun ca mine. (M-a întrebat și pe mine dacă eu cred că voi găsi una mai bună.) Și al doilea, a fost *înstrăinarea* ei de mine, care s-a produs sub ochii mei, în numai cîteva ceasuri. În loc să verse lacrimi și să continue apoi să ceară, cel puțin un anumit timp, explicații, ea rămase după aceea tăcută, dar nu în sensul că își impunea această tăcere ca o măsură de apărare, ci pur și simplu, tăcea fiindcă nu mai avea cu mine nimic de comunicat... Aș vrea să știu cîți inși pot dormi în noaptea care vine după o despărțire, sau în orice caz ce fel de somn au. Eu n-am dormit aproape de loc cîteva zile în șir. Ei, ea a pus capul pe pernă și a adormit imediat și profund pînă în zori. Mă uitam la ea tot timpul și eram uluit de cît de *singură* dormea ea în noaptea aceea... I-am fost atît de recunoscător de felul cum a primit ea atît începutul cît și sfîrșitul acestei legături, încît dimineața am și plecat și i-am lăsat o scrisoare în care îi spuneam că mi-am luat doar cărțile și hainele și că totul îi rămînea ei și că de divorț o să mă

ocup tot eu, e suficient să nu se prezinte la înfățișare pentru ca instanța să admită divorțul.

— Nu văd problema, zise doctorul Sîrbu, care urmărise totul cu atenție.

— Ce problemă ? ! se miră celălalt.

— Te-am întrebat la început dacă a fost o problemă între voi și tu mi-ai răspuns că a fost, dar că nu știi dacă n-o să greșești spunînd care. Spune problema și vedem noi cum e !

— Da, îți spun, dar acum am și mai puțină siguranță că nu mă înșel. Eu m-am împotrivit la un moment dat ca ea să păstreze o sarcină și mă tem că am greșit.

— S-a discutat asta în momentul cînd s-a pus problema despărțirii ?

— Nu, dar mi-a trecut prin cap cînd am auzit-o că spune că îi e frică. Atunci mi-a fost și mie frică de ce-am făcut și m-am gîndit că n-aveam dreptul s-o opresc să nască, dacă ea vroia.

— Și ea vroia ?

— Da.

— În mod deosebit ?

— În mod normal.

— Și ?

— Și mi-am dat seama că trebuia s-o las pe ea să decidă, să-i spun adică mai întîi că nu mai putem trăi împreună și că eu vreau să ne despărțim și abia după aceea eventual să-mi exprim părerea mea că ar fi bine să nu existe copil (în afară de

argumentul obişnuit că și pentru copil ar fi bine să nu crească fără tată).

— Cum s-au asociat la tine frica ei cu a ta, nu înțeleg. Ce legătură ai văzut tu între faptul că ea simțea în momentul acela o frică și faptul că tu ai împiedicat-o să nască.

— Am avut în clipa aia senzaţia că ea nu se va mai remărita niciodată, mărturisi doctorul Munteanu cu un glas care parcă mai sugera și acum spaima care îl cuprinsese atunci avînd această revelaţie.

— Aha, zise doctorul Sîrbu, înţelegînd deodată totul. Un copil, adică, i-ar fi împlinit viața, și faptul că nu s-ar fi recăsătorit n-ar mai fi avut pe urmă nici o importanţă. Şi presupui că ideea asta a lucrat la ea subteran și ea nu i-a rezistat... Că, adică, e adevărat că nu se va mai remărita... Da, murmură doctorul Sîrbu pe gînduri, o să-i spun lui Drăghici și o să încerce să afle de la ea dacă ipoteza asta are vreo bază reală. Ia spune-mi, întreruperea sarcinii s-a făcut fără accident? Mă refer la acele dureri persistente care sînt uneori semnul unor inflamaţii ireversibile, care, în majoritatea cazurilor, împiedică pe urmă concepția.

— Nu. Totul a decurs normal. Îţi spun, e o femeie normală, poate prea normală, mai zise doctorul Munteanu de astă dată posomorît și parcă iritat că folosea asemenea expresii care nu spuneau nimic. În mod normal, încercă el să explice, o femeie își reface imediat viața intimă, cu atît

mai ușor cu cît căsătoria noastră a fost mai degrabă o legătură legalizată, terminată și aceea foarte repede și fără pic de cenușă între noi. Asta e de fapt meritul ei, fiindcă s-a purtat cu o naturaleţe foarte rară la femei, strîmbîndu-se ea niţel cînd i-am spus că o iubesc, dar strîmbîndu-se și la sfîrșit, cînd i-am spus că n-o mai iubesc; și acuma cînd mă gîndesc îmi dau seama de ce m-am îndrăgostit eu de ea, dar aşi fi vrut mai degrabă să-mi fi fost soră, cred că aşi fi făcut totul pentru ca ea să fie fericită și să nu sufere ca acuma; ca bărbat însă mi-am dat seama că nu mai puteam, și după cîte o cunosc eu, n-o să găsească nicăieri unul cu care să se potrivească.

— De aici ipoteza ta că nu se va mai recăsători?

— Acum nu mai am chiar certitudinea că pot să emit o asemenea ipoteză, răspunse doctorul Munteanu, dar nu văd de ce s-a îmbolnăvit. Fiindcă în mod normal, cum spuneam adineauri, ar fi trebuit să-i vie foarte uşor s-o ia de la început cu altcineva, sau în orice caz, dacă nu putea așa repede ca mine, să aibă în vedere o asemenea perspectivă, peste un an sau doi, sau chiar cinci, avea tot timpul să aştepte și să caute. Nu, ea se îmbolnăveşte și. mai mult decît atît, după cîte am înţeles eu de la tine și mi-am dat seama și cînd am văzut-o, nici nu vrea să se facă sănătoasă, să lupte adică cu boala. E posibil chiar să nu-și dea seama de primejdia care o pîndeşte, mai adăugă doctorul Munteanu de astă dată supărat și foarte mîh-

nit că un om se putea astfel distruge pe sine cînd de fapt el se născuse să trăiască şi să fie fericit. Am impresia, continuă el, că aşa detaşată cum era de mine, ideea de căsătorie se asocia la ea cu o idee pură de căsătorie, ca de un ritual pe care nişte legi nescrise dar invincibile îţi interzic să-l repeţi... Ca la primitivi, pe onoarea mea, moare bărbatul, o îngroapă cu el de vie împreună cu calul şi cîinele.

V

Doctorul Drăghici însă nu confirmă nici măcar pe departe această ipoteză.

— Are nevoie să zacă şi să nu mai ştie de ea, asta e, spuse el şi adăugă : insulina o să-i facă bine.

— Va să zică crezi că n-are nevoie de psihoterapie ? zise doctorul Sîrbu, nemaiştiind dacă să se mai supere sau nu că toate sugestiile lui în cazul acesta erau respinse.

— Nu, n-are nevoie, în orice caz nu acuma şi în nici un caz în direcţia asta, răspunse doctorul Drăghici. Dar de unde ai ajuns tu de fapt la concluzia asta, apropo de copil şi de recăsătorie ? întrebă el curios.

Doctorul Sîrbu îi relată discuţia cu fostul ei bărbat şi îi înşiră şi argumentele, evitînd însă detaliile intime.

— Auzi ce poate să spună ! exclamă doctorul Drăghici contemplînd parcă întristat întinderea prostiei umane care nu-i scuteşte cîteodată nici pe indivizii cei mai inteligenţi.

— Bine, doctore, zise atunci doctorul Sîrbu cam atins şi rîse cam spart, fiindcă lui i se păruse foarte verosimilă ipoteza prietenului său. Bine, atunci te ocupi tu în continuare, e în regulă, nu mai zic nimic.

Şi îşi văzu de bolnavii lui, preocupat în zilele acelea ca orice salariat unde să se ducă în vara asta să-şi petreacă concediul de odihnă şi cum să facă să-şi pună în acord dorinţele cu posibilităţile.

Avea ceva bani, cartea îi fusese trimisă la tipar, putea să se ducă liniştit în oricare staţiune, la munte sau la mare... să se distreze foarte bine, să se simtă perfect... Să se simtă din toate punctele de vedere... Adică nu chiar din toate, fiindcă anul trecut avusese o aventură la Tuşnad, dar spre surpriza lui, la Bucureşti femeia nu vrusese să-l mai vadă... Hm ! Să găseşti o femeie frumoasă căreia să-i faci curte...

Stătea la geam în picioare, şi se uita afară tăcut şi nemişcat. Lanul de grîu sau de ovăz care mărginea golful pe care îl făcea cîmpia în această parte a Bucureştiului fusese de mult secerat de oamenii hipodromului şi pe miriştea uscată crescuse iarbă. În depărtare, căldura verii se materializa parcă în valuri de ceaţă străvezie, iar norii stăteau ne-

mişcaţi pe cer, adormiţi şi cu contururile şterse. Venise timpul somnolenţei.

Această euforie la apropierea verii nu era însă stîrnită numai de amintirile concediului precedent şi a unei aventuri pe munte care putea fi repetată. Prietenia lui cu doctorul Munteanu se refăcea de la o zi la alta, cu descoperiri pe care nu le mai credea posibile la vîrsta lui, dar care îi confirmau totuşi vechi gîndiri de adolescent că viaţa e destul de lungă ca pe parcursul ei, dacă se întîmplă să nu ai noroc, să ai totuşi destul timp să trăieşti din plin acele clipe de adîncă bucurie care ţin numai de fiinţa ta lăuntrică şi asupra cărora nici hazardul şi nici mişcarea neîncetată a lumii nu pot nimic. Destăinuirile care urmară după prima lui întîlnire cu doctorul Munteanu, care nu fusese decît o întoarcere în centrul acelui univers al prieteniei de care preocupările lor profesionale obsesive îi îndepărtaseră spre extremităţi îi confirmară din plin că nu se înşelase nici la douăzeci de ani cînd acestă prietenie începea şi nici acum la treizeci cînd se relua după o criză de maturizare.

— Nicule, îi spuse doctorul Munteanu în acele zile, în felul lui neaşteptat, care totdeauna îl făcea pe doctorul Sîrbu să simtă o bătaie de inimă, tu ai avut intuiţia unei înfrîngeri ale mele, dar nu acolo unde crezi tu, ci în relaţiile mele cu mama. Eu vreau să-ţi spun ţie ceva şi tu să fii foarte atent fiindcă e ceva foarte important pentru mine şi nu-ţi spun decît ţie. Tu o cunoşti pe mama ?

— Atît cît ştii şi tu că o cunosc, răspunse doctorul Sîrbu.

VI

— N-o cunoşti, am să-ţi spun eu cîteva lucruri despre ea. Mama, continuă doctorul Munteanu, m-a crescut pe mine exact cu aceeaşi stare de spirit cu care m-a născut, că adică eu aşi fi în orice caz un copil neobişnuit şi că trebuia încă de mic să mă comport ca atare. Dacă eu am fost sau sînt un om excepţional este îndoielnic, dar ceea ce este neîndoielnic este că ea a fost şi a rămas o femeie deosebită şi singurul lucru care ar mai rămîne de explicat este cum a putut ea să se mărite cu un om ca tata, care fără să aibă cine ştie ce cusururi sau vicii ieşite din comun, are totuşi unul care te poate face să-l deteşti şi anume acela că nu ştie şi nici nu bănuieşte ce fel de femeie a fost şi a rămas mama. Există astfel de bărbaţi peste care dă norocul de le iese înainte o femeie ca un vis şi trăiesc lîngă ea şi îi fac copii fără cea mai vagă bănuială că iau de la viaţă ceea ce nu le e nici destinat şi nici nu li se cuvine. Mama a fost rudă săracă a unor aşa-zişi moşieri şi şi-a petrecut copilăria şi vacanţele la ţară umblînd desculţă şi căţărîndu-se prin copaci. O puneau şi la treabă şi n-o fereau de loc de contactul cu ţăranii, a căror

filozofie și-a însușit-o într-o oarecare măsură, după cum ai să vezi în cele ce-o să-ți spun, și și-a însușit și superstițiile lor; îmi aduc aminte totdeauna cu stupoare cum stătea ea de vorbă cu animalele, cu păsările, cu coțofenele și chiar cu lucrurile neînsuflețite. În vacanțe mă duceam și eu pe la unchiul ei și o vedeam cum redevenea țărancă și cum în ochii ei frumoși stăteau răsturnați salcîmii verzi, liniștiți și încărcați de un soi de flori albe care mama îmi spunea că se numesc brebenei și mă îndemna să le rup din crăci și să le mănînc. Nu înțelegeam, mi se părea grețos gustul dulceag și parfumul acelor flori, dar mama se făcea de nerecunoscut, le mînca și rîdea de mine într-un fel care mă făcea să tremur de o gelozie atît de furioasă (îi ceream, agresiv, să nu le mănînce), încît numai palmele pe care mi le dădea mai mă trezeau și mă făceau să redevin copil. Mă ducea prin măguri pustii și îmi arăta cercuri largi în iarbă, urme ale ielelor care dansaseră pe acolo în timpul nopții și îmi povestea că ea le-a zărit o dată cînd era ca mine și că nu era adevărat că vederea lor te pocea sau îți lua graiul, cum se speriau țăranii, și că într-o noapte o să mă trezească să le văd și eu, că sînt „surorile" mele și că nu trebuie să mă tem de ele. A făcut liceul la București și l-a cunoscut pe tata ca studentă; a întrerupt cursurile și s-a măritat cu el. Am pomenit adineauri cuvîntul gelozie. Îți vorbesc de mama ca

să-ți explic ambiția mea care pe mulți și chiar și pe tine v-au pus în gardă, fiindcă e o trăsătură de caracter care naște foarte multă ură în jur mai ales cînd e însoțită și de acele merite pe care o ambiție bine dirijată nu numai că nu le umbrește, ci chiar le potențează. Eu am fost un copil sănătos constituit și fără sensibilitatea aceea de prisos care dă naștere la atîtea drame în viața unora. Cel puțin așa cred! La țară, contemplam uneori boii și îmi plăceau mai ales cînd stăteau liniștiți, cu coarnele în aer și cu ochiul lor netulburat de nici o neliniște din interior sau exterior. Cel mai perfect echilibru îl reprezintă boul și înțelegeam de ce egiptenii îl aleseseră ca zeu. Omul e o ființă permanent amenințată de dezechilibru, și idealul meu era, în acei ani, să am o minte de geniu și o insensibilitate de bou. Să nu-ți închipui însă că o astfel de insensibilitate mi-ar fi fost necesară ca să-mi pun în aplicare nu știu ce planuri care aveau să treacă cu tăvălugul peste morala umană, ci numai pentru a nu răspunde excesului de sensibilitate pe care îl observam că există la oameni și care se degradează și ia atîtea forme complicate și dezgustătoare, în care demnitatea conține și o doză de servilism, servilismul un procent oarecare de demnitate, meschinăria îmbrăcînd forme generoase și așa mai departe... Gama sentimentelor noastre naturale, îmi spuneam eu, e și așa destul de bogată și complicată încît ce nevoie mai e de aceste degradări care fac din om personaj de

comedie şi de care omul, în momente de relaxare stîrnite cu mijloacele artei, rîde el însuşi în hohote, de complicitate, ea însăşi comică, cu destinul? Rar mi se întîmpla — şi ceea ce îţi spun acum e valabil şi pentru perioada prin care trec în prezent — să cunosc un om al cărui comportament să nu fie, mai devreme sau mai tîrziu, atins de acest soi de degradări. Un coleg, licean ca şi mine, mi-a făcut o dată cadou un stilou foarte frumos şi din ziua aceea a început să umble cu mine cu braţul pe după gîtul meu şi să mă înjure în mod familiar de mamă. I-am tras la un moment dat, exasperat, palme şi picioare în cur şi am făcut o impresie foarte proastă asupra tuturor, a celorlalţi colegi, dirigintelui şi chiar mamei. Colegul însuşi, nedumerit şi sincer jignit, plîngea cu lacrimi adevărate şi mă implora din priviri să-i cer iertare, să ne împăcăm şi totul să fie iar ca înainte. Nu i-am cerut nici o iertare, i-am mai tras cîteva picioare în cur şi i-am înapoiat stiloul, fără ca prin asta să fiu mai bine înţeles. Dacă aşi fi avut în mine echilibrul unui bou, întîi că i-aş fi refuzat stiloul, n-aşi fi fost adică sensibil la atenţie şi al doilea dacă totuşi l-aşi fi primit, aşi fi primit apoi cu linişte suverană şi înjurăturile şi gesturile lui familiare. Doctoriţa Tiberiu a venit la noi în spital prin protecţia domnişoarei Zane, şefa aceea de lucrări, era membră de partid şi medic prost, ambiţioasă şi rea, am cunoscut-o imediat ce fel de fire are. Domnişoara Zane îşi persecuta laborantele şi

le ameninţa, şi doctoriţa Tiberiu nu numai că nu zicea nimic, în calitatea ei de membră de partid, dar făcea şi vizite acasă acestei femei. Toate acestea ascunse în spatele frumuseţii chipului ei pe care prietenul meu, doctorul Sîrbu, văzîndu-l i-a plăcut şi a fost pe punctul de a cădea în cursă: era exact ce dorea ea, să se mărite cu unul dintre cei mai buni dintre noi, ca pe urmă, măritată, să-l împingă de la spate pe soţ să ajungă ceea ce ambiţia ei nu era în măsură să valorifice — fiindcă din punctul acesta de vedere proastă nu era şi ştia că numai ambiţia şi frumuseţea nu ajung ca să-ţi cîştigi un loc de prestigiu în profesiunea noastră. I-am şi spus-o: „Nu-ţi face iluzii cu doctorul Sîrbu, el se poate îndrăgosti de tine, dar şi după ce o să descopere că s-a înşelat, o să se poarte cu tine fără milă". „Nu mi-e frică", mi-a răspuns ea atunci cu ochii sticlind şi atunci am luat eu hotărîrea care a dus la desfăşurarea evenimentelor aşa cum o ştii. Ea nu te vroia pe tine în mod special, vroia un bărbat care să aibă perspectivele pe care ea nu le putea avea şi din punctul acesta de vedere eu aveam în ochii ei mai mari perspective decît tine şi nu mi-a fost greu s-o conving că o iubesc, cu atît mai mult cu cît îmi şi plăcea, fiindcă numai un moralist mediocru satirizează o femeie frumoasă. Bineînţeles că pe urmă, cînd o întoarcere a ei la tine nu mai era posibilă, în şedinţa în care a fost demascată domnişoara Zane, am afirmat cu sînge rece, cînd mi

s-a pus întrebarea, că viitoarea mea soție n-a dat dovadă de vigilență în relațiile ei cu numita domnișoară și că merita să fie sancționată (ea a răspîndit în spital știrea că ne vom căsători, eu nu i-am promis niciodată direct nimic în acest sens, deși arma folosită de mine ca s-o cuceresc era tocmai asta). O insensibilitate cucerită n-o să semene însă niciodată cu una naturală, totdeauna vei fi acuzat de premeditare și n-o să poți să-ți spui niciodată, așa cum își spunea Caligula căscînd, după ce mai otrăvea un patrician : „Ceea ce admir eu cel mai mult la mine este insensibilitatea mea". În fond imaginea boului pe care mi-au lăsat-o în memorie vizitele mele la țară se asocia la mine cu ideea de echilibru și nu de insensibilitate, asta însemnînd de fapt puterea de a-ți urmări liniștit țelul, de a ara ogorul încet și adînc, de a mînca mereu aceeași iarbă cu aceeași foame care să alunge ideea despre calitatea mîncării și de a dormi apoi profund după marea trudă depusă în timpul zilei. Despre ce era vorba de fapt ? Fiind atît de deosebit de mama, pe care o iubeam și o admiram pe măsură ce treceau anii și pe măsură ce luam cunoștință de firile noastre atît de diferite, se năștea în același timp în mine ideea de a-i dovedi ei și mie însumi că eu reprezentam o altă ipoteză reușită de umanitate și că deosebirea dintre noi nu însemna decît asta și nu altceva. Eu n-aşi putea să spun acuma cu certitudine dacă ideea asta s-a născut în mintea mea în mod spontan sau dacă nu mi-a fost sugerată chiar de mama, cu instinctul ei ieșit din comun care îi spunea că numai așa, dat fiind că băiatul nu-i semăna, putea stîrni în el și emulația de a deveni în viață un om care să realizeze ceva mare și să-i păstreze și în inima lui, întregi, și dragostea și admirația pe care copilul o avea pentru ea în mod natural, cum se întîmplă totdeauna cînd avem parte de o mamă reușită și nu purtăm din naștere cine știe ce stigmat al unei eredități încărcate, care ar face din noi, încă de mici, niște ticăloși. Fapt e că chiar și acum, cînd sînt un om lucid și am ajuns la maturitate, tot nu-mi dau seama ce fel de femeie e mama și de ce nu pot eu aproape niciodată să vorbesc despre ea ca despre o ființă prea cunoscută, cum ar fi și firesc cînd eu voi avea în curînd un copil și ea va împlini, peste doi-trei ani, vîrsta de cincizeci. Nu-mi aduc aminte să mă fi îndoit vreodată de personalitatea mea și s-o fi simțit într-un fel anihilant pe a ei, cu toate acestea, mulți ani după ce am început să exercit medicina toate proiectele mele aveau în vedere înainte de orice reacția imprevizibilă a mamei și dorința secretă să ajung cîndva să trezesc în inima ei aceeași admirație pentru fiul ei cum avea acest fiu pentru mama lui. Nu era o idee obsesivă, dar era una fundamentală și ca să-ți sugerez cît de cît ceva din genul relațiilor care se stabiliseră între noi încă de la vîrsta de cinci ani, să-ți relatez cum o dată spărsesem unul din puținele obiecte de preț din casă și cum

mă apucase groaza la ideea că mama o să vie acasă şi o să vadă. Bunica, făcîndu-i-se milă de mine — fiindcă cu obiceiurile ei ţărăneşti, mama mă bătea foarte energic cînd nu reuşea să mă convingă de ceva sau cînd făceam vreuna boacănă — îmi propuse să punem totul pe seama întîmplării sau a pisicii şi eu răsuflai uşurat, dar cînd auzii paşii mamei pe scări bunica şi propunerea ei pierdură orice importanţă, alergai la uşă, ieşii afară din apartament şi spusei imediat totul, pedeapsa pe care urma s-o primesc şi care era neîndoielnică, nemaiavînd nici o importanţă. Dar povestindu-ţi scena asta îmi dau seama că am acoperit şi nu am dezvăluit figura mamei, încît mai bine să renunţ la intenţia de a-ţi sugera ceea ce ar fi necesar să înţelegi ; ce coloratură particulară căpătă apoi ideea aceasta care mă însoţi de-a lungul vîrstelor, să ajung să realizez ceva deosebit în cel mai scurt timp şi în nici un caz atît de tîrziu încît mama să fie atît de bătrînă încît să i se pară totul foarte firesc — cum li se pare tuturor bătrînilor. Bineînţeles că în momentul în care căpătai siguranţa că ideea aceasta era chiar expresia intimă şi necesară a personalităţii mele, admiraţia pentru mama se potoli şi procesul formării mele ca medic şi ca om de ştiinţă se încheie. Este aproximativ perioada din care fiecare cunoscut al nostru sau coleg de profesiune poate povesti restul intuind mai mult sau mai puţin exact intenţiile şi premeditările noastre, deduse din ceea ce fiecare a văzut

cu ochii lui sau a completat din cele auzite ceea ce s-a întîmplat. Un singur lucru nu-l ştie nimeni şi am să ţi-l spun ţie cum. Eu urmăresc să ajungem să vindecăm totuşi schizofrenia sau să cucerim în orice caz teritorii întinse din domeniul pe care ea îl ţine sub stăpînire, şi că de trei ani de zile nu dorm decît cinci ore pe noapte studiind tot ceea ce este cunoscut despre ea, ca să pot pe urmă să formez un colectiv de cercetători şi să pot să încep astfel atacul frontal contra acestei vechi maladii a psihicului uman. Iată aici rezultatul muncii mele !

Şi doctorul Munteanu se sculă de pe canapea — se aflau acasă la el, în noua locuinţă, doctorul Sîrbu exprimîndu-şi dorinţa să afle unde stă şi să vadă cum s-a aranjat —, se duse la birou şi scoase din sertarele lui manuscrise impunătoare cu titluri care se refereau la diversele forme ale maladiei, lucrări, după cum se părea, de sinteză, menite să-l elibereze pe cercetător de ceea ce se făcuse şi să-l înarmeze în vederea a ceea ce urma să facă.

— După apariţia acestor studii ar fi urmat să fac propunerea şi să primesc aprobarea pentru formarea colectivului, continuă doctorul Munteanu în timp ce prietenul său, cu o curiozitate uimită şi avidă, răsfoia unul din manuscrise. Nu se poate acorda conducerea unui colectiv unui tînăr necunoscut într-un spital în care există atîţia medici cu experienţă şi care şi ei pot declara, cum aşi declara eu, că vor să realizeze lucruri mari în

știință. Ar fi ca și cînd un simplu ofițer ar cere să i se dea conducerea unei armate fiindcă el e tot atît de bun comandant ca și Napoleon la Toulon... Să trec acuma la lucrul pe care vroiam să ți-l spun, la înfrîngerea pe care totuși am suferit-o undeva, dar nu în spital, după cum crezi și tu și alții, și pe care după teoria ta ar trebui s-o accept.

— O înfrîngere, zise doctorul Sîrbu, de aceea se cheamă așa, fiindcă chiar dacă o accepți sau nu, urmările ei rămîn neschimbate. Dacă există posibilitatea ca aceste consecințe să fie împiedicate, înseamnă că nu e încă vorba de o înfrîngere.

— Să-ți spun despre ce e vorba, dacă nu cumva ai și ghicit, continuă doctorul Munteanu. E vorba tot de mama. Cînd am luat hotărîrea cu privire la formarea unui colectiv pe care urma să-l conduc, aveam atunci douăzeci și șapte de ani și îmi mai stăteau în față — așa hotărîsem eu — trei ani ca acest colectiv să-și înceapă activitatea. Timpul mi se părea pe atunci enorm. În acești ani, înainte de a mă hotărî să încep publicarea studiilor mele, mi se întîmplă ceva, o cunoscui pe fosta mea soție. Cînd a trebuit să mă despart nu mi-a fost de loc ușor, mama se atașase de Constanța și află înaintea mea că o să aibă un nepot. Părinții nu văd cu ochi buni o despărțire, sînt neliniștiți cînd fiii lor strică o căsătorie, ei nu mai au același timp în față și se tem să nu dispară înainte de a-și fi văzut copiii cu urmași. Încercai să-i explic mamei ceea ce eu însumi nu înțelegeam, de ce

nu mai puteam trăi cu Constanța, și spre surpriza mea mama vărsă lacrimi, dar nu dintre cele firești în asemenea împrejurări, ci lacrimi pline de durere și mai ales de neliniște, și anume tocmai pentru faptul pe care eu îl consideram drept argumentul meu moral, că din moment ce nici eu nu știam de ce căsătoria noastră ajunsese într-un impas și trebuia să ne despărțim, nu vedeam nici de ce trebuia să ne mai lege tardiv un copil, cînd acest lucru se putea evita fără nici o primejdie pentru nimeni. Îi explicai că și Constanța era de acord că n-aveam dreptul să aducem pe lume un copil fără unul din părinți, dar pentru întîia oară cuvintele mele nu găsiră la ea nici un ecou. Suferința ei îmi produse încetul cu încetul revelația unei judecăți implacabile, nedorite nici de ea, dar nemiloase și fără rezerve împotriva cursului pe care îl luase viața mea prin această nereușită în căsătorie. Aici era și multă superstiție țărănească, în ciuda faptului că mama e o femeie instruită și că trăiește în București de peste treizeci de ani. Mi se păru că sensul durerii ei nu e străin deci de idei exterioare și mă hotărîi atunci să mă recăsătoresc repede și tot atît de repede să refac situația de la punctul pe care îl presupuneam că reprezintă pentru mama nereușita mea, adică noua soție să rămînă imediat însărcinată, socotind că pe mama n-o interesa o anume soție, ci faptul natural de a avea o soție care în mod tot atît de natural trebuia să nască. Aici mi se păru

că am chiar noroc, pe Irina o cunoșteam de mult și ea chiar și rămase însărcinată cum dorisem. Două luni după căsătorie, ministrul mă invită într-o zi la el în cabinet și îmi aduse la cunoștință că atît pregătirea mea, cît și nivelul meu politic și cultural îl îndreptățesc pe el să-mi acorde sprijinul necesar să mă fac util în cadrul ministerului. Refuzai cu hotărîre și îi explicai că am alte planuri și că în nici un caz nu doresc să lucrez în diplomație. Sînt medic și mă interesează medicina. „Am o propunere, zise el. Du-te la Roma unde e acum liber postul de consilier cultural, i-ați lucrările cu tine și în timpul liber vezi-ți de medicină. După ce le termini te întorci la spital.“ Nu mi s-a părut nerealistă propunerea, cu atît mai mult cu cît aveam să găsesc acolo cărți și literatură de specialitate de care aveam absolută nevoie și, în cadrul serviciului la ambasadă, nu era de presupus că aveam să fiu mai mult ocupat decît la spital. Am hotărît deci să accept. La Roma am despachetat geamantanele cu cărți și am stat și am citit. Nimic altceva n-am făcut în cele cîteva luni pe care le-am petrecut acolo... Îți spuneam data trecută ceva în legătură cu incapacitatea oamenilor de a rămîne senini și puternici în fața schimbărilor, cum încep să-i macine neliniștile sufletești : mă refeream tocmai la părinții mei și îți spuneam cum au reacționat ei ca și tine a doua zi după-amiază după ce m-am întors la București și le-am făcut o vizită. În familie se spun uneori

lucruri atît de neplăcute, încît te întrebi dacă cel mai mare dușman al tău nu ți-e de fapt prieten, în comparație cu părinții și rudele. Se spun din răutate sau din amărăciune, așa-zisele *adevăruri*, cuvinte crude, nepotrivite, grosolane în nuditatea lor, justificate de gradul de rudenie sau de sînge. Ce se întîmplase cu tata ? M-a întîmpinat cu informația că celebrul meu socru cică ar fi fost văzut la o berărie cu șapca pe cap stînd la o masă și bînd bere. M-am uitat la el cu atenție. „Ei și ? zic. Ce e cu asta ? N-are și el voie să bea o bere ca orice cetățean ?“ „Nimic ! zice. Nimic !“ Și dădea din mîini așa ca din niște vîrtelnițe, enervat și iritat de ceva. „Te-ai grăbit, zice, să lași fata borțoasă, ca în *Ion* de Liviu Rebreanu, ca să fii mai sigur de zestre ! Ei ? Și acum ? Unde e zestrea ?“ „În loc să-ți vezi de lentilele dumitale, i-am răspuns, și să cercetezi mai departe dioptriile bolnavilor, îți vine pofta să fii nedelicat cu fiul tău, a cărui soție e însărcinată. Ce urmărești, să nu mai vorbim cel puțin doi ani ?“ „De ce ai divorțat tu, George ? zice. Ai putea să-mi explici ?“ Vorbea ca și cînd evenimentul la care se referea s-ar fi produs ieri și el l-ar fi aflat chiar azi, astfel de prospețime avea iritarea lui. Asta era insuportabil. Ce vroia ? Ce se întîmplase în lipsa mea ? Mama tăcea și se uita la mine cu o expresie de mare neliniște în ochii ei atît de frumoși. „George, zice ea, nu cumva regreți că te-ai căsătorit cu Irina ?“ „Nu, mamă, de ce aș regreta ?“ i-am răspuns. Dar

sensul neliniştii lor era totuşi altul, şi anume, desigur, căderea socrului, de care ei presupuneau că îmi legasem cariera şi că acum nu voi mai fi reprimit la spital (deşi le-am spus că totul e în regulă) şi că nici la minister nu voi rămîne, şi aşa mai departe... Exista totuşi undeva un sîmbure de adevăr: În zilele astea m-am întrebat şi eu dacă n-ar fi fost cazul să reflectez mai mult înainte de a mă recăsători. Irina mă supăra şi mama aflase şi mă vizită într-o zi în noua locuinţă, şi nu se putu abţine să nu observe — fără s-o audă, bineînţeles, Irina, făcînd deci aluzie la prima mea soţie — că vechiul apartament de pe Aleea Suter era o bijuterie în comparaţie cu ăsta. Observaţia mă turbură, fiindcă mama continua să aibă în glas o tristeţe al cărei înţeles era mult prea evident; ea considera că peste ceea ce mi se întîmplase înainte cu Constanţa — şi care nu putea fi remediat — mi s-a mai întîmplat încă ceva rău, şi anume că aici voi locui definitiv şi în orice caz răul va plana deasupra mea mereu. Era o temere voalată, reţinută, dar foarte reală, de ţărancă rudimentară care consideră schimbarea în bine trecătoare, iar schimbarea în rău definitivă. Care era însă schimbarea asta în rău? Ce se întîmplase şi cu mama? Şi aproape concomitent cu discuţia cu tine mi se strecură pe sub conştiinţa mea lucidă ideea unei înfrîngeri în relaţiile mele cu mama, înfrîngere care mi se pare lipsită de sens, nedreaptă şi mai ales absurdă prin lipsa de raţiune cu care mama

nu vrea să accepte nici căsătoria mea cu Irina, nici copilul care o să vie şi nici ideea de a lupta împotriva acestui fatalism ţărănesc care vedea toate lucrurile sub specia iremediabilului. O căsătorie nereuşită, desigur, poate fi înlocuită cu o alta, căreia să-i zici reuşită, dar ceea ce era să fie nu mai e, şi nici nu mai poate fi! Un copil al soţiei tale pe care ai iubit-o şi pe care ai împiedicat-o să nască este ceva cum nu se poate mai trist şi mai sfîşietor şi aici privirea mamei în care citeam toate acestea ca într-o carte se lărgea şi îşi sporea vizibil strălucirea, şi deodată începea să curgă din ochii ei un şuvoi de lacrimi cum nu mi s-a întîmplat niciodată s-o văd din copilăria mea pînă în aceste zile. O iubea, se îndrăgostise de Constanţa şi eu nu ştiam, n-am aflat la timp... Iată înfrîngerea... Fiindcă îmi dau seama că nu pot avea asupra mamei, această fiinţă necunoscută, nici o putere şi că totuşi trebuie să fac ceva. Dar ce pot face? Oamenii care trăiesc sub imperiul unei lumini lăuntrice, cum e mama, sînt tot atît de intratabili ca şi cei al căror suflet zace în întunericul cel mai dînc...

Aici se opri această neaşteptată destăinuire.

VII

Doctorul Drăghici rămase deci să se ocupe în continuare de fosta soţie bolnavă a colegului său

doctorul Munteanu și el începu astfel, după ezitările doctorului Sîrbu, să aplice energic tratamentul prescris. În fiecare dimineață la orele șapte i se făcea Constanței o înțepătură în braț și era apoi ținută fără să mănînce sau să bea trei ore sub efectul insulinei. În primele două zile reacția nu fu cea dorită, bolnava nu manifestă nici foamea și nici setea așteptată, în a treia zi însă ea se produse din plin și medicul se așeză lîngă ea pe pat zîmbindu-i în felul acela al lui blajin care făcea din el ținta admirației aproape a tuturor bolnavilor din toate saloanele. În mintea lor practică și interesată ei îl confundau și credeau chiar că e un medic mare și nu înțelegeau de ce stătea el pe la coadă cînd trecea în vizită suita aceea care avea în cap un ins scurt de talie, gros și cărunt și purtînd mustață și avînd mai degrabă înfățișarea unui țăran bătrîn și energic decît a unui *profesor*, cum i se adresau ceilalți și care, după cum își închipuiau ei, nu vindecase niciodată pe nimeni. Istorisiri cu vindecări neobișnuite care circulau pe seama doctorului Drăghici transmise printre bolnavi de către cei care stăteau aici în tratament de lungă durată ajunseseră și la urechile Constanței și, în a treia zi cînd simți pentru întîia oară o modificare în starea ei, tresări cînd îl văzu și îi atribui de îndată curioasa și neașteptata schimbare pe care o simțea.

— Ce mi-ați făcut ? șopti ea tremurînd de emoție și de surpriză, încercînd să se ridice în capul oaselor, vrînd parcă într-o pornire naivă și ridicolă, pe care o au toți bolnavii la primele semne de remisiune, să arate că își dau seama de efortul medicului și că îi ies în întimpinare făcînd și ei un efort paralel.

— Eu nu v-am făcut nimic, zise doctorul Drăghici fără s-o observe, insulina își face efectul. Vă e foame, nu e așa ? Ați uitat de obsesiile dumneavoastră și acum vă chinuie foamea și setea... Foarte bine ! N-a fost omul, de cînd e el, supus foamei și setei ?

Începea să-și aducă aminte de clipele pierdute într-un trecut care fugise în urmă incomensurabil, clipe blînde și sfioase care acum îi susurau în memorie asemeni unor mici izvoare, mici de tot și subțirele, atît de dulci și de subțiri încît inconsistența lor îi picura în inimă remușcări și nostalgii sfîșietoare. Începea să știe ce i s-a întîmplat, bolovanul se dădea încet la o parte de pe inima ei și imensa apăsare slăbea. „Știu de ce m-am îmbolnăvit, își spunea, am uitat de copilăria mea, am uitat de viața mea trecută, am îngropat aceste bucurii prețioase și le-am schimbat cu altele, care n-au fost nici bune, nici curate."

Inima începea să-i bată în piept foarte apropiat și intim confirmîndu-i nu neliniștea și spaima, ca înainte, ci seninătatea și simplitatea unei bucurii calme și profunde. Sub pleoapele închise se întindeau, într-un dulce somn, primăveri străvezii, miraculoase, iar cerul se dezvelea înaintea ei ca o

cupolă şi începea să alerge sub el aruncînd de pe ea ca pe o haină toată viaţa trăită pînă atunci... Nu se mai vedea decît zarea îndepărtată... Cîmpia întinsă şi verde... Dincolo de ea se aflau sate cu ţărani care arau şi semănau, dar ea şi cu Vale nu ştiau ce este acela un stat şi nici de ce oamenii aceia numiţi ţărani arau şi semănau... Merseră mult înainte şi dădură de un loc unde cîmpia era plină de un soi de iarbă subţire şi deasă, verde şi înaltă cît ei de mare. Intrară în ea, şi foşnetul firelor îi sperie, ieşiră repede afară, uimiţi şi cu inimile ticăind. Mai încolo, pierdut în zare, ca un punct negru, se vedea un om care păşea agale în urma a doi cai. Păşea regulat într-un fel uimitor, parcă ar fi căutat ceva, dar fără să se grăbească, iar mişcările lui dădeau de înţeles că el căuta acel ceva foarte de mult şi o să continue să caute astfel pînă seara, şi mîine, şi toată viaţa, el şi copiii lui. „Ăla ară", spuse Vale, şi Constanţa, cuprinsă de o tainică uimire, înţelese şi ea că întradevăr omul acela ara, cu toate că niciodată nu mai văzuse nicăieri ceva asemănător. „Vale, hai să vedem şi noi !"

„Haide", răspunse Vale, şi o luară la fugă, într-acolo. Omul tocmai întorcea brazda înapoi şi văzîndu-i se oprise. Cu un instrument de lemn, avînd în cap o bucată de fier ca un vîrf de cuţit, el începuse să cureţe de pămînt felia de metal a plugului, care luci o clipă, orbitor, la soare. Era desculţ, în cămaşă şi izmene şi cu o pălărie veche pe

cap. Lîngă cai, abia atunci băgaseră de seamă că se afla un băiat mare cît picioarele cailor, tot desculţ, tot în cămaşă şi izmene şi tot cu pălărie la fel de veche pe cap ca şi a ţăranului. Era chiar taică-său, dar fără mustăţi, şi fără mîinile acestuia, mari şi noduroase, de culoarea pămîntului, parcă mult mai mari şi mai noduroase ca ale tatălui lor (cînd se întorcea de la *Ateliere*, şi cînd Constanţei i se părea că tatăl ei are nişte mîini foarte mari). „Ce e, măi copii ?" spuse ţăranul văzîndu-i, şi glasul lui era parcă alb, nu vroia nimic de la ei, nu-i alunga şi nu se mira de ei şi era liniştit şi protector, ca şi cîmpia, ca şi cerul şi norii alburii şi frumoşi care stăteau pe cer în grămezi liniştite, sub văzduhul adînc al primăverii. „Ce faci nene, ari ?" întrebă Vale îndrăzneţ. „Ar, taică, ar" răspunse ţăranul. Caii răsfluau odihnindu-se, erau obosiţi şi stăteau cuminţi cu capetele în aer, cu trupurile brăzdate de năduşeală. „Ostenirăm caii, Vasilică, zise ţăranul, uite la ei că nici de păscut nu le mai arde. Ia stai şi tu jos şi odihneşte-te." Băiatul se aşeză jos, aruncă o privire cercetătoare spre Vale, iar ţăranul începu să-şi răsucească o ţigare. Din fundul văii se apropia o femeie cu un par în mînă, călcînd pe marginea arăturii şi la fiecare pas se oprea, înfigea parul în pămîntul negru, îl ocolea, arunca ceva în locul unde înfipsese parul, învelea cu piciorul ceea ce aruncase şi mergea mai departe, repetînd mereu aceleaşi mişcări. În curînd se apropie şi ea de capul

locului și, fără să spună nimic se așeză și ea jos. Constanța o văzu apoi cum întinde mîna și rupe niște frunze de iarbă, pe care începu să le mănînce. Băiatul se apropie și începuse și el să culeagă acele frunze și să le mănînce. „Ce de măcriș ! spuse femeia. Veniți încoace, copii, și culegeți măcriș." Se apropie și începu și ea cu Vale să mestece acele frunze. Erau acre și în același timp dulci și parfumate, atît de bune...

„Ah, se trezi ea apucîndu-se cu mîinile de marginile patului, mi-e sete, mi-e foarte sete, am să leșin după gustul acesta răcoritor și dulce... Ah, acești ani, atît de istovitori, cu evenimente parcă prea grele, cu bucurii parcă prea încărcate... Am să trăiesc de aci înainte singură acasă la mine, singură de tot și dimineața o să plec la elevii mei, o să merg încet, o să-i învăț carte și după aceea o să mă odihnesc, singură și liniștită. Și seara o să-l chem pe Vale la mine, o s-o chem și pe mama, am să-i servesc cu brînză albă și salată verde și cu ceai și cafea și Vale o să ne pună să ascultăm muzică... Iar duminică dimineața o să mergem cu toții afară pe cîmpie, să ne așezăm pe iarbă și să culegem măcriș... N-o să mai iubesc pe nimeni, nimeni n-o să se mai culce de aici înainte în patul meu, nimeni, nimeni..."

Și viitorul acesta îi dădea parcă o beție, îl simțea în ea ca o cucerire de preț și își spunea că niciodată n-avea să-l mai trădeze... Foamea și mai ales setea aceasta care o făcea să simtă aceste

chinuri atît de curate nu erau doar niște iluzii, se repetau în fiecare dimineață și le trăia așa cum le simțise odinioară ani nenumărați... Iată cum bolboroseau norii urcînd amenințător deasupra cartierului și cum vocea mamei din casă o striga, pe ea și pe Vale : „Vale, Tanța, intrați înăuntru, închideți geamurile". Totdeauna mama era neliniștită în astfel de clipe și închideau geamurile dar nu intrau în casă, se repezeau la poartă și se uitau de-a lungul străzii, pîndind. Și pe ei îi neliniștea ceea ce avea să vină, dar ei doreau această neliniște, o căutau. „Vine", țipa Vale și o lua la goană înapoi, se urcau în verandă și apucau stîlpul gros al casei în brațe, așteptînd. Vedea vîrtejul cum se apropie acum pe sus, călărind acoperișurile. Era ca o femeie fără contururi, mînioasă și despletită și cu partea de jos pătrundea deodată în curte și îi izbea, plesnindu-le chipurile, cu palmele ei de praf, de pietricele și de gunoaie. „Tanța, Vale, intrați în casă !" striga mama. Cum să intre în casă ? Se dădeau jos, ocoleau colțul verandei, se opreau lîngă bucătăria de vară și se urcau pe capra de tăiat lemne. În depărtare, cerul, plin de nori întunecați, cădea jos. Și deodată, în liniștea care se făcea, începeau prin preajmă să cadă picături rare și mari, zvîrlite parcă de sus de cineva. Încetau în aceeași clipă. Apoi porneau iar, acum mai des, intensificîndu-se sub ochii lor, împînzind aerul și inecînd împrejurimile. Vale șoptea : „Zi-i tare !" Și în clipa aceea murmurul sporea și văz-

duhul se încețoșa. Săreau jos de pe capră și se adăposteau după zidul casei. Deasupra uruia streașina. Își punea gura sub șuvoi, închidea ochii, lăsa apa să-i stropească cu violență chipul, să-i curgă șiroaie pe gît și pe piept... apa asta care cădea de sus, cu gustul ei de ploaie pe care nici o apă nu-l avea...

Ușa cu geam a rezervei se dădea în lături și apărea sora cu tava de mîncare. Vroia să întindă mîna să ia siropul și să-l bea, dar o cumplită slăbiciune îi paraliza mișcările. Nu se mai putea mișca, cerculețe alburii îi apăreau și dispăreau în fața ochilor. Sora își vîra atunci brațul sub ceafa bolnavei, o ridica atît cît să poată bea din pahar și bolnava înghițea lichidul tremurînd din tot trupul.

Dar aceste ore ale dimineții în care izvoarele amintirii și ale speranței îi răscoleau atît de adînc sufletul nu-și prelungeau durata dincolo de sfîrșitul mesei. Întunericul dens al deprimării revenea iarăși asupra ei îndată ce termina de mîncat și apăsarea grea a unei tristeți disperate îi tăia din nou calea și din nou moartea își repeta asupra conștiinței ei înspăimîntate exercițiul ei odios. Încerca să-și prelungească reproșurile acelea care îi subțiau atît de miraculos amintirile, dar efectul nu mai era același. „De ce oare, se întreba, n-am scos eu o lacrimă cînd m-am despărțit de bărbatul meu ? Măcar cînd a plecat să fi plîns, să fi vărsat atunci o lacrimă. Nu e de mirare că s-a recăsătorit atît de curînd, că m-a uitat atît de

repede, căci ce amintiri puteau să-l împiedice pe el să mă uite, cînd eu treceam totdeauna mută prin fața lui cînd veneam acasă de pe teren, și cînd deschideam gura o făceam doar ca să mă vait, să-i spun că îmi merge prost cu elevii, că rămîn în fața lor la fel de nătîngă și proastă cum rămîneam în fața mamei cînd îmi punea fierul în mînă să calc o rufă ?..."

Aduna neîncetat asupra ei învinuiri din ce în ce mai exagerate cu speranța obscură că această tristețe nemiloasă și agresivă o să-i înece în cele din urmă sufletul și o să poată în sfîrșit să bocească prăbușită într-o suferință reală, cu gemete și lacrimi. Nu se întîmpla însă nimic și medicul se miră iarăși într-o zi auzind-o ce gînduri o stăpînesc.

— Există, zise el, în Dostoievski un personaj numit Marmeladov, căruia îi place să se învinuiască și să sufere... Și să facă și paradă de cît de multe păcate e el capabil și de cît de multă suferință... Nu știe el, așa ca un francuz, să mănînce un ou *à la coque* dar în schimb cum știe el să sufere !... Ei, nu mi-ași fi închipuit, continuă doctorul Drăghici, că de cînd ești la noi ai devenit o adeptă a lui Marmeladov ! Eu care te tratez și sînt mai în măsură decît dumneata să-mi dau seama cum îți merge, îți spun că îți merge mult mai bine, te-ai mai îngrășat și în curînd o să poți să te plimbi după masă...

Bolnava însă, în afara dimineților, nu simțea nici o ameliorare, cu toate că observase și ea că se mai îndreptase, prinsese cîteva kilograme și avea un ten ceva mai colorat. Ieșea din cînd în cînd în curte. Dar dacă în urma convorbirilor cu medicul înceta să mai fie obsedată de idei de vinovăție, în schimb tristețea neîncetînd să-i sfîșie mereu pieptul cu gheara ei necruțătoare, o idee tot începea să-i dea tîrcoale, una dintre cele mai statornice și care nu părea să aibă în ea nimic maladiv și anume că dacă în cele din urmă va reuși să se pună pe picioare fizicește, împotriva acestei tristeți disperate care nu vroia să cedeze, nu există remediu, și o va purta în inimă pînă la moarte. Avea senzația stranie, cu această tristețe în ea, că asista la spectacolul vieții din spatele lui, cum ar fi asistat la o piesă nu din sală, ci din culise, văzînd astfel regia vieții cu toate mijloacele ei de producere a iluziei și cunoscînd parcă totul. În adîncul acestei cunoașteri zăcea însă spaima de a nu mai cunoaște nimic și se îngrozea văzînd cum pe sub ochii ei reci și sticloși trecea lumea naivă și nepăsătoare, plutind inconștient în mica ei beție de dorinți efemere. Numai cerul și norii n-aveau moarte și se ferea să se uite în sus, speriată de întrebările lor mari pe care le presimțea deasupra capului: „Dacă te-ai născut ca să dispari, pentru ce te-ai mai născut? Noi sîntem veșnici!"

Această tristețe strivitoare era așadar dușmanul ei intim, care nu se temea de nici un medicament și care era tot atît de neînvins cum de neînvins e bucuria de a trăi a celui în inima căruia acest dușman nu s-a putut plămădi. Fiindcă tristețea aceasta nu era o boală, ci o emanație a propriei vieți ajunsă într-o etapă în care speranța nu mai e posibilă.

Începuse să se miște încet pe coridoare și să coboare jos pe seară în parc și să se plimbe așa cum îi și spusese doctorul Drăghici că o să se întîmple, fără să acorde însă în sinea ei vreo importanță acestei schimbări, obsedată mereu cum era de viitorul care o întîmpina cu tristețea aceea cuibărită în adîncul sufletului. *Profesorului*, care o mai văzu o dată în toiul tratamentului și care îi spuse că arată bine și că s-a colorat la obraji, îi răspunse că a observat și ea acest lucru dar adevărul e că această culoare seamănă cu aceea a unui măr care are coaja roșie și frumoasă, dar înăuntru s-a cuibărit un vierme.

VIII

Și apoi deodată, tot în aceste zile, cînd se așteptau mai puțin, cei doi doctori prieteni primiră o lovitură. La treizeci de ani cîți împlineau ei atunci, tinerii fac de obicei experiența dragostei și pri-

mele iluzii care suportă un şoc mai mare sînt cele legate de o femeie. În privinţa asta însă, unul din ei avea iluziile întregi, reuşind să acopere în întregime în amintire eşecul lui cu doctoriţa Tiberiu şi credea, aşa cum cred foarte mulţi oameni, că viaţa noastră pe pămînt este foarte lungă şi că avem întotdeauna timp să ne-o refacem şi să fim de mai multe ori fericiţi. Cum crezuse doctorul Munteanu căutîndu-şi foarte rapid o altă nevastă. Nu dintr-o experienţă cu vreo femeie îi aştepta deci lovitura.

Evenimentele avură loc tocmai cînd doctorul Sîrbu le credea cel mai puţin posibile, cînd doctorul Munteanu îi făcuse destăinuirea aceea a lui stranie cu privire la relaţiile lui cu maică-sa şi îi dezvăluise planurile lui vechi de a forma în spital un colectiv de cercetători. Doctorul Sîrbu se pregătea bucuros să plece în concediu, şi în afară de şedinţa trimestrială a organizaţiei de bază nu mai avea nici o treabă în spital, îşi lăsase bolnavii în grija doctorului Drăghici şi Stamate şi îşi încasase chiar şi salariul, intrase adică în plină vacanţă. La două zile însă după ce îşi anunţă plecarea, doctorul Simion îi telefonă acasă şi îl întrebă dacă n-a plecat încă. În cazul cînd n-a plecat, zise proaspătul secretar, îi reamintea că aveau şedinţă de organizaţie şi îi spuse şi data precisă, ora şi pavilionul unde avea să aibă loc, în pavilionul radiologic, la demisol, fiindcă, zise doctorul Simion cu un glas parcă plin de făgă-

duieli, acolo era mai răcoare şi puteau să se adune liniştiţi şi să discute conform ordinii de zi.

În felul acesta începu această şedinţă, era într-adevăr foarte cald şi toată lumea se gîndea că toţi or să vorbească puţin, să „sleiască" repede ordinea de zi, cum se exprimase în glumă doctorul Simion dîndu-le la toţi telefoane, şi seara nu tocmai tîrziu să se ducă apoi fiecare acasă.

— O să iei cuvîntul, doctore ? îl întrebă secretarul organizaţiei pe doctorul Sîrbu înainte de a închide.

— Ştii că eu nu vorbesc bine, răspunse doctorul Sîrbu mirat. Dar de ce întrebi ?

— Ar fi bine să iei cuvîntul, zise doctorul Simion parcă reflectînd, ca şi cînd ideea aceasta i-ar fi trecut prin minte chiar în clipa aceea.

— De ce ?

— Zic şi eu. Nu vorbeşti bine, dar ai putea să spui lucruri interesante.

Se făcu o mică tăcere înainte ca doctorul Sîrbu să răspundă. Noul secretar de organizaţie era un ins corect şi sîrguincios ca medic, ca secretar însă dovedea însuşiri deosebite. Evident, activitatea cea mare a unui medic e tot la patul bolnavului, dar dacă aşa am hotărît, aşa trebuie să facem, părea să le spună doctorul Simion. În timpul vechiului birou din care făcea parte şi doctorul Munteanu, se luau de asemenea hotărîri, dar era ceva care lipsea sau care prisosea în modul cum se traduceau ele în practică. Toată lumea parcă uita de

ele, deşi mecanismul şedinţelor era acelaşi, frazele care se rosteau aveau în vedere apărarea aceloraşi principii. Şi cu toate acestea o inerţie curioasă împiedica pe membrii biroului să urmărească, şi pe membrii organizaţiei să execute sarcinile care li se încredinţau. Şi nu s-ar fi putut spune că doctorului Simion îi displăceau, să zicem, modul degajat sau glumele pe care le făcea de pildă doctorul Munteanu cînd conducea o şedinţă, dimpotrivă, în privinţa aceasta el se străduia chiar să-l imite ca şi cînd ar fi vrut parcă să probeze că nu ăsta era cusurul predecesorilor săi, din contră, ăsta fiind un merit. Şi nici că doctorul Simion ar fi exagerat cu îndeplinirea sarcinilor, cum s-ar fi părut la prima vedere. Acelea însă care se hotărau le urmărea fără explicaţii de prisos, avînd în surîsul său *finaud* şi pe chipul său cu trăsături stabile de om care se simte sigur pe picioarele sale, întipărită expresia însăşi a evidenţei, vrînd parcă să spună că executarea sarcinilor era între altele şi o chestiune de disciplină colectivă, atît de necesară intelectualilor în această fază de tranziţie de la o societate la alta, cînd partidul cerea de la membrii săi să-şi educe voinţa şi conştiinţa ca această trecere să dureze cît mai puţin posibil, cu cît mai puţine dureri, şi scopul comun să fie atins printr-un efort la care să participe cît mai mulţi din cei mai buni. „Trebuie să facem treabă, spunea el. Nu mai merge.“ În asta consta toată filozofia lui. O simpatie fără rezerve începuse

deci să înconjoare persoana doctorului Simion, simţind fiecare în mod practic că era activ şi că orele pe care le petreceau în şedinţe aveau un sens.

Doctorul Sîrbu nutrea şi el aceleaşi sentimente ca şi ceilalţi pentru colegul său şi de aceea cînd doctorul Simion îi spuse la telefon că „ar fi bine să ia cuvîntul“ el făcu un efort să înţeleagă ce putea să însemne acel „ar fi bine“, convins dinainte că nu era vorba de o simplă opinie şi ştiind că doctorul Simion nu era un palavragiu.

— Da, îi răspunse el în cele din urmă, aşi putea să spun lucruri interesante, e adevărat, dar ştii şi dumneata, doctore, că pe urmă trebuie să ia cuvîntul altul ca să explice el ce-am vrut să spun eu. Ţi-aduci aminte că o dată doctorul Balaban a stîrnit în sfîrşit şi el rîsete generale spunînd că el are curajul să instituie un premiu pentru cine ar fi în stare să înţeleagă şi să-i explice şi lui ce vreau eu să spun cînd iau cuvîntul. Ţi-aduci aminte ?

Doctorul Simion rîse foarte vesel la celălalt capăt al firului şi apoi se opri şi zise cu un glas numaidecît altul, ca şi cînd cel care ar fi rîs ar fi fost un al treilea care asculta clandestin, pe alt fir.

— Asta e după conceptul grec sau latin al oratoriei, ce-ţi imputǎ doctorul Balaban. După cel anglo-saxon am auzit că e invers : un orator care vorbeşte bine face o impresie foarte proastă, este suspectat că a vrut să-i inducă pe ascultători în

eroare folosind arta oratoriei. Dacă vorbeşti în Camera Comunelor bîlbîit, şi nimeni nu înţelege ce-ai vrut să spui, eşti primit cu aplauze furtunoase, ai fost adică sincer, n-ai vrut să iei minţile nimănui folosind trucuri de efect. Ei, aplică principiul ăsta, încheie doctorul Simion surprinzător, vorbeşte aşa cum poţi şi eu o să te ascult ca un englez.

— Bine, doctore, răspunse celălalt convenind, înţelegînd în cele din urmă că secretarul are poate în vedere faptul că e prima lui şedinţă trimestrială de cînd fusese ales noul birou şi că vroia ca discuţia la raport să fie interesantă şi reuşită. E în regulă, mai spuse el, am să iau cuvîntul.

Dar bineînţeles că nici nu se gîndi să ia în seamă sugestia că putea vorbi oricum şi, ca de obicei, se pregăti cu o zi înainte făcîndu-şi un punctaj minuţios, deşi ştia că aşa minuţios cum şi-l făcea uneori nu-i mai servea la nimic. În privinţa aceasta experienţa îl învăţase pe doctorul Sîrbu să nu se încreadă decît foarte aproximativ în punctul de vedere sau în ideile care făceau, cu o zi înainte de şedinţă, obiectul punctajului său. Într-adevăr, pe lîngă că vorbea destul de rău, cu acea stîngăcie de neînţeles pentru un om care avea totdeauna ceva interesant de spus, dar destul de frecventă la intelectualii a căror gîndire nu se desfăşoară în voie decît în intimitate, doctorul Sîrbu îşi mai şi agrava această stîngăcie, întîrziind, din lipsă de experienţă sau perspicacitate, să adopte în luările sale de cuvînt acele formule curente de limbaj şi de gîndire menite să înlăture nuanţele şi exprimările prea originale, inoperante, dacă nu chiar dăunătoare, într-o perioadă în care gîndirea socială îşi căuta rapid un stil al ei nou, în stare să se impună şi să fie asimilat de categorii largi de oameni, de la intelectuali subtili la muncitori cu calificare superioară sau ţărani. Doctorul Sîrbu se străduia să adopte şi el acest stil, în care lozincile de pe pereţi sau din ziare trebuiau incluse şi rostite cu un astfel de glas încît să lase impresia că sînt descoperirile proprii ale vorbitorului, dar observa că mai mari succese obţinea în această direcţie portarul spitalului şi atunci îşi amintea că el este intelectual şi trebuie să se exprime ca atare şi cînd reuşea era într-adevăr apreciat, numai că asta i se întîmpla o dată pe an. De cele mai multe ori cînd îşi propunea să ia cuvîntul încă din prima jumătate de oră după începerea şedinţei, ascultîndu-i pe cei din prezidiu sau pe primii care îl precedau, îşi dădea seama că punctul său de vedere se potrivea cu mersul şedinţei ca nuca în perete. În dezvoltarea ideilor lui el presupunea de pildă posibilitatea adoptării unui ton ironic. Ori şedinţa începea, să zicem, într-o atmosferă gravă, care chiar dacă mai slăbea pe parcurs, tot nu ajungea pînă acolo încît să permită unui vorbitor să aibă un asemenea ton. Alteori se întîmpla tocmai pe dos, şedinţa începea într-o atmosferă voioasă şi

pe undeva superficială și doctorul Sîrbu avea în buzunar un punctaj foarte pretențios, care după cum îl gîndise el acasă nu putea fi dezvoltat decît pe un ton grav și cu citate din filozofi. Și una din cauzele pentru care el vorbea atît de greu în ședințe avea și această explicație, că el făcea parte din acea categorie de intelectuali a căror gîndire se formase din asimilarea culturii profesionale ca student și a lecturilor solitare ca medic și nu exprimase niciodată într-o adunare idei care nu aveau legătură directă cu profesiunea. Și cînd în ședințe înțelegea că punctajul lui era dat peste cap intra în derută fiindcă nu mai putea să-și retragă cuvîntul și în clipa cînd de la prezidiu se anunța : „Are cuvîntul doctorul Cutare, se pregătește doctorul Sîrbu“, simțea cum i se formează și încep să i se rostogolească încet de la ceafă în jos pe șira spinării picături groase și reci de sudoare. Începea, bineînțeles, să-și bîlbîie aceleași idei din punctaj, fiindcă era incapabil să reia cele care dominau ședința, dar nu se mai înțelegea nimic din ideile lui la al căror ton trebuise să renunțe.

IX

De astă dată însă se potrivi ca el să ceară și doctorul Simion să-i dea primul cuvînt și cum ședința începea într-o atmosferă neutră putu să vorbească așa cum se gîndise de acasă, deși i se întîmplă apoi pe parcurs un lucru care nu i se mai întîmplase de mult, adică fu întrerupt din adunare și cineva îi puse o întrebare neplăcută.

Alături de demisolul unde se ținea ședința străjuiau doi copaci umbroși și bătrîni și cam după ce se termină raportul și începură discuțiile un stol gros de vrăbii năvăliră în frunzișul lor și începură să se certe atît de gălăgios și îndelung încît doctorul Sîrbu, în picioare, se întrerupse brusc și scurta tăcere amuzată care urmă îl calmă cu totul și putu după aceea să-i dea înainte nestingherit. De fapt nu vorbise el primul, ci doctorul Mircea dar era ca și cînd n-ar fi vorbit fiindcă doctorul Mircea cerea totdeauna primul cuvîntul ca să nu trebuiască să ia atitudine în cazul cînd desfășurarea ședinței ar fi impus acest lucru, adică să nu i se impute că n-a vorbit, și toată lumea se învățase cu el, bălmăjea, cu un aer nu se știe de ce agresiv, probabil ca să lase impresia că e combativ la adresa dușmanului de clasă, timp de cîteva minute fără să fie ascultat de nimeni și în felul acesta, adică cu acest protocol pe care nici nu-l mai băgau în seamă, începeau apoi discuțiile. De la raionul de partid participa chiar primul-secretar, se afla în prezidiu cu cei trei membri ai biroului și asculta foarte atent cuvîntul doctorului Sîrbu. Fiind nou în această funcție, toți înțeleseseră că el vroia să cunoască întîi bine această organizație cu specificul ei intelectual (venea

aproape la toate ședințele) și abia pe urmă, după ce avea să se familiarizeze cu ei și cu problemele lor, să intervină cînd ar fi fost cazul.

Deocamdată tăcea și asculta și numai foarte rar făcea cîte o observație sau spunea cîte un cuvînt care putea fi luat drept o confirmare sau o negare a vreunei poziții a cuiva. Asta făcea o impresie foarte bună și era de pe acum privit cu simpatie, părea să fie cu totul pe placul lor. Micile lui intervenții lăsau să transpară că avea toată considerația pentru profesiunea lor în care n-avea în nici un caz pretenția să se amestece, dar cerea și el, la rîndul lui, ca în chestiunile politice toți tovarășii medici să fie la curent și să execute ca orice membru de partid sarcinile pe care organizația le trasează. Era o idee care nu trebuia cîtuși de puțin, datorită aparentei ei simplități, subapreciată. Fusese una din puținele pe care le formulase în fața lor, cu o înțelegere potolită și detașată a situației, dat fiind faptul că unii puteau gîndi că aceste sarcini nu sînt, deocamdată, la nivelul preocupărilor lor. Dar se va ajunge și acolo.

Deși se simțea foarte liniștit și n-avea de nicăieri nici un indiciu că ideile sale nu se potrivesc cu atmosfera adunării, doctorul Sîrbu își dădea seama că vorbește totuși foarte prost și că n-a reușit aproape de loc să stîrnească în mod serios interesul cuiva. În sală, deși era liniște, persista o neatenție multiplă, compusă din foșnete fără rost, zgomote mici care se produceau chiar în clipa

cînd el exprima cea mai importantă idee, o tuse a cuiva sau un scîrțîit de scaun, care se întîlnea chiar cu finalul important, așa credea el, al unei fraze. Ideile din punctajul său se refereau la schimbarea importantă care se petrecuse în organizație (în bine) o dată cu alegerea noului birou, și cum reușise doctorul Simion în calitatea lui de secretar să rezolve în cîteva luni o serie de probleme care trenau nerezolvate în spital de aproape doi ani, enumerarea minuțioasă a acestor probleme constituind grosul argumentației și pe deasupra cîteva aprecieri foarte elogioase asupra aceluiași doctor Simion, care, ca un secretar bun, împreună cu un birou activ reușeau să te convingă și să te antreneze. Avea el, doctorul Simion, acest merit, care nu poate fi apreciat la justa sa valoare decît prin comparație cu vechiul birou, care pe el, pe doctorul Sîrbu personal, nu l-a făcut să simtă decît că e posesorul unui simplu carnet roșu... Ajunsese foarte mulțumit de sine la acest punct în luarea lui la cuvînt ; pronunțînd însă această frază își dădu seama, în timp ce gura continua să scoată cuvinte, că a spus o gogomănie și se grăbi să încheie, prins de o enervare subită, care nedumeri adunarea. Și atunci se auzi întrebarea care îl împiedică să se așeze jos :

— Tovarășul doctor Sîrbu spune că a considerat acțiunile obștești incompatibile cu stofa unui intelectual...

O voce protestă și îl întrerupse :

— Nu s-a exprimat așa.

Se exprimase astfel : „Mi s-a părut că nu e cazul să facem pe felcerii, substituindu-ne Sanepidului".

— Să precizeze doctorul Sîrbu, prin exemple concrete, continuă directorul spitalului neturburat (el era acela), acele acțiuni obștești la care n-a considerat că poate să ia parte.

Se făcu tăcere.

— De exemplu acțiunea de lămurire a populației în ce privește respectarea regulilor de igienă pentru prevenirea maladiilor, răspunse vorbitorul. Era o acțiune obștească, deși sarcina aceasta este a policlinicilor raionale și a Serviciului sanitar al Capitalei. Uneori însă, trebuie să intervenim tocmai de aceea, că în anumite sectoare sociale este necesară o mobilizare în plus a forțelor.

— Foarte bine, zise atunci primul-secretar al raionului, de la prezidiu.

Și încurajat parcă, doctorul Sîrbu continuă și deveni și agresiv :

— Știu că tovarășul director dacă ar fi situația de așa natură ar scoate pe cîțiva dintre noi pe care îi crede dînsul, după o apreciere aproximativă, că sînt mai buni pentru tratamentul gîlcilor decît pentru specialitatea la care s-au format și ne-ar trimite la Căciulații din deal, dar deocamdată faptul nu e posibil și l-ași ruga să nu-mi deformeze ideile înainte de a mi le combate.

Nu rîse nimeni și nici nu prea se înțelese ce-a vrut să spună. Directorul rosti cu sinceră nedumerire și își însoți întrebarea și cu o expresie potrivită, care avu un efect instantaneu.

— Care gîlci, doctore ! zise el. Și de ce crezi dumneata că locuitorii din Căciulații din deal n-au nevoie de asistență medicală ! ?

Și adunarea izbucni imediat în hohote. Doctorul Sîrbu simți cum i se urcă încet sîngele în obraji și o undă rece de ură crescu în el la adresa acestui medic mai în vîrstă, dar ranchiunos și în mod absurd invidios de activitatea științifică a colegilor lui și din pricina căruia toată organizația rîdea acum fără nici un rost, de el, de doctorul Sîrbu. Cînd se așeză jos, adică prea tîrziu, își dădu seama că ar fi trebuit în clipa aceea să spună că e ușor să faci circ simulînd că nu înțelegi despre ce e vorba, mai greu e... O violentă durere de cap îl picnise ca și cînd brusc i s-ar fi prins tîmplele într-o menghine de fier și uită tot ce gîndise. Da, iată, vechea lui durere care apărea cînd și cînd, la două sau trei luni și care îl aducea de fiecare dată în cabinetul medicului medicilor, doctorul Ionescu.

Directorul nu scăpă însă cu maniera aceasta foarte frecventă de a face pe prostul.

— Uite că nu numai doctorul Balaban a reușit să stîrnească ilaritate pe socoteala doctorului Sîrbu, ci și tovarășul director, zise doctorul Simion de la prezidiu cu o ironie directă care alungă

numaidecît din adunare orice urmă de veselie. Cum e cu caloriferele din sala de comunicări, tovarășe director ? Despre ele a vorbit foarte clar doctorul Sîrbu și la asta ar fi trebuit să vă referiți nu la cine trebuie să se ducă de fapt în Căciulații din deal. Cred că știți mai bine ca toți că în Căciulații din deal nu există nici-un pavilion de psihiatrie și ca atare n-are ce căuta acolo doctorul Sîrbu.

— Care calorifere ? întrebă directorul.

— Care stăteau reci, și noi în paltoane iarna, în timpul comunicărilor, răspunse doctorul Simion cu falsă bunăvoință.

— Erau planificate, doctore, răspunse directorul cu o indignare la fel de adevărată ca și nedumerirea lui de mai înainte privitoare la gîlci, și adunarea izbucni iar în hohote, deoarece caloriferele acelea se tot planificau de vreo doi ani și tot nu se mai reparau.

Directorul auzise că o să fie schimbat, întrebările acestea în plenul organizației erau o confirmare a zvonurilor care circulau în acest sens de cîtva timp și nu se sfii să-și spună deschis părerea aceea a lui pe care el credea că nu i-o cunoșteau decît secretara și intendentul, și adăugă :

— Tot nu folosea la nimic, zise el lapidar și cu o intonație parcă resemnată că în zadar se discută pe această temă, el rămîne la convingerea lui că așa-zisa „activitate științifică" a unora ca doctorul Sîrbu nu merita reparația și cheltuielile acelei săli...

— Noi o să vă dovedim că folosește, răspunse doctorul Simion.

Primul-secretar Dănilă interveni și el spre satisfacția doctorului Sîrbu... Cum, zise el, ce însemna asta că nu folosea la nimic o sală de comunicări, ce-a vrut să spună directorul cu afirmația aceasta ciudată, pe care el, Dănilă, mărturisea sincer, n-o înțelegea ? Era sau nu vorba de sala de comunicări ?

— Da, zise directorul și se ridică în picioare.

— Adică o sală în care se adună doctorii și își comunică, nu-așa, cazurile mai interesante sau mai grele... Da, sau nu ?

— Da !

— Atunci cum nu folosea la nimic ?

Se făcu tăcere în adunare. Directorul nu răspunse.

— Nu înțeleg ! zise Dănilă nedumerit, dar cu o astfel de voce că toți își dădură seama că dimpotrivă înțelege prea mult, însă nu vrea să ridice acum problema acestui director care punea bețe în roate propriilor săi colegi profitînd de faptul că funcția lui îi dădea o astfel de putere. Nu înțeleg, repetă primul-secretar, o să lămurim noi și chestia asta și nu înțeleg nici cum dumneavoastră v-ați împăcat cu situația, deși erați aici în organizație și puteați să-l trageți pe tovarășul director la răspundere, sau dacă era cazul să-l ajutați...

I se dădu cuvîntul următorului. Acest al doilea, fiindcă n-avea ce spune, reluă și el fără să se jeneze ideea emisă de antevorbitor, că adică foarte bine a activat biroul în aceste trei luni și că într-adevăr, în comparație cu vechiul birou simțise și el că nu e numai posesorul unui simplu carnet roșu... Doctorul Sîrbu, apăsîndu-și tîmplele cu podul palmelor și presîndu-și din cînd în cînd ochii, tresări și se uită să vadă cine vorbea. Era un vestit chirurg, desfăcător de cranii, un ins a cărui cruzime în limbaj băga groaza în pacienți, dar pe care îi și vindeca, și doctorul Sîrbu fu uimit să-l audă vorbind atît de șters și împrumutînd de la el ideea aceea cu carnetul. Mai vorbiră vreo doi cam la fel de șters și luară o pauză. În pauză doctorul Sîrbu se duse la farmacia spitalului și înghiți deodată două antinevralgice. Nu simți însă, după jumătate de oră cît ținu pauza, nici o ameliorare și ceru voie să părăsească ședința. Doctorul Simion se cam codi, îi dădu de înțeles că ar fi bine să rămînă, că o să se reia chestiunea activității direcției spitalului și că el, doctorul Sîrbu, ar putea să mai ia cuvîntul. Nu putea să rabde ? Era doar o durere de cap, avea să-i treacă...

— Da, dar trece numai dacă mă duc eu la cineva care îmi dă el nu știu ce pilulă, răspunse doctorul Sîrbu. Dacă îmi trece promit că mă întorc.

— Neapărat, zise secretarul organizației. Să știi că o să dureze, sîntem informați că doctorul Chirescu (așa îl chema pe director) a venit la ședință

cu un dosar, el și Pantofaru (acesta era șeful cadrelor). Nu te uita la ceas și întoarce-te chiar dacă e tîrziu.

— Am promis, răspunse doctorul Sîrbu.

X

Dar nu se ținu de promisiune fiindcă se uită totuși la ceas cînd îi trecu durerea de cap și i se păru că e prea tîrziu să mai revină : era unsprezece noaptea cînd sosi acasă venind de la doctorul Ionescu și nu bănui că la ora aceea tîrzie ședința mai putea continua. Cum era în concediu, a doua zi nu se duse la spital, dădu însă un telefon să afle la ce oră se terminase și cum decursese, dacă într-adevăr se discutase chestiunea conducerii și dacă directorul spitalului, doctorul Chirescu, venise cu un dosar, așa cum spusese doctorul Simion. I se răspunse că ședința durase pînă pe la ora două noaptea și că da, se discutase și chestiunea conducerii...

— Ai făcut rău că ai plecat, doctore, zise la celălalt capăt al firului vocea cunoscută a doctoriței Tiberiu (cu ea vorbea, îl căutase întîi pe doctorul Munteanu și i se răspunsese de către o voce necunoscută că lipsea de la spital).

— De ce am făcut rău ? o întrebă doctorul Sîrbu surprins de tonul ei ciudat, altul decît cel obişnuit.

— Ai să afli, spuse femeia în acelaşi fel. Văd că nu ştii nimic. Vino la spital, deşi nu mai e nimic de făcut.

— Ce să aflu ? ! repetă el şi îşi dădu seama în aceeaşi clipă de stupiditatea întrebării.

Ea îl ajută însă în aceeaşi clipă şoptindu-i :

— Doctore, vino la spital !... Te aştept. Da vino imediat.

Doctorul Sîrbu nu se grăbi însă să se îmbrace şi să plece imediat la spital. Nu-i plăcea să dezlege enigme în care nu credea. Îl căută pe doctorul Simion dar nu-l găsi şi atunci telefonă laborantei Mihai Elena, femeia aceea care îl atrăsese cu ani în urmă în partid şi care ţinea şi acum la el.

— Da, spuse ea la telefon foarte uimită, ce e cu dumneavoastră, nu sînteţi aici ?

— Nu, sînt în concediu. Ia spune, tovarăşă Elena, cum a fost ieri ? Am auzit că aţi ţinut-o pînă pe la două noaptea.

— Da, răspunse laboranta, şi nu mai spuse nimic, nu mai adăugă nici un amănunt, urmă o tăcere de neînţeles.

— Ce-aţi discutat atîta ?

Femeia tăcu însă mai departe, nu veni nimic de la celălalt capăt al firului.

— Probleme, spuse ea în cele din urmă. Dare de seamă... Veniţi la spital, zise apoi cu o voce

care în clipa aceea semăna cu a doctoriţei Tiberiu. Nu ştiţi nimic ?

— Ce să ştiu ?

— Ce s-a întîmplat de dimineaţă ?

— Nu.

— Veniţi la spital. Da veniţi imediat...

Şi se poticni iar, nu mai adăugă nimic.

— Bine, tovarăşă Elena, mulţumesc, zise atunci doctorul Sîrbu înţelegînd că n-are rost să mai insiste, închise telefonul şi începu să se îmbrace grăbit.

Era limpede că se întîmplase ceva şi ştia tot spitalul şi nu la telefon avea să afle ce anume. În orice caz se întîmplase ceva în care nu se mai putea interveni, doctoriţa Tiberiu lăsase să-i scape că nu mai era nimic de făcut. Ce se putuse întîmpla ?

O oră mai tîrziu intra în biroul ei, şi fata se ridică imediat de pe scaun şi veni spre el. Îl apucă de braţ şi îi spuse cu o voce joasă şi foarte hotărîtă, vrînd parcă să înlăture astfel tot ce era de prisos în evenimentul şi aşa destul de straniu care se petrecuse :

— Doctorul Munteanu s-a sinucis azi-dimineaţă cu o doză mare de luminal. E la serviciul opt, e în agonie. Nu mai e nimic de făcut. Vrei să-l vezi ?

Şi în timp ce punea această întrebare fata luă din cuier un halat alb, proaspăt, îl scoase pe cel de pe ea şi se îmbrăcă. Înmărmurit, doctorul Sîrbu

se făcu crîncen la faţă şi sîngele îi pieri din obraz. Fata îl luă de braţ şi ieşiră pe coridor.

— Sînt acolo toţi profesorii, continuă apoi fata mergînd amîndoi de-a lungul coridorului. I-au administrat antidotul şi au încercat să-i facă spălături... Nu i se poate descleşta gura şi cineva a încercat să-i bage tubul pe nas... N-a reuşit decît să-i facă o hemoragie... Cînd ai telefonat tu tocmai plecasem, profesorul Istrate mi-a şoptit că în cîteva ore o să moară şi n-am putut să...

Ieşiseră în curte. Doctorul Sîrbu îşi revenise între timp şi o întrebă pe doctoriţa Tiberiu ce s-a întîmplat. A fost ceva în şedinţă, care e explicaţia acestei sinucideri ?

— Dragă, a fost, răspunse ea cu aceeaşi voce hotărîtă şi din care se simţea că n-are de gînd să renunţe la adevărurile pe care ea le ştia în legătură cu această problemă, indiferent cine era implicat în ele, chiar şi ea însăşi. A fost, reluă ea, dar, cum să-ţi spun, nimeni nu se sinucide dintr-atît. Şedinţa s-a terminat pe la orele două şi am plecat toţi acasă. Dimineaţa pe la orele opt a fost adus aici în stare de comă şi nevastă-sa pretinde că i s-a întîmplat ceva în timpul nopţii, a primit un telefon. Nu era el prea vesel cînd a venit acasă (şi am să-ţi povestesc de ce, era bineînţeles în legătură cu şedinţa) şi n-a apucat bine să se dezbrace şi a sunat telefonul. Asta e, de la cine a primit el telefonul la ora aia şi ce-a aflat, ce i s-a spus... Nevastă-sa pretinde că asta e pricina,

că după aia el a intrat în biroul lui, a stat acolo niţel şi pe urmă a ieşit... I-a spus că are puţină treabă şi se întoarce. S-a întors cam după vreun ceas şi i-a spus nevestei că mai lucrează puţin şi se culcă şi el (avea obiceiul să lucreze tîrziu noaptea). Ieşise probabil în oraş după luminal, nu i-a fost greu să-şi facă singur o reţetă...

— La ce oră a luat doza ?

— Să fi fost ora cinci sau şase...

Doctorul Sîrbu se uită la ceas şi se posomorî. Nu era foarte tîrziu, dar nici prea devreme nu mai era. Urcau încet scările serviciului opt. Doctorul Munteanu fusese adus într-o rezervă şi stătea întins pe pat, cu ochii închişi cu o paloare mortală pe chipul lui sever, cu trăsături fine şi net desenate. Toată lumea tăcea, sau mai bine zis aştepta, şi doctorul Sîrbu îndată ce intră rămase şi el tăcut, cu fata alături, în aceeaşi aşteptare. Se aflau adunaţi acolo cei mai mari medici ai spitalului şi stăteau toţi cu palmele pe genunchi, cu o expresie de neputinţă pe chipurile lor de savanţi şi profesori experimentaţi care scăpaseră de la moarte bolnavi atinşi de maladii grele şi primejdioase şi nu puteau acum să facă nimic să salveze un coleg care înghiţise nişte pilule. Unii se ridicau şi ieşeau pe coridor, se interogau în şoaptă dacă s-a făcut tot ce trebuia, se răspundea printr-un gest că bineînţeles că se făcuse totul, era acolo şi profesorul Istrate, şi profesorul... Şi se îndepărtau continuînd întrebările şi şoaptele,

întîlnindu-se cu alții care se grăbeau să intre și să vadă cu ochii lor ce era. Cei tineri rămîneau respectuoși în spatele profesorilor și nu întrebau nimic, își plecau fruntea și după cîteva minute ieșeau și se întorceau la saloanele lor. Doctorul Sîrbu nu întrebă nici el nimic și după cîtva timp ieși și coborî scările.

— Și la ședință ce s-a întîmplat? zise el așezîndu-se alături pe o bancă și luîndu-și capul în mîini.

— La ședință s-a întîmplat așa, răspunse doctorița Tiberiu rămînînd cîtva timp în picioare. Discuția a pornit de la ideea ta cu carnetul roșu și s-a apucat fiecare să repete ca un papagal că s-a simțit posesorul unui carnet roșu, nu s-a simțit posesorul unui carnet roșu, pînă cînd Dănilă s-a cam supărat și a cerut lămuriri și așa a început să se discute de activitatea fostului birou, deși nu era, după cum știi și tu, nimic de genul ăsta pe ordinea de zi. Bineînțeles că s-a ajuns în felul ăsta numaidecît la cazul domnișoarei Zane. Aici doctorul Munteanu a sărit ca ars și a început să înșire tot ce știam toți de anul trecut de ne săturasem, că grupul Strihan a făcut și a dres și că cosmopolitismul lui Strihan nu mai știu ce... Că asta a fost problema principală a activității vechiului birou și că problema domnișoarei Zane, șefa de lucrări, e o diversiune care nu înțelege de ce se mai dezgroapă la ora de față cînd această domnișoară nici nu mai lucrează aici și cazul ei s-a lămurit de mult. Atunci

cineva a spus că nici doctorul Strihan nu mai lucrează, și atunci de ce doctorul Munteanu îl mai aduce în discuție? Pînă aici n-a fost nimic și dacă doctorul Munteanu n-ar mai fi luat cuvîntul poate că totul s-ar fi oprit... Fiindcă de fapt cei mai mulți ar fi vrut mai degrabă să se discute activitatea doctorului Balaban și a direcției, fiindcă nimeni nu uitase că doctorul Chirescu era foarte tare sprijinit de sindicat. Fusese el sprijinit și de doctorul Munteanu, dar cu plecarea lui în străinătate cei mai mulți îl uitaseră. Și acum el vorbea și ne reamintea la toți că de fapt el îl sprijinise cel mai tare atît pe doctorul Chirescu, cît și pe fostul președinte al sindicatului, doctorul Balaban, și că fără el poate că nici unul n-ar fi putut să rămînă atît de multă vreme în funcțiile lor și să provoace atîta discordie. Ne-am enervat toți, adică eu m-am enervat cel mai tare, fiindcă m-a scos din sărite ambiția lui să-i păstreze neatinși pe cei doi și am cerut cuvîntul. „Nu înțeleg, am spus eu, cum poate să vorbească aici doctorul Munteanu despre doctorul Strihan pe același ton și cu aceleași insinuări ca și acum doi ani învinuindu-l în fața organizației de cosmopolitism, cînd acum se știe că toată această istorie cu «grupul cosmopoliților» e o invenție și o ticluire grosolană a fostului birou în care doctorul Munteanu decidea totul. Doctorul Strihan lucrează acum la *Colentina*, e membru de partid și numele lui e din ce în ce mai cunoscut în medicina noastră și se bucură

peste tot de cea mai mare considerație. *Scînteia* publică sub semnătura lui articole despre diverse probleme medicale și aici doctorul Munteanu reia învinuirile lui cu care l-a persecutat pe doctorul Strihan ani de zile pînă l-a gonit din spital, sperînd, poate, să-l gonească și din medicină. Ar fi cazul să înceteze cu aceste metode și să încerce să-și vadă într-un spirit mai autocritic propriile lui greșeli." „Nu știu ce a devenit între timp domnul Strihan, a sărit atunci doctorul Munteanu din nou (îți spun, parcă îi luase cineva mințile, anume am pomenit că *Scînteia* îi publica doctorului Strihan articole de popularizare a medicinei, să-l fac să înțeleagă că trebuie să renunțe definitiv la pozițiile lui de dinainte de a fi părăsit spitalul, dar nici prin gînd nu-i trecea, din contră), nu știu și nu cunosc despre ce prestigiu e vorba în legătură cu acest domn, a început el să ridice glasul, dar nu mai tîrziu decît anul trecut domnul Strihan nu se sfia să facă propagandă politică medicinii americane și să atace în toate felurile, el și grupul lui, organizația de partid. Atacul și compromiterea doctorului Balaban, după cum se vede, i-au reușit pe deplin. Noi am fost de acord că doctorul Balaban are anumite lipsuri, dar istoria cu ceaiul de mușețel arată că domnul Strihan și grupul lui știau ce fac, că lovind în doctorul Balaban loveau de fapt în organizația de partid, pe care vroiau s-o compromită în spital și să instaureze printre medici spiritul lor de grup, dușmă-

nos..." „Nimeni nu poate să citeze nici o acțiune care să susțină ideea doctorului Munteanu că doctorul Strihan nutrea asemenea scopuri, am răspuns eu. Cazul doctorului Balaban e singurul care poate fi citat, și după părerea mea rău a procedat fostul birou susținîndu-l să fie ales președinte, cînd se bucura de o reputație profesională atît de proastă în spital." Atunci s-a ridicat doctorul Zahariade și a cerut să-i pună doctorului Munteanu o întrebare. „Care e motivul, a zis el, că s-au tolerat acțiunile dușmănoase ale șefei de lucrări, domnișoara Zane ?" „Ce acțiuni dușmănoase ?" a zis doctorul Munteanu. „De pildă cazul tovarășei Mihai Elena, pe care domnișoara Zane a scos-o din funcție, după cincisprezece ani de muncă în laborator, și direcția cu cadrele i-au răspuns că dacă vrea are pentru ea în schemă un post de femeie de serviciu. Tovarășul director și tovarășul Pantofaru sînt aici de față, pot să confirme." „Este adevărat, tovarășe director ?" a întrebat atunci Dănilă, de la prezidiu. „Da, este adevărat", a răspuns doctorul Chirescu, și a tăcut, n-a mai dat nici o explicație. „Am de pus și eu o întrebare", a zis atunci și doctorul Munteanu din ce în ce mai agresiv. (Primejdia care se crease pentru el era foarte mare și n-am înțeles de ce în clipa aceea toată lumea a început să rîdă ; doctorul Munteanu înainte de a pune el întrebări altora avea întîi de răspuns la întrebarea doctorului Zahariade, și se

pare că unora li s-a părut comică această situație ; mie, dimpotrivă, mi s-a părut tragică.) Să nu crezi nici o clipă că toate acestea, reamintindu-mi de vestita ședință în care el, viitorul meu bărbat (și te asigur că mă ceruse într-adevăr în căsătorie) m-a demascat că n-am fost vigilentă cu domnișoara Zane, îmi trezeau vre-un sentiment de răzbunare împlinită. Am ținut foarte tare la el și mai țin și acum și mă simțeam speriată. „Întîi răspunde la întrebarea mea", i-a zis doctorul Zahariade foarte calm, și doctorul Munteanu a replicat imediat : „Ce întrebare ?" urmată de astă dată de risete generale. A intervenit doctorul Simion de la prezidiu și s-a făcut liniște. Am înțeles numaidecît un lucru pe care nu l-ași fi crezut niciodată. Doctorul Munteanu, atît de stăpîn pe sine, se zăpăcise și nu mai știa nici ce are de spus și nici ce are de făcut. Spre uimirea mea și a multora s-a așezat la loc ca și cînd totul s-ar fi lămurit și a trebuit să fie ridicat în picioare de Dănilă, care i-a reamintit întrebarea doctorului Zahariade și l-a invitat să răspundă la ea. S-a făcut liniște și toți am așteptat ca el să explice cum s-au petrecut lucrurile cu domnișoara Zane, din ce motive a ocrotit-o el vreme atît de îndelungată, și să terminăm odată cu aceste istorii și să încheiem ședința. Fiindcă se făcuse tîrziu, eu nu ți-am redat aici decît părțile care îl privesc pe el, vreo două ceasuri s-a vorbit de pildă despre concedii și cum a reușit doctorul Balaban să ne scoată pe

toți din sărite în anii trecuți încurcîndu-ne la toți concediile. Asta în legătură cu felul cum în anul ăsta, datorită sprijinului energic al doctorului Simion dat sindicatului, concediile au fost organizate exemplar.

XI

Între timp doctorița Tiberiu se așezase alături pe bancă și își aprinsese o țigare. Era o noutate la ea, dar doctorul Sîrbu nu observă nimic, tăcea și se uita în pămînt cu capul în mîini, cu ochii larg deschiși și imobili. Fata reluă cu vocea ei hotărîtă, dar foarte joasă, aproape șoptită :

— „Spuneți, tovarăşe doctor, i-a cerut Dănilă de la prezidiu, cum explicați dumneavoastră faptul că s-au tolerat asemenea acțiuni la adresa unor tovarăşi de-ai noştri — fiindcă au mai fost și altele, nu numai cazul tovarășei Mihai Elena, ştiu asta din dosar — și dumneavoastră n-ați luat nici o măsură și n-ați sesizat forurile superioare de partid ? Cine v-a împiedicat ? Eu am găsit sesizări ale unor membri de partid care aduceau la cunoștință activitatea dușmănoasă a acestei domnișoare Zane, și o sesizare de-a dumneavoastră, care erați zilnic informat și nu vă puteați înșela în ce privește caracterul acestor manifestări, n-am găsit. Poate că ați adus totuși la cunoștință parti-

dului comportarea ei. Ați adus ?“ Și doctorul Munteanu a tăcut. Dănilă a ridicat din umeri și a spus că nu înțelege. Știa sau nu știa doctorul Munteanu de abuzurile acelei *șefe de lucrări?* „Știam“, a răspuns el. „Va să zică știați ! Știați că sînt persecutați membri de partid abuzînd de faptul că era o persoană cunoscută, cu oarecari merite științifice?“ „Știam!“ „Va să zică n-aveați nici un dubiu în această privință ?“ „Nu, n-aveam !“ „Și atunci de ce n-ați ridicat nicăieri această problemă ? În birou, în organizație, la forurile superioare... Oriunde ați fi ridicat-o, ar fi fost bine.“ Doctorul Munteanu tăcea. „Tovarășe doctor, noi discutăm aici ca să ne lămurim mai bine asupra unor greșeli și să învățăm să nu le mai repetăm, a continuat Dănilă. Iată de ce tovarășul doctor care v-a pus întrebarea și la care mă asociez și eu ar vrea să știe de la dumneavoastră, care aveați contact direct cu toate problemele spitalului, ce v-a împiedicat să acționați așa cum se cerea să acționați și a fost posibil apoi, fiindcă n-ați acționat, să se comită tot felul de ilegalități și să se creeze pe urmă o atmosferă foarte turbure, așa cum singur vă dați acum seama că s-a creat și datorită direcției, și serviciului de cadre și sindicatului și așa mai departe. Eu zic să vă mai gîndiți la toate astea și să ne dați totuși un răspuns. Dumneavoastră ați fost la mine la raion și după cîte am înțeles eu ați vrea ca tovarășii din organizație să vă încredințeze iar sarcini importante, dar să știți că o să fie greu să mai aibă cineva încredere că vă puteți achita de asemenea sarcini, dacă nu lămuriți aici cum ați înțeles să vă achitați de cele dinainte. O să fie foarte greu, v-o declar deschis.“ Cam asta i-a spus Dănilă, după care am luat o pauză. Se făcuse ora douăsprezece noaptea. După pauză discuția a continuat, s-a ridicat doctorul Miron (știi că el era cel care îl admira și îl susținea cel mai mult pe Strihan) și a spus că deși nu e statutar și n-a fost pe ordinea de zi, s-a discutat totuși practic vorbind cazul comportării doctorului Munteanu și al abaterilor lui și că, date fiind faptele grave comise, el propune organizației darea de sancțiuni. S-a discutat dacă să se accepte sau nu propunerea doctorului Miron. A fost pînă la urmă respinsă dar s-a votat propunerea unui altuia ca într-o viitoare ședință să să reia discuția ca punct pe ordinea de zi. Doctorul Miron însă a insistat ca acest punct să nu figureze în vag și a cerut ca el să fie înscris pe ordinea de zi la cea de-a patra adunare generală a organizației, adică în septembrie, după ce toată lumea o să se întoarcă din concediu. Nu s-a acceptat propunerea și atunci s-a ridicat un altul și a cerut să se pună la vot propunerea lui, adică să i se dea pe loc doctorului Munteanu un vot de blam. Ne-am enervat toți și cineva a răspuns că propunerea asta a mai fost respinsă o dată. Atunci s-a ridicat un altul și...

Doctorița Tiberiu tăcu și doctorul Sîrbu ridică fruntea. Se apropiase de ei, venind agale, cu ex-

presia lui liniştită şi blîndă, doctorul Drăghici. E adevărat, întrebă el, că doctorul Munteanu a înghiţit două tuburi de luminal şi că nu mai poate fi salvat ? Doctorul Sîrbu clătină din cap afirmativ şi îşi plecă din nou fruntea. Celălalt mai stătu lîngă ei cîteva clipe şi fiindcă era vizibil că îi stingherea — doctorul Drăghici nu era în partid — se îndepărtă şi începu să urce şi el scările să-l vadă pe sinucigaş.

Doctoriţa Tiberiu îşi aprinse o nouă ţigare şi îşi încheie în aceeaşi şoaptă relatarea. S-a ridicat un altul şi a declarat foarte liniştit că el nu înţelege de ce se respinge propunerea care s-a făcut aici. Dacă de pildă într-o organizaţie se descoperă la un moment dat, în plină şedinţă, un element duşmănos, o să se amîne excluderea lui la o dată foarte indecisă, pe motivul că individul respectiv nu a fost inclus pe ordinea de zi ? Fiindcă la asta se reduce, în ultimă instanţă, obiecţia celor care se opun propunerii ca doctorul Munteanu să fie sancţionat. Nu vrea să insinueze că doctorul Munteanu e un element duşmănos, dar a ieşit aici la iveală în mod complet şi fără putinţă de îndoială că el a săvîrşit greşeli şi că trebuie sancţionat. El e pentru propunerea de a i se da doctorului Munteanu vot de blam. Asta îl va face să reflecteze mai serios la atitudinea lui şi nu cum a arătat aici prin tăcerea sa că dispreţuieşte organizaţia din care face parte şi nu consideră că trebuie să răspundă la întrebările îndreptăţite care i s-au pus şi la care s-a asociat chiar şi tovarăşul Dănilă.

S-a pus din nou la vot şi majoritatea a respins propunerea ca doctorul Munteanu să fie sancţionat în această şedinţă, a rămas ca problema comportării lui să fie discutată într-o şedinţă viitoare a organizaţiei. Dar fără să se precizeze data. Era limpede că majoritatea considera că atît cît fusese îi ajungea doctorului Munteanu şi că el avea să tragă din istoria asta toate concluziile.

— Cam asta a fost, mai spuse fata. Un singur lucru mi se pare întunecos. Într-adevăr, de ce n-a vrut el să răspundă la întrebarea care i s-a pus în legătură cu domnişoara Zane ? De ce n-a sesizat cazul ? Nu înţeleg nimic.

Doctorul Sîrbu continua să tacă. O infirmieră coborî scările în goană şi trecu repede pe lîngă ei îndreptîndu-se spre farmacie.

— Şi mai e ceva, continuă după cîtva timp doctoriţa Tiberiu. Cred că nu mă înşel, dar am observat că din clipa cînd în sală s-a rîs şi-a pierdut complet stăpînirea de sine şi nu şi-a revenit decît foarte greu, cînd a început să-i vorbească Dănilă. Dar nimeni n-a înţeles de ce a tăcut, cînd i-ar fi fost aşa de uşor să spună ce-a fost...

Doctorul Sîrbu se ridică încet, ca un om bătrîn, şi începură să urce iarăşi scările. Pe coridor, în dreptul rezervei sinucigaşului se observa o animaţie ; se petrecea sau se petrecuse ceva înăuntru, un tînăr medic relata cu admiraţie că venise un psi-

hiatru de la serviciul 14 și îndrăznise să nu fie de acord cu profesorul Istrate. „Ce faceți, domnule profesor, îl lăsați pe colegul nostru să moară ? îl întrebase. I-ați făcut spălături ?" „Încearcă și dumneata", i-a spus profesorul. Era înăuntru, s-a urcat pe burta lui și i-a descleștat gura, îi face spălături

Doctorul Sîrbu intră cu fata și îl văzu pe doctorul Drăghici aplecat asupra sinucigașului, îl masa energic în timp ce o infirmieră îi făcea spălături Era foarte greu, gura muribundului se încleșta la loc îndată ce doctorul slăbea masajul. Infirmiera care alergase adineauri intră și aduse un pachețel pe care îl desfăcu și îl dizolvă în recipientul de care cealaltă infirmieră se folosea. Doctorul Drăghici avea fruntea îmbrobonată de sudoare, dar arăta foarte calm și dădea ordine foarte energice

— Antidot, rosti el.

— I s-a administrat o doză dublă, doctore, zise de pe pat, cu bunăvoință, unul din profesori.

— Nu-i nimic, să-i mai administrăm una, răspunse doctorul Drăghici, continuînd energic masajul în timp ce o altă infirmieră legase brațul sinucigașului pregătindu-l pentru injecție.

— Doctore, te ajut eu, administrează-i antidotul, îl masez eu, zise doctorul Sîrbu apropiindu-se.

— Fii atent dacă își mai încleștează maxilarele Era gata să moară prin autoasfixie, înainte să-l dea gata luminalul. Presează-i mereu cordul și plămînii, dar cît poți de energic.

Doctorița Tiberiu se apropie și ea și începu să le ajute pe infirmiere.

— Doctore, chiar dacă nu scapă, ai toată admirația mea, zise unul din profesori ridicîndu-se, adresîndu-se doctorului Drăghici. Noi pierdusem orice speranță, acum a mai rămas una...

Și profesorii plecară, ieșind încet pe coridor, unul după altul, tot sceptici în ceea ce privea soarta muribundului, dar avînd acum rezerve față de prognosticul lor fatal, știind din îndelungata lor experiență că o respirație artificială energică și răbdătoare, și împotriva tuturor regulilor, încă un antidot, s-ar putea să salveze totuși viața cuiva.

XII

Ceea ce se și întîmplă, sporind în spital reputația de practician inspirat a doctorului Drăghici : sinucigașul scăpă și în cîteva zile fu în afara oricărui pericol. Doctorul Sîrbu îl îngriji zilnic pînă se puse pe picioare. Dar așteptă zadarnic să-l audă vorbind. Tăcea cum tăcuse și în ședință, deși lîngă el nu mai era decît prietenul său, căruia ar fi putut să-i spună, dacă nu tot adevărul, măcar o parte din el, așa cum avea obiceiul. Ce i se întîmplase de fapt ? Fusese oare atît de grav ceea ce descoperise în timpul desfășurării ședinței încît

să răstoarne tot ceea ce frecușul lui cu oamenii și cu intrigile lor îl învățase în îndeajuns de lunga lui experiență de om aflat în centrul atenției colegilor lui ?

Doctorul Sîrbu o vizită pe soția lui acasă în timp ce el era încă în spital și află de la ea cum se petrecuseră lucrurile. Da, era adevărat, răspunse ea, un telefon pe care l-a primit l-a împins pe soțul ei să se sinucidă. L-a auzit și ea a doua oară. Să fi fost la o jumătate de oră după ce s-a întors de la plimbare. A aprins lumina și a ridicat receptorul, știa că soțul ei își capitonase ușa de la birou și n-ar fi auzit dacă ea l-ar fi lăsat să răspundă el. A bănuit însă că trebuie să fie același telefon de mai înainte și se întreba dacă să-l deranjeze sau nu pe George, crezînd că e vorba de cine știe ce probleme, cum i se întîmpla și tatălui ei de multe ori, că era chemat cîteodată chiar după ce adormea tîrziu. Cînd a dus receptorul la ureche n-a auzit nimic și pînă să spună ea *alo*, o dată a izbit-o în urechi un hohot de rîs. Dar nu era al unuia, erau mai mulți și rîdeau așa, ha, ha, ha, ha, gros și sardonic. A apucat-o furia, fiindcă i s-a spus : „unde e fă, bărbatu-tău, dă-l încoace să-l felicităm din nou..." A închis... A adormit ea la loc, dar nu prea bine, să fi fost ora cinci, cinci și jumătate, s-a trezit și a intrat la el. I se întîmpla des să lucreze așa tîrziu și îl găsea la birou cu capul pe brațe, dormind. Îl lăsa, știa că dacă îl trezește să

se bage în pat el sparge o fiolă de cofeină și în loc să se culce se apucă iar de lucru.

Și femeia continuă povestirea cu lux de amănunte, cu o expresie cam ciudată, parcă n-ar fi fost vorba de bărbatul ei, ci de o istorie dintr-un film sau un roman pe care l-ar fi citit recent și l-ar fi găsit pe gustul ei și numai cînd făcu observația că dacă n-ar fi trezit-o al doilea telefon din somn bărbatul ei n-ar fi scăpat, fiindcă în acest caz ea s-ar fi trezit pe la zece, unsprezece dimineața și ar fi fost prea tîrziu să se mai încerce ceva... Doctorul Sîrbu tresări și se uită la ea mai atent. „Cu alte cuvinte, cei care l-au împins la sinucidere cu telefonul lor, tot ei l-au salvat", gîndi doctorul Sîrbu surprins și n-o mai ascultă, mulțumi și își încheie vizita posomorît : telefonul acesta nu lămurea mare lucru, se cunoșteau istorii de acest fel mult mai rele, fără să aibă acest rezultat.

Era urmărit de un singur lucru pe care nu-l înțelegea : cu o săptămînă înainte deschisese el însuși procesul acesta al relațiilor pe care prietenul lui și le crease în spital și îl avertizase fără putință de răstălmăcire că îl pîndea o primejdie. Nu era vorba de o primejdie din afara lui, ci de una interioară, aceeași primejdie care ne pîndește totdeauna cînd nu ne dăm seama la timp că de mult viața și acțiunile noastre nu se mai bizuie pe un echilibru natural al forțelor noastre sufletești, ci pe unul artificial, fals. Îl avertizase că toată lu-

mea aştepta de la el să dea puţin înapoi, iar cei care îl urau să dea chiar înapoi pe o poziţie dintre cele mai umile. Nu era vorba să facă pe plac acestora din urmă ci celor dintîi, mai numeroşi, care de altfel îl şi apăraseră în organizaţie, cu toate că îl găseau şi ei vinovat...

XIII

Îl lăsă să iasă din spital şi se duse apoi şi îi făcu o vizită. Doctorul Munteanu îşi revenise cu totul şi părea de neînţeles că el fusese eroul unui act care dacă s-ar fi împlinit la acea oră l-ar fi făcut să nu mai stea acolo aşezat într-un fotoliu şi afişînd un zîmbet subţire, ci în nefiinţă. Cu atît mai avidă era şi privirea doctorului Sîrbu, cînd se uita la el, să afle de fapt ce se întîmplase.

— Foarte multă lume a crezut, mult timp, că eu aşi fi condus acest spital din anul cînd m-am înscris în partid şi pînă la plecarea mea la Roma, începu doctorul Munteanu ferm, aproape agresiv. În realitate, continuă el, adevărul e cu totul altul şi am să-ţi spun şi ţie, Nicule, ceea ce ştie toată lumea, afară de tine şi de cîţiva care înţeleg greu nu numai ceea ce se întîmplă în jurul lor, dar chiar ce li se întîmplă lor înşile. N-am vrut să-ţi spun pînă acum nimic, fiindcă ignoranţa ta constituia pentru mine un fel de oază, dar acum a

venit timpul să-ţi dezvălui totul, deşi îmi dau seama că există riscul să nu înţelegi şi între noi să se producă o spărtură. Ce vrei să bei, o cafea, o citronadă, un coniac... Mă duc să-i spun mamei, care nu mă crede că acum totul a trecut, cam stă pe la mine, chipurile să-i ajute nevesti-mi... Dorinţa de a muri nu e totdeauna o consecinţă logică a cutăror fapte, sau mai bine zis o anumită grupare de fapte nu ajunge ca să te împingă în mod fatal la un asemenea gest. În dispreţul şi greaţa mea — fiindcă în urma unei asemenea crize, de dispreţ şi de greaţă, am luat eu hotărîrea de a muri — tu nu joci nici un rol, chiar dacă ai fi rămas în sală şi ai fi încercat să mă aperi. Tu vorbeşti atît de prost şi în general contezi atît de puţin în opinia celorlalţi încît fie că aperi fie că înjuri pe cineva, efectul e neînsemnat. Am auzit că nevastă-mea a povestit istoria cu telefonul primit şi îmi dau seama că toată lumea crede că din pricina asta... Bineînţeles că nu e din pricina asta, e uşor să-ţi imaginezi trei-patru canalii într-o odaie, cu gurile grohăind lîngă un telefon, ca să-ţi dai seama că ei nu merită o atenţie mai mare decît ai acorda-o unor cîini care se dau la tine pe după un gard... Fiindcă stau pe după un gard, nu pot decît să-şi scoată boturile printre ulucile sociale, iar balele lor de satisfacţie nu mă puteau clinti. Îi cunoşteam pe toţi ăştia, ştiam cine e la celălalt capăt al firului, ştiam şi unde sînt, la doctorul Miron acasă... Citesc în ochii tăi

întrebarea cum de m-au copleşit aşa de tare dispreţul şi greaţa şi din ce pricină am cedat şi am vrut să termin. La firi ca a mea, cînd apar asemenea stări, efectul e năprasnic din pricina incapacităţii de a vedea şi accepta eroarea. Unde e eroarea ? Şi totuşi am avut revelaţia unui lucru cumplit pentru mine, şi asupra căruia tu m-ai avertizat din timp, dar pe care eu nu l-am înţeles atunci şi de fapt nici acuma nu-l înţeleg şi anume că se doreşte umilirea şi izolarea mea. Cînd eşti puternic, de umilire nu ţi-e frică fiindcă simţi că nu te vei lăsa umilit, şi de izolare nu-ţi pasă fiindcă eşti convins că vei avea destui de partea ta cu care să te retragi şi apoi să lupţi şi să ieşi victorios. Dar eu am simţit deodată că nu mai am organizaţia de partea mea : au rîs de mine toţi, în hohote, m-au trădat fiindcă auziseră că doctorul Chirescu, directorul, va fi schimbat şi în locul lui va veni doctorul Strihan şi îşi căutau acum, psihologic, punţi de înţelegere cu doctorul Miron şi ceilalţi, care au cerut să mi se dea vot de blam, cu intenţia nemărturisită şi tristă în josnicia ei, de a se aranja cu viitorul grup care avea să domine viaţa în spital, doctorul Simion nefiind decît un om de tranziţie. Tot ceea ce construisem eu atîţia ani, echilibrul existent între diferitele tendinţe, creat de mine cu trudă, se prăbuşea. Să nu crezi că eu n-am înţeles că era cazul să părăsesc conducerea politică a marelui nostru spital, dar n-am conceput nici un moment ca oamenii care au luptat din toate puterile împotriva organizaţiei noastre să pună ei mîna acum pe organizaţie şi pe administraţie şi să ne elimine apoi pe noi nu numai politic, dar şi ca medici şi ca oameni de ştiinţă. Doctorul Simion, da, de ce nu ? Doctorul Sîrbu, foarte bun ! Şi ca voi mai sînt destui ! Din nenorocire tu crezi că e posibil să stai izolat şi să reuşeşti, alţii cred că divergenţele nu sînt de neîmpăcat, iar alţii sînt comozi şi nu văd între mine şi doctorul Miron mare deosebire. Iată că acum va veni Strihan, care între timp s-a înscris în partid, să poată să-şi plătească poliţele, care sînt mai puternice decît principiile lui aşa-zis liberale. Şi mă găseşte pe mine în picioare în faţa unei organizaţii care îmi pune mie întrebarea laşă de ce n-am sesizat forurile de partid că erau persecutaţi comuniştii de către faimoasa domnişoară Zane, care domină şi acum cu umbra ei destinele unui mare spital. Cum, dar toată lumea ştia, la raion, la regiune, la minister că era ruda marelui N. care nu glumea cînd era contrazis, în consiliul de miniştri înjura ca un birjar şi bătea cu pumnul în masă, bă, f... Dumnezeul..., semnează decretul, că te împuşc, paştele... Omul primitiv, ajuns la putere, îl admiră pe Stalin şi nu principiile care ne-au fascinat pe noi doi cînd ne-am înscris în partid. Nu e admirabil să crezi într-o lume care, schimbînd totul în jur, se schimbă pe sine ? Nu e admirabil să crezi că o construieşti pe valori reale, şi tu, care ai sentimentul valorilor, să aderi la ea cu

entuziasm? Ar fi putut această lume să se coaguleze într-o nouă societate fără acest entuziasm al nostru, al intelectualilor idealişti, care ne-am amestecat cu mulţimile şi am purtat acelaşi steag? Am făcut asta în ciuda rînjetelor lui Strihan, care la ora aceea cocheta cu intelectualii partidului liberal, în care a şi intrat şi a făcut parte din conducerea acelei fracţiuni a studenţimii respective, liberale, din Universitate. Şi iată că te trezeşte cu brutalitate un astfel de individ cum era protectorul domnişoarei Zane pentru care puterea nu înseamnă un mijloc ci un scop, şi care nu discută cu nimeni... Îţi închipui că m-ar fi cruţat el pe mine cînd ruda lui (pe care nici măcar nu se învrednicea s-o sfătuiască să se înscrie în partid), domnişoara Zane, ar fi fost pusă în discuţia organizaţiei, şi nu m-ar fi trimis în cel mai idilic caz în Maramureş să practic medicina generală într-un sat în care primul secretar al raionului de partid m-ar fi scos din dispensar să mă duc împreună cu pionierii şi să culeg spicele de grîu rămase în urma secerătoarei (fiindcă ruralul ia şi el parte la putere şi nu mai e rural decît cu casa, forţa lui de muncă speculîndu-şi-o pe şantiere, unde cîştigă mai bine). Dacă aşi fi avut unul la sută îndoiala că n-aşi fi păţit acest lucru, aşi fi riscat şi aşi fi dat-o afară din spital pe domnişoara Zane, care nu era o reacţionară, cum s-a spus, şi nu persecuta membrii de partid, că nu era tîmpită, ci îi plăcea şi ei pur şi simplu să facă

la scară mică ceea ce ruda ei cocoţată sus făcea la scară mare. Dar nu puteam să am astfel de îndoieli, fiindcă dacă cei care împărţeau puterea cu acest individ nu erau capabili ei să-l curețe, cum să-l înfrunt eu şi cu ce rezultate? E adevărat că n-au întîrziat totuşi prea mult şi l-au trimis acolo unde şi el a trimis pe mulţi, dar pînă atunci a trimis el pe alţii, care n-au fost şi nu vor fi aşa curînd reabilitaţi şi ce-ar fi vrut unii, să le îngroş şi eu numărul şi la ora actuală să fi fost la puşcărie ca duşman de clasă şi în orice caz exclus? Să-l înfrunt eu cu mîinile goale în timp ce el avea în mînă o măciucă? Tu şi încă vreo cîţiva retraşi şi naivi nu ştiaţi şi nu ştiţi toate acestea, dar cei care mi-au pus întrebarea, inclusiv principialul Dănilă, ştiau şi nu s-a ridicat nici unul dintre ei să spună că întrebarea era laşă şi că li se putea pune fiecăruia dintre ei. Pentru că tovarăşul Dănilă mă îndoiesc că a găsit în dosar mai mult de una sau două sesizări cărora fostul secretar de raion nu le-a dat curs, persoanele în cauză fiind cine ştie ce laborante victime ale domnişoarei Zane, cărora, date afară cum erau, n-aveau ce să le mai facă. Dispreţul şi greaţa fămea împotriva acestei ipocrizii generale m-au făcut să-mi pierd stăpînirea de sine, nu mai ştiam ce spun şi nu mai auzeam ce mi se spune. Cum e posibil să stai şi să te uiţi cum e distrus moralmente un om? Crezi oare că în felul acesta cel

aruncat în prăpastie, cum era odinioară aruncat un om ca să ia ciuma cu el, va lua cu sine cu adevărat păcatele altora, izbăvind de culpabilitatea generală pe concetățenii noștri ? Da, sîntem vinovați, dar nu sacrificînd pe unul ca să scapi pe ceilalți vei depăși această vinovăție, lumea noastră nu mai poate astăzi să se refugieze în spatele unor mituri atît de primitive. Scapi tu azi, dar mîine îți va veni rîndul, fiindcă tu ai vrut-o, în loc să renunți la viață și să nu te porți ca un sclav, îl sacrifici pe altul crezînd că tu ai mai multe drepturi decît el să trăiești... Da, dar aveai organizația în mînă și puteai s-o ajuți pe Mihai Elena, ai putea tu să-mi răspunzi și îți răspund și eu : Puteam s-o ajut singur ? Doctorul Chirescu, directorul spitalului, era împotriva acestei femei, care știi și tu, pe aureola pe care și-o crease că atrăsese multă lume în partid — vorba vine, ea nu făcea decît să le bage unora mai fricoși adeziunea sub nas, sugerîndu-le că nu e bine dacă n-o semnează ; excepție faci doar tu, care ai avut în acele momente stări de spirit narodniciste — pe această falsă aureolă nu prea mai ținea seama de realități și vorbea ce trebuie și ce nu trebuie. Ori Chirescu, care era membru în birou, s-a opus cînd am încercat odată să pun chestiunea domnișoarei Zane pe ordinea de zi. Dacă ai memorie bună, nimeni din organizație nu s-a ridicat vreodată să ceară punerea în discuție a acestui caz. E adevărat sau nu ? Nu vreau

să spun prin asta că toată organizația era compusă din fricoși, dar unul nu știa, altul nu era convins că n-avea dreptate domnișoara Zane, altul fusese jignit de criticile cam deplasate ale acestei Mihai Elena, iar altul era, bine înțeles, și laș. În ziua cînd Mihai Elena a luat cuvîntul și s-a plîns de tratamentul la care era supusă, doctorul Chirescu i-a tăiat-o declarînd că se muncește prost acolo și că laborantele își fac de cap, ar trebui luate într-o zi niște măsuri. Iar doctorul Balaban a susținut același lucru și dacă n-așı fi oprit eu discuția s-ar fi ridicat și alții. Crezi că poate să existe un director care să nu-și găsească susținători ? Te asigur că Chirescu îi avea și el pe ai lui. Că acuma l-au cam părăsit, nici nu încape îndoială că au făcut-o fiindcă nu le mai folosea la nimic să-l mai apere, aflaseră că va fi schimbat în ciuda opoziției lor (vulnerabile!). A, cum să nu, eu înțeleg dorința de justiție a oamenilor, dorința lor de a trăi conform unui ideal moral, dar dacă nu ridici un deget să realizezi acest ideal moral, înseamnă că abandonezi totul în profitul omului cu măciuca și te aranjezi cu uneltele lui sacrificîndu-l tocmai pe cel care și-a pierdut cei mai frumoși ani luptînd ca acest ideal al unei umanități mai bune să devină realitate. Cu cine să devină ? În fapt vrea cineva să se realizeze acest ideal ? Să presupunem că nu e în firea omului să se sacrifice pentru idei, că omul e un animal fără păr, o maimuță care a pierdut blana

şi coada şi că are mult mai multe şanse de a supravieţui ca speţă dacă se comportă ca o bestie decît ca o fiinţă spirituală şi că spiritualitatea i-a îmbolnăvit conştiinţa făcînd din el un animal bolnav care a luat cunoştinţă de destinul lui tragic, acela că trebuie să moară în timp ce în stare biologică pură, fără conştiinţă morală, e mai sănătos şi mai rezistent: Nu ştie că trebuie să moară, şi fibra lui biologică nu e traumatizată de disperarea creştinului Kierkegaard, trăieşte mai mult şi are sentimentul că e nemuritor. Întîi că ăsta e şi sentimentul sclavilor, pe care frica instinctivă, animalică, de moarte îi împiedică să se revolte împotriva stăpînilor sau tiranilor şi să ajungă să trăiască liberi, cum au fost ei odinioară cînd umblau prin copaci şi dormeau prin grote. Măreţia omului constă în luarea de cunoştinţă că trebuie să moară, că nu e etern şi că trebuie să încerce să obţină eternitatea prin idee. Sclavul n-a ajuns la idee, se crede fără moarte şi îi e frică de ea, în timp ce omul liber a scăpat de această frică şi abia aşa a obţinut eternitatea. În al doilea rînd ipoteza că sînt mai sănătoşi biologic e o pură iluzie. Negrii de pildă, care n-au fost încă turmentaţi de idei, care nu sînt consecvenţi cu credinţele şi totemurile lor (un zeu la ei dacă nu salvează viaţa unui bolnav e batjocorit şi scuipat, apoi abandonat) şi care n-au ajuns încă să depăşească conştiinţa tribală, sînt foarte puţin rezistenţi la infecţii în comparaţie cu albii,

şi o negresă, doctoriţă, pe care am cunoscut-o la Roma, mi-a explicat că nu condiţiile sanitare sînt de vină, fiindcă odinioară nici albii n-au avut unele mai bune, ci formula sanguină e deficitară, sîngele e slab, microbul e mai puternic decît soldaţii din sînge care la european sînt foarte energici. Spiritualitatea noastră nu ne-a slăbit biologic, dimpotrivă, aşa bolnavă cum ne e conştiinţa, sîngele pulsează cu putere în vinele noastre, şi dacă avem mai mulţi diabetici decît africanii şi asiaticii, asta se datoreşte faptului că am descoperit insulina cu care îi ţinem în viaţă şi nu slăbirii puterii noastre vitale. Ce justificare are deci un om din timpurile noastre să nu lupte pentru o idee? Un singură: că pe porţile libertăţii pe care el le deschide cu ideile lui, năvălesc urangutanii cu bîtele în mînă. Ei şi? Asta justifică abandonarea ideii şi sacrificarea tocmai a acelora dintre noi care sîntem entuziasmaţi de frumuseţea ei? Ai să-mi răspunzi că eu însumi am încercat să mă aranjez cu urangutanul, sau că în orice caz mi-a fost frică de el, sub pretextul superior că aveam de realizat un lucru măreţ pentru umanitate şi anume vindecarea nebuniei, în timp ce dacă înfruntam bestia aşi fi pierit fără folos. Ei bine, aşa este, n-am nici o justificare: în cele din urmă am ajuns tot acolo, n-am vrut să fiu consecvent cu ideea la care am aderat, mi-am pierdut cîrma şi am eşuat în intriga măruntă, uzîndu-mi cele mai bune forţe sufleteşti,

ce aveam mai bun în mine. Din pricina cui ? A oamenilor, a semenilor mei, pe care am vrut să-i servesc, dar și dintr-a mea și atunci „am văzut“ sfîrșitul vieții, adică mi-am văzut viitorul, lipsit de speranțe și iluzii și m-am hotărît să nu aștept pînă atunci, să parcurg adică fără rost un număr imens de ani stăpînit de dispreț și de greață, ci să pun punct de pe acuma acestei existențe recîștigîndu-mi, fie și pentru cîteva clipe, libertatea supremă. Știu, ai să-mi spui că omul trebuie să fie mai modest și atunci realizează mai mult, ca tine de pildă, care te-ai mărginit în mod voluntar la o prietenie la care ai ținut în ciuda trădărilor mele și la cîteva mici descoperiri în profesiune, utile însă oamenilor, foarte utile, cu adevărat utile... Dar ce valoare are prietenia și cît de rezistentă e ea într-o lume care fierbe, cum e lumea noastră ? Am fi fost amîndoi două personagii ridicole și ne-am fi rupt la prima intrigă pe care oamenii, geloși și singuri, în ciuda concepției colectiviste la care au aderat, ar fi țesut-o cu siguranță împotriva noastră... Un om care stă în fruntea unei colectivități un număr de ani înseamnă că e dorit de acea colectivitate și că ceea ce face el reprezintă voința și intențiile lor. Eu am crezut că am condus atîția ani acest spital în simpatia generală și că chiar dacă vine altul în locul meu, această simpatie nu-mi va fi retrasă sau în orice caz nu va fi îndreptată asupra rivalului meu. Ca să descopăr că de fapt ei țineau mai mult la doctorul

Strihan decît la mine. Însemna că în realitate el conducea spitalul din umbră, și îl acceptau toți în timp ce pe mine mă țineau la suprafață ca să suport toate șocurile. Astfel își protejau ei șovăielile lor de concepție, ezitarea de a adera fără rezerve la o credință și la un ideal, să fim în partid dar să simpatizăm și cu unul care nu e, așa și așa, nici cu idee nici fără, istoria e vicleană, cine știe ce surprize ne rezervă, o prietenie cu Strihan ne poate salva, eventual, viața, asta se știe, viața, viața, înainte de toate viața, restul nu contează. Să-l încurajăm pe față pe doctorul Munteanu să fie el cel mai comunist dintre noi și în spate să ne dăruim simpatia doctorului Strihan. În ziua cînd am descoperit acest adevăr am făcut și marea eroare : în loc să mă dau la o parte și să-l las pe el să se expună, am pornit împotriva lui o luptă deschisă și necruțătoare, i-am atribuit lui și grupului lui o boală la modă, cosmopolitismul, și i-am creat o atmosferă atît de irespirabilă, încît l-am silit să se care de aici, să se ducă în altă parte și să facă oriunde o vrea pe intelectualul liberal și filozof, nu mă interesa ce-ar fi devenit, nici dacă ar fi ajuns să ia premiul Nobel. A plecat și a lăsat în urmă regrete generale. Chiar și prietenul meu cel mai bun, doctorul Sîrbu, îl simpatiza și nu înțelegea ce am cu el. Iată ce rezistentă e o prietenie ! Ca să aud acum că se întoarce deodată înarmat cu titlul de membru de partid,

pentru care n-a ridicat niciodată un deget, și vine să ne izoleze el pe noi și să ne umilească, mai precis pe mine, în asentimentul general... Nu, *mon cher,* viața nu merită trăită oricum, prietenia nu ajunge, au trecut timpurile cînd Marx, ca să nu se strice cu un prieten, n-a vrut să-l înjure că i-a deformat, public, ideile din *Manifest.* Astăzi ar fi fost silit să-i facă un proces și să-l silească să declare că e un spion al imperialismului și în ciuda promisiunii de a-l lăsa în viață să-l execute, iar mamei lui, ca să scape de tînguirile ei, să ordone în secret să i se pună o piatră de gît și să fie aruncată într-un rîu... Ai să mă întrebi ce-am să fac... Întîi, nu vreau să mai văd pe nimeni, nici pe tine, nu mai țin la tine, n-ai fost alături de mine cînd mi-a fost greu, nu pot să-ți iert acest lucru. Ai știut sau ai bănuit că voi fi pus în discuție și ai spălat putina la timp... Văd că taci, ai aerul că ești nevinovat... Vinovat sau nu, persoana ta nu mai mă interesează și probabil că o să mă transfer și din acest spital și o să încerc să trăiesc ca doctorul Drăghici, care e singurul om la ora actuală pe care îl respect. Mi-a salvat viața, în timp ce colegii, prieteni și profesori, stăteau și se uitau, așteptau să mor. Tu stăteai afară pe bancă, la taclale, cu doctorița Tiberiu, această ființă care m-a lovit cel mai tare, răzbunîndu-se pentru că n-am luat-o de nevastă și nici pe tine nu te-am lăsat s-o iei. Deocamdată țin la viață,

acum după ce am trecut pe lîngă moarte, nu renunț la *Ideea* la care am aderat în '45, îmi voi realiza pe altă cale aspirațiile, dar port asupra mea instrumentul cu ajutorul căruia oricînd pot să renunț dacă încă o dată semenii mei nu vor dori să-i servesc... Și bineînțeles voi face în așa fel încît să nu dau greș...

XIV

„Așadar, gîndi apoi doctorul Sîrbu ieșind, ușa cea secretă a afinităților n-a putut fi forțată de prietenia pe care ți-am purtat-o atîția ani, ci de *ei,* toți cu care ai intrat în conflict. Ai ținut mai mult la părerea și sentimentele lor decît la mine și te-ai simțit mai legat de *ei* decît de mine. Ei bine, nici eu nu pot să te mai văd și ca să aflu adevărul integral o să mă duc acum și am să stau de vorbă și cu acest Strihan. Mi-e greu să mai cred că toate rațiunile sînt de partea ta și toate intențiile malefice de partea celorlalți."

Doctorul Strihan era un ins blond, surîzător și cu trăsăturile luminate parcă de o lampă puternică pe care cineva i-ar fi pus-o tot timpul în față. Îl primi pe doctorul Sîrbu la spital și intrară amîndoi într-un birou.

— Aveam o antipatie pentru dumneata, zise el continuînd să surîdă, dar fără să sugereze cuiva

că această antipatie n-ar fi existat și în prezent. Nu știu de ce.

— Pentru că eram prieten cu doctorul Munteanu, încercă doctorul Sîrbu să explice.

— Nu cred. Mi-erai antipatic fără explicație. răspunse doctorul Strihan. Doctorul Munteanu mi-era mai degrabă simpatic prin ura pe care mi-o purta. Mă ura foarte tare și a și reușit să mă alunge din spital.

Și surîse, ca și cînd i s-ar fi făcut prin asta un mare serviciu și o plăcere deosebită. Continuă:

— De cîtva timp mă ocup cu filozofia și îmi rețin atenția în special relațiile și violența pasiunilor noastre. Sîntem o societate la vîrsta copilăriei și totuși pasiunile noastre n-au frumusețea acestei vîrste, mă întreb de ce? Fiindcă nu trăim într-o lume așa cum o vrem noi, ci într-o lume dată? Poate de aceea?! Sentimentele noastre iau forme unilaterale poate tocmai datorită faptului că totul e în schimbare și ceea ce ni se pare azi sublim sau monstruos mîine devine ridicol și penibil, chiar dacă alții sînt loviți? Cei mai mulți înțeleg bine acest proces și se angajează în el păstrîndu-și luciditatea, avînd presentimentul că nu-l pot influența decisiv decît pe o lungă perioadă putînd deveni victime dacă nu-și eșalonează astfel forțele. Alții însă nu-l înțeleg și se angajează atît de total în el (cazul doctorului Munteanu) încît îi agravează exact acele laturi care prin însăși noutatea lor sînt greu de înțeles. Acești oameni

pasionali (în fond doctorul Munteanu e un ambițios, de aceea a și intrat în partid atît de timpuriu) devin astfel ținta atacurilor celor care ar dori să nu se schimbe nimic și noua societate să se dizolve în mentalitatea celei vechi. Eu am dorit asta! Dar ei nu devin ținta atacurilor doar a acestora din urmă, ci și a celor dintîi, care se simt ei înșiși amenințați de formele extremiste ale schimbării. Fiindcă în asemenea perioade însăși febra schimbărilor dă naștere la stihia schimbărilor și amenințarea acestei stihii ascute pasiunile într-un fel atît de violent încît ulterior devin neverosimile. Nici doctorul Munteanu nu era (și nici nu putea fi într-un timp atît de scurt de existență a noului regim) un comunist atît de convins și intransigent pe cît căuta el să pară (dovadă atitudinea lui față de domnișoara Zane, pe care un comunist mai modest n-ar fi tolerat-o în nici un caz), iar eu nu puteam fi atît de cosmopolit și de anticomunist pe cît se putea deduce din diferitele mele atitudini luate în conflictele din spital (dovadă faptul că părăsind acest spital conflictul dintre mine și doctorul Munteanu s-a stins dovedind prin intrarea mea în partid că nu aveam nimic cu comuniștii în general, ci cu comuniștii de tipul doctorului Balaban și Munteanu). Ura doctorului Munteanu împotriva mea nu putea avea altă explicație și „cosmopolitismul" meu nu era o invenție a doctorului Munteanu, cum credeau unii. A fost real. Și l-am detestat pe doctorul

Munteanu tocmai pentru că era membru de partid și secretar de organizație și îl consideram responsabil direct și personal de stihia schimbărilor în cultură, printre care interdicția de a cita autori străini sub pretextul principial că se face astfel „propagandă politică medicinei americane" și sub lozinca luptei împotriva cosmopolitismului. Ca să nu mai vorbesc de ridicula teorie a pavloviștilor, că toate maladiile sînt datorate sistemului nervos central. Te doare nițel în anus, e de vină sistemul nervos central. Doctorul Munteanu nici măcar n-are umor ! Pasiunile lui au o anumită puritate pe care o capătă prin vecinătatea cu ideile. Dar e în el și ceva impur, deplorabil, care explică alianța lui stranie cu un ins ca doctorul Balaban sau Chirescu, niște nulități ! De ce nu putuse el să înceteze și de ce preferase să rămînă prizonierul unor metode inacceptabile în cultură, iată un mister care nu mi se va dezvălui curînd.

— E adevărat că o să vii director la noi ? îl întrebă doctorul Sîrbu întrerupînd tăcerea care se lăsase apoi între ei.

— Sînt dezolat, știu că doctorul Miron a răspîndit zvonul ăsta ca să-l deruteze pe doctorul Munteanu, care n-a suportat acest gînd. Vai de păcatele mele, cum o să viu, eu sînt filozof și medic, nu administrator. I-am reproșat asta doctorului Miron, ne-am certat.

Și spunînd acestea nu mai surîse și fruntea i se încreți parcă de o tristețe liniștită și însingurată.

— Ce are doctorul Miron cu doctorul Munteanu ?

— Nu știi ? se miră doctorul filozof. Ești doar membru de partid. Cînd doctorul Miron și-a dat adeziunea și s-a discutat primirea lui în organizație, doctorul Munteanu l-a atacat violent și a reușit să-i amîne intrarea cu un an. N-ai fost de față ?

— Nu, răspunse doctorul Sîrbu.

— Uite, poate că de-aia mi-ai fost antipatic, că nu știi ceea ce trebuie să știi și te-ai angajat politicește fără să cedezi mare lucru din libertatea dumitale. Asta nu se poate. Trebuie să fii prezent cînd e nevoie de dumneata. Dacă ai fi fost de față ai fi înțeles mai bine că prietenul dumitale e orbit de ură și poate l-ai fi putut sprijini să frecventeze mai mult *Ideea* decît *Ambiția*. În fond de ce te-ai înscris în partid ?

— Am fost solicitat, răspunse doctorul Sîrbu. Am fost chemat.

— Și ai răspuns la chemare ?

— Da.

— Pe mine nu mai m-a chemat nimeni... Am intrat eu, fiindcă prea mulți ca dumneata au intrat atunci în '46 săvîrșind o greșeală. Am intrat ca să repar, pe cît voi putea, greșelile voastre.

— Ce greșeli ?

Dar omul blond, cu surîsul lui însingurat, nu răspunse.

Doctorul Sîrbu se ridică.

XV

Spre sfîrșitul lui august, cu o lună de zile mai devreme decît fusese fixată șederea sa la Combinatul metalurgic din N., Vale fu înștiințat să se întoarcă la București.

Se prezentă la uzină pe la orele unsprezece, nu prea intrigat de motivul pentru care fusese rechemat — probabil, își spunea, se socotise pur și simplu că era destul cît stătuse la N., și probabil că aveau nevoie de el în scopul cine știe cărei reorganizări — dar la uzină era și Anda și se duse nu atît că vroia s-o vadă *azi*, cît pentru că *mîine* era o noțiune mult prea îndepărtată și străină de ceea ce simțea el în ceasurile acelea, ca să amîne revederea. Îl stăpînea o bucurie totală. Abia călătorind își dăduse seama că distanța dintre București și N., cît și scrisorile pe care le trimisese și primise fuseseră o iluzie care îl ajutase trei luni să suporte liniștit despărțirea de ea. Acum însă această distanță nu mai era, și trebuia s-o vadă și știa că nimic nu-l putea împiedica, avea să se ducă la uzină, să urce în laborator ca la început, ea avea să tresară de surpriză și să se facă palidă, să-i pice ceva din mînă! Acest gînd făcea să crească în inima lui o bucurie atît de mare, încît parcă nici nu vroia s-o mai vadă, deși gîndirea lui era prinsă de imaginea ei, cum stătea înaintea ferestrei în picioare, cu silueta ei de trestie, și cum lucra, și cum din cînd în cînd ridica privirea, să se

uite afară peste cîmpie... Stăpînit de un sentiment care iradia dintr-o zonă ascunsă, și care parcă îi șoptea că nimic din ceea ce ni se întîmplă în viață nu se repetă, Vale ocoli, în orele care urmară, cît putu de mult clipa revederii cu Anda. Nu trebuie să ne uităm cît mai mult în forul nostru interior pentru a potoli această năvală a bucuriei, care zăpăcindu-ne mintea ne-ar putea împiedica să fim fericiți?

Se prezentă întîi la cadre și tovarășul Mînăfoaie îl primi imediat. Spre deosebire de data trecută, cînd îl văzu se ridică în picioare, în spatele biroului. Avea un zîmbet care sugera că putea să fie chiar mai mult decît încîntat că îl vede, dar că se abținea. Desigur că, în lipsa tînărului inginer, șeful cadrelor s-a străduit și a reușit să obțină în favoarea lui un lucru pe care acum, cînd o să-l afle, tînărului o să-i facă o mare plăcere. N-o să-i spună chiar el în ce constă lucrul acela, pentru asta trebuie să se ducă la tovarășul director, o să afle acolo.

— Nu știți despre ce e vorba? întrebă Vale.

Mînăfoaie ieși prevenitor și confidențial pe după birou, îl luă pe tînăr de braț și merse cu el spre ușă, adică: să nu insiste, să se ducă la tovarășul director personal, fiindcă așa se cuvine, acolo e creierul tuturor problemelor și secretelor.

Al tuturor problemelor, era adevărat, dar nu și al secretelor. Directorul general al acestor uzine nu făcea parte din categoria aceea de șefi care trans-

formă cabinetul lor directorial în cameră de mistere, şi audienţa într-o ceremonie precedată de aşteptări şi amînări, de reveniri şi manevre diplomatice. Aveai o hîrtie şi îţi trebuia semnătura directorului general, ţi-o semna imediat. Vroiai să-l vezi ca să-i aduci la cunoştinţă că în sectorul tău s-a petrecut cutare lucru, care necesită o intervenţie de sus: îl vedeai, şi intervenţia se producea pe loc, la telefon, sau cobora imediat cu tine acolo în secţie (sau nu-l vedeai, dar îţi spunea prin secretară să-l cauţi la o oră pe care ţi-o indica, şi la ora aceea îl găseai negreşit şi complet liber şi-ţi stătea la dispoziţie). Cînd fu numit aici şi îşi manifestă în conducere aceste calităţi, muncitorii, tehnicienii şi funcţionarii nu prea îl apreciară. Înaintea lui fusese un altul, figură ştearsă, fără calităţi de conducător, care cît timp putu să stea cuminte şi să nu încurce producţia cu nepriceperea lui — şi reuşi să stea aproape un an — nu se atinse nimeni de el. O privire retrospectivă, însă, arătă că, totuşi, într-un an de zile directorul fusese silit să aibă anumite iniţiative şi să ordone anumite măsuri: toate fuseseră nişte gogomănii, şi se ridicară şi îl criticară; dispăru, nu mai auzi nimeni nimic de el.

Cel nou, tovarăşul Jurcă, venea din provincie, de la Braşov, unde se remarcase în primul an al naţionalizării, la început ca preşedinte al comitetului de întreprindere al unei uzine metalurgice, apoi ca director-adjunct, şi după aceea fusese

numit aici, director general al unei mari uzine din Capitală. Un şef care nu creează chiar nici un fel de dificultăţi în relaţiile lui cu oamenii face o impresie hotărît favorabilă, dar nu de adîncime. Oamenii se ataşează adesea cel mai mult de acei conducători care sînt şi buni, dar care au şi reacţii imprevizibile. Ba chiar închid adesea ochii la unele cusururi, dacă această trăsătură se manifestă din plin. Printre istoriile cu funcţionari există una cu un şef, căruia subalternii îi prezentau lucrările la semnat concepute în două sau trei versiuni. Dacă citind lucrarea şeful începea să răcnească, funcţionarul, cu altă hîrtie la spate, lua din mapă prima versiune şi i-o înfăţişa fulgerător pe a doua, menită să reducă răcnetele la un mormăit, şi stiloul să scîrţîie semnătura. De acest şef îşi aduceau aminte toată viaţa.

Tovarăşul Jurcă, ardelean, nu avusese, cînd venise, asemenea reacţii şi de aceea atît calităţile lui de organizator, cît şi punctualitatea, şi mai ales simţul operativităţii în conducere nu uimiră pe nimeni, ca şi cînd ar fi fost de la sine înţeles ca el să aibă asemenea virtuţi. Identificarea lui cu problemele îl scufunda într-un anonimat care nu stîrnea admiraţia nimănui. Se întîmpla adesea să treacă prin secţii şi abia să fie observat, un om scund de statură, îndesat şi cu mustaţă neagră, tovarăşul director!

Cei care îl cunoşteau bine şi lucrau cu el zilnic ştiau însă că lucrurile nu stăteau chiar aşa, că

priceperea lui organizatorică îl costa ceasuri de informații și de cercetări, că punctualitatea lui întîlnea în uzină foarte adesea nepunctualitatea altora, și asta îi dădea ceasuri mohorîte. („Nu înțeleg, domnule, declara el adjunctului cînd trebuia să sancționeze întîrzierile repetate, cum poate un om să întîrzie două ore la uzină, cînd eu, care n-am muncă normată, las ceaiul nebăut, și la ora șapte sînt la postul meu !") Că operativitatea lui era nu o dată anihilată, sau în orice caz efectul ei în producție mult micșorat, de indolența sau tembelismul unora, și că asta îi crea astfel de preocupări și griji obsesive, că mintea lui nu mai avea răgazul să mai fie și imprevizibilă. Și cu toate astea, într-un anumit sens, era, dar o știau puțini, și cînd o aflau n-aveau nici un chef s-o mai spună și altora, sau, cum era cazul unora, nu mai aveau posibilitatea s-o facă, fiindcă tovarășul Jurcă îi *zbura*. O singură dată lumea funcționarilor tresări, ciulind urechile. Se observă că o fată foarte drăguță, nou angajată, studentă la cursurile serale ale *Institutului Maxim Gorki*, în clipa cînd pendula bătea ora două și jumătate, se îmbrăca și pleca acasă mai devreme. Semnalul plecării era uneori dat de un telefon, ea răspundea, se ridica și ieșea din birou. Se află însă că de fapt se ducea la direcție și rămînea acolo închisă în cabinetul directorului pînă la ora trei și jumătate. Era o fată cam tăcută, puțin timidă, dar de loc intimidabilă, cu privire îndărătnică și stăruitoare. Cînd cineva din birou îi

puse întrebarea indiscretă, referitoare la plecările ei, studenta răspunse cu candoare : „Am o sarcină de U.T.M.". Și își plimbă privirea aceea a ei asupra tuturor, oprind în fașă chicotelile și rîsetele pe care le stîrni acest răspuns. Dar faptul fu verificat și, oricît părea de îndoielnic la prima vedere, se constată că nu mințea. Secretara nu-și admira directorul, și ea fu aceea care confirmă, după presupuneri și deducții care n-o puteau înșela, că era într-adevăr vorba despre o astfel de sarcină. Mai tîrziu, studenta povesti ea însăși amănuntele, dar nu pentru a bîrfi, ci ca să-și arate uimirea și, spre deosebire de secretară, chiar admirația față de directorul ei.

O carpetă groasă care preceda un covor uriaș, industrial, unea biroul cu ușa. Distanța aceasta mare, dintre birou și ușă, putea da unui șef timpul necesar să observe mersul și fizionomia celui pe care îl chema sau care solicita audiența. El putea astfel să-și dea seama dacă omul venea cu minciuna, cu intriga, sau cu complicitatea și să-l manevreze în scopul dorit de el. Tovarășul Jurcă însă nu se folosea de aceste semne exterioare ale puterii, cum erau biroul său mare, telefoanele și soneriile de diferite culori, și nici nu avea plăcerea de a manevra oamenii, de aceea avea atît de puțini admiratori ; aceștia însă erau cei mai buni și cei mai siguri. Studenta, în povestirea ei, se referea la prima întîlnire cu tovarășul Jurcă, cînd fusese și ea izbită de simplitatea și sinceritatea reacțiilor

lui. O invitase să ia loc, şi fără alte fasoane trăsese unul din sertarele biroului, şi începuse să cotrobăie în el. În clipa aceea intră secretara cu un aer misterios. Tovarăşul Jurcă o privi nemulţumit.

— Ce este ? o întrebă.

Femeia spuse un nume şi aşteptă, cu o expresie de convingere, că nemulţumirea din glasul directorului general va dispărea la auzul acelui nume. Privirea tovarăşului Jurcă se rotunji însă, şi se mări.

— Poate să fie şi mama tovarăşului, spuse el, în această oră sînt plecat, te-am rugat să anunţi acest lucru, cînd nu e vorba de chestiuni urgente care privesc uzina.

Tovarăşul Jurcă nu răcnise aceste cuvinte, dar era ca şi cum ar fi făcut-o ; gestul din cap şi cuvîntul reţinut, calm şi politicos pe care îl spuse adresîndu-se aceleiași secretare creară această impresie.

— ...Poftim !

Adică să iasă afară şi să se ducă la postul ei. Tovarăşul Jurcă se aplecă din nou spre sertarul tras şi scoase din el cărţi şi caiete, pe care le depuse cu respect pe cristalul gros al biroului său.

— Începem, domnişoară ?

— Da, începem, tresări studenta. Citiţi !

Aplecat peste birou, omul începu să citească. Treptat, coatele lui înaintară pe cristal, se lăbărţară, alunecînd în părţi, faţa se apropie din ce în

ce mai mult de carte, şi în curînd el luă o poziţie care amintea de copii, la pupitrele lor, cu umerii strîmbi, cu gîtul într-o parte, urmărind un text în manual. Citind, el se bîlbîia adeseori, dar, dovedind talent pedagogic prematur, studenta îl lăsa să se descurce singur şi atunci el *ştergea* cu o mişcare din cap cuvîntul rostit greşit, şi lua pronunţia de la început. Uneori dădea de cîmp neted, cunoscut de el mai dinainte, şi atunci citea cu uşurare şi oarecare trufie, avînd aerul că a mai prins şi el cîte ceva din aceste secrete, dar în clipa următoare venea dezminţirea, se auzea glasul studentei care îl corecta chiar în aceste momente, cînd el crezuse că o iniţiere oarecare tot era pe cale să se producă. Da, era ceva, îi confirma ea, dar şi aici tovarăşul director ori punea accentul greşit, ori mînca un semn moale, ori înmuia o consoană tare.

— Bine, rosti în cele din urmă fata. Acum citiţi încă o dată şi traduceţi fiecare propoziţie.

Auzind cuvîntul *bine*, directorul se mai însenină. Se redresă în scaun şi oftă.

— Greu ! Greu al dracului ! constată el. Şi începu să citească pentru a traduce : *Ruschi celovec — velican.*

Era titlul lecţiei.

— Pronunţie greşită, rosti studenta. De ce puneţi accentul pe prima silabă ? *Velican* trebuie citit cum aţi zice pe româneşte *pelican*. Traduceţi !

— Omul rus uriaş.

— Greșit! exclamă fata. În limba rusă verbul *a fi* nu se întrebuințează, ci se subînțelege în propoziții, în traducere însă nu poate lipsi. Repetați.

— *Ruschi celovec — velican!* repetă tovarășul Jurcă, și după cîteva clipe continuă: *Omul rus uriaș.*

— Greșit! V-am spus că verbul auxiliar în traducere nu e eliptic, numai în limba rusă e eliptic.

Tovarășul Jurcă oftă, fruntea i se îmbrobonase de sudoare; se șterse pe frunte și pe ceafă și, ridicînd din sprîncene, mărturisi:

— Greu! Greu al dracului!

— Să știți că nu e greu de loc! zise studenta. E foarte simplu: verbul *a fi* în rusește e eliptic, se pune această linioară, și uneori nici măcar această linioară nu apare. Repetați, tovarășe director.

Directorul se aplecă asupra manualului.

— *Ruschi celovec — velican!* Omul rus... începu tovarășul Jurcă și nu îndrăzni să traducă mai departe, se răsturnă în fotoliu și declară timid: Nu înțeleg, domnule, ce e cu elipticul ăsta! Mai spune o dată!

— Tovarășe director, în traducere verbul *bîti*, adică *a fi*, trebuie folosit, fiindcă nu se subînțelege ca în limba rusă.

De astă dată, chiar sub ochii uimiți ai fetei, fruntea tovarășului Jurcă se umplu brusc de perle mari de sudoare. Un miros ascuțit, violent, de bărbat se răspîndi în preajma ei. Rămase tăcută, cu

privirea încăpățînată și stăruitoare în cea albastră și blîndă a acestuia.

— Tovarășe director, rosti ea, vedeți, așa cum traduceți dumneavoastră are alt înțeles. *Ruschi celovec — velican: Omul rus uriaș. Omul rus este un uriaș,* așa e corect și înseamnă cu totul altceva. Înțelegeți?

— Omul rus este un uriaș, îngînă directorul și deodată exclamă: adică cum?

Nu înțelesese nimic, chiar după ce auzise traducerea corectă cu urechile lui.

— Dracu să-l ia de eliptic! murmură el.

Închise cartea, o puse în servietă, vîrî și caietele și se întinse în fotoliu.

— Bei o cafea? o întrebă.

— Mulțumesc, îngînă fata, nu beau.

— Eu am să beau, fiindcă la ora cinci am universitate de partid, trebuie să fiu treaz.

Și sună, și ceru o cafea tare, fără zahăr.

— Ia spune, mai zise, crezi că am să trec eu examenul ăsta?

— Dacă învățați, treceți, tovarășe director.

— Păi nu învăț? Uite că învăț. Învăț cu dumneata.

Fata nu răspunse, nu-l încurajă cu nimic.

— În orice caz, cu elipticul ăsta s-a lămurit, continuă directorul, avînd poate speranța secretă că dacă se încurajează singur, înțelegerea va țîșni, dacă prin efort ea întîrzia să se producă.

Dar nu se produse, și după vreun an de zile deodată el renunță și se înscrise la cursurile serale ale Politehnicii ; vroia să ajungă inginer mecanic.

XVI

Vale nu-l cunoștea mai mult, dar nici mai puțin decît majoritatea celor din uzină, și înclina mai degrabă ca și alții să creadă că este un conducător mediocru decît unul dintre cei buni.

— Eu am dat dispoziție să fii chemat, zise directorul după ce îl invită să ia loc. Nu știu care e adevărul, o să se lămurească acum, dar oțelarii care lucrează cu dumneata susțin că ai fost trimis la N., nu în schimb de experiență, ci sancționat. Eu am semnat trimiterea dumitale fiind convins că e vorba de un schimb de experiență, și a fost într-adevăr vorba de așa ceva, un inginer de la N., a fost primit de noi la oțelăriile S.M. Dar oțelarii de la cuptorul unu pretind că ai fost „aranjat" de șeful aprovizionării și de inginerul-șef, că nu era cazul să fie trimis la N. chiar șeful *Brigăzii tineretului* și că după plecarea dumitale, acest șef al aprovizionării a început încetul cu încetul să le facă oțelarilor tot felul de mizerii. N-au folosit la nimic, zic ei, nici un fel de critici care i-au fost aduse în ședințele de producție. Care este părerea dumitale ?

Vale întîrzie răspunsul cîteva clipe.

— Este o idee fixă a oțelarilor de la cuptorul nou, că acest șef cu aprovizionarea nu ne simpatizează pe noi, cei din *Brigada tineretului*, zise el. Nu văd de ce nu ne-ar simpatiza, și în general n-am înțeles, și nu înțeleg nici acuma ce interese personale pot fi angajate într-o chestiune cum ar fi aprovizionarea secției cu materii prime, și mai ales ce legătură are acest șef cu secția noastră... „Vinovat e șeful secției", gîndi în aceeași clipă, și fu gata să-și exprime acest gînd cu glas tare, dar apoi își aminti că oțelarii îl cruțau, și că cu aprovizionarea aveau ei ce aveau, și nu mai spuse nimic.

— Uite cum, zise directorul. Acest șef a observat că există un interes general pentru fruntași în producție, că atît presa, cît și conducerea întreprinderilor și organizațiilor de partid îi susțin și îi sprijină în toate felurile. Mai mult chiar, e o dovadă că lucrurile merg foarte bine într-o întreprindere unde sînt mulți fruntași, și invers, dacă o întreprindere nu-i are, înseamnă că stă prost. Și atunci ce poate face un șef cu aprovizionarea ? Eu te ajut să ajungi fruntaș, zice el, îți sortez materia primă cea mai bună, și te servesc, dar tu trebuie să-mi dai o parte din cîștigul pe care o să-l realizezi cu ajutorul meu, fiindcă eu nu lucrez în acord ca tine. Bineînțeles că asta n-o s-o pretindă niciodată în mod deschis, și nici măcar confidențial, fiindcă asta ar fi un gen de hoție, dar o s-o facă prin modul de a-ți repartiza materia

primă. Dacă tu n-ai să înțelegi, sau ai să te prefaci că nu înțelegi, te părăsește și caută pe altul. Oțelarii care lucrează cu dumneata nu susțin că șeful cu aprovizionarea ar lua „șpagă“ direct de la cei de la cuptorul cinci, pe care îi favorizează, i-ar fi frică să le facă asemenea sugestii, dar că lucrurile se aranjează în altă parte, prin felul cum e susținut la premieri, la recompense...

— Tovarășe director, eu cred că bănuielile oțelarilor din *Brigada tineretului* trebuie luate în seamă, și trebuie făcută o anchetă, zise Vale.

— Putem verifica imediat, zise directorul și chemă secretara. Dă-mi te rog dosarul cu primele retribuite pe ultimele zece luni și invită-i la mine pe tovarășii Bumbaccea și Mînăfoaie.

Secretara descuie dulapul din spatele șefului ei, îi dădu dosarul și ieși. Directorul îl răsfoi. Se scurseră cîteva clipe, în care nu se auzi decît acel răsfoit.

Vale se ridică în picioare.

— Șezi, zise directorul, nu mi-ai spus ce-ai făcut la N. Cum e acolo? E mai bine ca la noi?

— Nu, răspunse Vale și se reașeză. Nu stau de loc bine cu cadrele de maiștri la S.M., și nici cu organizarea producției. Merge cam alandala, nu prea am avut ce învăța de la ei. Ași fi avut ce învăța, dar nu m-au lăsat, așa e acolo moda, cei vechi nu vor să ridice cadre, ca și cînd le-ar fi frică să nu fie pe urmă ei înlocuiți.

— Asta e mentalitatea de altădată a maistrului român, aflat la cheremul unei industrii care bătea pasul pe loc, zise directorul. Altceva?

Vorbiră pînă ce ușa se deschise și apărură cei doi, Bumbaccea (acesta era președintele sindicatului) și Mînăfoaie.

— Ai fost în concediu? zise directorul adresîndu-se mai departe lui Vale, care se ridicase.

— Nu.

— Cînd pleci?

— Îl avusesem fixat în august, acum a trecut.

— Îți iei, dacă vrei, imediat concediu. Acuma treci pe la comitetul de partid, la tovarășul Negoescu. Are ceva să-ți spună.

Vale ieși.

Comitetul de partid avea birourile instalate în niște barăci construite în mijlocul uzinelor, lîngă secția de sculărie, cea mai liniștită dintre toate. Tot acolo se afla și comitetul U.T.M. Lipsa de fast a acestor cîteva încăperi, cu podea de scînduri și cu ferestre albe de lemn nevopsit, dădea impresia de ceva militar, a unor posturi de stat-major în campanie, unde uniforma pompoasă, parăzile și defilările erau părăsite. Oamenii însă erau dintre cei obișnuiți, în civil, cu cravată la gît, cu telefoane pe birouri, cu dulapuri cu hîrtii, și cu hîrtii pe birouri. Tovarășul Negoescu era singur în biroul său, ceilalți activiști stînd cîte doi într-o încăpere, lipsind majoritatea timpului, plecați prin secții. Numai spre prînz, către orele două, puteau fi

găsiți mai ușor, cînd se întorceau și consemnau în scris unele din rezultatele activității lor.

Primindu-l pe Vale, tovarășul Negoescu îl invită să ia loc și intră direct în subiect, reproșîndu-i atitudinea pasivă în chestiunea plecării la N. Cum a putut părăsi brigada fără să treacă pe la comitetul de partid și să anunțe că pleacă ? Dacă nu intervenea comitetul de partid, brigada și-ar fi slăbit coeziunea și i-ar fi rămas doar numele scris pe o pancartă, cu producție sub plan. Trebuia cel puțin să-l fi sesizat pe tovarășul Sava, sau pe tovarășul...

Vale asculta cu ochii pe fereastră.

— Mă faceți vinovat, zise el, că am refuzat să reflectez asupra trimiterii mele într-un schimb de experiență care mi s-a părut foarte normal. Cît privește faptul că n-am trecut pe la comitetul de partid, să fim serioși, tovarășe Negoescu, dumneavoastră știați foarte bine despre ce era vorba, sînteți doar informat de tot ce se petrece, și dacă ar fi fost ceva în neregulă, m-ați fi chemat imediat, și ați fi discutat cu mine chestiunea ; sînteți doar oțelar de aici din uzină, și tot ce se petrece la S.M. puteți afla în cinci minute, ba chiar mai repede, aveți oțelăriile în palmă. Sper că nu pentru asta m-ați chemat.

— Uite, zise secretarul atent, dacă comitetul de partid nu e sprijinit în munca lui de cei mai buni din uzină, atunci nici comitetul nu-i poate sprijini pe ei, intențiile noastre nu se întîlnesc, alunecă pe de alături, ca rîndunicile.

— Asta numai în cazul în care eu m-aș considera prin trimiterea mea la N. ca sancționat. Dar eu nu mă consider, și în ce privește faptul că n-am trecut pe la dumneavoastră înainte de a pleca, e pentru că n-am bănuit că serviciul aprovizionării și șeful secției S.M. abia au așteptat să plec, ca să-mi persecute oamenii din brigadă. De ce credeți că trebuia să am eu bănuiala asta, și să n-o aveți dumneavoastră, care printr-un simplu telefon puteți afla ceea ce eu nu pot să aflu, și puteți da o dispoziție pe care eu nu pot s-o dau ? !

Vorbind, Vale se aprinsese. Ascultîndu-l, secretarul se aprinsese și el. În același timp însă, Vale văzu prin mica fereastră cele cinci coșuri înalte ale oțelăriilor S.M., și în spatele lor, din profil, muchiile ferestrelor laboratorului. Sîngele îi pieri din obraji, și privirea începu să-i ardă. Chipul lui căpătă brusc acea paloare pe care o au cei cărora, primind o veste neașteptată, le piere graiul, și inima, prinsă de șoc, începe să bată cu putere, dublîndu-și ritmul. Rămase tăcut.

Secretarul vroia acum să treacă la subiect, dar i se păru că tăcerea tînărului nu confirmă, ci parcă infirmă, sau în orice caz, nu confirmă întru totul punctul său de vedere.

— Chestiunea asta cu serviciul aprovizionării a fost studiată de noi, zise el, sînt unii tovarăși care înțeleg greșit stimularea întrecerilor și a fruntașilor, și sînt alții care profită de această greșeală. Să fie clar, noi nu te criticăm pe dumneata,

din contră, te lăudăm. *Brigada tineretului* e dată ca exemplu de întrecere socialistă justă și bine organizată. Foarte bine că dumneata te-ai arătat un element disciplinat, nimic de zis, dar eu te întreb : te-ai gîndit vreodată că partidul ar putea să aibă nevoie de oameni ca dumneata, de elemente active, de bază, cu răspundere în viitor, ieșite direct din clasa muncitoare ? Noi sîntem de părere că dacă nu te-ai gîndit, ar fi cazul să te gîndești, și îți facem recomandarea asta pentru intrarea în partid. E timpul, tovarășe Sterian, să faci parte din rîndurile partidului. Ce părere ai ?

Și aici se opri, îi aruncă o privire și zîmbi elocvent. „Pentru asta te-am chemat, restul a fost o introducere nereușită", parcă îi spunea. „O surpriză, reflectă Vale ; într-adevăr nu m-am gîndit."

— Singurul lucru la care ași putea să mă gîndesc ar fi dacă am într-adevăr maturitatea necesară intrării în partid, încolo să știți că n-am la ce mă gîndi.

— Știm, de-aia îți și facem propunerea, zise secretarul. De-aia te-am chemat, să te pregătești pentru curînd. Știi ce ai de făcut ; în ședința organizației de U.T.M. se va face recomandarea, după care vei lua parte la ședința organizației de bază de la S.M., unde se va discuta cererea dumitale. Ai să iei cuvîntul și să spui cine ești și ce motive te îndreptățesc să intri în partid. Oțelarii te apreciază, așa că să nu te intimidezi. Mai treci pe aici cu o zi înainte.

Vale ieși din baracă de lîngă secția sculărie și o luă drept înainte. Merse timp de aproape un minut spre o direcție contrarie celor cinci coșuri ale secției S.M., dar apoi deodată se opri și se întoarse, o luă direct spre oțelării.

Intră în secție ca de obicei, urcă scara și ajunse pe platformă. Unul dintre băieți îl văzu, se opri cu vătraiul în mînă și îl contemplă, scoase un șuierat, care în aerul dens de zgomote al secției abia se auzi. Vroia să le atragă atenția celorlalți asupra celui care venise. Vale trecu pe lîngă băiat, îi puse o clipă mîna pe umăr, și-i salută pe ceilalți fără să se oprească, merse agale spre graficul lipit de tabla mare rezemată de peretele din stînga. Cîteva clipe mai tîrziu, oțelarii veniră cîte unul și îi întinseră coatele, cu privirile vesele, cu expresiile destinse de oboseala muncii și bucuria revederii. Maistrul Săndulescu îl apucă de braț cu o mînă, și cu alta îi arătă graficul în punctul în care săgeata cobora :

— Era s-o pățim, tovarășe inginer, mergeam în jos... O să vă spunem noi ce-a fost aicea !

Drept răspuns, Vale o luă spre birou, să-i asculte acolo unde se putea vorbi fără să ridice vocea.

După o jumătate de oră, ieși de acolo și se îndreptă spre biroul cel mare al secției, mereu cu același mers, cu pașii mari, cu genunchii parcă înmuiați de greutatea corpului, uitîndu-se, la intervale de secunde, în pămînt, cu gîndul parcă jumătate în sine, jumătate împrăștiat afară, și cu

efortul mereu treaz de a-l uni. Cîteva minute după aceea ieși și de acolo și o luă spre peretele din fund, unde se vedea o potecă trecînd printre fiare vechi împrăștiate, blocuri mici de fontă înghețată, rebutată, și apoi printr-o ușă care acum, vara, din pricina căldurii fusese scoasă și pe lîngă care șerpuiau șine înguste cu vagoneți veșnic încărcați cu materie primă, împinși pînă aici de lucrătorii serviciului aprovizionării. Vale începu să urce rar, treaptă cu treaptă, scara în spirală de metal subțire, care ducea în laborator, și cînd ajunse sus deschise ușa, o închise și rămase cu mîna pe clanță. Ea era acolo și jumătate de clipă el o privi. În jumătatea cealaltă însă, parcă n-o mai văzu, ea se întoarse, și vederea chipului ei parcă îl supără, își feri privirea și o luă încet spre ea. Nu mergea bine, cu statura lui mare arăta străin, rece, îndepărtat.

Și chiar era, avea să-și amintească bine mai tîrziu : n-o iubea atunci cel mai mult, poate chiar cel mai puțin. Atît de turburat însă n-avea să mai fie niciodată.

— Vale bine-ai venit, șopti ea, iar el se opri, îi sărută mîna și se întoarse cu fața spre geam.

Amîndoi erau stăpîni pe mișcările lor, cu grijă că sînt observați. Cu privirea afară pe geam, peste cîmpul adormit sub soarele de august, el spuse cu vocea înăbușită de o emoție pe care zadarnic încercase s-o frîneze începînd chiar din primele minute ale dimineții :

— Nu pot să mă uit la tine.

Atunci ea scoase o exclamație nestăpînită și îl apucă strîns de braț.

— Du-te, îi spuse, așteaptă-mă la tine la birou, cobor în zece minute. Du-te imediat...

Și din nou, rămas singur, în timp ce cobora, el avu iarăși sentimentul acut că ar putea să n-o mai aștepte în birou, să coboare în curtea uzinei, să plece și să n-o mai vadă niciodată. Iar acest sentiment sporea și mai mult chemarea pe care o simțea pentru ea, și de care nu era pe deplin conștient, dar care avea să rămînă în amintire drept cea mai adîncă și mai răscolitoare.

XVII

La extremitatea dinspre nord a uzinelor, în partea opusă orașului, serviciul aprovizionării, biroul, se afla tot într-o baracă în stilul în care se afla comitetul de partid. În ziua aceea coborî de la administrație și se duse acolo un funcționar nou angajat, un contabil. Era un ins de vreo treizeci și cinci de ani, dar părînd mult mai bătrîn, din pricina ochelarilor și a mișcărilor lui, care deși degajate, aveau în ele parcă un arc ce restrîngea, sau, dimpotrivă, în anumite clipe relaxa brusc mișcarea pașilor.

În baracă se aflau un birou și două mese. Mesele erau goale, fără hîrtii, la birou însă, lîngă fe-

reastră. şedea şeful aprovizionării şi lucra. Părea să nu fi auzit că intrase cineva, nu răspunse nimic la bună ziua dat de funcţionar. Acesta se apropie, se opri la un metru distanţă de birou şi rosti :

— Vă rog, aici e serviciul aprovizionării ?

Omul de la birou era un ins de vreo patruzeci de ani, cu o expresie de seninătate şi tăcere pe chipul său mare. El rămase gînditor cîtva timp, cu stiloul în mînă, apoi îşi duse mîna la frunte, îşi mîngîie tîmplele, privirea îi alunecă într-o parte, se apleca şi continuă să lucreze în singurătatea sa neturburată. S-ar fi putut spune că hîrtiile şi tot ce era pe birou însemnau pentru el ceea ce înseamnă pentru un preot potirul, crucea şi alte simboluri de oficiat. O dată ridicat de la birou el putea deveni un alt om, să strige sau să profere injurii — cum drăcuie sau înjură de grijanie însuşi preotul care dă această grijanie credincioşilor —, dar cel adevărat era cel de la birou, în elementul lui şi nu cel de toate zilele, care putea discuta şi răspunde la întrebări ca orice om.

— Ce doriţi dumneavoastră ? zise el cu blîndeţe nespusă, după aproape un sfert de oră de la întrebare.

„Ce doriţi dumneavoastră, în general nu se poate, părea să spună el, dar aveţi dreptul să vorbiţi, vă ascult."

Avea o voce limpede care pornea parcă din nişte singurătăţi inaccesibile. Din această pricină

capul său, aflat aci, în apropiere, părea imens, şi i se vedeau urechile, care sugerau amplificări misterioase, şi fălcile odihnite, calme, rase proaspăt, gura parcă de bronz, cu tăietura delicată, cu un zîmbet interior de linişte şi putere pierdut în cutele obrazului şi bărbiei.

Vizitatorul bîlbîi motivul : căuta pe cineva.

— Pot să-l aştept aici ?

— De ce să nu puteţi, zise omul de după birou, luaţi loc. Uite, continuă el cu uimitoarea sa voce blîndă, aveţi un scaun lîngă dumneavoastră. Luaţi loc şi aşteptaţi.

Vizitatorul mulţumi, se aşeză pe un scaun şi întrebă dacă poate să fumeze. După cinci minute de tăcere, omul de după birou răspunse :

— Fumaţi.

Trecu astfel aproape o oră. La un moment dat se auziră paşi afară, şi vizitatorul tresări, ridică fruntea şi se uită spre uşă. Apăruseră doi inşi în salopete, unul înalt, masiv, blond, cu capul gol, celălalt mai mult mic decît mijlociu, subţirel, cu mîini fine, cu pălărie în cap şi cu gîtul aplecat puţin într-o parte. Se îndreptară spre mesele libere transpiraţi de muncă, cu sudoarea înecîndu-le privirea. Vizitatorul se ridică de pe un scaun şi se apropie de ei. Cel mic îl văzu şi exclamă :

— Răzeşene !

Cel blond şi masiv întoarse şi el capul, şi rămase o clipă ţintuit. Apoi exclamă şi el :

— Răzeşene !

— Cosmologea, Benone ! murmură și vizitatorul.

Erau exclamații de uimire și de surpriză, dar parcă restrînse și oprite. Cel mic exclamă iar :

— Ce e cu tine, Răzășene ?

— Ce e cu tine, mă ? întrebă și cel blond și masiv, ca un ecou al vocii celuilalt.

Vizitatorul își împinse ochelarii de pe nas, se uită întîi la unul cu gura deschisă, își mută cu o mișcare fără tranziție capul spre celălalt, și schiță un zîmbet încremenit. Se putea însă bănui că în această schiță de zîmbet se aduna toată bucuria lui, și că bucuria aceasta lui i se părea elocventă în sine : nu răspunse nimic la întrebările celor doi.

— De unde vii, mă ? continuă cel mic.

— Ce cauți aici ? zise cel blond și masiv.

— Pe voi vă caut ! răspunse vizitatorul.

— Și de unde zici că vii ? repetă cel mic.

— Din Pașcani. Am fost transferat aici.

— Ce făceai tu la Pașcani ?

— Acolo lucram.

— Ce lucrai ?

— Eram contabil.

— Bravo, mă Răzășene !

— Și pe-aici de ce-ai venit ? reluă cel blond și masiv.

— N-auzi, am obținut transferarea. Am văzut în statul de plată numele voastre și am venit să văd dacă sînteți voi !

— He ! făcu din gît cel blond, ca un soi de concluzie ; he ! repetă el și parcă chicoti, și privirea îi sticli ; parcă spusese : „E bine că ai venit ! E bine că ai lucrat la Pașcani." Cel mic se uita la musafir degajat și vag protector. He ! făcu din nou cel blond și masiv, parcă adăugînd : „E bine că vă uitați unul la altul."

— Cîți ani sînt de cînd nu ne-am mai văzut, Răzeșene ? întrebă cel mic.

— Ehe ! Mulți, zise vizitatorul. Din '45 nu ne-am mai văzut. Dar tu ce mai faci, Cosmologea, mai scrii poezii ?

Cosmologea era cel blond și masiv.

— Mai scriu ! Dar tu ? zise el.

— Eu ce ?

Blondul poet avu parcă o clipă de buimăceală, apoi deodată surîse și întrebă :

— Mai ți-aduci aminte de facultate ?

— Mi-aduc ! S-a dus studenția ! zise contabilul.

— He ! făcu blondul, parcă spunînd : „S-a dus, asta e !".

— Va să zică, voi ați ajuns salahori !

— Da, Răzășene !

Se lăsă iar tăcerea. Vorbiseră tot timpul în șoaptă și cei doi salahori, acum, cînd nu mai spuneau nimic, păreau intrigați de ceva, atenți parcă la ceva care nu parvenea să urce spre treptele superioare ale conștiinței, dar care lor nu le era de loc străin. Cel mic, cu gîtul strîmb, fuma gînditor. Sub salopeta lui cu greu s-ar fi putut descoperi

ceva dintr-un fost student. Poate pălăria ! Stătea mereu cu ea în cap, îl ferea, pesemne, de soarele de afară.

— Dar unde aţi fost voi pînă acuma, că v-am căutat anul trecut acasă, şopti vizitatorul. Eram într-o delegaţie şi am trecut pe la tine, Cosmologea.

I se răspunse prin tăcere. Masivul poet, observînd că celălalt aşteaptă o explicaţie, se uită spre cel mic şi făcu din gît : he ! adică, he, ce vesel, nu înţelege ! Şi fiindcă nici această exclamaţie nu-l lămuri pe vizitator, blondul masiv şopti :

— Ai uitat ce-a fost cînd eram studenţi, Răzeşene ?

— Ce ? Ce să uit ?

— Ai uitat ? Diagonala, Răzăşene ! Purtai şi tu diagonală !

— Eu ? Ce diagonală ? se miră musafirul.

— He ! chicoti masivul, amuzat de faptul că celălalt nega un lucru atît de îndeobşte cunoscut.

Gînditor, scuturînd scrumul ţigării cu degetul mic de la aceeaşi mînă cu care fuma, cel cu gîtul strîmb şi cu pălăria în cap zise :

— Nu, Răzăşeanu n-a fost.

Şi fiindcă fostul provincial din Paşcani tot nu reuşea să prindă sensul celor ce se spuneau, cel mic continuă :

— Am stat la pîrnaie doi ani, Răzăşene, fiindcă am îmbrăcat cămaşa verde cînd eram studenţi ! Şi eu, şi Cosmologea ! Tu n-ai îmbrăcat-o !

Cel masiv, Cosmologea, se uită atunci spre vizitator şi exclamă admirativ şi invidios, dar fără răutate :

— Ai avut noroc, mă !

— Adică cum am avut noroc ! ? exclamă vizitatorul.

— Adică... zise masivul şi făcu un gest de la umăr spre şold, în sensul că a avut noroc că n-a purtat şi el...

Ca şi cînd purtarea acelei cămăşi şi diagonale ar fi fost o chestie de pur noroc.

— Şi... reluă musafirul mirat, v-a primit în serviciu ? !

— Ne-a angajat el, şeful aprovizionării, explică în şoaptă cel mic, arătînd cu ţigarea peste umăr spre omul de după birou. „Vă primesc, dar la cea mai mică abatere vă zbor", aşa ne-a zis. E prieten cu un ştab de la administraţie, mai adăugă, şi făcu cu ochiul, sugerînd că acest ştab de acolo de la administraţie e un om... aşa... înţelegi... care o lasă mai moale ! Şi din nou cel mic făcu cu ochiul sub pălăria lui, mică şi ea, cu borurile trase în jos de jur împrejur.

Cît durase acest dialog, masivul care fusese şi poet aruncase de cîteva ori nişte priviri nedumerite, parcă de aşteptare, dar parcă şi de speranţă nedesluşită, spre omul de după birou, care, absorbit, lucra singur în hîrtiile sale. Deodată, cel mic, prins şi el de o agitaţie bruscă, se uită la ceasul-

brățară și, trăgînd intens din țigare, cu privirea la pîndă, șopti :

— Mergem ?

Masivul nu răspunse, rămase cu o ciudată îndoială în privirea și chiar în ținuta capului său mare și blond. Și stătură pe loc. Cel cu pălăria în cap se uită din nou la ceasul-brățară, strivi țigarea în nisipul de deasupra sobei, și apucă întîi mîna vizitatorului, o strînse parcă pe furiș, făcu la fel cu celălalt și șopti :

— V-am salutat, la revedere !

Și o luă repede spre ușă, călcînd în vîrful picioarelor. Nu făcu însă nici trei pași. În tăcerea care domnea în baracă, se auzi de după biroul de lîngă geam o voce îndepărtată și blîndă, care rosti :

— Cosmologea, e ora trei fără un sfert, și eu n-am primit încă raportul săptămînal.

— Da, tovarășe Ionescu, răspunse masivul cu o voce jenată, care tot mai nutrea încă speranța unei posibile amînări a acelui raport. Știți, tovarășe Ionescu, gîndiți-vă că... Poate că...

Se întrerupse. Cel mic făcuse o săritură spre ușă și cu un salt de o elasticitate uimitoare, masivul îi tăie drumul și răsuci cheia în ușă.

Omul de dincolo de birou continua să lucreze cu capul în hîrtii, i se vedeau de la distanță urechile mari.

— Tovarășe Ionescu, murmură masivul, cerneală !...

— Cerneală, răcni deodată șeful sprovizionării, și în clipa aceea se produse parcă o revelație, parcă ieși din el adevărul său eu. Uite aici la mine pe birou cerneală roșie, făcătoare de minuni pentru sufletul vostru verde. Executarea !

Atunci masivul întinse brațele în aer, așa cum fac copii cînd se joacă de-a baba-oarba, și căută astfel să pună mîna pe cel mic. Acesta se dădu înapoi, dar masivul îl urmări mai departe. Părea un golem jenat, de loc convins, parcă nehotărît, totuși implacabil. Cel mic nemaiavînd unde se retrage se întinse deodată cu spinarea pe dușumea, și începu să dea din mîini și din picioare, ca un cîrciiac, și să răcnească. Blondul se prăbuși peste el, îl acoperi cu pieptul, întinse mîna spre birou, luă de acolo o sticlă cu cerneală, trase cămașa celui de jos, îl descheie la pantaloni și îi turnă conținutul ei roșu între picioare. După care se ridică și se uită elocvent spre omul de după birou. „Iată, parcă spunea, e gata și raportul săptămînal".

Între timp, omul de după birou se ridicase și privise atent scena. Zbătîndu-se, celui mic îi căzuse pălăria din cap și stătea și acum cu gîtul strîmb pe podea, încercînd cu mișcări precaute să-și ridice în așa fel picioarele, încît cerneala care îi pătase pîntecul și fesele goale să nu-i murdărească prea tare salopeta.

— Ce, Benone, răcni omul de după birou, vrei să fugi de raport ? !

— Nu, tovarășe Ionescu. Eu, tovarășe Ionescu... bîlbîi cel de jos.

Lîngă una din mese, cu ochelarii pe nas, cu gura deschisă și cu privirea holbată de uimire, rămăsese vizitatorul de la contabilitate, fostul provincial din Pașcani.

XVIII

Primind-o pe Mimi în casa lui, Gabi începu, nici el nu știa de ce, să întîrzie căsătoria. Asta era cu atît mai grav cu cît sarcina iubitei lui avansa. Trebuia să se căsătorească înainte de cincisprezece august, ca să poată pleca împreună în concediu, dar ruptura pe care Mimi o provocase între ea și părinți parcă dădu peste cap acest plan.

De ce ? Așa ! Îl dădea peste cap ! Nu așa înțelesese el că trebuie să se petreacă lucrurile în ziua cînd ea îl invitase să-i cunoască părinții și să-i vadă casa. Din pricina fratelui ei însă, palidul acela care bine că fusese împușcat, se rupsese Mimi de ai ei și... În acest timp însă, femeia părea că se dezinteresează și ea de căsătorie. Arăta cu totul prizonieră sarcinii, pe care de altfel o purta cu o ciudată seninătate.

Își făcuseră un obicei ca duminica dimineața să plece împreună la pădurea Băneasa. El scotea motocicleta în curte, și în timp ce motorul pîrîia stîrnind lătratul tuturor cîinilor din cartier, ea

pregătea sacoșa cu cele trebuincioase micii excursii, gustare din friptură rece, ouă și șvaițer, firișoare verzi de ceapă, o prăjitură bună care îi plăcea lui, pregătită de ea în bucătăria comună a apartamentului, sticle de bere ținute la rece în răcitorul improvizat într-o chiuvetă veche. Apoi cobora cu sacoșa, se așeza în spatele lui și porneau. Într-o dimineață, Gabi gonea tare și părea obsedat de ceva. Niciodată însă stările acestea ale lui n-aveau o consistență pe care el să fie pe deplin stăpîn și să poată vorbi despre ele și să le apere dacă i-ar fi fost reproșate, sau dimpotrivă să renunțe la ele dovedindu-se nedrepte la adresa cuiva, și poate chiar rele pentru el însuși. În ziua cînd ea se mutase la el și trecîndu-i pragul se împiedicase și căzuse, în loc ca starea aceasta a lui, care atunci pusese stăpînire pe el din pricina căldurii, să se înmoaie și s-o ridice pe Mimi de jos în brațe, căci el era voinic și ea ușoară ca fulgul, răcnise la ea să se ridice odată și să nu se mai holbeze așa la el. Acum de pildă gonea foarte tare, dar cine putea ști din ce pricină ? Ieșiră din oraș și în apropiere de Băneasa șoseaua se curba. În loc să încetinească însă viteza, el o spori încîrjit parcă împotriva curburii, însăși a drumului și atunci ea se agăță deodată de gîtul lui și începu să strige înspăimîntată :

— Gabi, oprește ! Oprește, te rog !

El se scutură cu violență de strînsoarea ei, motocicleta derapă, și în aceeași clipă se pomeniră

în șanț. Motocicleta într-o parte, continuînd să pîrîie și să scoată fum, el cu pieptul într-un pîlc de scaieți, și femeia pe brînci, la marginea șoselei. Gabi sări în picioare cu privirea holbată, se apropie de ea, o apucă de piept ridicînd-o în capul oaselor, răcni nestăpînit la ea. Pentru întîia oară scrîșni la adresa ei, cu voce tare, o înjurătură fioroasă.

— Ți-am spus să nu te agăți de mine! gîfîi el. Dacă vrei să ne sinucidem amîndoi mai agață-te încă o dată în felul ăsta, și ai să vezi că o să ne reușească.

Îi întoarse apoi spatele și se apropie de motocicletă, pe care o ridică și începu s-o cerceteze dacă nu s-a stricat ceva la ea. Femeia rămăsese cu privirea rătăcită... Deodată avu un spasm și începu să vomite. În acest timp, lîngă motocicletă el apăsa pe aprinzător, care după ce stîrnea cîteva pîrîituri repezi se oprea. După fiecare încercare bolborosea înjurături. În cele din urmă pîrîiturile nu se mai opriră și, ștergîndu-se de sudoare și de praf, blocă motocicleta fără să-i oprească motorul și aruncă o privire spre femeie.

Acum, că starea aceea îi trecuse și se convinsese că nici motocicleta n-are nimic, în privire îi străluci, uitîndu-se cum femeia stă foarte liniștită cu bărbia pe genunchi, pe marginea șoselei pe dîmbul înverzit, teama aceea a lui care apărea de fiecare dată cînd simțea la ea astfel de însingurări. Ultima oară ea mai trecuse printr-o astfel

de stare cînd se hotărîse să păstreze copilul și cînd îi mărturisise că nu mai vroia să mai întrerupă sarcina și să mai treacă printr-o noapte așa de rea ca aceea cînd plînsese. Se apropie de ea deodată temător și îi spuse cu vocea lui, care în astfel de clipe părea răgușită de umilință și regrete:

— Mimi, nu te supăra, dar ți-am spus să nu te mai agăți de mine, de ce nu înțelegi că mă scoate din sărite cînd simt cum te agăți...

Era ca de obicei foarte sincer și pe ea o izbi parcă pentru întîia oară această declarație, care fără voia lui avea parcă prin cuvîntul „agăți“ un sens simbolic. Își ridică privirea și îl cercetă cu o intensitate din care nu se mai înțelegea de astă dată nimic: dacă e supărată sau nu pe el, dacă e pe pragul de a intra din nou într-una din acele însingurări ale ei amenințătoare, dacă îi reproșa ceva, sau dacă îl ierta. Nimic, doar lucirea unei priviri negre pe chipul ei de pe acum vag umflat și desfigurat de sarcină, și care era departe de a sugera că în clipa aceea s-ar putea petrece cu ea ceva deosebit sau alarmant.

Puterea ei de a-l neliniști, acea stare de retragere în sine care într-adevăr nu era îndreptată împotriva lui Gabi, dar care avea acest efect absurd că îi amintea lui de primele lor întîlniri, cînd se simțea mistuit de dragoste pentru ea și îngrozit ca nu cumva s-o piardă, această putere deci, neștiută nici de ea, nu mai apăruse în clipa de față, ca și cînd nimic grav nu s-ar fi produs,

ca și cînd sufletul ei n-ar fi resimțit strigătele și înjurăturile pe care el i le adresase cu neînfrînată violență ca și cînd i s-ar fi făcut declarații pătimașe de dragoste...

Întîmplarea aceasta însă, rămasă fără reacție din partea ei, aduse după sine, așa cum se întîmplă totdeauna cînd lăsăm să treacă nelimpezit ceva grav în care sîntem implicați, alta asemănătoare și mai rea...

Era o dimineață de august mai răcoroasă, dintre acele prime dimineți de sfîrșit de vară care nu încep chiar de la răsăritul soarelui să înăbușe zidurile orașului în căldură și nemișcare și cînd soarele însuși părea mai plin de strălucire, dar fără încărcătura lui apăsătoare de flăcări din zilele de caniculă. Gabi se trezise foarte aferat dis-de-dimineață să plece cu un coleg de la uzină la pescuit. Foarte ciudat cum îi apucă pe unii bărbați tineri astfel de pasiuni liniștite, rezervate de obicei celor mai în vîrstă, cum ar fi pescuitul, un sport bun în orice caz pentru cei contemplativi, sau care își fac din el și o îndeletnicire profitabilă. Se pare însă că lucrurile nu stau chiar așa. Gabi fusese rugat de colegul său să-l ducă cu motocicleta la unul din lacurile de prin apropierea Capitalei, la Mogoșoaia, și fiindcă nu avusese ce face, ceruse și el o undiță cu un viermuș și aruncase cîrligul în apă, așa cum văzuse că face colegul său, căruia îi promisese să-l aducă și îndărăt, în schimbul împărțirii prăzii. Nu apucase însă să-și dea

seama dacă a aruncat sau nu bine undița, că simțise cum un lucru neobișnuit se și petrecea în apă : ceva începuse deodată să se zbată la celălalt capăt al firului, și scosese un răcnet văzînd prin undele limpezi ale apei corpul peștelui. Fugea în rotocoale mari coborînd în adînc și se zbătea cu o vigoare atît de neașteptată încît Gabi, care simțea fiecare zvîcnire în podul palmei, scotea de fiecare dată cîte un răcnet. Colegul său îi sări în ajutor și îi spuse să stea liniștit, și dacă vrea să nu-l scape „să-l plimbe" puțin și să-l tragă apoi afară cu hotărîre, dar fără bîțîieli, adăugînd cu un dispreț amuzat că așa pățesc toți ageamiii, de la început le cade în undiță unul mare, ca să aibă cu ce se lăuda mai tîrziu, cînd n-or să mai prindă nimic. Zvîcniturile acelea ale peștelui, pe care le simțise cu un fior, ca o veche și totuși nebănuită surpriză în podul palmei, de pe vremea locuințelor lacustre îl cuceriseră pe Gabi, și a doua zi își cumpără toate cele necesare și abia așteptă duminica următoare să se ducă din nou la pescuit. De astă dată însă nu mai prinse nimic, și cu toate că colegul său împărți cu el peștele, se întoarse acasă obosit și enervat, adică contrariu a ceea ce se presupune că oferă acest sport celor care îl practică, odihnirea și calmarea nervilor.

Erau orele unu și aveau mîncare gătită de aseară, dar Mimi se duse să pregătească și peștele adus de el. Se auzi, în timp ce femeia rîcîia corpul peștelui de solzi, la un moment dat, soneria.

Nu prea aveau musafiri, ca orice căsnicie încă nelegalizată, și ea se uită nepăsătoare pe geam să vadă cine putea fi, fiindcă de cele mai dese ori era căutat vechiul locatar sau era căutat vecinul din același apartament. De la geamul bucătăriei ea văzu cum stăteau jos în fața ușii de la intrare patru inși, aruncînd priviri în sus și rostind cu veselie numele lui Gabi, pe care, după cum lesne se putea ghici, erau foarte nerăbdători să le deschidă și să-l vadă. Mimi lăsă peștele și intră în odaie și îi spuse despre ce era vorba. El sări în sus din pat, unde se trîntise și răsfoia *Sportul*, și se duse la geam. Deodată se sperie.

— Du-te și spune-le să plece ! zise el, spune-le că m-am mutat de aici.

Și cum ea nu părea să înțeleagă sau părea parcă dornică, sau în orice caz nu vedea de ce nu i-ar putea primi, deodată el șuieră :

— N-auzi ce-ți spun ? Ești surdă ?

Și o pălmui năprasnic, scrîșnind din dinți ; era alb la față.

Soneria țîrîi din nou. O voce se auzi de la etajul de sus, parlamentînd :

— Pe cine căutați ?

— Pe inginerul Sterian.

— Da, aici stă, mai sunați.

Gabi se trînti în pat gîfîind, și luă iarăși ziarul. Mimi ieși. Coborî scările și la un moment dat se opri și-și trecu palma peste gură. Se uită la mîna

înroșită de sînge și își supse buzele. Repetă dialogul :

— Pe cine căutați ?

— Pe inginerul Sterian.

Erau veseli toți patru, și se vedea cît de colo că veselia lor e provincială, că vin adică de foarte departe și aveau toți un aer cam prostesc, fără știință față de complicațiile vieții capitalei, crezînd că dacă au venit ei în grup, de la o distanță așa de mare, surpriza și bucuria celor pe care îi vizitează trebuie să fie cel puțin direct proporționale cu distanța dintre orașul unde locuiesc ei și București.

— Cine sînteți ? îi întrebă femeia.

— Colegi de-ai lui Gabi, preciză unul negricios și ciupit de vărsat. Am fost pe strada Toamnei unde ne dăduse el adresa într-o zi, dar o doamnă de acolo ne-a spus că Gabi are altă adresă, ne-a dat-o pe asta.

— Nu stă aici, spuse Mimi, cu glas indiferent. S-a mutat și de-aici. Tăcu cîteva clipe, apoi adăugă : Chiar acum două zile s-a mutat...

Și închise ușa. Grupul ieși în curte nedumerit și se îndepărtă. Femeia începu să urce scările. De cîteva ori se opri și din nou își supse gura care îi sîngera. Intră în odaie, și el sări în sus și începu să se plimbe agitat.

— Au ghicit... Precis că și-au dat seama că sînt acasă și nu vreau să răspund. Dacă în loc să te uiți la mine ai fi coborît imediat să le spui că nu

stau aici, n-ar mai fi avut timp aia de la etaj să le spună... Precis că au ghicit ! Le dădusem adresa voastră, și acum e sigur că și-au dat seama că nu vreau să-i primesc !

Dar femeia tăcea, și ca și data trecută ea nu reacționă. Îi întoarse spatele și se duse în bucătăria comună să-și vadă de pește.

XIX

A doua zi se duse la serviciu ca de obicei, și cît ajunse chemă la ea în birou pe cele două subalterne și prietene din cuștile vecine și închise ușa să n-o deranjeze nimeni. Stătu astfel cu ele mai bine de o oră.

După amiază Gabi plecă și el la uzină. Era în schimbul doi. Spre seară, cele două prietene sunară la intrare.

— Cît e ceasul ? le întrebă Mimi primindu-le în odaie.

— E șapte.

— Avem timp destul. Haide, zise ea, puneți mîna și ajutați-mă.

Și deschise cu o mișcare energică cele două uși ale șifonierului ieftin, cumpărat de Gabi de la *Comlemn*, trase de deasupra un geamantan uriaș din carton presat, îl depuse în mijlocul odăii și începu să golească șifonierul de rufe și haine.

Această activitate dură aproape două ceasuri, timp în care cele două femei ieșiră de cîteva ori și se întoarseră una mai devreme, aducînd ceva de mîncare, și alta mult mai tîrziu, anunțînd-o pe prietena și șefa ei de birou că totul e în regulă.

Se făcuse zece seara. Se dezbrăcară și se culcară apoi cîteșitrele în pat, înghesuindu-se. Trudite, cele două femei adormiră aproape imediat. Pe la unsprezece și jumătate, în cartier se auziră deodată răpăiturile unei motociclete, și femeia tresări și începu să le hîțîne pe cele două, care sforăiau.

— Treziți-vă, șopti ea înspăimîntată. Haide, a sosit mirele în ceasul al doisprezecelea ; să-l întîmpinăm !

La intrare se auzi scîrțîitul ușii deschise, apoi pași grei urcînd pe scări. Mimi sări jos, îmbrăcă un halat apoi reveni și trase cuvertura peste ea.

— Să nu vă fie frică, șopti ea tremurînd.

Cele două se peliseră și ele pînă la gît și rămăseseră cu privirile holbate spre ușă. Mimi se răzgîndi și dezvelindu-se brusc, se ridică în capul oaselor pe marginea patului.

Ușa scîrțîi. Lumina din tavan se aprinse. Gabi aruncă o privire uimită, apoi se așternu tăcerea. Trase un scaun și începu să-și desfacă șireturile de la pantofi.

— Au dat turcii, nu mai are lumea unde să doarmă ? mormăi el cu blîndețe, cu o voce obosită. Sau vă arde de glume ? Ce sînt glumele astea, Mimi ?

— Nu e glumă, Gabi, trebuie să ne despărţim, zise femeia. Trebuie să pleci chiar în seara asta din casă...

Şi cum el rămăsese neclintit, cu mişcarea cu care voise să-şi desfacă şireturile de la pantofi neterminată, femeia coborî repede, deschise uşile dulapului şi continuă :

— Nimic de-al tău nu mai e aici, afară de pat şi şifonier, pe care o să ai generozitatea să mi le laşi mie. Ţi-am împachetat totul în geamantan şi ţi-am trimis geamantanul acasă la părinţii tăi.

— Ce tot spui tu acolo ? Unde zici c-ai trimis lucrurile mele ?

— Acasă la părinţii tăi.

— De ce ?

— Ţi-am spus că trebuie să ne despărţim, repetă femeia, şi spunînd aceste cuvinte se înfrigură brusc ; nu te supăra, dă-mi voie să mă bag în pat, mi-e frig.

Se vedea cum îi tremură genunchii.

— Linişteşte-te, porunci una din prietene. Hai, linişteşte-te !

— Sînt liniştită, dar mi-e frig !

Cu privirile sticlind, cele două femei stăteau cu ochii pe bărbat, ca două harpii, gata să sară şi să-l ciugulească dacă el ar fi îndrăznit să nu se poarte cum trebuie cu prietena şi şefa lor. „Ce se va întîmpla totuşi ? parcă se întrebau. Va reuşi sau nu va reuşi această figură ? Sau el nu va ţine seama de nimic si se va repezi cu pumnii pe noi ?“ Fiindcă îşi închipuiau că de aceea le chemase Mimi să doarmă la ea, ca s-o apere, şi fiindcă o văzuseră de dimineaţă cu buzele umflate şi plesnite, îşi făcuseră ideea că viaţa ei cu tînărul inginer trebuie să fie un iad, toată ziua numai în bătăi o ţine. Le crescură însă ochii în cap cînd văzură cum primeşte el declaraţia ei de despărţire. Gabi rămase nemişcat pe scaun, cu mîinile pe genunchi şi se uită la femeia lui parcă fascinat, ca şi cînd el şi nu ea i-ar fi făcut lui o declaraţie, şi nu una de despărţire, ci de dragoste, şi acum aştepta neliniştit şi cu sufletul în priviri răspunsul. Surpriza fu aşa de mare pentru cele două femei, că se ridicară încet în capul oaselor ca la un spectacol cînd tragi de gît mai sus şi te dai mereu după cel din faţă, ca să vezi mai bine. Şi se mai întîmplase ceva : palid cum era în clipele acelea, tăcut şi cu privirea lui parcă hipnotizată de farmecul unei iubiri care, din pricină că era atît de adînc amestecată cu fiinţa lui intimă, nu se putea exprima decît prin acea imobilitate ca de statuie a chipului său nealterat încă de nici unul din semnele de stricăciune ale trecerii anilor, cu părul negru şi tîmplele netezi, deodată lucrurile deveneau îndoielnice : vroia într-adevăr Mimi să lase un asemenea bărbat ? Avea el într-adevăr cele cîteva vicii care te fac să te saturi de cineva, oricît ar fi el de frumos şi oricît te-ar iubi de mult, beţia, curvăsăria şi altele de acelaşi gen ? Neîncrederea apăru pe chipul lor, şi în clipele de

tăcere care urmară, ele și erau pe jumătate cîștigate de partea lui. Femei măritate și cu copii, nu mai puțin tinere decît șefa lor, dar ai căror soți arătaseră și ei odată ca Gabi și de mult nu mai puteau fi eroii unor asemenea situații, ele fremătară de o bucurie în care totul putea fi implicat, de la încercarea pe care o puteau face să-i împace pe cei doi amanți, pînă la tresărirea obscură (și care nu numai în sufletul femeilor vulgare nu găsește rezistență), de a încerca apoi, după ce despărțirea se va fi consumat, să-l consoleze în cel mai deplin înțeles al cuvîntului pe acest bărbat reușit, dar nenorocos.

În tăcerea aceasta de lungi minute nu se auzi decît o dată cum trecea o mașină. Apoi deodată femeia rosti cu un glas străin și îndepărtat, altul decît cel înfrigurat și neliniștit cu care își făcuse declarația, efect parcă al aceleiași contemplări la care îl supusese și ea o dată cu prietenele ei pe bărbat, ajungînd însă parcă la o convingere și mai mare că nu mai era nimic de făcut.

— Gabi, știu că mă iubești și eu te iubesc pe tine, dar s-a întîmplat ceva și nu mai putem trăi împreună. De altfel nici nu e așa o problemă, continuă ea după cîteva clipe, văzînd că numai privirea lui vorbește și că de fapt el nici nu înțelege bine ce i se spune, afară doar de sensul general al cuvintelor, care pentru el însemnau același lucru, faptul că trebuiau să se despartă; zadarnic deci să-i mai dea explicații de prisos. Noi nici nu sîntem căsătoriți și cu casa o să te descurci tu, îl ai pe tatăl tău care te poate ajuta să-ți găsești altă locuință. Eu mă mulțumesc cu odaia asta, n-am chef să mă întorc la ai mei. Fiindcă să știi, Gabi, zise ea mai departe, abia schimbînd tonul, în care apăru o vagă urmă de reproș, că mie îmi place odaia asta, și o să fiu bucuroasă să primesc în ea vizite...

După care tăcu, prinsă parcă brusc de o greață imensă, care o scîrbi și îi desfigură pe loc chipul. Se dădu jos din pat, nu prea repede, și ieși încet din odaie. Se întoarse curînd, foarte palidă, găsindu-l pe el în aceeași poziție și pe cele două într-o stare totală de confuzie: acum nu mai înțelegeau nimic. Ce se întîmplase între ei doi? Despre ce putea fi vorba? Și mai ales ce putea fi atît de grav, și în același timp el să nu știe? Pentru că se părea că el nu prea știa despre ce e vorba, cu toate că părea totuși să aibă unele bănuieli.

— Pleacă, Gabi, și nu căuta să mă chinuiești să afli de ce nu mai putem trăi împreună zise femeia urcînd iarăși în pat. Poți să-ți închipui și tu că dacă o femeie însărcinată în situația mea, nici măcar să-i dea copilului ei o stare civilă obișnuită nu mai vrea, trebuie să fie ceva la mijloc, nu? Ca să nu-mi păstrezi însă o amintire rea, o să-ți spun, dar nu chiar motivul adevărat, numai unul... În loc să fii fericit că eu am păstrat sarcina ta, tu te-ai apucat să discuți cu mine... Nu pot să-ți mai vorbesc, te rog să pleci, spuse ea deodată

ridicînd glasul, adresîndu-i-se însă de astă dată cu o voce înghețată și necruțătoare, ca și cînd amintirea acelei discuții ar fi stîrnit în ea porniri sălbatice de răzbunare, cărora nu vroia să le dea frîu liber. Te rog, Gabi, să pleci imediat, dragul meu, te rog eu din suflet să te ridici și...

Se opri însă, ca și cînd și-ar fi dat brusc seama că orice manifestare a sentimentelor bune sau rele nu ușura, ci dimpotrivă, îngreuia o despărțire, și că într-o astfel de luptă (fiindcă se dă totdeauna o luptă al cărei scop nu pare să mai fie doar recîștigarea celuilalt, ci acapararea și a unei poziții care să te pună cît mai bine la adăpost de suferință) învinge cel care e mai viclean, care ia asupra lui vina și îi lasă celuilalt iluzia că poate să se care liniștit și să înceapă o nouă viață cu altcineva...

— Dar ce te rog eu, eu vreau să mă despart și tot eu te rog, zise ea atunci făcîndu-și parcă sincere reproșuri că nu se stăpînise și ridicase vocea la el, care poate că în clipa aceea era îndurerat și sîngera și el în sufletul lui. Te ascult, Gabi, eu am spus ce-aveam de spus, acum vorbește și tu. Poate că o să mă convingi că m-am înșelat.

El nu putea însă articula un singur cuvînt, deși se vedea după privirea lui — care trecuse de la imobilitatea aceea care le cîștigase pe cele două femei, la un dialog dramatic cu ea, cu clipiri și răsuciri bruște și cu întunecări și izbucniri de

lumini încărcate de zeci de întrebări, care se izbeau în el una de alta într-un început încă îndepărtat de tumult interior, dar paralizat de reluările ei, care nu erau în nici un fel previzibile — că avea ceva de spus și că despărțirea nu se va putea produce fără ca să se spună acest ceva.

Reacția lui fu însă iarăși neașteptată pentru cele două femei. Dar se pare că nu și pentru Mimi, care probabil că tocmai de aceea le chemase să fie cu ea. Gabi se ridică în picioare și ca și în dimineața aceea cînd veniseră amîndoi mai devreme la birou, fără să se fi înțeles între ei, începu să bîiguie ceva pătimaș și ininteligibil făcînd ca privirea femeii să crească și să se încarce de o neliniște atît de mare încît hotărîrea ei amenința să se prăbușească...

— Mimi, zise el, eu te iubesc pe tine și tu îmi pui acuma în spinare că am vrut să te fac să nu păstrezi copilul. Dar eu tot la tine m-am gîndit și ți-am spus că o să avem destul timp, să facem nu unul, ci zece, sau cît vrei tu și eu ași fi muncit și te-ași fi ținut... Dar tu nu mă iubești și ca să nu spui asta, zici că... Sau că... Și eu... m-am enervat, dar mi-e și mie necaz că... Dar tu nu mi-ai spus, că dacă știam...

Numai prima idee, referitoare la copil, rămăsese inteligibilă și de altfel cea mai puțin convingătoare — se simțea că nici măcar ca idee nu înțelege ce legătură ar fi între un copil și el —,

restul fiind mai puternic exprimat, însă nu prin cuvinte, ci prin expresia sa dramatică și de o sinceritate turbure, în care iubirea țîșnea fără reținere ca un element natural și spectaculos, care n-avea încă o formă și nu-și croise încă o albie.

Ascultîndu-l, cele două femei nu mai aveau acum nici o urmă de îndoială că prietena lor face o greșeală ireparabilă dacă se desparte. Crezînd că la mijloc e ceva de ordin practic, care ar trebui forțat, una din ele interveni și o întrebă în șoaptă pe Mimi, ce-ar fi dacă s-ar căsători imediat și ar lăsa la o parte neînțelegerea asta care, o spunea sincer, n-o considera gravă și prin căsătorie s-ar fi rezolvat imediat ? (Credea că la mijloc era într-adevăr problema copilului, și probabil vreo discuție pe care or fi avut-o ei doi pe această temă, și cine știe ce greșeală o fi făcut el pe care ea nu i-o poate ierta ; probabil n-o fi vrut el să se căsătorească atunci cînd ea o fi așteptat, cînd a rămas însărcinată, prostie pe care un bărbat tînăr e în stare s-o facă fără să-și dea seama.) Mimi însă nici nu auzi această întrebare și de altfel nici Gabi, însă avu darul că întrerupse șuvoiul acela al tînărului, care nici n-ai fi crezut că putea să ofere surpriza aceasta, să nu fie în stare să vorbească, deși era atît de elocvent în bîiguielile lui, știa ce simte și nu mai era, în clipa aceea, copleșit de impulsuri contrarii.

— Da, Gabi, eu te cred, dar nu mai e nimic de făcut, zise femeia hotărîtă. Dacă zici că mă iubești, dă-mi și tu o dovadă, singura la care să mă uit și cu eu ochii mei și să-mi spun că am iubit la douăzeci și șapte de ani un bărbat care mi-a făcut un copil, și să nu-mi pară rău.

— Care, Mimi ? întrebă el. Ce dovadă vrei ?

— Pleacă, Gabi.

El își lăsă fruntea în jos, și timp de cîteva minute lungi nu mai zise nimic. Se posomorîse foarte tare și chipul i se albise. Se sculă apoi brusc și plecă.

Un minut mai tîrziu se auziră afară pîrîiturile motocicletei. Țînură cîtva timp sub fereastră, deveniră regulate și începură apoi să se îndepărteze. Femeia ascultă pînă nu se mai auzi nimic. Mai ascultă încă și după aceea, timp de cîteva minute. Apoi, cu o voce șoptită, dar nesovăitoare, le ceru celor două să se culce și să adoarmă. Și în timp ce femeile se pregăteau în tăcere, ea se întorcea din cînd în cînd pe o parte și alta eliberînd în răstimpuri o respirație șuierată. Tremura din cînd în cînd și o sudoare rece îi acoperea fruntea și mîinile. Prietenele ei o luară între ele și încercară s-o liniștească. Ea se agăța de umerii lor, își vîra capul sub brațele lor puternice și se străduia din răsputeri să răsufle liniștit, și să elibereze acea clipă nu atît de suferința în sine, cît de manifestarea ei pe care probabil că și-o cunoștea și o speria pe ea însăși : de aceea le și invitase pe cele două prietene, s-o ajute în acest

moment greu. Nu putea să-și stăpînească tremurul gurii, cînd vroia să spună ceva îi clănțăneau dinții. Apoi se liniști și din rece fruntea ei începu încetul cu încetul să-i ardă. Adormi într-o stare de febră, gemînd în somn și bolborosind cuvinte fără sens. Cele două însă o vegheară pînă tîrziu, sfătuindu-se în șoaptă cum să facă a doua zi să fie mereu cu ea, să nu i se întîmple ceva în timpul acestei crize.

XX

Răspunsul Constanței dat *profesorului* că în ciuda culorilor care îi reveniseră în obraji avea un vierme care i se cuibărise în suflet nici nu fu auzit de doctorul Drăghici, care îi spuse fără prietenia de altădată că e cam sănătoasă și că să se pregătească de plecare... Dar nici ea nu auzi bine și nu înțelese că recomandarea era categorică și cu atît mai puțin putu să-și dea seama că expresia de înstrăinare care apăruse și pe chipul surorilor la auzul acestei recomandări nu putea să însemne altceva decît că șederea ei acolo se terminase și că plecarea era o chestiune de zile. Memoria stării ei de sănătate era mai puternică decît memoria stării de boală și nu-și dădea seama că acea luciditate necruțătoare, care îi mărise privirea silind-o să vadă și să înțeleagă ceea ce o ființă vie nu dorește niciodată să vadă și să înțeleagă, adică moartea, începuse să cedeze și că tristețea aceea se retrăgea și ea de la o zi la alta. Continua să zacă, dormind din douăzeci și patru de ore aproape douăzeci, trezindu-se doar pentru cîteva ore ca să ia masa și să se plimbe puțin prin curte... „Acum am încetat complet să mai fiu om, își spunea, acum sînt un animal care doarme și se îngrașă."

Îi mai dădură răgaz doar trei zile. La ora aceea ea tot nu știa că scăpase și nu-și mai dădea seama că unii oameni sînt atît de tare înfipți în existență, încît numai un moment de criză din viața lor mai este în stare să-i smulgă puțin din sol și să-i pregătească astfel, împotriva zbaterii lor disperate, să înțeleagă cum trebuie atît viața cît și moartea. Zbaterea ei se terminase. Înțelegerea trebuia să urmeze.

În penultima dimineață se trezi tîrziu, pe la orele douăsprezece, și găsi alături pe noptieră hainele cu care se internase cu șase săptămîni în urmă. Constanța se îmbrăcă și urcă sus la etaj pe terasa spitalului, unde se ducea de cîteva zile și stătea la soare. Era o terasă lungă, pardosită cu plăci albe de piatră și nu era nimeni la ora aceea, erau orele două, toată lumea dormea și parcă dormeau și împrejurimile, copacii bătrîni de prin apropiere și orizontul senin din depărtare. Numai soarele pe cer era treaz și scălda totul într-o baie de lumină. Se așeză într-un *chaise-longue* și se întinse la soare. Era plăcut aici, căldura verii era

amestecată cu o ușoară adiere a vîntului de cîmpie, dar mai jos această răcoare nu putea răzbate și asta îi aminti numaidecît de primăvara și de cartierul copilăriei, care era așezat tot așa ca și spitalul acesta, în acele locuri ale marelui oraș care mai primeau încă nealterate toate mirosurile și toate zvonurile pe care cîmpia le aducea dintr-o lume necunoscută. Se simți cuprinsă de o blîndă senzație că acum totul se terminase, că răul fusese învins și că abia acum tot ceea ce constituise pentru viața ei o problemă putea fi judecat și înțeles la o măsură potrivită. Ce avea să facă de aici înainte? Fiindcă o legătură eșuată cu un bărbat nu înseamnă nimic, cu doi bărbați însă sînt deodată două eșecuri. Deci cu acest al doilea care ar veni va trebui să trăiască mereu cu frica în sîn? Așa se va întîmpla dacă acum nu va lua o hotărîre care să-i schimbe cursul existenței. Dar ce hotărîre să ia? Ce hotărîre se putea lua în afara aceleia la care se și gîndise o dată în timp ce zăcea, să trăiască de aici înainte singură și nimeni să nu se mai culce vreodată în patul ei? „Da, așa va fi", gîndi ea și o senzație ciudată de nepăsare fericită o năpădi. Era ca și cînd alături de ea se afla cineva căruia îi încredința toate acestea, și să aibă el grijă să răspundă acestor grave întrebări și pe ea s-o lase să se bucure de lumina și căldura soarelui. Deodată își luă brațele de pe ochi și se ridică îi capul oaselor: senzația era atît de vie

încît se uită alături, ca și cînd ar fi simțit chiar prezența materială a cuiva, care totdeauna o slujise cu devotament și îi făcuse copilăria și adolescența fericite. Iată, se întîmpla iar ca odinioară, cînd ca și atunci era de ajuns să-ți acoperi ochii pentru ca întreaga lume să-ți rămîie prizonieră sub pleoape și să-ți iei mîna de la ochi și totul să năvălească iarăși afară, întregul spațiu cu întregul cer, cu norii uriași și soarele plin de lumină...

Stînd astfel în *chaise-longue* își adună picioarele și-și duse genunchii la gură întorcîndu-se pe-o parte și adormind cu brațele la ochi. Instinctiv corpul ei căutase o poziție ciudată, vizibilă adesea la oameni în intimitate, aceea pe care au avut-o odată în pîntecul mamei, ghemuiți cu capul în jos, cu spinarea îndoită și cu genunchii în întîmpinarea frunții. E amintirea la care aspiră parcă permanent, nemulțumiți poate atît de mărimea corpului lor cît și de greutatea experienței vieții lor de care ar vrea să se dezică. Și dormi astfel pînă spre seară, pînă ce o trezi imperceptibila schimbare a luminii care se stingea și a aerului răcoros, care îl alunga pe cel dilatat al zilei de iulie.

A doua zi veni maică-sa s-o ia și cînd o văzu liniștită și cu culori în obraji, o apucă în brațe, o strînse și începu s-o sărute izbucnind în plîns. Din asta se vedea cît fusese ea de îngrijorată și ce ușurare simțea acum că își vedea fiica iarăși

sănătoasă: Asta înainte de orice, sănătatea, fericirea vine după, viața nu începe și nu se termină cu un bărbat. Constanța începu să rîdă și astfel, una plîngînd și alta rîzînd, o luară împreună spre ieșire, lăsînd în urmă această cetate a durerii și această *stație terminus* care e, adesea, un spital. Pentru ea fusese a regenerării și totul trebuia uitat.

Mai tîrziu Constanța avea să-și dea însă seama că nu se putea dezice și uita nimic și cu atît mai puțin de amintirea morții care o vizitase îndelung. Avea s-o retrăiască ori de cîte ori avea să uite prea multă vreme că viața are un sfîrșit și că acest sfîrșit nu e urmat de nici o recompensă. Nu mai vine nimic după.

Ca să micșoreze spaima pe care i-o făcea totdeauna acest gînd se recăsători și făcu și copii. Iar în orele cînd uita cu totul prima ei iubire și tot ceea ce o urmase, se simțea fericită...

XXI

Pe la începutul lui decembrie era încă toamnă liniștită, cu soare bogat, care deși nu mai încălzea orașul ca altădată, îi lumina totuși acoperișurile și îi aurea frunzele căzute și grădinile pardosite cu foi late de castani. Mimi Arvanitache născuse de cîteva săptămîni și stătea acasă în concediul

necesar sugarului, se ocupa toată ziua de el neajutată de nimeni în afară de cele două prietene, care o vizitau din cînd în cînd și îi povesteau cu aceeași ocazie și ce mai e pe la birou.

Nu i se întîmplase nimic despărțindu-se de Gabi, dar cele două prietene nu încetaseră să-i facă tot felul de aluzii că băiatul suferă, că e foarte la locul lui la uzină și nu s-a încurcat cu nimeni, că e serios și muncește, și toată lumea are o părere bună despre el și nimeni nu înțelege ce are ea cu el, tocmai acum, cînd e însărcinată și o să se nască și copilul, așa și pe dincolo, are și el nevoie de un tată, ca orice copil, că doar nu s-a născut într-un stabiliment...

Ea le asculta foarte atentă, dar nu răspundea nimic și copilul se născu în cele din urmă fără tată. Gabi îi dădu și el tîrcoale cu cîteva săptămîni înainte de acest eveniment, ea îi deschise ușa, și îl primi ca pe-un musafir cunoscut, îl trată cu un coniac, stătu cu el de vorbă, dar nu obținu de la ea nimic mai mult.

Între timp însă se făcuse frig, și decembrie era el frumos, dar avea dinții din ce în ce mai ascuțiți. Și într-o astfel de zi Gabi o vizită din nou pe fosta lui iubită, și cînd îl văzu în prag ea îl întîmpină parcă cu o vagă tresărire, o abia perceptibilă urmă din ceea ce altădată fusese al lui, înaintea acestei înstrăinări care apăruse între ei, nu se știe de ce.

Femeia stătu cu el de vorbă, îl trată iarăşi cu un coniac, şi cînd îl văzu că vrea să plece, îi spuse cu un glas alb care semăna iarăşi vag cu cel de altădată, să se ducă el pînă în pivniţă, şi dacă vrea să-i taie nişte lemne pe mai multe săptămîni, că îi vine foarte greu să taie singură, şi are acum cheltuieli mari cu copilul, şi îi e greu să plătească pentru treaba asta un tăietor de lemne.

Ca să-i taie ei însă atîtea lemne, lui Gabi îi trebuiră mai multe după-amiezi, şi astfel începu să vină la ea aproape zilnic. Îi aducea de la piaţă alimentele mai grele, o însoţea în unele vizite ale ei ca s-o ajute să nu cumva să-i cadă copilul din braţe, o aştepta apoi la aceeaşi casă în stradă, la ora cînd îi spunea ea să vie s-o ia...

Astfel trecură mai multe luni pînă ce părinţii săi îl luară la rost. Ce însemna asta ? Aşa de mult ţinea el la femeia aceea ? Şi dacă ţinea de ce nu punea piciorul în prag să legalizeze odată legătura şi să-şi recunoască copilul ? Da, răspunse Gabi întunecat, ţinea la ea, dar se întîmplase ceva între ei şi nici el nu mai ştia dacă mai era ceva de făcut. Bine, zise Veronica, dar ce e cu ea, e smintită, nu-şi dă seama că... Toma se posomorî şi Veronica tăcu, înţelegînd că n-are rost să-i pună băiatului astfel de întrebări...

Toma însă se hotărî să-i facă acestei femei o vizită. O găsi pe Mimi pregătindu-şi copilul pentru baie. Tînăra mamă dovedea multă pricepere şi

prinsă de îndeletnicirea asta îl cam neglijă pe musafir... La un moment dat însă îl rugă s-o ajute, şi Toma luă copilul în braţe şi îl ţinu cîteva clipe în aer. Copilul, simţind poate mînă străină, făcu „îngî", schimonosindu-şi gura lui ştirbă, şi avu succesiv, din mîini, din picioare şi din corpul lui crud, zvîcnituri de pisoi. Rîdea sau poate plîngea, se bucura sau poate, dimpotrivă, nu-i plăcea cum e ţinut, îl durea ceva. Se zbîrci din nou şi, parcă repezindu-se înainte, scoase iarăşi micul lui răcnet indescriptibil, sugrumat de surpriză indefinită, de spaimă sau de încîntare. Femeia se uita la el, clipind rar, contemplîndu-l cu o privire umedă, încărcată de lumini statice, pe chip cu o expresie vie de tinereţe şi singurătate.

Tinerii, zise Toma cu acel aer reflexiv pe care îl au toţi oamenii maturi cînd descoperă adevăruri vechi, îşi risipesc, într-un fel sau altul, tinereţea fără s-o ştie. De ce, continuă el, se chinuia pe ea şi pe Gabi în felul ăsta, cînd în realitate ţineau unul la altul şi erau amîndoi legaţi printr-un copil ? Ce s-a întîmplat, n-ar putea să-i spună şi lui ? Ba da, spuse ea deodată. Lui Gabi nu i-a plăcut casa unde a iubit şi a fost fericit... Şi nu mai spuse nimic, nu mai adăugă nici un cuvînt, nu mai făcu nici un gest din care să se poată înţelege dacă faptul din care ea a înţeles acest lucru e atît de grav încît totul e cu neputinţă de reparat, sau dimpo-

trivă, nașterea, timpul, vizitele acestea au însemnat totuși ceva și împăcarea va fi posibilă. „Nici ea nu știe", îi spuse Toma Veronichii acasă, după ce îi povesti vizita. „Și ce e de făcut ?" zise Veronica. „Ce să fie, răspunse Toma îngîndurat, dacă ține la ea, ce poate să facă ?! Să țină înainte, poate iese bine...".

XXII

În aceeași toamnă, Vale se căsători, și apoi primăvara, înainte chiar ca stagiul său de candidat de partid să se fi încheiat, el deveni conștient de faptul că viața și preocupările lui, lecturile lui întinse și neobosite, și care fără să-i dea sentimentul că face ceva îi dădeau totuși undeva certitudinea că nu pierde timpul, deși începuseră și se petrecuseră sub impulsul unei nevoi stricte a spiritului său eliberat de rigorile studiilor obligatorii ale politehnicii abia terminate, luară apoi un curs neprevăzut, nepremeditat, absorbindu-l și împingîndu-l încet și fără întoarcere pe un drum nou : directorul uzinei îl chemă și îi spuse că va trebui să părăsească întreprinderea și să se pună la dispoziția ministerului ; va fi trimis să conducă lucrările de construire a unei uzine metalurgice în Oltenia. Trebuia să plece imediat. Și Vale părăsi, cu tînăra lui soție, capitala, și se instală în orașul de provincie unde avea să petreacă cel puțin cîțiva ani. Și în timpul pregătirilor de plecare avu și întîia nostalgie de vîrstă : se simțea matur, și simțea că nu va mai avea parte de ceea ce avusese pînă atunci, de ore pline de lecturi și de ceasuri lungi petrecute în familie și între rude. Își întemeia propria lui familie și în același timp sentimentul de așteptare în care trăise pînă atunci se împlinea. Trebuia, la rîndul lui, să facă să se împlinească ceea ce se aștepta de la el.

Cam în aceeași perioadă tatăl său își îndeplinea și el sarcina în comuna aceea unde fusese trimis, reușise să facă să ia ființă acolo o cooperativă agricolă de producție (un g.a.c., cum i se spunea pe atunci), și fusese apoi chemat în București. În urma acestei munci, pe care o duse el la țară, se consideră că e suficient de priceput în treburile agricole și problemele legate de agricultură, și fu numit activist de partid în aparatul C.C. într-o funcție corespunzătoare.

Cei doi medici prieteni se înstrăinară din ce în ce mai mult după încercarea unuia dintre ei de a se sinucide, și în cîțiva ani relațiile lor se răciră atît de tare încît dacă n-ar fi intervenit un al treilea, poate că în cele din urmă s-ar fi înstrăinat de tot și nimic nu i-ar mai fi putut ajuta să readucă iarăși între ei ceea ce fusese ; acesta al treilea era chiar doctorul Drăghici, salvatorul sinucigașului,

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

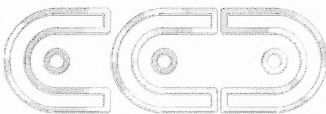
care, în ciuda afecțiunii pe care i-o purtau toți bolnavii care treceau prin salonul lui, nu avea prieteni, blîndețea firii sale și pasiunea pentru medicina curativă constituind parcă un obstacol în încercările lui timide de a-și forma sau de a intra într-un cerc de prieteni. În mod bizar se atașă de doctorul Munteanu și acesta de el. Se vizitau cu nevestele, și în vara următoare petrecură concediul împreună.

Doctorul Munteanu nu renunță la ambițiile lui științifice, dar, declară el, își dăduse seama că a scula un bolnav din pat și a-l face să meargă cum reușea admirabil doctorul Drăghici, sau a-l smulge morții, cum fusese el însuși smuls, face tot atît de mult cît toate tratatele, care nu sînt decît un *summum* al activității practice de totdeauna... Cîndva, pornind de aici, va scrie poate și el unul, care să dezvăluie în cele din urmă lumii leacul împotriva schizofreniei. Trebuie învinsă această maladie, nu ne putem nici împăca și nici resemna cu amenințarea ei. Nu-l mai obseda steaua doctorului Strihan și arăta cu totul senin cînd numele acestuia era pomenit în fața lui.

Cu un tact care era în realitate o deformare profesională și cînd consideră el că terenul era suficient de pregătit, doctorul Drăghici îl invită într-o zi la el pe doctorul Sîrbu, care între timp se căsătorise și el, cu o femeie cam micuță și urîțică, dar a cărei expresie era plină de viață și de farmec și

astfel, fără să-și aibă la început multe de spus, cei doi vechi prieteni reîncepură să se vadă regulat sîmbăta seara, la doctorul Drăghici, care le arăta o considerație egală și care parcă știa că nu se poate, cu timpul, să nu uite acești doi oameni care ținuseră atît de mult unul la altul de eșecul lor din trecut și să înceapă să se închege între ei doi o nouă prietenie. Ceea ce se și întîmplă, mai ales că doctorul Sîrbu se strică cu doctorul Stamate din pricina soției acestuia, al cărei nume de fată era Tiberiu, și care nu încetase, după măritiș, să fie ambițioasă, dimpotrivă, împingîndu-și soțul de la spate să-și pună mai bine în valoare talentele lui de erudit în profesiune. El se supunea, dar pe doctorul Sîrbu supunerea aceasta îl scotea din sărite...

Scanare și prelucrare digitală

de

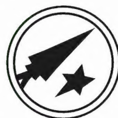

Anonim

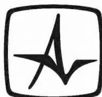

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

